

בצילא דמהימנותא

בְּקוּדֵשׁ פְּנִימָה • דְּבְרֵי תוֹרָה • שִׁיחוֹת קוּדֵשׁ

פּר' ויגש • כח כסלו - ט טבת

תשפ"ד • שנה כ"ד • גליון יב (אלף ר"י)

יומין דחנוכה

בימי האורה, אורה זו תורה, זכייה זכינו ל"נר מצוה ותורה אור", בהילו נרו של כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א על ראשינו, בהשמיעו במקהלות עם ועדה - מערכות סדורות ופלפולים עמוקים בשמעתא דחנוכה והמסתעף, לשמחת כל שוחרי תורה בעלי תריסין ובני עלייה, שהתבשמו על מוצאות פיו הטהור, בעומק עיונה של תורה.

לתועלת הלומדים והמעיינים אנו פורשים בקובץ זה את תוכן הפלפולים מלילות החנוכה שנאמרו בעלייה, ערוכים וכתובים בארוכה, שמחים ומאירים כנתינתן מסיני, דבר דבור על אופניו.

ולאחריו באו באופן מסודר ונהיר תוכן דברי האגדה שנשא כ"ק מרן שליט"א בקדשו, דברי הדרכה, תוכחות מוסר, ודיבורי מליצות זכות ויושר על ראשי עם קודש, כאשר תחזינה עיניכם מישרים.

נר א, ד, ה, ו, ז

א. מעם איסור השתמשות לאור נ"ח ב. אם יש קדושה בנר חנוכה ג. מצוות ואיסורי דרבנן אם חלין על החפצא או על הגברא ד. מילי דרבנן אם הוי בכלל לא תסור מה"ת ה. אם מצוות הוי בחולין או בקדשים ו. קיום המצוות לצרף את הבריות או לצורך גבוה ז. קיום מצוות עשה הוא מצד האהבה או היראה

הונא הוא דסבר כבתה זקוק לה, ובוה פליג על רב חסדא, משא"כ בהא דמותר להשתמש לאורה לא פליגי. וגם י"ל לפי"מ שהקשו התוס' מנא ליה לרבא דסבר רב הונא דמותר להשתמש לאורה דילמא הא דאמר אין מדליקין בשבת משום דסבר כבתה זקוק לה ואין יכול להדליק בשבת, וי"ל דא"כ לא הוה צריך ליה למימר בין בחול בין בשבת כיון דהד טעמא הוא, אלא הו"ל למימר אין מדליקין סתם מדקאמר

בסוגיית הגמ' בשמעתתא דחנוכה (שבת כ"א ע"א) אמר רב הונא, פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול, אמר רבא מאי טעמא דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, [והא דפירש מתחילה הטעם שאין מדליקין בחול אע"פ שפתח מעיקרא בשבת, משום שעיקר חידושו של רבא בדעת רב

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת

ידידינו הנכבד ומאד נעלה, רב חנינא זרב חסדא, נודע בשערים לשם ולתהלה, איש האשכולות, נדיב ונכבד ומאוד נעלה,

הרה"ח ר' מנחם מענדל רייך שליט"א

אב"י בקרית הבעש"ט פ"ת

שהרים תרומתו קודש להדפסת מעיינות הקודש בשבוע זה

הדפסת דברי הפלפול והאגדה שנשא כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

ביומין דחנוכה העעל"ט

ויהא רעוא שבזכות עזרתו הנדיבה יתמשך עליו ועל ב"ב שפע חיים טובים וארוכים, ברכה והצלחה, וימלא ה' כל משאלות לבו לטובה ולברכה לעלם ולעלמי עלמאי

וכבר נלאו חכמי לב לכאר סברת אביי, דממ"נ אם היה קשה לו על טעם זה למה קיבלה משמיה דר' יוחנן, ואם לא היה קשה לו על זה למה לא קיבלה משמיה דר' ירמיה הו"ל לקבל האמת ממי שאמרה. כן יל"ב מאי פריך והא גמרה, הא נצטער על שעד עתה לא ידע להאי דינא דאסור להשתמש לאורה ונכשל באיסור זה.

להלן בסוגיא (שם ע"ב), אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי. ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. וכבר האריכו קמאי לבאר הסמיכות דהני תרי מאמרים אהדדי, ואי משום שרצה להסמיך כל המימרות של רב תנחום, הוי ליה להביא אידך מימרא בחגיגה (דף ג' ע"א) חגר ברגל אחת פטור מן הראיה.

- א -

בין בחול בין בשבת ש"מ שעוד יש טעם אחר בשבת שלא להדליק לבד מטעם חול והיינו שמא יטה וא"כ סבר דמותר להשתמש לאורה, עיי"ש. עד"ז י"ל דהנה לפום ריהטא היה די בטעם דכבתה זקוק לה גם על שבת, דכיון שזקוק לה א"כ אם יכבה בשבת לא יקיים המצוה (וכבר דנו בזה המפור'), ורק מיתורא דלישנא דקאמר בין בשבת בין בחול ידעינן דיש טעם מיוחד לשבת, לכך מפרש תחילה הטעם הפשוט ששייך לכל הימים גם לחול וגם לשבת, ודו"ק. ורב חסדא אמר, מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת, קסבר כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה. א"ר זירא אמר רב מתנה ואמרי לה א"ר זירא אמר רב, פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת, א"ר ירמיה מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה, אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' יוחנן וקיבלה, אמר אי זכאי גמרתיה לשמעתייה מעיקרא, והא גמרה, נפק"מ לגירסא דינקותא.

קושטא, ומ"מ לא תמחוק יתיה דיקריה, דקוב"ה סליק בפלפולא, אע"ג דלאו קושטא אינון, כפרולא דמעלין ליה בנורא ובטש ביה נפחא ונציצין מיניה כמה נצוצין לכמה סטרין הכי סליק יקריה דקב"ה בפלפולין דאורייתא דכתיב הלא כה דברי כאש וגו'". (עיי' בני יששכר מאמרי חנוכה ג, יא).

ויש להביא ראיה מוכחת לזה מהא דתניא בפסחים (דף כ"ב ע"ב, ובכמ"ק) שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש, אמרו לו תלמידיו רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה, עד שבא רבי עקיבא ודרש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים עיי"ש. וצ"ב דכאשר חזר מלדרוש האתים והכריע שטעה בכל מה שדרש עד הנה, א"כ היאך אמר כשם שקבלתי שכר על הדרישה, הא נתברר

א) כעת עלה ברעיוני לבאר בדרך אגדה קושיית הגמ' והא גמרה, דהנה מנהג ישראל לפלפל ולסלסל בתורה בימים אלו להגדיל תורה ולהאדירה ולהשתעשע בה בחדוותא דשמעתתא, ואף אם אינו אליבא דאמת כל כך מ"מ לא נחשב כביטול הזמן, כיון שהעיקר הוא העמל והיגיעה בתוה"ק וקוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא אפילו אם לא כוון לאמת ונותן שכר על זה. הזכרנו מכבר מש"כ במגיד מישרים (פר' ויקהל, מהדו"ב) שאמר לו המגיד להבית יוסף "ובהיא דצפורן שפרשת וכתבת שני דרכים, חייך דקב"ה חייך בפלפולא דילך, אבל אורחא בתראה הוא ברירו דמלה, ומ"מ לא תמחוק קדמאה דיקריה דקב"ה סליק מיניה אף על גב דלאו קושטא איהו כיון דאיהו חריפא, דוגמת נפחא דבטש בפרולא ונצוצין מתנציצין לכל עבר", ובהמשך שם (ד"ה אור לר"ח ניסן) "ובהנהו ג' תירוצים דתרצת אליביה, תירוצא בתראה לאו

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת

דברות הקודש בגליון זה נודבו ונדפסו

לע"נ מוה"ר משה בן מוה"ר שמואל רפאל רייך ז"ל

תנצ"ב.

עכ"ד. הרי דכל לימוד של טעות הוא בגדר ביטול תורה. ויל"פ דזהו שמתרין הגמ' נפק"מ לגירסא דינקותא, היינו למלמד תינוקות דכה"ג צריך להעבירו כיון שלימד שיבוש לתינוקות, ודפח"ח.

ואולם באמת כי הרמב"ן והרשב"א בב"ב שם כתבו לתרין קו' התוס' בענין אחר עיי"ש, וי"ל דבאמת בכך נחלקו דהנך ראשונים לא ניה"ל בתי' התוס' משום דס"ל דגם לימוד שנתברר הוא טעות הו"ל בגדר לימוד התורה, ודו"ק. גם י"ל דהמלמד לתינוקות גרע טפי ואינו ראוי לקבל שכר ע"ז, ומהאי טעמא ענשוהו למלמד שלימד את יואב זכר עמלק תחת זכר עמלק, דהוי עושה מלאכתו רמייה. ושמתתי מאוד ששוב הראוני מש"כ המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב התוכחה פרק ג') להוכיח מדברי הגמ' בפסחים הנ"ל שכאשר חכם מפרש פירוש במקרא, ואותו פירוש נדחה לבסוף, אין עמלו בתורה לבטלה. וז"ל שם, וכאשר יאמר דברים לפי דעתו שכך הוא, בודאי אף כי אחרים דוחים דבריו מ"מ כל אחד מקבל שכר, וכדמוכח מהא דשמעון העמסוני היה דורש כל אתי"ן שבתורה וכו' אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה. והרי לפי דבריו לא היה לו לדרוש אתי"ן ולמה יקבל שכר על הדרישה, אבל מפני שהיה דעתו מסכמת לדרוש האתי"ן שבתורה לכך מקבל שכר על הדרישה. ומזה תלמוד כי כאשר יפרש אחד מן החכמים בתלמוד פירוש על הכתוב ונדחה אותו פירוש, ח"ו שיהיה עמלו של ראשון בתורה לבטלה, דבר זה בודאי אינו, אבל לדרוש דברים שהם עצמם יודעים כי לא כן ידברו, בודאי דבר זה יש להרחיק הרחקה גמורה ולגעור באותם האנשים, ולא די בלבד שלא יקבלו שכר על זה והלוואי שלא יהיה עליהם אשמה יתירה לתעתע ולהבל בדברי תורה, עכ"ל.

טעם איסור השתמשות לאורה

נר מצוה. וכ"ק אאמו"ר זצ"לה"ה בשפע חיים (הו"פ לחנוכה, ח"א סימן כ"ג) ביאר שזה מגדר החיוב

למפרע שלא היו הדרשות אליבא דאמת ונחשב שביטול זמנו לריק. ולא שייך לומר דמש"ה קיבל שכר על הדרישה משום דכאשר עמלים בתורה גם מה שעולה בהו"א הו"ל עסק התורה אף דלמסקנא אינו כן, שהרי כך הוא סדר לימוד ועיון התורה, דעל ידי המשא ומתן בהו"א ומסקנא נתברר האמת, ודייקא על ידי השקו"ט מתברר מה לקרב ומה לרחק ואיזה סברא נכונה הוא ואיזה אינה נכונה, לכך היה ראוי ששמעון העמסוני לקבל שכר על הדרישה אע"פ שנתברר שהם בטעות, אלא דזה אינו, כי פשוט דכל זה שייך רק במשא ומתן לפלפל בשמעתתא וסברא וכיוצ"ב, ולא לגבי ענין יסודי אי דרשינן אתים, דלא היה על כך שקו"ט וכדו' אלא דנתברר ממקום אחר דלא דרשינן להו כלל וכל הני דרשות טעות הם.

אלא וודאי דכל שעוסק בתורה כפי שכלו והבנתו באותה שעה אע"פ שלא עלתה בידו לכוון לאמת מ"מ שכר לימוד בידו. ולזה מקשה הגמ' על אב"י והא גמרה, דמה לו להצטער שלא כוון עד עכשיו לאמת, הא סו"ס נחשב ללימוד התורה ויקבל שכרו משלם על זה, ומשני דהנפק"מ הוא רק לגירסא דינקותא שמתקיים יותר, והבן.

נכדי היקר מהרז"ל בן בני מהר"א שליט"א, העיר לי ע"ז מדברי התוס' בב"ב (דף כ"א ע"ב) בהא דמיקרי ינוקא שתלא טבחה ואומנא כולן כמותרין ועומדין דמו, (פירש"י שלא יקלקלו ואם קלקלו מסלקינן ליה בלא אתרייתא) עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ומיקרי דרדקי) וז"ל: פי' בקונטרס בהמקבל (ב"מ דף ק"ט ע"א) דהוי פסידא דלא הדרא משום דשבשתא כיון דעל על, וקשה לר"י דהא רבא גופיה אית ליה לעיל דשבשתא ממילא נפקא, ואומר ר"י דהוה פסידא דלא הדר דאותה שעה שמלמד להם טעות הם מתבטלים ואותה שעה אין יכולין להחזיר לעולם

(ב בעיקר הדין דאסור להשתמש לאורה, כתב רש"י (ד"ה ואסור) בטעם הדבר שיהא ניכר שהוא

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת

דברות הקודש בגליון זה נודבו ונדפסו

לע"נ מוה"ר נתן אריה ליב בן מוה"ר אלימלך הלוי בלומענבערג ז"ל

תנצבה.

קדושה יש בה מבואר שהבין בטעמו של רב דמשום קדושה אתי עלה, והאם רב יוסף מדנפשיה אמר הטעם שלא יהו מצוות בזויות עליו או שבא ליישב דברי רב.

ובבעל המאור (דף ט' ע"א מדפי הרי"ף) כתב, דהך דאסור להרצות מעות לאו היינו הך דאסור להשתמש לאורה, וזה לשונו: דלמאן דאמר אסור להשתמש לאורה כל תשמיש במשמע, אפילו תשמיש דמצוה ותשמיש קדושה, משום דקסבר כיון שהם זכר לנרות ולשמן של היכל אסורות הן בהנאה כל עיקר וכו'. ולמאן דאמר אסור להרצות מעות כנגד נר של חנוכה דוקא הרצאת מעות וכיוצא בה, שהיא תשמיש רשות ושל חול, וכדקא פירש טעמיה משום בזוי מצוה, אבל תשמיש מצוה ותשמיש קדושה מותר להשתמש לאורה וכו' עיי"ש. מבואר מדבריו, דלמאן דאמר אסור להשתמש לאורה יש בנרות חנוכה קדושה דומיא דנרות ושמן של היכל, אבל מאן דאמר אסור להרצות מעות אין סברתו משום קדושה, אלא משום בזוי מצוה, כפי שביאר רב יוסף, ולכן האיסור רק להרצות מעות אבל מותר להשתמש לאורה לצורך דבר מצוה. וכוונתו בזה להשיג על הרי"ף דמזכה שטרא לבי תרי, שפסק דאסור להשתמש לאורה, והביא גם הך דאסור להרצות מעות.

הרמב"ן במלחמות חולק עליו ומיישב דעת הרי"ף, דכי אמר רב אסי אסור להרצות מעות רבותא קא משמע לן שאפילו הרצאת מעות שאינו אלא עיון הקל אסור, כל שכן תשמיש אחר בין של מצוה בין של קדושה. ואפילו שמואל נמי בשאר תשמישין מודה דאסור, משום דהרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה וכו', ולא חלק אלא על הרצאת מעות מפני שאינו תשמיש אלא הנאה בעלמא, ומשום הכי אמר וכי נר קדושה יש בו וכו'. ולפום הכי אמר ליה רב יוסף וכי דם קדושה יש בו וכו' נוהגין בהן קדושה שלא יהו מצוות בזויות עליו וכו', דנר חנוכה בכולהו שמושין אסור כעין דבר שיש בו קדושה וכו' עיי"ש. ונראה בכוונתו דמשום שלא יהו מצוות בזויות עליו נתנו בזה דין קדושה, וממילא אסור כבר לגמרי בכל תשמיש. וכך נראה שהבין אא"ז בחידושי מהרצ"א (בגמ' בסוד"ה כי אמריתה) בדברי המלחמות עיי"ש.

דפרסומי ניסא, שאם ישתמש לאורה יאמרו שלצורך תשמישו הוא מדליק וממילא לא יהא שום זכר לנר בהדלקתו. וכן כתב בלבוש (סימן תרע"ג ס"ב), והטעם כדי שיהא ניכר לכל שהוא נר של מצוה לפרסם הנס.

אמנם הרי"ן (שבת דף ט' ע"א מדפי הרי"ף) כתב הטעם, דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל. וכן כתב הרשב"א. ולכאורה הכוונה שבמנורה לא השתמשו לאורה משום איסור מעילה. וקשה דהא קיימא לן (פסחים כ"ו ע"א) דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה, ובתוס' (שבת כ"א ע"א, ד"ה שמחת) אהא דאמר (סוכה נ"ג ע"א) דבוררת אשה חטין לאור בית השואבה וכו' שבירושלמי דייקא מהכא דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה, ושם (בסוכה ד"ה אשה) הקשו על הירושלמי מהא דאמרינן (פסחים שם) מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא עיי"ש, ועכ"פ לשיטת הירושלמי מותר להשתמש לאור המנורה לכתחילה, ומה טעם לאסור בנר חנוכה להשתמש לאורה. ובמאירי (שבת כ"א ע"א, ד"ה ויש שכתבו) כתב וז"ל: ואף לדעת האומר משום קדושה האין נאסרה תשמיש אורה והרי אמרו אשה בוררת חטים לאור בית השואבה וכו', ומ"מ לא יפה שאלו דהרי בשני של פסחים אמרו מעילה הוא דלית בהו הא איסורא אית בהו, ובשמחת השואבה הקילו להרבות בשמחה וכו' עיי"ש. ויש לבאר שורש פלוגתת הני ב' טעמים, אי כרש"י כדי שיהיה נראה שהוא לשם נר חנוכה, או כהר"ן שהוא זכר למנורה במקדש, דבמאי קמיפלגי.

אם נר חנוכה יש בה קדושה

ג) ונקדים מילין יקירין מכ"ק אאמו"ר זצלה"ה בשפע חיים (ח"פ לחנוכה, ח"א סימן צ"א), על דברי הגמ' בשבת (כ"ב ע"א), אמר רב יהודה אמר רב אסי אמר רב אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נר קדושה יש בה, מתקיף לה רב יוסף וכי דם קדושה יש בו, דתניא ושפך וכסה במה ששפך וכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהו מצוות בזויות עליו, הכא נמי שלא יהו מצוות בזויות עליו. ועמדו המפרשים לבאר סברתו של רב, כי מדברי שמואל שתמה וכי נר

או רק מצוה לזכר בעלמא. [בספר ויהי אור (פלפולי כ"ק אאמו"ר בימי החנוכה תשמ"ה) הוסיף שם דמהאי טעמא קאמר שמואל "וכי נר קדושה יש בו", ולא אמר 'וכי נר חנוכה קדושה יש בו', דכיון שכל הטעם רק משום דומיא דמנורה שבמקדש ושם לא נאסר בכהאי גוונא שמרצה ומשתמש מרחוק לא היה לנו לאסור גם בנר חנוכה, וז"ש 'וכי נר קדושה יש בו' לא אמר 'נר חנוכה' אלא נר, רצ"ל נר שאינו אלא מראה דקיי"ל שאין בה משום מעילה רק כשהוא עושה איזה פעולה להשתמש לאורה, וא"כ באופן כזה שמשתמש כנגד נר חנוכה לא היה לך לאסור, עכ"ל].

(ה) בהמשך דבריו כתב אאמו"ר זצ"לה"ה דהך מילתא אם תקנו שיהא קדושה בנר חנוכה תליא בכך אם מותר ליהנות מאור המנורה, דהנה בחפץ ה' שם כתב עוד: אי נמי הכי קאמר שמואל וכי נר קדושה יש בו, אפילו מנורה עצמה מותר להשתמש לאורה דבנר, דבגוף השלהבת המאירה אין בה קדושה ומותר, כהא דבוררת אשה חטים לאור בית השואבה וכו' עיי"ש. ומקור הדברים בסוגיא דשלהבת וגחלת של הקדש ושל עבודה זרה (ביצה ל"ט ע"א), ובירושלמי שם (ביצה כ"ב ע"א) מבואר דמברכין במוצאי שבת על השלהבת ולא על הגחלת, והובא ברא"ש שם (ביצה פ"ה סימן י'), וכתב דהא דאסרינן (ברכות נ"א ע"ב) לברך על הנר של עבודה זרה משום דיש עמה גחלת עיי"ש. וכן כתב הט"ז (יור"ד סימן קמ"ב סק"ג) מדעתא דנפשיה, דמותר ליהנות משלהבתה כשאין שם אלא השלהבת לחוד, אבל אם השלהבת קשורה בגחלת פשיטא שאסור וכו' עיי"ש. וכבר העיר עליו בשער המלך (פ"ו מעבודה זרה, והביאו בפתחי תשובה שם סק"א) שלא זכר שר דדבריו הן דברי הרא"ש. ושם בשער המלך הקשה מהירושלמי שהביאו התוס' בפרק החליל (סוכה נ"ג ע"א, ד"ה אשה היתה בוררת) שמבואר שם דאשה היתה בוררת חטים מאור שמחת בית השואבה משום דקול ומראה וריח אין בהם משום מעילה, הרי דאפילו בהקדש דקיימא לן דשלהבת לא נהנין ולא מועלין אפילו הכי סבירא ליה להירושלמי דמותר ליהנות מאור של הקדש, אף על גב דשלהבת קשורה בגחלת, ואם כן מכל שכן בנר של עבודה זרה דקיימא לן

ומדברי רש"י הנ"ל נראה, דמשום ביזוי מצוה בלבד לא הוה שייך לאסור רק תשמיש דחול, כי בהשתמשות לצורך מצוה ליכא בזיון אפילו במצוה אחרת (ודלא כדעת הר"ן שם דגם להשתמש לצורך מצוה אסורה דנראה כמבטלות זו את זו ושייך גם כן בזיון), וכיון דאמר אסור להשתמש לאורה אפילו בתשמיש דמצוה על כרחך טעמא אחרינא אית בה. לזה כתב 'שיהא ניכר שהוא נר מצוה', והיינו משום פרסומי ניסא, שמשום כך אסור גם תשמיש דמצוה, כי הרואה אומר לצורכו הוא דאדלקה כדי ללמוד לאורה. ועל זה סיים רש"י 'וליכא למיחש להשייה', דאילו הוה טעמא משום ביזוי מצוה היה מותר להשתמש לצורך מצוה, ואם כן יש לחוש שמא יטה כשילמוד לאור הנר (וכמו שכתב המלחמות שם בסוף דבריו וכן בר"ן), אבל כיון דטעמא שיהא ניכר שהוא נר מצוה אסרינן ליה בכל תשמיש ושוב ליכא למיחש להשייה.

(ד) ועכ"פ נראה דיש כאן שתי שיטות, אם נר חנוכה יש בה קדושה או רק מצוה. ואם קדושה יש בה, דומיא דמנורה שנעשה בה נס, אסור אפילו תשמיש דמצוה, כמו במנורה של הקדש שהיתה במקדש. אבל אם לא נתנו על נרות חנוכה דין הקדש, אין לאסור אלא תשמיש של חול משום ביזוי מצוה.

ויש לומר דשמואל הבין בדעתו של רב שכוננתו לאסור כל הנאות, לכן הקשה 'וכי נר קדושה יש בו', דסבירא ליה שאין קדושה בנר חנוכה ורק מצוה לזכר הנס. ולדעתו של רב יש לומר, דהכי נמי דנר קדושה יש בו, דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה ממש. ויש ראייה לזה מנוסח אומרינו הנרות הללו 'קדש הם' ואין לנו רשות להשתמש בהם, היינו דאין רשות להשתמש לפי שהם קדש. וצ"ע אאמו"ר שמצא אח"כ בשפת אמת (בר"ה ה"ג שלא יהו מצוות) שכתב כן.

שוב הביא שמצא בחפץ ה' שכתב וז"ל: לפי מה שכתב הר"ן ז"ל דכיון דתיקנוה משום נס שנעשה במנורה אם כן מאי קא פריך שמואל וכי נר קדושה יש בה וכו', אי נמי דכיון דאינה אלא היכר בעלמא כדי שיזכרו ישראל את הנסים ואת הנפלאות בודאי דאין בה קדושה וכו' עיי"ש. ומבואר כדברינו שנחלקו בהא אם תיקנו בה קדושה דומיא דמנורה,

דשלהבתה מותר שמותר ליהנות מאורה וכו' עיי"ש. ובוזה מוכן שיטת התוס' (סוכה שם, ובשבת כ"א ע"א ד"ה שמחת) שכתבו דבוררת לאו דוקא אלא שהיתה יכולה לברור ודלא כהירושלמי עיי"ש, דסברי כדעת הרא"ש דבשלהבת שקשורה בגחלת איסורא איכא.

ואתינן להכי שהך דינא אם מותר ליהנות מאור המנורה שבמקדש, שהיתה קשורה בפתילה, הוא דבר השנוי במחלוקת. דלהרא"ש מהירושלמי והתוס' ולהט"ז בהא איסורא איכא, ולפי הירושלמי דסוכה שמותר ליהנות מאור בית השואבה מוכח דגם בשלהבת הקשורה בגחלת מותר ליהנות בה.

ובגליוני הש"ס להגר"י ענגיל בסוגיין (כ"ב ע"ב, ד"ה והא הכא) הביא ראיה דאסור מן התורה מהמשנה (נדריים י" ע"ב) כאישים ובר"ן דהכוונה לשלהבת אש המזבח, ופשוט דכוונת המשנה לאיסור מן התורה, ועל כרחק דשלהבת הקדש בהיותו מחובר לגחלת מיהת אסור מן התורה, דאם לא כן הך דכאישים היכא משכחת לה עיי"ש. ועיין גם ברש"ש בנדריים שם (י"א ע"א ד"ה כאישים) שעורר בזה.

אך הרא"ש גופיה בפירושו לנדריים שם פירש כאישים כקרבנות, וכן בתוס' שם. ונראה מזה דסבירא להו דהנודר כאש המזבח לא אמר כלום, משום דמותר בהנאה. ולכאורה זה סותר למה דסבירא להו להרא"ש והתוס' הנ"ל דבאש שיש בו גחלת איסורא איכא. אמנם בהמשך דבריהם הביאו הרא"ש והתוספות שם מירושלמי דהכוונה כאש המזבח. והוא בירושלמי שם (נדריים ד' ע"ב) כאישים כשלהביות של אש וכו' עיי"ש. ומבואר מזה דהירושלמי סובר דיש איסור תורה בשלהבת שבמזבח, וזה דלא כהירושלמי סוכה הנ"ל דמותר ליהנות מאור השואבה, והם סוגיות חלוקות.

על כל פנים נתבאר דהך מילתא אם יש מעילה ואיסור הנאה באש המנורה תליא באשלי רברבי, ובוזה תלוי פלוגתא דרב ושמואל אם נר קדושה יש בו דומיא דמנורה שבמקדש.

(ו) עפי"ז ביאר אאמו"ר זצ"לה"ה דברי הגמ' (כ"א ע"ב) ת"ר מצות נר חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד, והמהדרין נר לכל אחד,

והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא, ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא, חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין, וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה מעלין בקדש ואין מורידין. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, שני זקנים היו בצידן אחד עשה כב"ש ואחד עשה כדברי ב"ה, זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן טעם לדבריו מעלין בקדש ואין מורידין. ויל"ד במאי דקאמר "פליגי" בה תרי אמוראי, הא אין זה שום פלוגתא אלא כל אחד נותן טעם אחר לפלוגתתם. כן צ"ל ב מה הוסיף ר' יוחנן בהאי עובדא דשני זקנים, הא כבר לעיל מינה נשנה טעמים הללו.

ולפי הנ"ל י"ל, דהך דמעלין בקודש ואין מורידין היינו משום דנר קדושה יש בו, אבל אם מצוה בעלמא הוי לא שייך בזה משום מעלין בקדש (וע"ע לעיל סימן צ' אות ו-ז). ולפי זה יוצא דהך מילתא אי נר קדושה יש בו איפליגי בה בית שמאי ובית הלל, וכיון דבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה איפסקא הלכתא מכאן דיש קדושה בנר. משא"כ אידך מאן דאמר סבר דאין קדושה בנר חנוכה, ע"כ קאמר דלא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה, ומוקי פלוגתתם אי כנגד ימים הנכנסים או כנגד ימים היוצאים.

לזה אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רמז בזה לסתירת הסוגיות בתלמודא דבני מערבא הנ"ל אם יש איסור הנאה בשלהבת שיש בה גחלת, וכאן נתפרשו שמותיהם רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, וסוגיית הירושלמי בסוכה דמותר ליהנות מאש השואבה אזלא כהך מאן דאמר דטעמא דבית הלל כנגד ימים היוצאין, וסוגיא דנדריים דכשלהביות של מזבח איסורא הוי אזדא כמאן דאמר דטעמא דבית הלל משום מעלין בקודש דנר חנוכה קדושה יש בה דומיא דאש המנורה שבמקדש שהיה בה איסור הנאה משום דקשורה בפתילה.

ולכן הביא הר"ף בהלכותיו הך מימרא דרבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שני זקנים היו בצידון

ח) זאת תורת העולה לנו מדברי אאמו"ר זצ"לה"ה, דיש ב' שיטות אם יש קדושה בנר חנוכה, ובזה תלוי אם יש לאסור תשמיש מצוה בנרות חנוכה, דאי יש בה קדושה יש לאסור אפילו תשמיש של מצוה, ואי אין בה קדושה אסור להשתמש לאורה משום ביזוי מצוה וממילא מותר תשמיש של מצוה.

ופשוט הדבר דבזה תלוי ועומד ב' הטעמים הנ"ל באיסור השתמשות לאורה, דאי יש קדושה בנר חנוכה שפיר י"ל הטעם דאסור להשתמש לאורה משום שעשאוהו דומיא דמנורה שיש בה קדושה ואין משתמשינן לאורה, משא"כ אי אין קדושה בנר חנוכה לא שייך לומר שעשאוהו דומיא דמנורה, ועכצ"ל הטעם דאסור להשתמש לאורה בכדי שיהא ניכר שהוא נר של מצוה.

והראני הגר"ש פלדמן ז"י בשו"ת בנין שלמה להגר"ש כהן זצ"ל מוילנא (ח"ב הנדמ"ה, או"ח סימנים ח', ס"ב-ס"ג) שהאריך בענין זה אם יש קדושה בנר חנוכה, והעלה במצודתו ממש ככל דברי אאמו"ר זצ"לה"ה, דנחלקו בזה רב ושמואל, ושבוה תלוי פלוגתת המ"ד בטעמא דב"ש וב"ה, יעו"ש נפלאות מתורתו. הרי לן שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד.

- ב -

מצוות ואיסורי דרבנן אם חלין על החפצא או על הגברא

סימן קי"ט ס"ק כ"ז) ביאר הטעם, דחכמים העמידו דבריהם רק לגבי איסור ולא בממוץ עיי"ש. אכן גם ע"ז תיקשי, דאם כן גם כשהמאכל בעין לא יהא צריך להחזיר המעות.

ונודע מש"כ בנתיבות המשפט (סק"ג) לבאר טעם החילוק, דאיסורי תורה אם אכלן בשוגג צריך כפרה ותשובה להגן על היסורים, משא"כ באיסור דרבנן אין צריך שום כפרה וכאילו לא עבר דמי. וראיה לזה מהא דאיתא בערובין (ס"ז ע"ב) ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה, אמר לה רבה נייתו ליה חמימי מגו ביתאי, א"ל אביי והא לא ערבינן, א"ל נסמוך אשיתוף, א"ל הא לא שתפינן, נימרו ליה לנכרי ליתי ליה, אמר אביי בעי לאותביה למר ולא שבקן רב יוסף, דאמר רב יוסף אמר רב כהנא כי הוינן ביה רב יהודה הוה אמר לן בדאורייתא מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה, בדרבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא וכו' עיי"ש.

וכו', דמשם בארה דר' יוחנן סבירא ליה בטעמא דבית הלל משום מעלין בקודש ואין מורדין, ונפקא מינה להלכה דנר קדושה יש בה ואסור להשתמש לאורה בשום תשמיש. וכן נפקא מינה לענין עבודה זרה דשלהבת שיש בה גחלת אסורה בהנאה וכדעת הרא"ש הנ"ל. ולפי זה מדויק גם אליבא דהלכתא נוסח אומרינו הנרות הללו קדש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם וכנ"ל.

ז) ובהאמור יבואר הא דכי אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דרבי ירמיה לא קבלה, כיון שרבי ירמיה אמרה בטעמא דרב, ורב הרי אמר דאסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, וסבר אביי בשיטתו דמשום בזוי מצוה אתיא עלה, ותשמיש דמצוה מותר, ובהיות כן אכתי איכא למיחש להטייה וכנ"ל מהמלחמות והר"ן, ואין להתיר להדליק בהן בשבת.

אך כי אתא רבין אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דרבי יוחנן וקיבלה, דרבי יוחנן לשיטתו בעובדא דשני זקנים בצידון שטעמא דבית הלל משום מעלין בקדש, ושמעין מינה דסבירא ליה נר קדושה יש בו, ויש לאסור גם תשמיש דמצוה, לכן שפיר קאמר דמדליקין בהן בשבת משום דלגמרי אסור להשתמש לאורה. עכתו"ד אאמו"ר זצ"לה"ה.

ט) אמינא לבאר שורש הפלוגתא אם יש קדושה בנר חנוכה. בהקדם הא דנפסק בשו"ע (ח"מ סימן רל"ב ס"ג), המוכר לחבירו דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימים מחזיר הפירות ונוטל דמיו, ואם אכלם אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום. ובנו"כ שם האריכו לבאר טעם החילוק בין איסור דאורייתא לדרבנן. בסמ"ע (סק"ד) כתב לבאר ב' טעמים, הטעם הא' דדוקא במכשול באיסור דאורייתא קנסוהו. וכבר עמדו בזה, דלא הוי מטעם קנס כ"א מצד מקח טעות, וא"כ גם באיסור דרבנן הו"ל להחזיר המעות. הטעם הב' כתב הסמ"ע, דאין אכילת האוכל נחשב לו הנאה, ואדרבה צער הוא לו שעבר על איסור דאורייתא באכילתו, אף שהיה שוגג, משא"כ באוכל איסור דרבנן עיי"ש. וגם ע"ז עמדו, דא"כ מי שמצטער כשנכשל באיסור דרבנן יהא צריך המוכר להחזיר לו המעות. אמנם בש"ך (יו"ד

מה שכתבו האחרונים, דאיסור דרבנן לא הוי אחפצא כ"א על הגברא, וזה בעבור שחכמים לא היה בכוחם להטיל איסור על חפץ המותר בעצם, רק שיש להם כח לאמר לאדם שישמע לדבריהם, ואם לאו הרי זה עבריין ורשע, אבל להשים איסור על החפץ מסור רק להשי"ת בלבד לרחק ולקרוב החפצים בעצמותם, כי לה' הארץ ומלואה וכל החפצים שלו.

וכתב, דלפי"ז ראוי שנאמר בהא דקי"ל דחפץ המוקצה למצוה אסור בהנאה דזה רק במצוה דאוריתא ולא במצוה דרבנן, שהרי ענין מוקצה מחמת מצוה הוא כי מכח היות החפץ של מצוה חל עליו קדושה ולכן הנאתו אסורה כי בזיון הוא לקדושת החפץ שיהנה ממנו אדם, והרי"ז כעין הנאת הקדש שהיא אסורה, והנה זה יתכן רק במצוה דאוריתא, אבל במצוה דרבנן כמו דאיסורי דרבנן לאו איסורי חפצא נינהו מפני שהחכמים אין בכחם לחדש דבר בעצמות החפץ, ה"ה להיפוך במצוה דרבנן יכולים החכמים רק לומר אל האדם שיעשה כך וכך והעובר הרי"ז עבריין ורשע, אבל שיחול על החפץ בעצמותו שם חפץ של מצוה שיהא חל עליו קדושה מפאת היותו חפץ של מצוה זה לא יתכן במצוה דרבנן, כי דבריהם אין להם מבוא בעצמות החפץ, נמצא דדין מוקצה מחמת מצוה לא שייך כי אם במצוה דאוריתא אבל לא במצוה דרבנן.

ושו"כ דאפי' נאמר דאין החכמים יכולים להטיל איסור על החפץ, עכ"ז כיון שהקב"ה מסכים על דברי חכמים, א"כ אחרי שאסרו חכמים את הדבר הרי הקב"ה מסכים על האיסור, וממילא רצונו ית"ש שלא יאכל הדבר ההוא ונעשה החפץ אסור בעצמותו, וממילא חל עליו תיעוב מפאת ריחוקו מקדושת רצון המקום ית' ושפיר מיקרי איסור חפצא. וה"ה להיפך לגבי מצוה דרבנן, דאחרי שציוו חכמים לעשות כו"כ והקב"ה מסכים על דבריהם שוב המעשה הזאת נרצית מרצונו ית' וחל על החפץ קדושה כיון שהוקצה ונתייחד לעשות בו רצונו ית' כמו שחל על החפץ קדושה בהקצותו למצוה דאוריתא, כי כיון שהוקצה הדבר לעשות בו רצון המקום ית' נתקרב הדבר בזה אל קדושת רצונו ית' והקרוב אליו הוא הקדוש ממילא.

ומעתה אם היה עונש על איסור דרבנן בשוגג, האיך היו מניחין לו לעבור ולקבל עונש, אלא ודאי דליכא עונש כלל על השוגג באיסור דרבנן, והריהו להאוכל כאילו אוכל כשירה והרי נהנה כמו מן הכשירה, ומשו"ה צריך לשלם כל דמי הנאתו, כמו בזה נהנה וזה חסר מועט, דכללא הוא דצריך לשלם כפי מה שנהנה, משא"כ באיסור דאורייתא שמקבל עונש על השוגג וחסרונו גדול מהנאתו צריך המוכר להחזיר לו דמיו, עכ"ד.

(י) ובעצי חיים (ח"ב פרשת שופטים) הביא סמך נפלא לשיטת הנתיבות, מהא דכתיב (דברים ו, יא) לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, והאיש אשר יעשה בודון לבלתי שמוע וגו'. ויל"ד למה נקט והאיש אשר יעשה 'בודון' דייקא. ולפי דברי הנתיבות יבואר, דמכיון שהכתוב עומד ומזהיר לא תסור מן הדבר וגו', והיינו שצריך לשמוע לקול דברי החכמים ולא לסור מהם ימין ושמאל, להכי הדר הסמך והאיש יעשה בודון וגו' דייקא, דרק מי שיעשה בודון יש עליו החיוב, אבל בשוגג א"צ כפרה וכאילו לא עבר דמי, ודפח"ח.

ובביאור סברת הנתיבות דאיסור דרבנן בשוגג א"צ כפרה, כתב בשו"ת תורת חסד (או"ח סימן ל"א אות ה'), דאיסור דאורייתא הוי איסור חפצא, משא"כ איסור דרבנן רמיא אנברא, ועל כן באוכל איסור דאורייתא בשוגג צריך כפרה, כיון דבמציאות אבל חפצא דרמיא עליה איסורא לאוכלו, משא"כ איסור דרבנן שנאסרה רק על הגברא ואילו החפץ בעצמותו לא נאסר, א"כ כשאכלה שלא בדעת ובשוגג לא עביד שום איסורא, כיון דלא אכל מידי דאיסורא וממילא א"צ כפרה עיי"ש. וכן כתב בחתן סופר (שער המקנה והקנין והשטרות כלל כ"ז פרט ב'), דאיסור דרבנן לא חיילא אחפצא כי אם הגברא מצווה ועומד לשמוע לקול חכמים, ועפי"ז כתב מדעתא דנפשיה (ולא הזכיר דברי הנתיבות) דמי שאכל איסור דרבנן בשוגג אינו צריך כפרה כלל, כיון דאין האיסור אלא שלא יסור, ובאוכל במזיד עובר על עשה ול"ת כמש"כ הרמב"ם (פ"א מממרים), אבל בשוגג לא עשה כלום שלא סר מדבריהם וכו', עיי"ש באריכות. ובדרך זה נקטו הרבה אחרונים בסברת הנתיבות.

(יא) הגר"י ענגיל באתון דאורייתא (כלל י) הביא

אחפצא, עכתו"ד. עכ"פ מבואר מדבריו דגם איסור דרבנן חיילא אחפצא כיון שהקב"ה מסכים על דבריהם (וע"ע שו"ת ערוגת הנושם סימן ע"א). (הבה"ח ש"א בר"מ פלדמן נ"י הראה בשפת אמת להנוכח תרנ"ז שהביא דברי המדרש הללו, וכתב ע"ז וז"ל, פירוש בכל מצות חכמים כמו שגזרין על בני ישראל לעשותה כן כביכול גזרין על הקב"ה בשמים שיסכים עמהם, ועל זה אמרו קבעום ועשאום ימים טובים שנקבע גם בשמים להיות ימים טובים, ומברכין אשר קדשנו וצונו, אם כן הוא מצות השי"ת בעצמו, עכ"ל).

(יב) ואולם האחרונים הביאו דברדב"ז (ח"ד סי' י"ט) משמע דלא כמ"ש הנתיבות דשו"ג בדרכנן אינו חטא, דשם נשאל על דברי הגמ' הנ"ל בדרכנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא, האם כאשר נסתפקו בדין מן הדינים בדבר שהיא מדרכנן והרי הספרים מצויים אצלנו נלך לבקש הדין, או דילמא כיון שיש לנו ספק והוא מדרכנן נעשה ואח"כ נבקש הדין. והשיב שזה טעות גדולה בהבנת המאמר, שהרי אם הרב בעל המעשה נסתפק בדין אין לו לעשות מעשה עד שיתברר הדין אפי' במילתא דרבנן, ואע"ג דספיקא דרבנן לקולא, הנ"מ בדבר שהספק בא מעצמו, אבל בספק שנפל מחסרון ידיעה בהא לא אזלינן לקולא כלל וכו', והא דאמרינן בדרכנן עבדינן והדר מותבינן, בזמן שהרב יודע הדין וברור לו ועושה מעשה, אלא שאחד מן התלמידים יש לו ספק או קושיא עליו, אם המעשה הוא בדאורייתא מותבינן והדר עבדינן, ואם מדרכנן עבדינן והדר מותבינן, עכ"ל ועיי"ש. חזינן להדיא מדבריו, דהא דאמרי' בדרכנן עבדינן והדר מותבינן, איירי בכה"ג שהרב הורה הלכה למעשה והתלמיד מסתפק בדבר או אז עבדינן והדר מותבינן, אבל בעבר בשוגג על איסור דרבנן וודאי דבעי כפרה ותשובה.

(ג) ויש לומר דבזה תליא הפלוג' הנ"ל אם יש קדושה בנר חנוכה, דאם מצוות ואיסורי דרבנן חיילא אחפצא כמו דאורייתא, א"כ שפיר שייך שיחול קדושה בגוף החפצא דנר חנוכה אע"ג דהוי מדרכנן כמו במנורה דהוי מה"ת, וי"ל דמטעם זה אסור להשתמש לאורה. משא"כ אם מצוות ואיסורי דרבנן הוי אגברא ולא חיילא אחפצא, שוב לא שייך חלות קדושה בגוף הנר חנוכה, ועל כרחק הא

והביא ראיה ליסוד זה, מהא דאמרינן בחולין (ס' ע"א) בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות נשאו דשאים ק"ו בעצמן אם רצונו של הקב"ה בערבוביא למה אמר למינהו באילנות וכו', מיד כל אחד ואחד (מן הדשאים) יצא למינו וכו', בעי רבינא הרכיב שני דשאים זה על גב זה מהו (שיתחייב משום כלאים), כיון דלא כתב בהו למינהו (בצוואה) לא מיחייב, או דילמא כיון דהסכים איידיהו כמאן דכתיב בהו למינהו דמיא. ופרש"י כיון דהסכים איידיהו היינו דהקב"ה הסכים על ידם עיי"ש. הרי דכיון שהסכים הקב"ה על ידם כמאן דכתיב בהדיא למינהו, וא"כ גם בדברי חכמים היות והקב"ה מסכים על ידם כמאן דכתיב בהדיא באורייתא, ושפיר חל האיסור על החפץ בעצמותו.

ועפי"ז המתיק לבאר מ"ד במדרש תנחומא (נשא פרשה כ"ט) עה"פ ביום השמיני נשיא לבני מנשה, ילמדינו רבינו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון מהו להדליק בה בשני, כך שנו רבותינו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון מוסיף עליו כל שהוא ומדליקו ביום שני, ואם הותיר ביום שני וכו', אבל הותיר ביום שמיני עושה לו מדורה בפני עצמו, למה כיון שהוקצה למצוה אסור להשתמש ממנו, לא יאמר אדם איני מקיים מצוות זקנים הואיל ואינן מה"ת, אמר להם הקב"ה בני אין אתם רשאים לומר כך, אלא כל מה שאומרים אליכם תהיו מקיימים שנאמר ועשית על פי התורה אשר יורוך, למה שאף על דבריהם אני מסכים שנאמר ותגזר אמר ויקם לך עכ"ל. ויש לבאר מה שהקדים דיקא דין מוקצה בנר חנוכה להא דהקב"ה מסכים על דברי חכמים, הלא הרבה מצוות ותקנות הם מדבריהם.

לפי האמור י"ל, דהנהיך דמותר השמן שבנר הוי הוקצה למצותו שייכא למימר רק אם נאמר דמצוות דרבנן הוי אחפצא, דאז הוי החפץ בעצמותו חפצא דמצוה וחל עלייהו קדושה, משא"כ אי נימא דמצוות דרבנן הוי אגברא ליכא למימר דנ"ח הוקצה למצוה, דהא על החפצא גופיה לא חל שום קדושה. ועל כן אחר ששנה לן דנ"ח הוקצה למצוה, ומינה מוכח דמצוות דרבנן הוי אחפצא, להכי הדר הסמך לא יאמר אדם וכו' שאף על דבריהם אני מסכים וכו', והיינו כנ"ל דע"י שהשי"ת מסכים על ידם ממילא חיילא קדושה

אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן וגו', ושוב כתיב עוה"פ אם עולה קרבנו מן הבקר וגו', אלא להוציא את המרפה, והלא דין הוא ומה בעל מום שמותרת להדיוט אסורה לגבוה מריפה שאסורה להדיוט אין דין שאסורה לגבוה וכו', ואם השבתה כשהוא אומר מן הבקר למטה שאין ת"ל להוציא את המריפה. מה אם השבתה וכו', רב אדא בר אבא אמר, משום דאיכא למימר כלאים תוכיח שאסורין להדיוט ומותרין לגבוה [בבגד"כ, ה"ג הו"א דמריפה אסורה להדיוט ומותרת לגבוה], מה לכלאים שכן הותרו מכללן אצל הדיוט בציצית, אטו ציצית צורך הדיוט היא מצוה היא, אלא מה לכלאים שמצותו בכך [וא"כ אין לומר שהותרה מכללן אצל הדיוט, ושפיר י"ל כלאים תוכיח שאסורין להדיוט ומותרין לגבוה, לכך צריך קרא לאסור מריפה לגבוה], עיי"ש.

ובשאלת אריה (סימן צ"ו) הביא סוגיא זו וכתב, דלפום רהיטא דשמעתא משמע דמצוות היינו נמי צורך גבוה, וכל מה שמותר לצורך מצוה מותר לגבוה קרינן ליה מדקאמרינן אטו ציצית צורך הדיוט הוא כו', אך בהמשך דבריו כתב לפרש דלאו למימרא דמצוה צורך גבוה מיקרי, אלא מצוה יצאת מצורך הדיוט ולכלל צורך גבוה לא הגיעה דעדיפא מצורך הדיוט וגריעא מצורך גבוה עיי"ש.

וי"ל דזהו שהוסיף בשאלתו "ובעה"ב בטלית מצוייץ באמצע", דרצה להוכיח כמ"ד משמאל דנר חנוכה אין בה קדושה, לזה הביא מציצית דאף דהוי מצוה של תורה מ"מ לא חשיב צורך גבוה, א"כ מכל שכן נר חנוכה דהוי מצוה דרבנן לא הוי כגבוה ואין בה קדושה כמו המנורה. ויש להמתיק הלשון בטלית מצוייץ 'באמצע', דציצית הוי מצוה קיומית מה"ת, והוא כממוצע בין מזוזה דהוי מצוה חיובית מה"ת ויש בה קדושה, לבין נר חנוכה דהוי רק מדרבנן ואין בה קדושה, ורצה לרמוז בזה דנר חנוכה דהוי מדרבנן, בוודאי לא עדיף מציצית דאע"ג דהוי מה"ת מ"מ אין בה קדושה, וע"כ אין להניחו על יד המזוזה.

ועל זה מסיק בשאלתו הלכתא מאי, ת"ש כבר אמרה תורה ושמרתם מצותי וכו' ובאו חכמים ופרשו וחקרו ועשו סייג לתורה, והיינו דחכמים עשו סייג רק לתורה ולא לדבריהם דאין

דאסור להשתמש לאורה הוי משום ביזוי מצוה או שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסומי ניסא, ודו"ק. (יד) ובמסילה זו נעלה לבאר דברי הגמ' בסוגיין (כ"ב ע"א) אמר רבה, נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח, והיכא מנח ליה, רב אחא בריה דרבא אמר מימין, רב שמואל מדפתי אמר משמאל, והלכתא משמאל כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין. ויש לבאר מה נתינת טעם הוא זה כדי שתהא וכו', וכי יש איסור שעטנו או כלאים כשהמזוזה והנר חנוכה מונחים באותו מקום. ובשאלתו (פרשת וישלח) הוסיף, ובעל הבית בטלית מצוייץ באמצע. וצ"ב השייכות דציצית לכאן. ומסיק בשאלתו, הלכתא מאי, ת"ש כבר אמרה תורה ושמרתם מצותי ועשיתם אותם ובאו חכמים ופרשו וחקרו ועשו סייג לתורה. ותמוה במה נפשט שאלתו בזה, וכבר נדחק בזה הגר"י פיק בשאלת שלום שם שהוא כספר החתום ואין לו שום פרוש.

ונראה דמ"ד מימין ס"ל דנר חנוכה יש בה קדושה דומיא דמנורה כיון דמילתא דרבנן חיילא אחפצא, וע"כ מניחין על יד המזוזה, להורות דכשם שהמזוזה דהוי מצוה של תורה חיילא קדושה על גוף החפצא, כך נר חנוכה דהוי מדרבנן נמי חיילא קדושה על גוף החפצא. ומ"ד משמאל ס"ל דנר חנוכה אין בה קדושה דמילתא דרבנן לא חיילא אחפצא, וע"כ אין להניח הנר חנוכה על יד המזוזה, להורות דלא ראי זה כראי זה, דמזוזה דהוי מצוה של תורה חיילא קדושה החפצא משא"כ נר חנוכה דהוי מדרבנן לא חיילא קדושה אחפצא.

והלום ראיתי שכוונתי ביסוד הדברים לאאמו"ר זצלה"ה (שפע חיים חנוכה סימן צ' אות ה') שביאר דפלוגתא דהני אמוראי אם מניחין נר חנוכה מימין או משמאל כפלוגתא דהני אמוראי אם יש קדושה בנר חנוכה, דמ"ד מימין ס"ל שגם נר חנוכה יש בה קדושה מעין קדושת המזוזה דהוי תשמיש קדושה, ומ"ד משמאל סבר דאין קדושה בנר חנוכה ולכן אין מקומו אצל המזוזה עיי"ש.

ועיי"ש בשפ"ח מה שפי' עפי"ז דברי השאלתו, ואולם מקום הניח לי אאמו"ר זצ"ל לבאר דברי השאלתו בפשטות. דהנה במנחות (ה' ע"ב) ת"ר, כשהוא אומר מן הבקר למטה שאין ת"ל [דכתיב

מוסיף, אבל אם אמר בשר העוף מותר מה"ת ואנו נאסור אותו ונודיע שהוא גזירה שלא יבא מן הדבר חובה וכו', אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה עיי"ש, ולכן כדי שלא יטעו לומר דנר חנוכה חיובו מה"ת כמו מצות מזוזה, לכן תיקנו להניחה משמאל, אתו"ד.

ולפי דבריו יש לבאר בטעם הראשונים דלא ניח"ל דהטעם דאסור להשתמש לאורה דעשאוה דומיא דמנורה, אלא משום שיהא ניכר שהוא נר מצוה או משום ביזוי מצוה, דחכמים לא רצו לתקן דנר חנוכה יהא דינה כמנורה בכדי שלא יטעו לחשוב שהיא מה"ת כמו מנורה ויעברו על כל תוסף, ומהאי טעמא נמי תיקנו בנר חנוכה דאם כבתה אין זקוק לה ולא הוי דומיא דמנורה דכבתה זקוק לה (מנחות פ"ח ע"ב), והוא מטעם כדי שלא יטעו לומר שהיא מה"ת. וזהו כוונת השאלות ת"ש כבר אמרה תורה וכו' ועשו סייג לתורה, דחכמים עשו סייג שלא יבאו לידי טעות דנר חנוכה הוי מה"ת, וכנ"ל דתיקנו שלא יהא דין נר חנוכה שוה למנורה, ומזה נפשט שמניחין בשמאל ולא על יד המזוזה, ודו"ק.

- ג -

מילי דרבנן אם הוי בכלל לא תסור מה"ת

והרמב"ן (שם) השיג על זה, וכתב: דהוא סבור שיש בכלל לאו דלא תסור על כל מה שהוא מדברי חכמים וכו', וראוי לפי דעת הזו להחמיר מאד בדברי סופרים שכולם תורה הם אין ביניהם שום הפרש וכו', ורבתינו בכל התלמוד אומרים היפך מזה שהרי הם דנין כל דברי סופרים להקל וכו' עיי"ש, והיינו דהרי הרבה חילוקים הם בין מצוות דאורייתא לדרבנן, כגון דספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא, ואילו לדעת הרמב"ם היה לנו להחמיר גם בספיקא דרבנן, ועל כן סבירא ליה דמצוות ותקנות חכמים לא הוי בכלל לא תסור, עיי"ש באריכות.

וכתבו האחרונים (ראה מהר"ם שיק על המצוות מצוה תצ"ו, ובחידושי למס' שבועות כ"ד ע"א; שפת אמת סוכה מ"ו ע"א ד"ה להדליק) לתלות מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן בפלוגתא דאמוראי בשבת (כ"ג ע"א) והיכן צונן, רב אויא אמר מלא תסור (דברים יז, א), רב נחמיה אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (שם

גזרין גזירה לגזירה, ונודע מה שכתב רש"י בכיצה (ב' ע"ב, ד"ה והתניא) דהא דאמרינן בכולי הש"ס שאין גזרין גזירה לגזירה מהאי קרא נפקא ושמרתם את משמרת עשו משמרת כלומר גזירה למשמרתי לתורתך ולא משמרת למשמרת שלא יעשו גזירה לגזירה עיי"ש, ובחתן סופר הנ"ל ביאר הטעם דבדרך כלל הגזירות המה בכדי שלא יכשלו באיסור, כגון שיטעה ויחשוב שמותר או שישכח מהאיסור וכדו', ולכאורה קשה דהא גם אם יכשלו הוי שוגג, אך זה אינו דגם שוגג צריך תשובה וכפרה, אלא דכ"ז באיסור דאורייתא דשוגג בעי כפרה, אבל באיסור דרבנן דשוגג א"צ כפרה שוב לא גזרינן יעו"ש, ומינה נשמע דאיסור דרבנן לא חיילא אחפצא, וממילא נפשט מזה דמניחין נר חנוכה בשמאל ולא על יד המזוזה.

טו) ויש להוסיף עוד נקודה בזה, דהנה אמרו"ר זצלה"ה (שם) כתב לבאר טעם המ"ד דמניחין נר חנוכה משמאל ולא על יד המזוזה, עפמ"ש הרמב"ם (פ"ב מממרים ה"ט) לגבי איסור כל תוסף, דאם יבא בית דין ויאסור בשר העוף בחלב ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה הרי זה

טז) ויתכן עוד לבאר בענין זה. בהקדם דברי כ"ק אמרו"ר זצלה"ה בשפע חיים (חו"פ לשבועות דרוש נ"ה אות ג') שבתו"ד הביא מה שחידש התיבות הנ"ל דשוגג באיסור דרבנן אין צריך כפרה וכאילו לא עבר דמי, ומה שביארו האחרונים הנ"ל הסברא דאיסור דרבנן הוי אינו אלא אגברא ולא על החפץ. ביאר אמרו"ר דיש לפלפל ולומר דדברי התיבות מיתלי תלי בפלוגתת הרמב"ם והרמב"ן בגדרם של מצוות ואיסורי דרבנן אם הוי בכלל הלאו דלא תסור.

דהרמב"ם בספר המצוות (שורש ראשון) כתב וז"ל: כי כל מה שאמרו חכמים לעשותו וכל מה שהזהירנו ממנו, כבר ציוה משה רבינו בסיני שיצונו לקיימו, והוא אמרו (דברים יז, יא) על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, והזהירנו מעבור בדבר מכל מה שתיקנו או גזרו, ואמר (שם) לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל עכ"ל.

מעשה י"ל דכך הותנו שלא לאסור אלא בודאי ולא בספק, אבל היכא דנחלקו חכמים דלדברי המחמיר לא שייך לומר שהתנו להקל למי שיסתפק בדבר דהרי סבירא להו שהדבר אסור בודאי ואיכא בה לאו דל"ת.

ובשב שמעתתא (שמעתתא א' סופ"ג) כתב ע"ז דהרמב"ם לשיטתו (פ"ט מטומאת מת הי"ב) דספד"א מה"ת לקולא, משו"ה י"ל דבכל גווני שנסתפק אם אסרו חכמים בזה גם במקום שנחלקו חכמים, ליכא בזה לאו דלא תסור כיון דבאמת כל ספק מה"ת שריא ורק חכמים הם שגזרו לאסור בספק י"ל דלא גזרו בספיקות אלא בדאורייתא דוקא ולא בדבריהם עיי"ש.

ועפ"ז כתב בשו"ת קול יהודה (למהרי"ל היילפרין, סו"ס ז'), דנמצא דהא אם כל דרבנן בכלל לא תסור תליא בדין ספיד"א אם מה"ת לקולא, דרק א"נ דספיקא מה"ת לקולא שפיר י"ל דבדרבנן איכא לאו דל"ת, ואפ"ה בפלוגתא בדרבנן אזלינן בתר המיקל כיון דחכמים הם שגזרו להחמיר בספק ולא גזרו אלא בדאורייתא ולא בדרבנן, אבל אי ספיקא מה"ת להחמיר שוב לא יתכן לומר דבדרבנן איכא לאו דל"ת דא"כ גם בפלוגתא דרבנן הוי לן להחמיר.

יט) עפ"י האמור אפ"ל דרבי יוחנן אזיל לשיטתו בזה, דהנה במס' גיטין (ס' ע"ב) א"ר אלעזר תורה רוב בכתב ומיעוט על פה (פירש"י, רוב התורה תלויה במדרש שכתובה למידרש בכלל ופרט וגו"ש ושאר מדות שהתורה נדרשת בהן, ומיעוטה על פה, שאין רמז ללמוד בה בתורה אלא למשה נאמרה בע"פ), שנאמר אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו. ורבי יוחנן אמר רוב על פה ומיעוט בכתב, שנאמר כי על פי הדברים האלה (פירש"י, על שבעל פה נכרת ברית אלמא איהו הואי רובא) וכו', ואידך נמי כתיב כי על פי הדברים האלה, ההוא משום דתקיפי למיגמרינהו עיי"ש.

וכ"ק אאמו"ר זצללה"ה (בהדרן לסיום הש"ס החודשי טבת תשל"ו) הביא דבגליון הש"ס להגרעק"א ציין לעיין בבאר שבע עמ"ס הוריות (ד' ע"א, ד"ה אבל בדבר), דשם תמה היאך חולקין ר' יוחנן ורבי אלעזר בדבר שהוא מחלוקת במציאות, שזה הוא דבר שיכולין לעמוד עליו אם רוב בכתב או לא, ומה גם שנראה בעליל דתורה שבע"פ שהוא המשניות ומסכתות הש"ס ותוספתות ותלמוד ירושלמי

לב, ז) עיי"ש, דאם ילפינן מלא תסור הרי זה לאו שבתורה, ואם מוזקניך ויאמרו לך אין זה אלא מצות זקנים (סוכה שם) ולא נעשה גדר חיוב של תורה. וגם דמהך קרא דשאל אביך וגו' אינו דרש גמור אלא אסמכתא בעלמא, דפשטות משמעות הכתוב קאי על זכור ימות עולם וגו', משא"כ קרא דלא תסור וגו' לפי פשוטו של מקרא קאי על דברי חכמים ואזהרותיהם והרי זו אזהרה גמורה של תורה.

וי"ל דלדעת הרמב"ם דכל מילי דרבנן הוי בכלל לא תסור ודינו כשל תורה, א"כ אין מקום לחלק לענין כפרה בשוגג בין איסור דאורייתא לדרבנן, דכיון שהעובר באיסור דרבנן עובר באיסור תורה צריך כפרה גם על השוגג, אבל לרמב"ן שאין בזה איסור תורה שפיר יש מקום לחלק לענין חיוב כפרה בשוגג בין דאורייתא לדרבנן, עכתו"ד.

יז) לדרכו של אאמו"ר זצללה"ה י"ל, דגם הך מילתא אי איסורי ומצוות דרבנן חיילי רק אנברא או גם על החפץ, מיתלי תלי בפלוגתת הרמב"ם והרמב"ן הנ"ל, דאי כל מילי דרבנן הוי בכלל לא תסור ולכן דינו כשל תורה שפיר חיילא אחפצא כמילי דאורייתא, משא"כ אי מילי דרבנן לא הוי בכלל לא תסור מה"ת י"ל דלא חיילא אחפצא כשל תורה אלא אנברא שמצווה לשמוע לדברי חכמים, ולפי"ז יבואר היטב מה שכתב הרמב"ם בהל' חנוכה (פ"ד ה"ו) שאסור להשתמש לנר חנוכה בין בשבת בין בחול ואפילו לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור. והיינו דס"ל דכל תשמיש אסור בנר חנוכה, עיי"ש במשנה למלך, וזה לשיטתו דבכל דרבנן אית ביה משום לא תסור והוי קדושה כמנורה כי איסורין על חפצא, ודו"ק.

יח) ובמה שהקשה הרמב"ן ע"ד הרמב"ם דכל מילי דרבנן בכלל לא תסור דא"כ אמאי קי"ל דספד"א לחומרא וספיקא דרבנן לקולא, כבר כתב במגילת אסתר (שם אות ד') דהרשב"ן בזהר הרקיע תירץ דכך התנו חכמים שיהא ספק דבריהם לקולא דהם אמרו והם ואמרו, אלא דהרמב"ן הקשה עוד מהא דאמרו (ע"ז ז' ע"א) דבדבר של תורה הלך אחר המחמיר ובדברי סופרים הלך אחר המיקל, ולדברי הרמב"ם אמאי בדרבנן אזלינן בתר המיקל הרי יש בה לאו דלא תסור, וע"ז לא סגי בתי' הרשב"ן, דתינח בספק

יוחנן דחצי שיעור אסור מה"ת ביומא (ע"ג ע"ב), והיינו כדדרשינן בברייתא התם מדכתיב כל חלב לרבות חצי שיעור, משום דלא איצטריך קרא לאסור חלב כוי כיון דבלא"ה נמי ספיקא לחומרא מה"ת (עיין חוט המשולש פר' במדבר שער המים סוד"ה אכ"ז). והלום ראיתי בס' דברי אמת (להגאון אב"ד פרעמיסלא, דרוש ז' עמוד ק"ו) שכתב כן דהא דאמרינן ביומא שם על מ"ש דכל חלב קאי על כוי, וכי איצטריך קרא לאתויי ספיקא, דזה ניחא רק אי ספד"א מה"ת לחומרא, אבל אי ספד"א מה"ת לקולא שפיר איצטריך קרא להכי עיי"ש.

באשר לכך רבי יוחנן לשיטתו דספד"א מה"ת לחומרא, וא"כ ליכא למימר דבמילי דרבנן איכא לאו דלא תסור דא"כ גם בפלוגתא בדרבנן היה לנו להחמיר, לכן ע"כ ס"ל דתורה רובה בע"פ משום דמה שאינו מפורש להדיא לא הוי בכלל תורה שבכתב, ודו"ק.

(כ) בהמשך הסוגיא בשבת (כ"ג ע"א) מתיב רב עמרם הדמאי מערבין בו ומשתתפין בו ומברכין עליו ומפרישין אותו ערום בין השמשות, ואי אמרת כל מדרבנן בעי ברכה הכא כי קאי ערום היכי מברך והא בעינן והיה מחניך קדוש וליכא, אמר אבוי ודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דדבריהם לא בעי ברכה וכו', רבא אמר רוב עמי הארץ מעשרין הן. ובמלא הרועים (ערך ספיקא דאורייתא אות י"ב) ביאר פלוגתתם, דאבוי ס"ל ספד"א מה"ת לקולא, ולזה חילק בין ודאי דדבריהם לספק דדבריהם דבספק לא בעי ברכה, משא"כ אי נימא דספד"א מה"ת לחומרא, אין לחלק בין ודאי דדבריהם לספק דדבריהם ואפי' ספק ג"כ מברכין עליו, אלא היינו טעמא דרוב ע"ה מעשרין הן עיי"ש. וכבר הזכרנו כמ"פ מש"כ בשב שמעתתא (שמעתתא א' פ"ד) לבאר פלוגתת אבוי ורבא בחולין (ט' ע"ב) דקמיפלגי בדין ספיקא דאורייתא דאבוי ס"ל דמה"ת לקולא ורבא ס"ל דמה"ת לחומרא עיי"ש.

וימתק בזה הא דאי' בגמ' הנ"ל בעירובין דאבוי קיבל מיניה דרב יוסף דבדרבנן עבדינן עובדא והדר מתבינן תיובתא, והיינו משום דכל מילי דרבנן אינם אלא איסור גברא וכנ"ל, לכן אבוי אזיל לשיטתו דספיד"א מה"ת לקולא, ודברי חכמים אינם בכלל לא תסור, לכך אין בהם רק איסור חפצא, ודו"ק.

וספרא וספרי וכל המדרשים והזוה"ק, דכל אלו מרובים עשר ידות מן התורה שבכתב. וכתב שרש"י הרגיש בקושיא זו, ומפני כך הוכרח לפרש לסברת רבי אלעזר שאמר רובה בכתב שהוא מה שתלוי במדרש י"ג מדות, כי כל זה נכלל בכלל תורה שבכתב לסברת רבי אלעזר, ואינו נכלל בתורה שבעל פה, דס"ל לר' אלעזר דתורה שבע"פ אינו אלא מה שאין לו רמז כלל בתורה שבכתב, אלא שנאמרו למשה בעל פה שהם הלכות שנאמרו למשה מסיני. וסברת ר' יוחנן שאמר רובה על פה, דס"ל דכל מה שנדרש על ידי י"ג מדות ושאר דברים שיש להם סמך בכתוב ונמסרו על פה בסיני, כולם בכלל תורה שבעל פה הם לדעת רבי יוחנן. ואם כן אין מחלוקת תלוי במציאות, אלא פליגי אם מה שנדרש על ידי י"ג מדות אם הוא תורה שבכתב או תורה שבעל פה, עיי"ש.

ועפי"ז ביאר אאמו"ר, די"ל דמחלוקת הרמב"ם והרמב"ן הנ"ל אי כל מילי דרבנן הוי כשל תורה תלוי בפלוגתת רבי אלעזר ורבי יוחנן הנ"ל, דהרמב"ם סבר כר"א דתורה רובה בכתב כיון שכל הדרשות נחשבים כמפורש בקרא, ובהיות כן כיון דליכא מידי דלא רמזא באורייתא וכל הגזירות והתקנות שאמרו חכמים יש להם רמז בקרא [וגם לרבות מה שמחדשים התלמידי חכמים והצדיקים שבכל דור ודור הכל מרומז בתורה, וראה בישמח משה (פרשת תרומה, עה"פ ונתת אל הארון) שהביא מהרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (חקור הדין ח"ב פמ"ז) שכל העוסק בתורה לשמה זוכה שכל מה שמחדש חרות על הלוחות, וכיון שאחז"ל (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד) שהראה לו הקב"ה למשה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נמצא ראה הכל בלוחות עיי"ש], והגם שאין רמזים אלו בגדר תורה ממש כמובן, מ"מ כיון דכל מה שנדרש בי"ג מדות שהתורה נדרשת נחשב כתורה שבכתב אע"פ שאינו מפורש להדיא, הכי נמי כל מילי דרבנן שיש להם רמז ואסמכתא בקרא דינם כשל תורה. משא"כ הרמב"ן סבר כר"י דתורה רובה בע"פ, דמה שאינו מפורש להדיא בקרא לא נחשב כתורה שבכתב, ממילא הוא הדין כל מילי דרבנן אע"פ שיש להם אסמכתא בקרא אין דינם כשל תורה, ודו"ק.

וכבר הבאנו כמ"פ מש"כ המפוי דהא דס"ל לר'

סברא מחודשת בטעמיה דרב, כיון דבהכרח צ"ל הטעם משום דאיקבע איסורא, אלא על כרחך דס"ל ספד"א מה"ת לחומרא עיי"ש. ומבואר מהאמור, דפליגי אמוראי בדעת רב אם ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא או לקולא.

כב) ובכך אתי שפיר, דכאשר אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה בטעמיה דרב דפתו"ש שאין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בשבת מטעם דאסור להשתמש לאורה וליכא למיחש להטיה, לא רצה לקבלה, דסבר דר' ירמיה סבר בדעת רב דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, וממילא דגם במילי דחכמים איכא לאו דלא תסור מה"ת ודינו כשל תורה (דהא דמקילין בספק פלוגתא בדרבנן משום דהא דמחמרינן בספק הוא רק מדרבנן, והם אמרו והם אמרו), וא"כ חיילא קדושה אחפצא גם במצוה דרבנן, וזהו מטעם איסור השתמשות לאור ג"ח משום דתיקנו שיהא דומיא דמנורה, ובהיות כן אסור גם תשמיש של מצוה לאורה ושוב אין לחוש כלל להטיה בשבת.

אבל אביי סבר בדעת רב דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, וא"כ מילי דרבנן לית בהו לא תסור מה"ת ואין דינם כשל תורה (דאי הוי כשל תורה היה צריך להחמיר בספק פלוגתא בדרבנן), ונמצא דלא חיילא קדושה על החפץ במצוה דרבנן ואין קדושה בנר חנוכה, וצ"ל דטעם האיסור להשתמש לאורה הוא משום ביזוי מצוה וממילא דתשמיש דמצוה מותר, ובהיות כן לא יתכן דמש"ה מותר להדליק בפתו"ש הגרועים בשבת משום דאסור להשתמש לאורה, דאכתי איכא למיחש להטיה בתשמיש של מצוה, ע"כ לא קיבלה.

ורק כאשר אמרוה משמיה דר' יוחנן דאיהו בפירוש ס"ל דרוב בע"פ והיינו משום דדברי חכמים אינם מתייחסים ככתובים בתורה, וא"כ מילי דרבנן אינם בכלל לא תסור וע"כ דמה שהוא מדרבנן הוי רק על הגברא, ומוכרח דהא דאסור להשתמש לאורה אינו מחמת דיש בהם קדושה, ואעפ"כ קאמר דמש"ה מדליקין בהם בשבת משום דאסור להשתמש לאורה, א"כ עכצ"ל דאין תלוי זב"ז ולכו"ע אסור להשתמש אפילו בתשמיש של מצוה, ע"כ קיבלה.

ולזה פריך והא גמרה, דהמקשן הבין שאביי

כא) במס' כריתות (י"ז ע"ב) איתמר, רב אסי אמר חתיכה אחת שנינו ספק של חלב ספק של שומן, הייא בר רב אמר חתיכה משתי חתיכות שנינו. במאי קא מיפלגי, רב אסי סבר יש אם למסורת מצות כתיב, וחייא בר רב אמר יש אם למקרא מצוות קרינן וכו'. א"ר חייא אמר רב, היו לפניו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה מהן אכל חייב, חתיכה ספק של שומן ספק של חלב ואכלה פטור וכו'. אמר רב יהודה אמר רב, היו לפניו שתי חתיכות אחת של שומן ואחת של חלב, אכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל חייב, חתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן ואכלה פטור. אמר רבא מאי טעמא דרב, דאמר קרא ועשה אחת מכל מצות ה' בשגגה עד שישגוג בשתים, מצות כתיב מצוות קרינן וכו'. א"ר זירא מ"ט דרב, קסבר שתי חתיכות אפשר לברר איסורו, חתיכה אחת אי אפשר לברר איסורו וכו'. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב, היו לפניו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל חייב, חתיכה ספק של חלב ספק של שומן ואכלה פטור. אמר רב נחמן מאי טעמא דרב, קסבר שתי חתיכות איקבע איסורא, חתיכה אחת לא קבעה איסורא עיי"ש. מבואר דפליגי אמוראי בטעמיה דרב דחתיכה משתי חתיכות שנינו, א. ר' חייא ורבא סברי משום דמצוות קרינן; ב. ר' זירא סבר משום דאפשר לברר איסורו; ג. רב נחמן סבר משום דאיקבע איסורא.

וביאר במלא הרועים (ערך ספיד"א ודרבנן אות ז) בסברת פלוגתתם, דהנה נודע קו' המפרשים (ר"ן קידושין דף ט"ו ע"ב מדפי הר"ן, שו"ת מהרי"ט י"ד סימן א') על שיטת הרמב"ם דספד"א מה"ת לקולא, דא"כ אמאי חייבה התורה אשם תלוי על הספק. ותירצו דס"ל כמ"ד חתיכה אחת משתי חתיכות בעינן דאיקבע איסורא, ובכה"ג מודה הרמב"ם דאזלינן לחומרא. ולפי"ז י"ל דרב נחמן ס"ל ספד"א מה"ת לקולא, וע"כ הוצרך לטעמא דחתיכה אחת משתי חתיכות חייב מטעם דאיקבע איסורא, משא"כ ר' חייא ורבא ור' זירא לית להו האי טעמא, משום דס"ל בדעת רב דספד"א מה"ת לחומרא, דאי הוי ס"ל ספד"א מה"ת לקולא מנא להו לחדש

ויפשע ולא יתקן לה, ומדלא חייש לכך שמע מינה דסבר דכבתה אין זקוק לה. אבל אביי סבר בדעת רב דספד"א מה"ת לחומרא, ולפי"ז מילי דרבנן לא הוי בכלל לא תסור מה"ת, וכיון שכן שפיר י"ל דכבתה זקוק לה ואפ"ה מדליקין בהן דלא חיישינן כולי האי שיפשע ולא יתקן לה. אכן כאשר אמרוה משמיה דר' יוחנן דאית ליה דספד"א מה"ת לחומרא, ועכ"ז קאמר דמדליקין בהן משום דכבתה אין זקוק לה, שמע מינה דלא תלוי בהא בהא, להכי הדר קיבלה, ודו"ק.

ולזה פריך והא גמרה, דמה שלא קיבל ע"ע הוא רק הדין דכבתה אין זקוק לה, ועל זה אין לו להצטער שעד עתה היה סבור להחמיר בכבתה דזקוק לה, ומשני דנפק"מ לגירסא דינקותא.

כד) על פי האמור יתבאר סמיכות מאמרי רב תנחום. דהנה ברש"י על הפסוק (בראשית לו, ב) ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, שאמר שחשודין על מן החי, והדבר תמוה מאד לומר כן על שבטי קה שהיו אוכלים אבר מן החי שכבר נאסר לבני נח. וי"ל דהיו אוכלים בשר עוף בלא שחיטה דהוי כעין אבר מן החי (וע"ד מש"כ בישמח משה פרשת וישב, אופן ד' עה"פ ויוסיפו עוד שנוא אותו שהיו אוכלים אבר מן החי דעוף), וסברי כמ"ד דאין שחיטה לעוף מה"ת, וכבר נודע מש"כ בשו"ת הרמ"א (סימן י') דאע"ג דאמרינן (יומא כ"ח ע"ב) דקיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה אפילו עירובי תבשילין כי היה נזהר לקיים גם מילי דרבנן, מ"מ בניו וביתו אחריו לא הקפידו על כך עיי"ש, והיינו דאמנם שמרו את מצוות התורה אלא שלא החמירו על עצמן במילי דרבנן, ולכך לא נזהרו בשחיטת בשר עוף.

וי"ל דבכך נחלקו יוסף והשבטים, דיוסף סבר כשיטת הרמב"ם דכל מילי דרבנן הוי בכלל לא תסור ודינו כשל תורה, וע"כ סבר דעליהם להיזהר בשחיטת עוף אף דהוי רק מדרבנן. משא"כ השבטים סברי כשיטת הרמב"ן דמילי דרבנן לא הוי בכלל לא תסור, ולכן לא נזהרו בשחיטת עוף דהוי רק מדרבנן, ודו"ק.

ובכן אתי שפיר סמיכות המאמרים, דהנה במה שדרש רב תנחום והבור ריק וגו' מים אין בו אבל נו"ע יש בו, הקשו המפרשים על זה דאם כן האיד

נצטער על שעד עתה לא ידע דאסור להשתמש לאורה אפילו תשמיש של מצוה ושמא נכשל בזה, על זה מקשה דהא אביי לשיטתו דאית ליה דספד"א מה"ת לקולא הוי הטעם דאסור להשתמש לאורה דומיא דמנורה וכמו שנתבאר לעיל, וכיון שכן לא היקל מעולם בתשמיש של מצוה לאורה ולא אירע לו שום מכשול, ומשני דנפק"מ רק לגירסא דינקותא דלא ידע מעיקרא דהך דינא אסור להשתמש לאורה תשמיש של מצוה אתיא לכו"ע, ודו"ק.

כג) וי"ל גם באופן אחר ע"ד הנ"ל, דהנה כתב רש"י (ע"א ד"ה זקוק) בהא דאמרינן דמדליקין בהם בחול משום דכבתה אין זקוק לה, דאי כבתה זקוק לה אין מדליקין בהן כי צריך לכתחילה לעשות יפה דלמא פשע ולא מתקן לה. והקשו המפרשים דמהיכי תיתי ניהוש ליה כולי האי בנר חנוכה שהוא רק מדרבנן. וכ"ק אאמו"ר זצלה"ה (שפע חיים חנוכה ח"א סימן י"א ופ"א) ביאר, דכיון דנר חנוכה יש לה שורש מה"ת (עי' חתם סופר שבת כ"ב ע"א, כ"ג ע"א ד"ה והיכן ציוונו; ע"ע רוקח סימן רכ"ה) לכך שפיר החמירו בה ביותר בכדי שיתקיים המצוה בוודאי כראוי עיי"ש. ולדרכינו הנ"ל י"ל, דאם כל מילי דרבנן הוי בכלל לא תסור מה"ת הריהו חמור כעין דאורייתא וע"כ חששו ביותר שלא יתבטל מקיום המצוה, משא"כ אי מילי דרבנן לא הוי בכלל לא תסור מה"ת לא היו חוששין כל כך שלא יתקן לה.

והשתא יבואר, דהנה הקשו המפרשים (פני יהושע ושפת אמת, ועיין שפע חיים שם) מה ראייה מדאמר רב דפתו"ש שאין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן חנוכה דסבר כבתה אין זקוק לה, דלמא סבר זקוק לה ואפילו הכי מדליקין בהן, מאחר דאף אם לא יתקן לה לא יעבור אלא על מצות חכמים לכך לא גזרו שלא ידליק בהן משום שמא תיכבה.

ולכן כאשר אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה בטעמיה דרב דכבתה אין זקוק לה לא קיבלה, דסבר דר' ירמיה אית ליה בשיטת רב דספד"א מה"ת לקולא, וא"כ כל מילי דרבנן הוי בכלל לא תסור מה"ת וכנ"ל, וע"כ אי הוי סבירא ליה לרב דכבתה זקוק לה היה חושש שמא תיכבה

לראות את צדקתו שלא עבר כלל על איסור לשון הרע, והבן.

ולזה כיון שאמר רב תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, והקשו תוס' דהוה ליה למימר ימעט כמו גבי מבוי דאמר (עירובין ב' ע"א) מבוי דרבנן תני תקנתא עיי"ש, וי"ל דכיון דמילי דרבנן הוי בכלל לא תסור מה"ת א"כ הו"ל כשל תורה ע"כ נקט לישנא דאורייתא כמש"כ החתם סופר בחידושו שם, (והא דרק גבי נר חנוכה נקט לישנא דאורייתא ולא גבי מבוי, י"ל משום דיש בזה נפק"מ להלכה לענין השתמשות תשמיש של מצוה לאורה). ונמצא דהצדק עם יוסף שמכר דאסור להם לאכול בשר עוף בלא שחיטה, דאע"ג דהוי רק מדרבנן מ"מ מילי דרבנן הוי כשל תורה, ולא עבר בגדר איסור לשון כי רצה להפרישם מאיסור. להכי הדר הסמך מאי דכתיב וכו' מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, דמהאי טעמא לא חשש ראובן להשליכו לבור נו"ע, כיון שידע שצדק בשיטתו ודיבר רק לתועלת ולא ינוק ע"י הנחשים כדינם של מספרי לשון הרע, ובוודאי לא יאונה לצדיק כל און, ודו"ק.

העידה התורה (שם, כא) וישמע ראובן ויצילהו מידם, דאיזה הצלה יש בזה שהשליכוהו לבור נחשים ועקרבים דברי הזיקא, וכמו ששינונו (יבמות קכ"א ע"ב) דמי שנפל לבור נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת. וי"ל עפמ"ש בכלי יקר (ל"ז, כ"ד) לבאר הטעם שהשליכו את יוסף לבור נחשים ועקרבים, כי חשבו אותו לבעל לשון הרע, ומצינו שבעלי הלשון נדונים בנחשים כמו שכתוב (במדבר כ"א, ה') וידבר העם באלקים ובמשה, וכתיב (שם ו) וישלח ה' בהם את הנחשים, יבא הנחש שחטא בלשונו וסיפר לשון הרע על בוראו (שמו"ר ג' י"ב) ויפרע מבעלי הלשון כפירוש רש"י שמה, שהלשון נופל על הלשון, וכתיב (קהלת י, יא) אם ישוך הנחש בלא לחש ומה יתרון לבעל הלשון. וכתיב (שם י, ח) ופורץ גדר ישכנו נחש, זה הלשון הפורץ שני גדרים אחת של בשר ואחת של עצם ויצא לחוץ ידבר, על כן הגיד לנו הכתוב שהיו בבור נחשים, עכ"ד. וי"ל דראובן הכיר וידע את צדקת יוסף דכל כוונתו היתה לשש לאפרושי מאיסורא, ע"כ אמר להשליכו לבור נחשים ועקרבים, כי על ידי שיראו השבטים שאין הנחשים מזיקים לו יווכחו בעיניהם

- ד -

מצוות אם הוי בחולין או בקדשים

הכל מודין באשירה שביטלה שאינו מביא ממנה גזירות למערכה. רבי שמעון בן לקיש בעי מהו שיביא ממנה לולב, מצות כגובה הן או אינן כגובה, אין תימר כגובה הן אינו מביא אין תימר אינן כגובה מביא, פשיטא שהוא מביא ממנה לולב שאין מצות כגובה, מהו שיביא ביכורים וכו'.

ופירש הרידב"ז וז"ל: ופריך הגמ' דבגזל זמורה ונטעה פשיטא דמביא דהא דמים הוא חייב לו וכבר קנאה בשינוי רשות, ע"ז קאמר דצריכה לרבנן מצות כגובה או אינן כגובה, פי' לפיכך מיבעיא לן משום דזה גופה מיבעיא לן אם מצות הוי כגובה או לא, דהא קיי"ל דאע"פ דבעלמא יאוש כדי קני מ"מ בהקדש לקרבן למזבח הרי"ז פסול משום מצוה הבאה בעבירה, ע"כ מיבעיא לן אם מצות ג"כ דמי לגובה או לא, דאע"ג בעלמא הגזול זמורה ונטעה קנאה, מ"מ בקרבן כה"ג לא הוי קנין משום מצוה הבאה בעבירה, ע"כ מיבעיא לן אם מצות דמי לגובה או לא, על זה מביא מאשירה שביטלה

כה) עוד יתכן לבאר בשורש הפלוגתא אם תקנו שיהא קדושה בנר חנוכה. דהנה דנו האחרונים במאי דקי"ל בכמה דוכתא בש"ס דחולין מקדשים לא ילפינן, האיך הדין לגבי מצוות האם הוי כקדשים וילפינן מקדשים או דהוי כחולין ולא ילפינן מקדשים, ועיין בקידושין (מ"א ע"ב) לענין שליחות בגירושין ותרומה דלא ילפינן קדשים מינייהו שכן ישנן חול אצל קדשים, הרי דאפילו תרומה חשיב כחול לגבי קדשים.

וענין זה יש בה אריכות דברים המסתעף לכמה וכמה ענינים ונביא כמה ראשי פרקים, הנה בירושלמי (ביכורים פ"א ה"ב) אהא דתנן במתני' האריסין והחכורות והסיקריקון והגזלן אין מביאין מאותו הטעם משום שנאמר (שמות כג, יט) ראשית בכורי אדמתך, ובגמ' עד כדון כשגזל קרקע, גזל זמורה ונטעה ולא דמים הוא חייב לו, אלא צריכה לרבנן מצות כגובה הן או אינן כגובה, אין תימר כגובה הן אינו מביא, ואין תימר אינן כגובה מביא.

דיחוי אצל מצוות כמו בקדשים או לא, וברש"י בסוכה (ד"ה יש) ביאר האבעיא אם נוהגת תורת דיחוי אצל מצוות כשם שנוהגת אצל קרבנות עיי"ש, והיינו דמספקא ליה אם מצוות דמי לקדשים או לחולין.

כזו) ושם בסוכה (ע"ב) ואין ממעטין ביו"ט, הא עבר ולקטן מאי כשר, דאשחור אימת אילימא דאשחור מאתמול דחוי מעיקרא הוא וכו', לעולם דאשחור מעיקרא, דחוי מעיקרא לא הוי דחוי תפשוט מינה וכו' עיי"ש. ובשו"ע (סימן תרמ"ו ס"ב) היו ענביו מרובות מעליו, אם ירוקות, כשר ואם אדומות או שחורות פסול, ואם מיעטן כשר. ובטו"ז (סק"ו) הקשה ע"ז, מפני מה כתבו הרמב"ם והרא"ש והטור סתם אם מיעטן כשר, ולא כתבו דוקא באשחור בעיו"ט, דבאשחור ביו"ט ראוי להחמיר כיון דהוה ספיקא דאורייתא, דהא בעיא זו היא דבעי ר' ירמיה לעיל בסמוך אם יש דיחוי אצל מצוה אם יש לדמותו לקרבנות דהוה דיחוי מן התורה עיי"ש. אמנם הב"ח (סק"ו) כתב, דהא דבעי לן אם יש דיחוי אצל מצוות היינו מדרבנן, דמדאורייתא בוודאי דאין דיחוי אלא בקדשים, ולכן שפיר אזלינן בספיקו לקולא, עיי"ש.

וכ"כ בפני יהושע (סוכה ל"ג ע"ב ד"ה ובוה) ליישב שיטת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור שסתמו וכתבו דאם מיעטן כשר, דהך מילתא דאין דחוי אצל מצוות דלעיל ודשמעתין אפילו למאן דסבר דיש דחוי אינה אלא מדרבנן, דדוקא בקדשים הוא דגלי קרא כן משחתם בהם מום בם, כדאיתא ביומא (דף ס"ד ע"א), וחולין מקדשים לא ילפינן, ומצוה לגבי קדשים כחולין דמי, אלא על כרחך דאינה אלא מדרבנן, מש"ה כיון דנראה ונדחה איבעיא דלא איפשטא הוא הו"ל ספיקא דרבנן מש"ה פסקו הפוסקים לקולא, עכ"ד,

ויש לבאר דבהאי סברא נחלקו הפוסקים, דהמחבר והב"ח ושאר פוסקים שפסקו לקולא, ס"ל דמצוה הוי כחולין לגבי קדשים, וא"כ הא דבעי אם יש דיחוי במצוות הו"ל רק מדרבנן, משום דלא ילפינן מצוות מקדשים, ולכן כיון דלא איפשטא אזלינן בספיקו לקולא, משא"כ הטו"ז ס"ל דמצוה הוי כקדשים ושפיר מצינן למילף דיחוי במצוות מקדשים וע"כ ס"ל דצריך למיזל בספיקו

שכשר להדיוט מ"מ פסול לגזירין למערכה, ושוב בעי רשב"ל כה"ג לענין לולב אם מצות כגבוה, ומסיק הגמ' דלענין מצוות פשיטא לן שאינו כגבוה, רק במצות ביכורים מיבעיא לן אם כר"י דהוקשו לקדשי הגבול מביא, אבל לרבנן דהוקשו לקדשי מקדש אינו מביא, עיי"ש, מבואר מזה, דפשיטא ליה לירושלמי דמצוות אינן כגבוה, וא"כ לפי"ז גם בענין אין למדין חולין מקדשים, מצוות ה"ה חשיב כחולין ולא ילפינן מקדשים.

כזו) ובגמ' דילן בעבודה זרה (מ"ז ע"א) בעי ריש לקיש, המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה, באילן שנטעו מתחלה לכך לא תיבעי לך דאפילו להדיוט נמי אסור, כי תיבעי לך באילן שנטעו ולבסוף עבדו, ואלבא דרבי יוסי בר יהודה לא תיבעי לך דאפי' להדיוט נמי אסור, כי תיבעי לך אלבא דרבנן לענין מצוה מאי, מי מאים כלפי גבוה או לא. כי אתא רב דימי אמר, באשירה שביטלה קמבעיא ליה יש דחוי אצל מצות או אין דחוי אצל מצות. תפשוט ליה מדרבנן, כיסהו ונתגלה פטור מלכסות, כיסהו הרוח חייב לכסות, ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא שנו אלא שחזר ונתגלה, אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות, והוינן בה כי חזר ונתגלה מאי הוי הואיל ואידחי אידחי, וא"ר פפא זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות. דרב פפא גופיה איבעיא ליה, מפשט פשיטא ליה לרב פפא דאין דיחוי אצל מצות לא שנו לקולא ולא שנו לחומרא, או דלמא ספוקי מספקא ליה ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן, תיקו.

וכן הוא בסוכה (ל"ג ע"א) בעי רבי ירמיה נקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה ביום טוב, מהו, יש דחוי אצל מצות או לא. ותפשוט ליה מהא דתנן כסהו ונתגלה פטור מלכסות, כסהו הרוח חייב לכסות, ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שחזר ונתגלה אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות, והוינן בה כי חזר ונתגלה אמאי חייב לכסות, הואיל ואידחי אידחי, ואמר רב פפא זאת אומרת אין דחוי אצל מצות. דרב פפא גופא מבעיא ליה, מיפשט פשיט ליה דאין דחוי אצל מצות לא שנו לקולא ולא שנו לחומרא, או דלמא ספוקי מספקא ליה לחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן, תיקו, ע"כ. הרי דמבעיא ליה לגמ' אם יש

לחומרא, ודו"ק.

ועיין בטו"ז (סי' תקס"ב סק"ח) בענין קבלת תענית בהרהור, דבתו"ד כתב הטו"ז דרק לגבי תענית דהחלב ודם הנמעט הוי כקרבן ילפינן לה מקדשים שנא' כל נדיב לב עולות, משא"כ לגבי צדקה לא מתחייב בהרהור גרידא דחולין מקדשים לא ילפינן עי"ש, וי"ל דהטו"ז שם קאי בישוב דעת הרא"ש, ולא אליבא דהלכתא, וכדמייתי שם דעת ר"ת, יעו"ש, ודו"ק.

כח) ובסוכה (דף ל ע"א) בהא דלולב הגזול פסול בשאר ימים דלא בעינן לכם משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, דאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, שנאמר והבאתם את הגזול ואת הפסח גזול דומיא דפסח מה פסח לית ליה תקנתא אף גזול לית ליה תקנתא, לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש, בשלמא לפני יאוש אדם כי יקריב מכם אומר רחמנא ולא דידיה הוא אלאו לאחר יאוש הא קנייה ביאוש, אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה.

ובתוס' שם כתבו בתוך דבריהם "דאע"ג דקרא גבי קרבן כתיב הוא הדין בכל מצות דהוי דאורייתא כדמוכח בב"ק (צ"ד ע"א) גבי גזל חיטין וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה דאין זה מברך אלא מנאי", הרי דילפינן לכל המצוות מקדשים לפסול מצהב"ע. ואמרת לפני שנים די"ל דזה טעם כמה ראשונים דס"ל דפסול מצהב"ע הוא רק בקרבן או בלולב שענינו ג"כ כקרבן שבא לרצות ולא בשאר המצוות עי"ש, (עי' ריטב"א בסוכה דף ט' ע"א, ודף ל"א ע"א, ובפסחים ל"ה ע"ב. רמב"ן ורבינו דוד ותוס' שאנן ותוס' הרא"ש בפסחים שם), והיינו דמאחר דפסול מצהב"ע נאמר בקרבן לכן רק בקדשים ודכוותיה פסלינן להו כי אין למדין מקדשים לכל המצוות. ובשיטת הראשונים דלא ניח"ל לחלק וס"ל דמצהב"ע פסול בכל המצוות, צ"ל דס"ל דמידי דמצוה דמי לקדשים ולמדין הימנה.

כט) ויש לציין למ"ש הטורי אבן (ר"ה דף כ"ח ע"א) בהא דשלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא וכו' אמר רב אשי שכפאוהו פרסיים, וכתב הר"ן בשם הר"א דדווקא כה"ג יצא שידוע הוא שעכשיו הוא פסח וזו מצה אלא שאין מכויץ לצאת, אבל כסבור חול הוא ואכל מצה או כסבור לאכול בשר

ואכל מצה וודאי לא יצא וכו', מ"מ בעיקר דינא נ"ל דיפה כיון וכו', דהא רבא מדמי שופר למצה לענין לצאת, וא"כ ה"ה שלא לצאת דמי מצה לשופר, ובפ"ק דחולין (דף י"ג) אמרינן מנין למתעסק שפסול בקדשים פרש"י ותוס' כגון שסבור שהוא חולין, ובהדיא אמרינן הכי בספ"ד דזבחים (דף מ"ו) חטאת ששחטה לשם חולין כשירה, משום חולין פי' כסבור שהוא חולין פסול כדבעי מיני' שמואל מר"ה מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול, הרי משום חולין דהיינו כסבור שהוא חולין מתעסק מקרי, א"כ ה"ה נ"ל לכסבור שאינו מצה הו"ל מתעסק, ותנן לקמן מתעסק לא יצא, והה"נ כסבור חול הוא ואכל מצה נמי לא יצא וכו' עי"ש. הרי דנקט בפשיטות דילפינן למצוות מקרבנות.

ל) מעתה יש לומר, דאי מצוות הוי כקדשים וילפינן מקדשים לענין קיום המצוות, שפיר מדמינן מצות נר חנוכה למנורה שיש בה קדושה ואין משתמשים לאורה, ואף דהוי מצוה דרבנן מ"מ כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. משא"כ אי מצוות לא הוי כקדשים אין לדמות נר חנוכה שהיא מצוה שיהא בה קדושה כמנורה של הקדש, וצ"ל דטעם האיסור להשתמש לאורה שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסומי ניסא או משום ביזוי מצוה, ודו"ק.

ואחר שעלו הדברים הללו במחשבתי, נזכרתי ממה שכתב בגליוני הש"ס להגר"י ענגיל זצ"ל (שבת כ"ב ע"א) אהא דאמר רב יהודה אמר רב אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נר קדושה יש בה. והביא מה שכתב בתוס' הרא"ש (ברכות י"ח ע"ב, ד"ה דליה) בשם ברייתא דמסכת ציצית, אמר אבא שאול אבא אמר לי כשאמות התירו לי ציצית לפי שיש בה משום קדושה, וחכ"א אין בה משום קדושה אלא עושה אותה תכריך למת ומרדעת לחמור וכו' עי"ש. ולפי"ז הא דקאמר שמואל וכי נר קדושה יש בה היינו לרבנן דאבא שאול, אבל לאבא שאול אה"נ דמצוות יש בהן משום קדושה. והוסיף דמה שנסתפקו האחרונים אי יש ללמוד מצוות מקדשים לענין דיחוי ולענין מצוה הבאה בעבירה וכן לענין נעבדה בו עבירה באתרוג המורכב, י"ל ג"כ דתלוי בפלוגתא דאבא שאול רבנן הנ"ל אי מצוות נמי מילי דקדושה נינהו, אתו"ד ועי"ש.

ע"ב, ר"ה דף כ"ח ע"א), דלא מפורש בש"ס טעמי הסברות בזה הן למ"ד דצריכות כוונה והן למ"ד דאין צריכות כוונה. וכתב די"ל לפימ"ד בריש זבחים תנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה וכו', ובגמ' יליף לה מדכתיב (דברים כג) מוצא שפתוך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלקיך נדבה וגו', ומסיק שם דסתמא נמי עלו לבעלים לשם חובה דסתמא נמי כלשמן דמי. וי"ל דמ"ד מצ"כ סובר כי היכי דבקרבת בעינן לשמן גם במצוות בעינן לשמן, והגם דבקרבת סתמא כשר הטעם משום דקדשים סתמן לשמן קיימי כיון שכבר הקדישו הבעלים ויש עליו שם עולה וכה"ג, אבל במצות לא שייך לשמן עומדין דאתרוג וכה"ג אין עליו שום שם למצוה, לכך בעי כוונה שיהיה לשם מצוה כמו בקרבן דבעינן לשמה, ושלא לשמה לא עלו לבעלים לשם חובה.

ומ"ד מצות אין צריכות כוונה סובר נמי דלמדין מצות מקדשים אלא דס"ל דכמו דבקדשים סתמא כשר כן במצוות סתמא כשר, והגם דבקדשים ההכשר משום סתמא לשמן עומדין י"ל שסובר שגם מצוות סתמן לשמן קיימי כיון שהוא עת חיוב המצוה, או שמודה ג"כ דבמצוות לא שייכי סתמא לשמן עומדין כנ"ל, ואפ"ה סובר כיון דעיקר הלימוד מקדשים ובקדשים סתמא כשר, גם במצוות סתמא כשר אע"ג דלא שייך סתמא לשמן עומדין עיי"ש.

עפ"י דרכו יש לפלפל ולומר בפשטות, דהנך מ"ד אם מצות צריכות כוונה או מצות אין צריכות כוונה פליגי בהא גופא אי מצוות הוי כחולין או כקדשים, דמ"ד מצ"כ ס"ל דמצוות הוי כקדשים ולכן ילפינן דצריכות כוונה כמו בקרבנות דצריך לשמה, אבל מ"ד דמצוות אין צריכות כוונה ס"ל דמצוות הוי כחולין ועל כן ליכא למילף מקדשים דצריך כוונה, ודו"ק.

לא בשו"ת צבי תפארת (סימן כ') הן באריכות בסוגיא דסנהדרין (דף מ"ז ע"ב) איתמר האורג בגד למת, אביי אמר אסור, ורבא אמר מותר. אביי אמר אסור הזמנה מלתא היא, ורבא אמר מותר הזמנה לאו מילתא היא. מאי טעמא דאביי, גמר שם שם מעגלה ערופה, מה עגלה ערופה בהזמנה מיתסרא האי נמי בהזמנה מיתסרא. ורבא אמר שם שם מעבודה זרה, מה עבודה זרה בהזמנה לא מיתסרא אף הכא נמי בהזמנה לא מיתסרא. ורבא מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה, אמר לך משמשין ממשמשין גמרינן לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה. ואביי מאי טעמא לא גמר מעבודה זרה, אמר לך מידי דאורחיה ממידי דאורחיה גמרינן לאפוקי עבודה זרה דלאו אורחא, ע"כ. והקשה דהאיך יליף אביי הזמנה מלתא מעגלה ערופה, הא עגלה ערופה כפרה כתיב בה כקדשים (ע"ז כ"ט ע"ב ועוד), וחולין מקדשים לא ילפינן. וכתב דדבר זה תליא בפלוגתת המ"ד בירושלמי הנ"ל אם מצוות כגבוה דמי או לא (בביאור דבריו צ"ל דכבוד המת מצוה הוא), וצייין למה שכתב בחידושו דבעל כרחך הא דילפינן כמה דינים וכל המצוות שבתורה מדיני קדשים, אתיא רק כמ"ד דמצוות כגבוה דמי ומשו"ה שפיר מצינן למילף שאר מצוות מקדשים דגם שאר מצוות נקרא צורך גבוה וכקדשים דמי, אבל למ"ד דמצוה לאו כגבוה דמי, בעל כרחך דכל הדינים דילפינן לשאר מצוות שבתורה מקדשים לא הוי רק מדרבנן עיי"ש. מבואר מדבריו, דאביי דיליף הזמנה מילתא מעגלה ערופה סבר דמצוות הוי כקדשים, ורבא דלא יליף מעגלה ערופה ס"ל דמצוות הוי כחולין ואין למדין מקדשים.

לב) עוד נקדים מש"כ באגודת אוזב (בסוגיא דמצוות צריכות כוונה, אות א') לבאר פלוגתת המ"ד אי מצוות צריכות כוונה או אין צריכות כוונה, (עיי' ברכות דף י"ג ע"א, עירובין דף צ"ה ע"ב, פסחים דף קי"ד

- ה -

קיום המצוות לצרף את הבריות או לצורך גבוה

הקב"ה לזכך ולזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, כי בשמים ממעל אין שום תועלת מעצם קיום המצות, אלא דבאמצעות קיומם ישלימו בני"י את המדות לקנות שלימות ועל כך יקבלו שכר, אבל בשמים ממעל אין שום נפק"מ

לג) בדרך דרוש אפ"ל דנידון זה אי המצוות הן כקדשים, תליא כמה שנחלקו הקדמונים ביסוד קיום המצוות, דלדעת הרמב"ם (במורה נבוכים ח"ג פכ"ו) כל המצוות שניתנו לישראל ל"ה כ"א כדי שיסגלו לעצמם תועלת מקיום המצות, דרצה

אם ישראל מקיימים את המצוות או לא, ושורש הדבר הוא במד"ר (לך, פמ"ד ס"א) עה"פ אמרת ה' צרופה, רב אמר לא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות וכי מה איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצוואר או מי ששוחט מן העורף הוי לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם הבריות.

אבל שיטת הרמב"ן (פר' תצא כב, ו) ובעלי הקבלה הוא דכל מצוה ומצוה שורשו בגבהי מרומים פועל ומתקן להאיר ולהמשיך שפע הטוב בשמים ממעל, וכן החטא פוגם בעולמות העליונים ומקלקל בשפע העליון, וזה ע"ד דא"י במד"ר (אחרי, פכ"ט, יב) עה"פ צור ילדך תשי התשתם כוחו של יוצר, והאריך בזה בעל החינוך במצוה תקמ"ה ע"ש.

והשתא י"ל דאי המצוות פועלים שפע עליון בגבהי מרומים, כי בכל מצוה מתקן ומייחד בעולמות העליונים, נמצא שעצם המצוות המה כקדשי שמים, דהרי הו"ל כאילו יש בהן צורך גבוה, וא"כ לא גרע מקדשים שהיו קרבים במקדש שנידונים כצורך גבוה, וכמו שכתוב (כה, ב) את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו, ולפי"ז אין מקום לחלק בין מצוות לקדשים לומר דלא גמרינן מצוות מקדשים, דהרי אין הפרש ביניהם דהא תרוויהו צורך גבוה נינהו, אלא שהקדשים המה קרבים בביהמ"ק בארץ מתחת, והמצוות המה קדשי שמים שתיקונם פועל במקדש שלמעלה, אבל אי נימא דהמצוות אין בהם שום צורך שמים וקיומם הוא רק כדי לשעבד ולצרף את ישראל לאביהם שבשמים, מעתה אין לדמותם לקדשים, ומהאי טעמא אמרו דהמצוות הם כחולין לגבי קדשים, וממילא דאין ללמוד מצוות מקדשים, ודו"ק.

וא"ש שיטת הרמב"ם דס"ל שהמצוות המה רק לתועלת בנ"א, וא"כ לא ילפינן מצוות מקדשים, לכך פסק דאם מיעטן כשר, והיינו דלא שייך דיחוי במצוות דאינם כקדשים, ודו"ק.

והנה בזרע ברך שלישי (פר' וישלח בנדמ"ח דף רי"ב) ביאר דא"נ דכל מצוה יש בה כוונה ותיקון גבוה בקיומה, דלא דרשינן מ"ש אמרת ה' צרופה להא דלא נתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות, אלא כדרדשינן לה במד' תהילים (שוח"ט פ"ג) דלא ניתנו פרשותיה של תורה על הסדר,

שאם ניתנו על הסדר כל מי שהוא קורא בהם היה יכול להחיות מתים ולעשות מופתים, לכך נתעלמה סידורה של תורה והוא גלוי לפני הקב"ה, וי"ל דז"ש אמרת ה' צרופה, כלומר, התורה לא ניתנה על הסדר וצריכה זיכוך וצירוף ובני אדם א"א להם לצרף כסדרן, וזה שאמחו"ל (ברכות נ"ה ע"א) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שו"א, פירוש לצרף ולסדר האותיות שיהיו כסדרן דעכשיו אין התורה כסדרן ונפרדו השמות הק' היוצאים מפסוקי התורה, אבל אם מצרף כסדרן אז נתחבר השמות היוצאים ויוכל להחיות מתים ולברוא שמים וארץ עכ"ד, עפי"ז פירשתי הא דא"י במדרש דתורה חדשה מאיתי תצא, דאין הכוונה כפשוטו שהרי זאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא ית"ש, אלא דיתגלה סידורה של תורה, והבן.

לד) ובהא דנתעלמה סידורה של תורה שאם לא כן היה כל אחד יכול להחיות מתים ולעשות מופתים וכו', לכאן יל"ב דמאי החסרון והגריעותא בהכי שב"א יוכל לעשות אותות ומופתים, וצ"ל דהיינו מפני שהנס דבר גרוע הוא כי צריך להתנהג ע"פ משטרי הטבע, וע"ד שאמר אביי (שבת דף נ"ג ע"ב) כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית, ולכך נתעלמה סדורה של תורה כדי שלא ישתנה סדרי הטבע, ומשו"ה אסור לסמוך על הנס כי אין השי"ת רוצה בשינוי הטבע. ורב יוסף דאמר בגמ' שבת שם, בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו גם כזה, דס"ל דליכא שום פגם וחסרון בשינוי הטבע, לא דרש להא דנתעלמה סידורה של תורה וכו', ולדידיה מ"ש אמרת ה' צרופה קאי להא דלא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות.

ועפי"ז א"ש דאביי לשיטתו שאמר כמה גרוע אדם זה שנשתנו בשבילו סדרי בראשית, משום דאין ראוי לשנות את סדרי הבריאה, וההכרח לזה מדכתיב אמרת ה' צרופה דהיינו שנתעלמה סידורה של תורה כדי שלא ישנו בה את סדרי הבריאה, ולפי"ז לא קאי קרא להא שהמצוות ניתנו לצרף את הבריות, אלא דיש בהן צורך גבוה לתקן ולייחד בגבהי מרומים, ומעתה הוי מצוות צורך גבוה וילפינן מקדשים, לכך שפיר יליף אביי הזמנה מילתא מעגלה ערופה אע"ג דכפרה כתיב בה

כקדשים, ודו"ק.

והא דס"ל לאביי בגמ' פסחים (דף ס"ד ע"ב) גבי קרבן פסח אי דנועלין תנן דסומכין על הנס, י"ל דהיינו רק בבית המקדש. וי"ל דכיון שבית המקדש נברא קודם שנברא העולם כדאי' בגמ' פסחים (שם עמוד א') לא היתה סדרי ההנהגה שם כפופה כלל למבע העולם שנתהוה רק אח"כ בעת הבריאה, והבן.

לה) וגם רב ור' יוחנן הולכים לשיטתייהו, דהנהגה בהגהות אשרי (ראש השנה פ"ג סימן י') כתב דמהא דאמר רב בחולין (ל"א ע"ב) דנדה שנאנסה וטבלה טהורה לביתה, מוכח דס"ל דמצוות אין צריכות כוונה עיי"ש, ולפי זה ר' יוחנן דס"ל התם דאינה טהורה לביתה ס"ל דמצוות צריכות כוונה. וכן יש להוכיח בדעת ר' יוחנן, מהא דאמרי' בנויר (כ"ג ע"א, ובהוריות י' ע"ב) אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן מ"ד כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו במ פושעים יכשלו במ, משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה (ופרשי' בהוריות, שלא נתכוון לאכלו לשם מצוה אלא נתכוון לאכול בקנח סעודה לשם אכילה גסה), זה שאכלו לשום מצוה וצדיקים ילכו במ, וזה שאכלו לשום אכילה גסה ופושעים יכשלו במ, א"ל ריש לקיש האי רשע קרית ליה, נהי דלא קא עביד מצוה מן המוכחר פסח מיהא קא עביד וכו'. ויש שפירשו בסברת ר' יוחנן דס"ל דהאוכל קרבן פסח לשום אכילה גסה לא קיים מצוה כלל משום דלא נתכוון לשם מצוה ומצוות צריכות כוונה.

ולהאמור מובן היטב כי רב לשיטתו דיליף מאמרת ה' צרופה דניתנו המצוות רק כדי לצרף בהן את הבריות, והיינו דלא הוי צורך גבוה ותיקון לעולמות העליונים, וממילא דאין לדמות מצוות לקדשים ולא ילפינן מעבודות הקדשים לענין מצוות, משום הכי סבר דמצוות אין צריכות כוונה כי לא ילפינן מקרבנות דצריך לשמה, משום דמצוות הוי כחולין לגבי קדשים. ואמנם ר' יוחנן לשיטתו דיליף מצוה הבאה בעבירה מקרבנות, דס"ל דמצוות הוי כקדשים, וע"כ יליף נמי דמצוות צריכות כוונה מקרבנות דצריך לשמה, ודו"ק.

לו) והשתא יבואר דכאשר אמרו רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה בטעמיה דרב דמותר להדליק בפתו"ש הגרועים בחנוכה בשבת משום דאסור להשתמש לאורה לא קיבלה, דהא רב אית ליה דלא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות, וא"כ לא הוי צורך גבוה ותיקון לעולמות העליונים, ומעתה הוי מצוות כחולין ולא כקדשים, ולפי"ז ליכא למימר דיש קדושה בנר חנוכה כמו במנורה, וצ"ל דהא דאסור להשתמש לאורה הוא משום ביזוי מצוה, ובהיות כן אסור רק תשמיש חול דהוי ביזוי אבל תשמיש של מצוה מותר להשתמש לאורה, וא"כ עדיין יש לחוש שמא יטה כשירצה להשתמש לאורה תשמיש של מצוה, ע"כ לא קיבלה להאי טעמא בדעת דרב. וכמו"כ ר' ירמי' עצמו הרי ספוקי מספקי ליה אם יש דיחוי למצות כנ"ל במס' סוכה, והיינו אי מדמין מצות לקדשים.

ורק כאשר אמרו משמיה דר' יוחנן דאיהו סבר דמצ"כ, והיינו טעמא דמשום דמצוות הוי כקדשים ושפיר ילפינן מקרבנות דצריך לשמה, וא"כ שפיר יש לומר דיש קדושה בנר חנוכה דומיא דמנורה, ולפי"ז אסור להשתמש לאורה גם תשמיש של מצוה, וממילא אין לחוש כלל שמא יטה בשבת, ע"כ קיבלה משמיה.

ולכך פריך והא גמרה, דהא אביי לשיטתו דהמצוות הם כקדשים כנ"ל, מעיקרא נמי סבר דאסור להשתמש לאורה אפילו תשמיש של מצוה ואין לחוש להמיה בשבת, וא"כ על מה נצטער הא לא נכשל בשום איסור, ומשני דנפק"מ לגירסא דינקותא שלא ידע עד עתה ממימרא זו משמיה דר' יוחנן, ודו"ק.

לו) על דרך האמור יש לבאר עוד דברי השאילתות באו"א, ובהקדם דהנה אפ"ל מקור בתורה להא דמצוות צריכות כוונה, דהנה בפרשת ציצית כתיב (במדבר טו, לט-מ) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וגו' למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלקיכם אני ה' אלקיכם וגו'. וצ"כ מה שכפל שנית למען תזכרו וגו' אחר שכבר אמר 'למען תזכרו'. וי"ל דהנה ברש"י כתב וזכרתם את כל מצוות ה', דמנין גימטריא של ציצית שש מאות ושמונה חומין וחמשה קשרים הרי תרי"ג עכ"ל, ובמנחות (דף מ"ג ע"ב) מה נשתנה

דמצוות אין צריכות כוונה דהרי ליכא למילף מקרבנות דצריך לשמה וכנ"ל, וקשיא דא"כ האיך פסקינן להלכה (או"ח סימן ס' ס"ד) דמצוות צריכות כוונה. וזה שנתכוין השאלות במה שכתב וח"א משמאל כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין ובעל הבית כפלית מצוייץ באמצע. דהכוונה דלא תיקשי למ"ד משמאל דס"ל דמצוות אינם כקדשים וא"כ מפנ"מ מצוות צריכות כוונה, על זה הביא מציצית דמינה ילפינן כוונה במצוות.

ואמנם י"ל הקושיא הנ"ל בפשטות, דאמנם מצוות הוי כחולין לגבי קדשים ולא ילפינן מקדשים למצוות, והא דנקטינן דמצוות צריכות כוונה הוי רק מדרבנן (עיין פרמ"ג סימן ס' א"א סק"ג שנסתפק בזה, ובקריית ספר הל' ראש השנה סו"פ כתב דהוי מדרבנן, וע"ע שו"ת שמש צדקה או"ח סימן כ"ט). וז"ש בשאלות הלכתא מאי, דנסתפק האם קיי"ל כמ"ד מניחין משמאל שהרי זה סותר למאי דפסקינן דמצ"כ, ומסיק ת"ש כבר אמרה תורה ושמרתם משמרת ויעשיתם אותם ובאו חכמים ופרשו וחקרו ועשו סייג לתורה, והיינו דמצ"כ הוי תקנה מדרבנן, וממילא דלא קשיא על מ"ד דמשמאל, ודו"ק.

תכלת מכל מיני צבעונין, מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד (ופרש"י ומכיר ע"י התכלת היושב על הכסא) עיי"ש, ונמצא דהציצית רומז על תרי"ג מצוות והתכלת על כסא הכבוד, ויל"פ דבא הכתוב ללמד שנצטוינו במצות ציצית למען תזכרו ועשיתם את כל מצות ה' וגו' אני ה' אלקיכם, כדי שעל ידי זה נשכיל לדעת כי צריך לשמור ולעשות את התרי"ג מצוות לשם ה' אלקיכם, ומכאן נלמד דמצוות צריכות כוונה. ושמחתי מאוד שהראוני שכבר רמז לזה בקצרה כ"ק אאמו"ר וצללה"ה בתשו' דברי יציב (ליקוטים סי' צ' סוף אות א').

והנה כבר נתבאר לעיל דהא דפליגי אם מניחין נר חנוכה מימין או משמאל, תליא בכך דמ"ד מימין סובר שגם נר חנוכה יש בה קדושה מעין קדושת המזוזה דהוי תשמיש קדושה, ומ"ד משמאל סובר דאין קדושה בנר חנוכה ולכן אין מקומו אצל המזוזה. אלא דלכאו' תתעורר תמיה, דלפי מה דקיי"ל להלכה כמ"ד משמאל הרי דנקטינן דליכא קדושה בנר חנוכה והיינו דמצוות לא הוי כקדשים, א"כ לפי"ז דלא גמרינן מצוות מקדשים היה ראוי לומר

- 1 -

קיום מצוות עשה הוא מצד האהבה או היראה

ליהנות ניתנו.

ויתכן לומר בזה, דהנה בברייתא הובא בגמ' זבחים (דף צ"ז ע"ב) דרשו עה"פ הנאמר בקרבן חטאת (ויקרא ו, כ) כל אשר יגע בבשרה יקדש, יקדש להיות כמוהו הא כיצד אם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה, אמאי וניתי עשה ולידחי את ל"ת (פרש"י ניתי עשה דואכלו אותם דכשירה, ולידחי ל"ת דלא תאכל דפסולה, ואע"ג דאיכא ל"ת באכילת פסולין כדאמרינן בפסחים (דף כ"ד ע"א) כל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו), אמר רבא אין עשה דוחה את ל"ת שבמקדש, שנאמר ועצם לא תשכרו בו רבי שמעון בן מנסיא אומר אחד עצם שיש בו מוח וכו', אמאי ניתי עשה דאכילת פסחים ונידחי את ל"ת, אלא אין עשה דוחה את ל"ת שבמקדש, רב אשי אמר יקדש עשה היא ואין עשה דוחה את ל"ת ועשה. ונתחבטו המפרשים (עיין טורי אבן ר"ה דף כ"ח, שער המלך פ"ג מגדרים ה"ו, שו"ת נודע ביהודה מהדו"ת אבהע"ז סימן

לח) ויתכן לבאר עוד בדרך דרוש בביאור הפלוגתא הנ"ל אם מצוות הוי כחולין או כקדשים. בהקדם הגמ' בראש השנה (כ"ה ע"א) אמר רב יהודה, בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא. מאי טעמא, עולה בת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לה לחולין, שלמים דלאו בני מעילה נינהו איסורא הוא דרכיב בהו ולא נפקי לחולין. מתקיף לה רבא, אימת מעל לבתר דתקע כי קא תקע באיסורא תקע. אלא אמר רבא אחד זה ואחד זה לא יצא, הדר אמר אחד זה ואחד זה יצא מצות לאו ליהנות ניתנו. וברש"י (ד"ה לא) מצוות לא ליהנות ניתנו לישראל, להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צואריהם ניתנו עכ"ל. וכעיי"ז ברש"י בסוכה (ל"א ע"ב, ד"ה ואם נמל) דמצוות לאו ליהנות ניתנו כלומר אין קיום מצוה הנאת הגוף אלא עבודת עבד לרבו עכ"ל. ויש לבאר באיזה סברא פליגי המ"ד אם מצוות ליהנות ניתנו או לאו

דוחה לא תעשה, וזה לשונו: כי מדת זכור רמוז במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו. ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו. ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאהבה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה, עכ"ל.

ובמק"א אמרנו דהנך ב' טעמים בהא דעשה דוחה ל"ת, תלוי ועומד בפלוגתת רבי עקיבא ורבי ישמעאל (חגיגה ו' ע"ב, זבחים קמ"ו ע"ב), דלר"ע כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באוהל מועד, ולר"י כללות נאמרו בסיני ופרטות באוהל מועד. דהרי רבינו ניסים גאון בנה יסודו דאזהרות הלאוין ניתנו באופן שקיום העשין יהיו תנאי בהן שהרי הכל בדיבור אחד נאמר וכו', מעתה אי נימא דכללות ופרטות נאמרו בסיני דהיינו שכל המצוות כולן נאמרו לבנ"י בפעם אחת, א"כ שפיר מסתבר לומר דהל"ת נאמרו על תנאי וכו"ל. אבל אי נימא דרק כללות נאמרו בסיני ופרטות באוה"מ הרי שלא נאמרו כל מצוות התורה בפ"א, וליתא להאי סברא דכיון שנאמרו הכל ביחד הו"ל כאילו הל"ת נאמרה בתנאי וכו' דהרי לא נאמרו הכל בפ"א, עכצ"ל כרמב"ן דעשה דוחה ל"ת משום דעבודה מאהבה גדולה מיראה, ודו"ק.

(מ) והנה בדברי הרמב"ן דקיום מצות עשה הוא מצד מידת האהבה, יש לעורר ממה שמצינו בהרבה מקומות דגם קיום העשין הוא מצד היראה, וכמו שכתוב (דברים ו, כד) ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלקינו וגו', כי זה עיקר תכלית האדם עלי אדמות לבוא לידי יראת שמים, וכדכתיב (קהלת יב, יג) סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. ובזוה"ק מפליג בכמה מקומות בגודל מצות היראה, עיין בהקדמה (דף י"א ע"ב) כתב, בראשית ברא אלהים, הדא היא פקודא קדמא"ה דכלא, ואקרי פקודא דא יראת ה' דאקרי ראשית, דכתיב (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת ה', יראת ה'

קמ"א מבנו מהר"ש) לבאר טעמיה דרב אשי מפני מה נאיד מתירוצו של רבא, הרי גם לדידיה עכצ"ל דאין עדל"ת שבמקדש דאל"ה קשה אמאי אין עשה דפסח דול"ת דשב"ע שיש בו מוח ובהכרח דאין עדל"ת שבמקדש.

(ט) והנראה דהנה בהגהות רב נסים גאון הנדפס עה"ג בשבת (קל"ג ע"א) כתב בתו"ד וז"ל: ואמרו חכמים שדבר זה עיקר הוא שנסמוך עליו כי כל אזהרה שאין עמה כרת כך הוא דרכה שבעת שאירע חיוב מ"ע נדחה האזהרה שהוא ל"ת ונקיים הציווי שהוא עשה ותבוא מ"ע ותדחה ל"ת, כי האזהרה של לאו על זה התנאי נאמרה, ובוה הפירוש שפירשנו יסיר מלבך ספק גדול שמסתפקין בו בנ"א ושואלין עליו, והוא, שאומרין מאחר שאנו יודעים שאזהרת לאו קשה מציווי עשה, היאך יבא עשה וידחה האזהרה של לאו שהוא חמורה ממנו, ומדרך הידוע שהחמור דוחה הקל וכו', והתשובה הוא מה שהקדמנו שהאזהרה של לאו כך נאמרה מיוחדת כי הציווי של עשה תנאי הוא בה, וכן אחז"ל מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים וגו' שניהן בדיבור אחד נאמרו, ערות אשת אחיך וגו' ויבמה יבוא עליה שניהן בדיבור אחד נאמרו, מה שא"א לבו"ד לומר שנא' אחת דבר אלקים שתים זו שמענו, [והוא במד"ר פר' יתרו (פכ"ח ס"ד) עה"פ וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, שהוא עושה את הכל בב"א, ממית ומחיה בב"א, מכה ורופא בב"א וכו', וכן דבור זכור את יום השבת לקדשו ואומר וביום השבת שני כבשים בני שנה, דבור ערות אשת אחיך לא תגלה כי ישבו אחים יחדו, וכולן אמרין בב"א הוי וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר עכ"ל. וכ"ה במכילתא פר' יתרו עה"פ זכור את יום השבת, ובספרי פר' תצא עה"פ גדילים תעשה לך], הבן דבר זה ושמור אותו כי הוא ספק גדול והרי גלינו אותו וכו' עכ"ד. מבואר מדבריו, דהטעם דעשה דוחה ל"ת משום דמעיקרא דמילתא נאמרה הל"ת רק בתנאי שלא יעמוד נגדה מ"ע (וכבר הביאו האחרונים דבר זה בשם בעל הליכות עולם, והוא בשער ד' עיי"ש, אלא שכבר קדמו ר"ג גאון בכל זה).

אמנם הרמב"ן (שמות כז, ז) כתב בטעם דעשה

זה בזה, כמבואר בספה"ק דעכדו את ה' בשמחה ועכדו את ה' ביראה אלי אהדדי, וגם דבכחי' יראה גופה יש כמה וכמה דרגות, ומה גם די"ל דגם אם כל המצות הם בכחי' יראה מ"מ יש מעלה במצוה דקום ועשה למצוה של שב ואל תעשה].

מא) והנה העובד את השי"ת מאהבה וודאי יש לו שמחה ותענוג גדול בקיום המצוות, וכמו שראינו אצל צדיקים שכל תענוגם ושמחתם היה מקיום המצוות, וע"ד שמצינו בברכות (ט' ע"ב) דרב ברונא אדם גדול הוא ושמח במצות, זימנא חדא סמך גאולה לתפלה ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא עיי"ש. וכן ידוע על הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע שלא היה עוצם עין בליל יו"ט א' של סוכות מרוב תשוקה שכבר יאיר היום ויוכל לקיים מצות נטילת ד' מינים. וכ"ק אאמו"ר זצלה"ה סיפר באריכות (עיין שפע חיים מוצאי יו"ט מאמר י"ט) מה ששמע ממו"ר הגה"ק רבי טעביל זצ"ל מדוקלא, ששמע מחותנו הגה"ק רבי יוסף משה זצ"ל אב"ד זאלין, ששמע מהגה"ק רבי יצחק אהרן איטנגנא זצ"ל, ששמע מפי גיסו הגה"ק הישועות יעקב זצ"ל, שבהיותו אברך סמוך על שולחן חותנו בירוסלעב ראה את הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע במוצאי יו"ט אחר עבודתו בקודש ביוהכ"פ למעלה מכח אנוש במשך כעשרים ושש שעות ברציפות בלא הפסקה כלל, וקודם שהבדיל וטעם ביקש מסכת סוכה להשיב את לבו ועסק בה כל הלילה בתשוקה עזה עיי"ש.

ומרגלא בפומיה דכ"ק אאמו"ר זצלה"ה (עיין שו"ת דברי יציב ליקוטים והשמטות סימן מ"א, שפע חיים מכתבי תורה ח"א מכתב נ"ח) להביא חקירת הגה"ק בעל דעת קדושים זי"ע בנוגע לפת שחרית, אם אדם יוצא ידי"ח בלימוד התורה ובאמירת תהלים אשר כמו חלב ודשן תשבע נפשי כאשר שפתי רננות יהלל פי (תהלים סג, ו) עיי"ש. וידוע מה שכתב הישמח משה (פרשת תשא) דבצדיקים הדבקים בהשי"ת מתפרש הכתוב (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, שכל חיותם הוא אך ורק מלימוד התורה וקיום המצוות, וזהו סברת הנמוקי יוסף (סנהדרין דף י"ח ע"א מדפי הרי"ף, ומובא ברמ"א יו"ד סימן קנ"ז ס"י) דאדם גדול וחסיד מותר לו למסור נפשו על כל העבירות שבתורה, דהרי אם ירצו

ראשית דעת (משלי א), כגין דמלה דא ראשית אקרי ודא איהי תרעא לאעלא גו מהימנותא ועל פקודא דא אתקיים כל עלמא עיי"ש. וכן בזה"ק פרשת בהר (דף ק"ח ע"א) מאי עול מלכות שמים, אלא כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא כגין לאפקא מניה טב לעלמא, ואי לא קביל עליה ההוא עול לא עביד מדי, הכי נמי אצטריך ליה לבר נש לקבלא עליה עול בקדמיתא ולבתר דיפלא ביה בכל מה דאצטריך, ואי לא קביל עליה האי בקדמיתא לא ייכול למפלא, הדא הוא דכתיב (תהלים ב) עבדו את ה' ביראה, מהו ביראה כמה דאת אמר (שם קיא) ראשית חכמה יראת ה', ודא מלכות שמים ובגין כך עול מלכות שמים, ועל דא האי בקדמיתא הוא דכלא עיי"ש.

וראה בתיקוני זוה"ק (הקדמה דף ה' ע"ב), דרגא תשיעאה ביראת ה', כל מאן דאית ביה יראת ה' יתהלל, וכי אית לבר נש לשבחא גרמיה, אלא איהו משובח קדם ה', הדא הוא דכתיב (משלי לא) שקר החן והבל היופי וגו' דא דרא דחזקיהו, דביראת י"י קא אתי בר נש לקיימא תרי"ג מצוות בחושבן ביראת עב"ל, מבואר מזה דקיום כל התרי"ג מצוות הוא מצד היראה. וע"ע במורה הנבוכים להרמב"ם בסוף החיבור (ח"ג פנ"ב) שכתב וז"ל, אמר אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתובים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אלהיך, התבונן איך באר לך כי הכונה היתה מכל דברי התורה הזאת תכלית אחת והיא ליראה השם הנכבד והנורא, והיות זה התכלית מגעת במעשים תדעהו מאמרו בזה הפסוק אם לא תשמור לעשות, הנה התבאר שהיא תגיע מן המעשים שהם עשה ולא תעשה עב"ל, הרי דגם על ידי קיום העשין זוכים להגיע ליראת ה'.

ולפי זה י"ל בדרך דרוש דאי נימא שכל קיום המצוות הוא במידת היראה, א"כ ליכא למימר כטעם הרמב"ן דעשה דוחה ל"ת משום שהעשה שהוא מצד האהבה עדיף מהל"ת שהוא מצד היראה, דהא העשה נמי הוי מצד היראה, ועכצ"ל כטעם הר"ג גאון דלא נאמרה הל"ת במקום קיום העשה. [וכמובן דהדברים הם ע"ד הפלפול, שהרי לאמתה של דברים בחי' היראה והאהבה אחוזים

להעבירו על אחת ממצוות ה' יפסק חיותו יעו"ש. מעתה י"ל דבוודאי דמי שמקיים מצוות השי"ת בשלימות האהבה אצלו המצוות ליהנות ניתנו, אולם הלוא ראיתי בני עליה והמה מועטין, ורוב בני"א אינם בדרגה זו, ומקיימין המצוות מתוך יראה ופחד כאו"א לפי מדרגתו, ממילא אצלם המצוות לאו ליהנות ניתנו והוי כעבודת עבד בקבלת עול ללא שום הנאה.

ויתכן דבזה נחלקו המ"ד אם מצוות ליהנות ניתנו או לאו ליהנות ניתנו, דמ"ד ליהנות ניתנו ס"ל דמצות עשה הוי מצד האהבה וא"כ יש בו הנאה, ומ"ד לאו ליהנות ניתנו ס"ל דמצות עשה הוי מצד היראה ולא ניתן ליהנות אלא כעבודת עבד לרבו, ודו"ק.

מב) ובטעם המ"ד דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, כתב במהרי"ק (סימן של"ט, והובא בגליון הש"ס להגרעק"א בעירובין ק' ע"א) דל"ת שבמקדש חמיר טפי ולא מדחי קמי עשה עיי"ש. אמנם בטורי אבן (ראש השנה כ"ח ע"ב, ד"ה הרי הוא) השיג על טעם זה, דא"כ גם העשה שבמקדש נמי אלים משאר עשה דעלמא, וכמו דעשה דעלמא הקל דוחה לל"ת דעלמא הקלה, וה"נ עשה דמקדש דחמיר לידחי ל"ת דמקדש החמור, דכך שוה עשה החמור נגד ל"ת חמורה כמו ששוה עשה הקל נגד ל"ת הקלה, וכמו דהתם דוחה ה"נ לידחי עיי"ש.

ובגליוני הש"ס להגר"י ענגיל זצ"ל (ירושלמי זרעים כרך א' אות ל"ד) ביאר טעם אחר להא דאין עשה דול"ת שבמקדש, ע"פ דברי הרמב"ן הנ"ל דהא דעשה דול"ת משום דעשה עניינה אהבה ול"ת יראה ואהבה עדיף מיראה, ועל כן במקדש דשם העבודה הוא בבחי' יראה, עיין ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ה) 'הר המוריה' שמשם יראה יוצאה לעולם, וכן בבבלי (תענית ט"ז ע"א) ובירושלמי (ברכות פ"ז ה"ג) שאין נורא אלא בית המקדש שנאמר (תהלים סח, לו) נורא אלקים ממקדשיך, וכן נאמר (בראשית כח, יז) מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים [וכן מצינו (ירושלמי סוטה פ"ז ה"ו, והובא ברש"י ברכות י"א ע"ב ד"ה ועבודה) שבבית המקדש היו חותמין בברכת רצה שאותך לבודך ביראה נעבוד עיי"ש, וירושלים נקראת על שם יראה ששם (ב"ר נו, י), ועיין תוס' בבבא בתרא (כ"א ע"א, ד"ה כי) בהא דהיו מושיבין מלמדי תינוקות

בירושלים, לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכוון לכו יותר ליראת שמים וללמוד תורה, כדררשי' בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה עיי"ש], וע"כ אין שם עדיפות לאהבה על יראה כיון דשם השלימות הוא במדרגת היראה לכן אין היראה נדחית מפני האהבה, עכ"ד.

וכעיי"ז כתב במשך חכמה (דברים לד, יב) לבאר טעמא דמ"ד אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עפי"ד הרמב"ן הנ"ל, דבמקדש שהשכינה שורה, ועשרה נסים נעשו (אבות ה, ה), ומרוב ההרגל של האדם בדביקות להשי"ת נקל למצוא מדת האהבה, לכך הזהירה תורה (ויקרא כו, ב) וממקדשי תיראו, ששם נקל לבעוט ולסור מדת הפחד מהאדם (עיין אוה"ח הק' שמות יט, ג, ד"ה כה תאמר). ולכן אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, כי בעניני המקדש, שם גדול התועלת מהיראה לבלי עשות מה שהזהירה תורה, מהתועלת ממה שיעשה האדם מה שצותה תורה, וזה טעם מושכל עיי"ש.

מיהו כל זה אתיא שפיר אי קיום מצות עשה הוא מצד מידת האהבה, והיינו טעמא דדוחה ללא תעשה משום דאהבה עדיף מיראה, לכך במקדש ששם גם המצוות עשה הוא מצד היראה אינו דוחה לל"ת. משא"כ אי קיום כל המצוות עשה גם הם מצד היראה ועכ"ז גזיה"כ הוא שיהא העשה דוחה לל"ת, על כרחך צ"ל כטעם הר"נ גאון דלא נאמרה כלל הל"ת במקום העשה, ולפי"ז אין סברא לחלק בין ל"ת שבמקדש לשאר ל"ת ועשה דוחה ל"ת בכל גווני, ודו"ק.

מג) מעתה י"ל דבכך תליא מה דנחלקו האם מצוות הוי כקדשים ולמדים מקדשים למצוות, או דאינם כקדשים וכשם שאין למדין חולין מקדשים ה"נ לא לא ילפינן למצוות, דא"נ דטעם עדל"ת הוא כמ"ש הרמב"ן דמעלת העשה שהוא בחי' אהבה דוחה לל"ת שהוא מבחי' יראה. ומהי"ט אין עדל"ת דמקדש דשם כל העבודות הכל בבחי' יראה, נמצא דגדר המצוות שבמקדש הם בחי' אחרת משאר המצוות, וכל מהותה של עבודת השם במקדש היה

שהוא מצד האהבה גדולה מל"ת שהוא מצד היראה, ולפי זה מצוות עשה הכללים שהם מצד האהבה אינם דומים למ"ע שבקדשים שהם מצד היראה, וממילא דמצוות אינם כקדשים.

אבל לרבי עקיבא דכללות ופרטות נאמרו בסיני וכל התורה כולה ניתנה בפעם אחת, שפיר י"ל כטעם הר"נ גאון דטעם עשה דול"ת כי לא נאמרו הלאוין אלא כשלא ימנעו קיום המ"ע, וכיון שכן אפ"ל דכל המצוות עשה הם מצד בחי' היראה (דהרי א"צ לומר כטעם הרמב"ן דעשה שהוא מצד האהבה עדיף מל"ת שהיא מצד היראה) וממילא דאין הבדל בין כללות המ"ע למ"ע שבמקדש ושפיר יש ללמוד מצוות מקדשים, ואתי שפיר דרבי שמעון דס"ל (סוטה דף ל"ז ע"ב) דכללות ופרטות נאמרו בסיני, אזיל לשיטתו בזה"ק שהמצוות הם מצד יראה, ודו"ק.

(מו) עוד נקדים מה שכתב בישמח משה (פרשת בהר) לבאר פלוגתת רבי ישמעאל ורע"ק בכמה דוכתי בש"ס (שבועות כ"ז ע"ב ובכמ"ק) אי דרשינן התורה בכלל ופרט או בריבוי ומיעוט וריבוי, דאזלי לשיטתייהו במאי דאיפלוגי אי כללות ופרטות נאמרו בסיני או כללות בסיני ופרטות באוה"מ, דהנה לכאו' צ"ב מאי נפק"מ בפלוגתתם אי כללות ופרטות בסיני או כללות בסיני ופרטות באוה"מ הרי מה דהוה הוה. וי"ל עפ"ד רש"י בכמה דוכתי בש"ס (עיין שבועות דף ד' ע"ב) שסברת פלוגתתם בהא אי דרשינן התורה בכלל ופרט או בריבוי ומיעוט, דמאן דדריש כלל ופרט ס"ל דהפרט בא לפרש את הכלל, ולכן הכלל הוא דווקא כעין הפרט, משא"כ למ"ד דדרשינן בריבוי ומיעוט, אין הפרט בא לפרש את הכלל אלא למעט מקצת מן הריבוי דלאו בכל גוונא אמרינן לכלל קמא, וממעט דבר אחד עי"ש, ובהא א"ש דר"י ס"ל דכללות נאמרו בסיני ופרטות באוה"מ משום דבסיני נאמר להם עיקרי המצוות בקצרה בלא פירוש ואח"כ באוה"מ נתפרש להם בפרטות, ומהאי טעמא גופא דריש בכלל ופרט דהיינו דהפרט פירושו של הכלל הוא, משא"כ ר"ע דריש ריבוי ומיעוט משום דס"ל דנאמרו גם הפרטות בסיני דהפרט אינו פירושו של הכלל הוא אלא הו"ל ריבוי ומיעוט, עיי"ש הדברים באריכות ודפח"ח.

(מו) אחר הדברים האלה יבואר טעמו של אבי

סוג אחר של עבודה, דהרי כל שאר המ"ע הם מבחי' אהבה והמצוות של עבודת הקדשים הם בבחי' יראה, ממילא דאין לדמות מצוות לקדשים וממילא דלא שייך ללמוד מצוות מקדשים.

אבל אי נימא דטעם עדל"ת הוא כמ"ש הר"נ גאון דמעיקרא נאמרו הל"ת על תנאי שלא יעמוד נגדם מ"ע, שפיר י"ל דשלימות האדם בכל מצב לעובדו ית"ש בבחי' יראה וכהוה"ק, ואין שינוי בגדר המצוות שבביהמ"ק לשאר מקומות, א"כ שפיר יש לדמות מצוות לקדשים, שהרי כשם שעבודות הקדשים הם בחי' יראה, ה"נ כל המצוות המה בבחי' יראה, וממילא דשפיר יש ללמוד מצוות מקדשים, ודו"ק.

(מד) ומה טוב ומה נעים בזה, דרכא ורב אשי דפליגי אם עשה דוחה ל"ת שבמקדש אזלי לשיטתייהו. דרב אשי לשיטתו דסבר מצוות צריכות כוונה (עיין מלא הרועים ערך מצוות צריכות כוונה אות ז'), והיינו משום דילפינן מצוות מקדשים וכנ"ל, וא"כ צ"ל דכל המצוות עשה הוי מצד היראה כמו עשה שבמקדש, ולפי"ז עכצ"ל בהא דעדל"ת כטעם הר"נ גאון דעשה דול"ת משום דלא נאמרה הל"ת במקום העשה, ומעתה אין מקום לחלק בין ל"ת שבמקדש לשאר ל"ת, וגם במקדש עשה דוחה ל"ת, לכך ניח"ל לתרין כרבא דאין עדול"ת שבמקדש.

משא"כ רבא לשיטתו דס"ל התוקע לשיר יצא דמצוות אין צריכות כוונה (ראש השנה כ"ח ע"א), והיינו משום דלא ילפינן מצוות מקדשים וכנ"ל, וכן ס"ל לרבא בגמ' סנהדרין דהזמנה לאו מילתא הוא משום דאין ללמוד מעגלה ערופה כי אין למדין מצוות מקדשים וכנ"ל מהתפארת צבי, והיינו כי ישנה הבדל בין עבודות הקדשים שהם בבחי' יראה לבין שאר המ"ע שהם בבחי' אהבה, ומהי"ט מצוות לא הוי כקדשים, לכך לשיטתו מהאי טעמא אין עשה דול"ת שבמקדש כי שם הכל בבחי' היראה וכנ"ל, ודו"ק.

(מה) היוצא לנו מן האמור, דלרבי ישמעאל דכללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד לא ניתנה כל התורה בפעם אחת, וא"כ ליכא למימר כטעם הר"נ גאון דמש"ה עדל"ת כי לא נאמרו הל"ת במקום העשה, וצ"ל כטעם הרמב"ן דעשה

שיפרוט לך הכתוב יחדיו כדרך שפרט בכלאים, וכיון דכלא יחדיו כ"א לעצמו משמע ליכא הו"א דעד דמקדש והדר בעיל, משא"כ ר' יוחנן ס"ל כר' יאשיה דמשמע שניהן כאחד וצריך קרא לחלק, ולכן אמר דאי מהתם הו"א דלמא עד דמקדש והדר בעיל. ובכבא מציעא (צ"ה ע"ב) מבואר דאביי ס"ל כר' יאשיה דלחלק צריך קרא.

מח) על כן כאשר אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה בטעמיה דרב דמותר להדליק בשבת בפתו"ש הגרועים משום דאסור להשתמש לאורה ואין לחוש שמא יטה, לא קיבלה, כי אמר דר' ירמיה סבר בדעת רב דדרשינן כללי ופרטי יען כי הפרט פירושו של הכלל דמש"ה כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד, וכיון דלא נאמרו מצוות התורה בפעם אחת לא אמרינן דמש"ה עדל"ת משום דהלאו נאמרה על תנאי שלא יעמוד נגדה עשה, אלא כמעט הרמב"ן דעשה שמצד האהבה עדיף מל"ת שמצד היראה, ולפי"ז אין עדל"ת שבמקדש כיון שהעשה שבמקדש הוי נמי מצד היראה, ומעתה אין לדמות מצוות שהם מצד האהבה לעבודת הקדשים שהמה מצד היראה כיון שאין גדרם שוה, וכיון שכן לא תיקנו במצות נר חנוכה שיהא בה קדושה ולכך אסור להשתמש לאורה דומיא דמנורה שבמקדש, וצ"ל דטעם האיסור משום ביזוי מצוה, ונמצא דתשמיש מצוה מותר ליהנות לאורה, וא"כ עדיין יש לחוש שמא יטה לצורך מצוה, ע"כ לא קיבלה.

ורק כאשר אמרוה משמיה דר' יוחנן דיליף קידושי ביאה מבעולת בעל, ולא מובעלה דהו"א דלמא עד דמקדש והדר בעיל דלחלק צריך קרא, וא"כ בהכרח דדרשינן ריבויי ומיעוטי והינו דאין הפרט פירושו של הכלל דכללות ופרטות נאמרו בסיני, וי"ל דהיינו טעמא דעדל"ת משום דהל"ת נאמרה על תנאי שלא יעמוד עשה כנגדה, ומעתה אפ"ל דכל המצוות עשה הם מצד היראה (דא"צ לומר כמעט הרמב"ן דעשה שהוא מצד האהבה עדיף מל"ת שהיא מצד היראה) וגדרם שוה לעשה שבמקדש, ולפי זה ילפינן מצוות מקדשים, ושפיר י"ל דתיקנו חכמים שיהא קדושה בנר חנוכה דומיא דמנורה, וממילא דאסור להשתמש לאורה גם תשמיש של מצוה, א"כ לדידיה שפיר י"ל דמש"ה

דלא רצה לקבל מה שאמר ר' ירמיה בטעמיה דרב, דהנה בשבועות (דף כ"ה ע"א) איתמר שבועה שזרק פלוני צרור לים ושלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור, רב אמר חייב איתא בלאו והן, ושמואל אמר פטור ליתא בלהבא, ולמסקנת הגמ' פלוגי אליבא דר"ע, רב כר"ע דדריש ריבוי ומיעוטי, ושמואל אמר עד כאן לא מחייב ר"ע התם לשעבר אלא מילתא דאיתא בלהבא וכו'. ובתוס' (ד"ה רב) הקשה הר' עזרא הנביא דהשתא רב דריש ריבויי ומיעוטי, ובהגוזל קמא (ב"ק צ"ו ע"ב) סבר רב כר"מ דאומרים בעבדים הרי שלך לפניך דאין נגזלים וכמקרקעי, ומאן דאית ליה עבדים כמקרקעי דריש כללי ופרטי עיי"ש. הרי דשיטת רב לא ברירא לן אי סבר דדרשינן ריבויי ומיעוטי או כללי ופרטי.

ולהלן בשבועות (דף כ"ז ע"א) ת"ר יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יהא חייב, ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות, אוציא נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל שהוא פטור וכו', ופריך והאי או מיבעי ליה לחלק, לחלק לא צריך קרא, הניחא לר' יונתן אלא לר' יאשיה מאי איכא למימר, דתניא איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא אביו ואמו, אביו ולא אמו ולא אביו מנין, ת"ל אביו ואמו קלל אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשיה, ר' יונתן אומר משמע שניהם כאחד ומשמע אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו, ומשני אפי' תימא ר' יאשיה וסבר לה כר' עקיבא דדריש ריבויי ומיעוטי אי אמרת בשלמא בדבר הרשות הכתוב מדבר ממעט דבר מצוה, אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיב ממאי קא ממעט ע"כ, היוצלמ"ז דלר' יאשיה דלחלק צריך קרא ע"כ דדרשינן ריבוי ומיעוטי, דאל"כ מנלן למעט נשבע לבטל את המצוה, ולר' יונתן דלחלק לא צריך קרא אפ"ל דדרשינן כללי ופרטי, וכ"כ במלה"ר.

ובמס' קידושין (ט' ע"ב) בביאה מנ"ל א"ר יוחנן דאמר קרא בעולת בעל מלמד שנעשה לה בעל ע"י בעילה וכו', ופריך כעורה זו ששנה רבי ובעלה מלמד שנקנית בביאה אי מהתם הו"א עד דמקדש והדר בעיל. ובחידושי הרשב"א שם ביאר שיטת רבי דיליף מובעלה ולא חייש להא דלמא עד דמקדש והדר בעיל, משום דס"ל כר' יונתן דמשמע שניהן כאחד ומשמע כאו"א בפני עצמו עד

בכל המ' שנה במדבר הכל בגדר הוראת התורה, לכן אין הכרח לומר דהפרטות נאמרו בסיני דהרי גם מה שלא נאמר בסיני הוא חלק מתורת ה' שניתנה לישראל, עי"ש.

נא) לכן כאשר הביא מה דדרש רב תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה ובמבוי, והקשו התוס' דהוה ליה למימר ימעט כמו גבי מבוי דאמרינן התם מבוי דרבנן תני תקנתא, ותירצו דלא רצה להאריך יכבנה וימעטנה ויחזור וידליקנה, דלמעטה כמו שהיא דולקת אי אפשר כדמוכח לקמן (כ"ב ע"ב) עיי"ש. וכתבו המפרשים דהא דאסור להורידה כמו שהיא בעודה דולקת, היינו משום דהדלקה עושה מצוה והדלקה במקומה בעינן, דלמ"ד הנחה עושה מצוה יכול למעטה כמו שהיא דולקת, ולא חיישינן שיאמרו לצורכו הוא דאדלקה אלא כשמוציאה ממקום למקום ולא באותו מקום עצמו (עיין תוס' להלן כ"ג ע"א ד"ה מכבה; רמ"א סימן תרע"א ס"ו). ובשו"ע (או"ח סימן תרע"ג ס"ג) מבואר, דהדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אין זקוק לה.

ומהא דכבתה אין זקוק לה מוכח דלא תיקנו במצות נר חנוכה שיהא דומיא דמנורה, דהא במנורה קיי"ל (מנחות פ"ח ע"ב) דאם כבתה זקוק לה, והיינו טעמא משום דמצוות אינם כקדשים, דלא דמי אהדדי דמצוות דקדשים הוי מצד היראה ושאר מצוות עשה הוי מצד האהבה, ולפי"ז הטעם דעדל"ת משום דעשה שמצד האהבה עדיף מל"ת שממצד היראה, והיינו דאין לומר כטעם הר"ג גאון דמעיקרא לא נאמרו הל"ת אלא בתנאי שלא יעמוד כנגדה מצות עשה, דזה אינו, דהרי לא נאמרו הכל ביחד דכללות ניתנו בסיני ופרטות באהל מועד, והיינו דגם מה שנצטוו האבות היה בגדר מצוות התורה, כי כבר היה להם דין ישראל, ובהיות כן צדק יוסף בשיטתו שאסור לאכול אפילו אבר מן החי של עוף. על כן הדר הסמ"ך המימרא מאי דכתיב והבור ריק וכו' מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, דמהאי טעמא לא חשש ראובן להשליכו לבור נו"ע, דידע דכיון שצדק בשיטתו ודיבורו היה רק להפרישם מאיסורא, א"כ בוודאי דלא יאונה לצדיק כל און ולא יעיזו הנחשים לנגוע בו לרעה ח"ו, ודו"ק.

מותר להדליק בהן כיון דאסור להשתמש לאורה ואין לחוש שמא יטה, ע"כ קיבלה משמיה, ודו"ק. מט) על פי הדברים האלה נשים פעמינו לבאר סמיכות מאמרי רב תנחום. ובהקדם מש"כ בישמח משה (פר' וישב עה"פ ויוסיפו עוד שנוא, אופן הד', וכן עה"פ וישמע ראובן, ובפר' ויחי עה"פ ויאמרו לו ישמחנו יוסף) לבאר מחלוקת יוסף והשבטים, שיוסף אמר עליהם שאוכלים אבר מן החי (רש"י בראשית לו, ב), והדבר תמוה הכי יעלה על הדעת דהשבטים הקדו' בני יעקב יעברו על איסור שנצטוו בה אפי' בני נח, וי"ל דהם אכלו אבר מן החי של עוף, וזה עפי"מ שכתב הרמב"ם (פ"ט ממלכים הי"א) דבן נח אינו מצווה על אבר מן החי דעוף, והם סברו דלא יצאו מכלל בני נח, ויוסף סבר שדינם כתורת ישראל ואסור לאכול, עיי"ש.

נ) וכבר הבאנו רבות מ"ש הגרי"ע בבית האוצר (ח"א כלל א' אות ד') לחקור בענין מצוות התורה האם מה שנאמר להאבות קודם מתן תורה היה בתוקף של מתן תורה, ואנו מחויבים באותם המצוות מחמת ציווי להאבות, או דרק מה שנאמר בעת קבלת התורה בסיני הוא בתוקף של הוראת התורה שמחייב אותנו (ועיי"ש שציינ לדברי הרמב"ם בפיה"מ סוף פ"ז דחולין), והאריך טובא דפליגי בזה תנאי והרבה ענינים דתלוין בכך. ובתו"ד ביאר דתליא בכך אם היה לאבות דין ישראל או דין ב"נ (עיין פרשת דרכים דרוש א'), דאם האבות כבר יצאו מכלל ב"נ י"ל דהתחלת נתינת התורה היה כבר בזמנם, כיון שמאז נתקדשו להיות כדין ישראל וראויים שתנתן להם התורה, אך אי עדיין היה דינם כב"נ לא יתכן שכבר החל אצלם נתינת התורה דמה שנצטוו הם היה רק כהוראת שעה, ורק בסיני היה מתן תורה לבני ישראל.

וכתב עוד, דבהאי מילתא פליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא, דר"ע ס"ל דכללות ופרטות נאמרו בסיני משום דסבר דכל חשיבות התורה משום שניתנה כולה כאחת בסיני ומה שנאמר קודם לכן או אח"כ אינו בגדר מ"ת, ולכן גם הפרטות נאמרו בסיני, אבל רבי ישמעאל ס"ל דגם מה שלא ניתן בסיני הו"ל בגדר תורה כי התורה לא ניתנה בסיני בלבד כי גם מה שנצטוו האבות וכן מה שנצטוו

נר ב' דחנוכה - לש"ק וישב

ובגמ' ע"ז (דף כ"ט ע"ב) ילפינן דמת אסור בהנאה מגז"ש שם שם מעגלה ערופה, כתיב הכא ותמת שם שם וכתיב התם וערפו שם את העגלה בנחל, מה להלן אסור בהנאה אף כאן נמי אסור בהנאה, והתם מגלן אמרי דבי רב ינאי כפרה כתיב בה כקדשים, והקשו התוס' (ד"ה כפרה) דמה פריך והתם מגלן הרי בפ"ק דכריתות דרשינן וערפו שם, שם תהא קבורתה, ותי' דאיצטריך תרוויהו דאי משום דכפרה כתיב בה הו"א דלאחר עריפתה מותרת דאין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלין בה, ואם מוערפו שם הו"א דלא נאסרה אלא לאחר מיתה, לכך איצטריך כפרה כתיב כקדשים דנאסרת כבר מחיים.

ובס' ברית מטה משה (על הגש"פ דף קמ"ב טו"ג) כתב דיש לתרין עוד את קו' התוס', דאי משום הא דכתיב בה כפרה הו"א דהא דילפינן מגז"ש דשם שם דמת אסור בהנאה היינו מת ישראל דווקא שהוא בכלל כפרה, לכך צריך וערפו שם להורות שגם מת גוי אסור בהנאה, [אמנם לאו מילתא דפשיטא הוא דמת גוי אסור בהנאה עיין משל"מ (פי"ד מהל' אבל הכ"א) שהאר"ך טובא בנידון זה, והביא מהרמב"ן דגם מת עכו"ם אסור בהנאה, וכ"ה שיטת הרשב"א בתשו' (ח"א סי' שס"ה) עי"ש]. והנה לפי תירוץ התוס' מוכח מכאן הא מילתא דאין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלין בה, שהרי לכך צריך מקרא מיוחד דוערפו שם ללמד שעגלה ערופה גם לאחר עריפה אסורה, כדי דלא נימא דכיון שנעשית מצוותו אין מועלין בה, אבל לתירוץ הברית מטה משה ליכא הוכחה לדב"ז דאחר שנעשית מצוותה אין מועלין בה, ודו"ק.

והנה בגמ' ב"ק (דף י' ע"א) שור של הקדש שנפל לבור פטור דדרשינן והמת יהיה לו מי שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו אלא דהקדש, והקשו התוס' (ד"ה שהשור) א"כ למה לי מיעוטא דשור ולא אדם תיפוק"ל מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו ובמת הרי אסור בהנאה כדרשינן גז"ש שם שם. ובסוף דבריהם תירצו התוס' דשור ולא אדם, איצטריך לעבד ונכרי הקנוי לישראל שנפל לבור דשרי בהנאה.

וכתב בברית מטה משה שם, דלפי"ז אי נימא

בגמ' שבת (דף כ"ב ע"א) א"ר כהנא דרש ר' נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי, וא"ר כהנא דרש ר' נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום מ"ד והבור ריק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים, מה ת"ל אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, ואין לו מובן למה סמכו ענין לו ומאי שייכי הני תרי מימרי אהדדי, ואי משום דתרוויהו רבי תנחום אמרם, א"כ הו"ל לאתווי נמי אידך מילתא דרבי תנחום בחגיגה (דף ג' ע"א) לגבי חיגר ברגל אחת.

ואפ"ל בהקדם מ"ש בכרם חמד (בפרשתן) לבאר סמיכות הנך מאמרים, ותו"ד דהנה התוס' (ד"ה נר חנוכה) הקשו במ"ש פסולה דהו"ל למימר ימעט דכדרבנן תני תקנתא, ותירצו דלא רצה להאריך יכבנה וימעטנה ויחזור וידליקנה, דלמעטה ולהניחה כמו שהיא אי אפשר כדמוכח לקמן, והיינו משום דהדלקה עושה מצוה ובעינן הדלקה במקומה. [דאי הנחה עושה מצוה שפיר אפשר להורידה כמו שהוא וכמבואר מדברי התוס' להלן (דף כ"ג ע"א ד"ה מכבה) דלמ"ד הנחה עו"מ שרי בכה"ג דנשאר באותו מקום ואין לחוש שיאמרו לצורכה הוא דאדלקה רק כשמוציאה ממקום למקום, עי"ש היטב בתוס', ודלא כמש"כ התוס' בעירובין דף ב' ע"א ד"ה סוכה, וסוכה דף ב' ע"א ד"ה דאורייתא].

ובגמ' לקמן (דף כ"ב ע"ב) פליגי אי מדליקין מנר לנר או אין מדליקין מנר לנר, וקאמר עלה בגמ' חזינן אי הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר, ואי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר, ויל"פ עפמש"כ המחבר (תרע"ד ס"ב) הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אין זקוק לה, וכ"ה בב"י (סי' תרע"ג) בשם הרשב"א, וי"ל דכיון דהדלקה עושה מצוה א"כ מיד כאשר הדליק יצא יד"ח המצוה, וכיון דקי"ל דאין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלין בו. לכך אי הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר דאחר ההדלקה כבר נעשית המצוה ושוב אין מועלין בו, אבל אי הנחה עושה מצוה א"כ בהדלקה עדיין לא נעשית מצוותו לכך אין מדליקין מנר לנר ס"ל דאכתי אין ליהנות ממנה להדליק ממנו לנר אחר.

דמשו"ה צריך ב' הלימודים, דאי משום דכפרה כתיב בה הו"א דהא דילפינן מגז"ש דשם שם דמת אסור בהנאה היינו רק מת ישראל דווקא שהוא בכלל כפרה, לכך צריך וערפו שם להורות שגם מת גוי אסור בהנאה. דזה אינו, דהרי באמת עכו"ם מת מותר בהנאה, ולפי"ז דמת עכו"ם מותר בהנאה שפיר י"ל דשור אתי למעט אדם דהיינו למעט עבד או נכרי כמ"ש התוס' דהרי שייך בהם והמת יהיה לו, ומעתה דשור ממעט אדם, חמור אתי למעט כלים, וצ"ל דלא בעינן קרא למעט שטרות, דהרי חיובם רק מדינא דגרמי ואפי' מאן דדן דינא דגרמי הוי רק מדרבנן כמ"ש התוס', אלא דמגלן דחיוב גרמי אינו אלא מדרבנן, ע"ז הביא עוד אידך מימרא דדרש רבי תנחום דהבור ריק אין בו מים וכו' מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, הרי דלא חששו להורידו לבור נחשים ועקרבים משום דמה"ת גרמי פטור, ודו"ק, ודפח"ח.

*

וע"פ דרכו י"ל עוד באו"א, בהקדם דהנה בקצוה"ח (סי' שפ"ו סק"א) הקשה על הרמב"ן (בקונטרס דינא דגרמי) דס"ל דדינא דגרמי הוא מה"ת, מדברי התוס' הנ"ל דתירצו דמש"ה ליכא למימר דחמור אתי למעט שטרות, דגם למאן דדאין דינא דגרמי לא מחייב אלא מדרבנן וכו'. מעתה להרמב"ן דדינא דגרמי הוא מה"ת הדרא קו' התוס' דאמאי אמר רבא דחמור דבור לרבי יהודה קשיא נימא דחמור אתי למעט שטרות, דאם נפלו והזקו בבור פטור עליהם. ותירץ הקצוה"ח לפי"מ דאי' להלן בגמ' (דף ע"א ע"ב) בהא דס"ל לר"מ בטבח ומכר שור הנסקל חייב, ופריך דכיון דאיסור הנאה נינהו לאו דמריה קא טבח, ומשני דאיירי במסרו לשומר והזיק בבית השומר ונגמר דינו בבית שומר, ור"מ סבר כר' יעקב דאף משנגמר דינו החזירו שומר לבעלים מוחזר, וסבר כר"ש דדבר הגורם לממון כממון דמי, לכך גם בטבח ומכר שור הנסקל חייב.

והקשו התוס' שם (ד"ה וסבר) למ"ל למימר דר"מ סבר כר"ש דדבר הגורם לממון כממון דמי, הרי בלא"ה ר"מ הוא דדאין דינא דגרמי וסגי בכך לחייבו, ותירצו די"ל דעד כאן לא שייך לחייב משום דינא דגרמי אלא בשורף שטרותיו של

דגם מת עכו"ם אסור בהנאה הדרא קו' התוס' למ"ל שור ולא אדם, ועכצ"ל דאי גוי מת אסור בהנאה לא ממעטינן שור ולא אדם אלא ממעטינן אדם ולא כלים, וכ"ת הא כלים אימעטו מדכתיב חמור י"ל דהתוס' לקמן (דף נ"ד ע"א ד"ה חמור דבור לר"י קשיא) הקשו ונימא דחמור אתא למעט שטרות עי"ש, מעתה י"ל דאי גוי מת אסור בהנאה, ולא איצטריך שור למעט אדם, ועכצ"ל דדרשינן שור ולא כלים, א"כ אייתר חמור למעוטי שטרות.

אלא דהתוס' שם כתבו דמש"ה לא אמרינן דחמור ממעט שטרות, דלמאן דלא דאין דינא דגרמי אפי' הוא עצמו עשה כן פטור, ולמאן דדאין דינא דגרמי נמי לא מחייב אלא מדרבנן, א"כ ליכא לאוקמי דחמור ממעט שטרות עי"ש, נמצא דאי חיוב גרמי מה"ת שפיר י"ל דדרשינן שור ולא כלים וחמור למעט שטרות, והיינו כיון דאין צריך למעט אדם דכבר ידעינן לה מוהמת יהיה לו וכו' שהרי גם גוי מת אסור בהנאה. אבל אם חיוב גרמי אינו מה"ת ואין צריך קרא למעט שטרות, עכצ"ל דשור ולא אדם בעינן למעט עבד וגוי הנקנה לישראל דלא נתמעט מוהמת יהיה לו דמת גוי מותר בהנאה, וקרא חמור אתי למידרש ולא כלים, ודו"ק. והנה מה שהשליכו את יוסף לבור נחשים ועקרבים י"ל דסברו כי הא דתנן בסנהדרין (דף ע"ו ע"ב) שיסה בו את הנחש פטור, ופירש"י בב"ק (דף כ"ג ע"ב) דפטור משום דגרמא בניזיקין פטור, (וראה בעמק החכמה להרה"ק מהרמ"ד זי"ע בפרשתן).

מעתה א"ש סמיכות המאמרים דא"ר תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מב' אמה פסולה וקשה דהול"ל ימעט, וצ"ל דלא רצה להאריך יכבנה וכו' כיון דהדלקה עושה מצוה, והא דהדלקה עושה מצוה מוכח לה ממה דמדליקין מנר לנר משום דאחר שנעשית מצוותו שוב אין מועלין בו, וע"כ דהדלקה עושה מצוה, אלא דמנ"ל האי כללא דאין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלין בו, וצ"ל דשמעינן לה מהא דאיצטריך גז"ש דוערפו שם ללמד דגם לאחר העריפה אסור בהנאה כי היכי דלא נימא דלאחר מצוותה הותרה, דאל"ה קשיא למ"ל ב' ילפותות לאסור עגלה ערופה הא דכפרה כתיב בה והא דוערפו שם שם תהא קבורתה.

והיינו דאין לומר כמו שתי' הברית מטה משה

מה"ת אין בה שום שעבוד, לכן למ"ד דשעבודא לאו דאורייתא, לדידיה גם מכירת שטרות לא מהני מה"ת, אבל למ"ד דשעבודא דרבנן לדידיה שפיר גם מכירת שטרות מהני מה"ת כיון דהו"ל דבר שיש בו ממש כיון ששעבוד קרקע תלוי בו, ודו"ק. עוד נקדים מש"כ במלה"ר (ערך קנין פירות אות י"ב) דדב"ז אם שעבודא דאורייתא תליא בכך אי קנין פירות כקנין הגוף דמי שנחלקו בזה ר' יוחנן וריש לקיש בניטין (דף מ"ח ע"א), והיינו משום דמה שהלוח בטוח בממונו ע"י שעבוד הקרקע לגבית חובו זהו כעין פירות כיון שגוף הקרקע אינו שלו אלא דיש לו בה הנאה דהיינו האחריות שעל ידה הוא בטוח בממונו. לכן אי קנין פירות כקנה"ג דמי א"כ שיעבודא דאורייתא, ואי לאו כקנה"ג דמי שיעבודא לאו דאורייתא עי"ש. והוסיף שם עוד עפ"ימ"ש הריטב"א בקידושין (דף י"ט ע"א) דטעמא דמ"ד דשיעבודא לאו דאורייתא לפי שאין הקנאה לחצאין וכיון שאין לו בה קנין שלם רק שעבוד בעלמא לא חל הקנין מה"ת, ולפי"ז למ"ד דקנין פירות כקנין הגוף דס"ל דשפיר שייך הקנאה לחצאין שהרי אין לו בה אלא קנין פירות בלבד, א"כ כמו"כ שיעבודא דאורייתא דשפיר חל קנין במקצת, עכ"ד.

והנה נודע מה שהאריכו הראשונים בהא אם איסור"נ יש לו בעלים, עי' ברש"י סוכה (דף ל"ה ע"א) בהא דאתרוג של אשירה ושל עיר הנדחת פסול לפי שאין בה דין ממון, ופרש"י שאינו שוה פרוטה דאיסורי הנאה הוא הלכך לאו שלכם הוא, וכ"ה בתשו' הרשב"א (ח"א סי' תשמ"ו ותשמ"ז וח"ד סי' ר"כ) והובא ברמ"א (או"ח סי' תרמ"ט ס"ב) דהמודר הנאה מלולבו של של חבירו או מלולבו של עצמו אינו יוצא בו ביום א' דלא הוי שלכם, וכן ס"ל להריב"ש (סי' ת"א), ואמנם הריטב"א בסוכה (דף ל"ה ע"א) הביא בשם רבותיו דאיסורי הנאה מיקרי שלו עי"ש, וכבר האריכו בזה הקצוה"ח (סי' ת"ו סק"ב) וכן באבני מילואים (סי' כ"ח ס"ק ג"ו).

ובשו"ת קול אריה (סי' י"ח ד"ה ובגוף) כתב דדב"ז אי איסורי הנאה הו"ל בעלים תליא בפלוגתא אם קנין פירות כקנין הגוף דמי, דהנה מבואר ברשב"ם (ב"ב דף נ' ע"א, ד"ה כקנין הגוף) דטעמא דמ"ד דקנ"פ כקנה"ג דמי משום דכל עצמו וגופו של החפץ הוא

חבירו, שראוי השטר לכל העולם למכור ולגבות בו, וכן במסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו דראויה התבואה לכל העולם, משא"כ בשור הנסקל דאינו ראוי לכל העולם אלא לשומר הזה שיכול להחזירו לבעליו ונפטר עיד"ז ממון, בזה לא שייך דינא דגרמי עי"ש. הרי דלא שייך חיובא דגרמי אלא בדבר שהוא ראוי לכל העולם, ולפי"ז צ"ל דהא דבשטרות שייך דינא דגרמי משום דראוי לכל העולם למכור ולגבות בו, והיינו דיכול למכור השטר ולהעבירו לכל אחד ואחד, ואמנם א"נ דמכירת שטרות לאו דאורייתא, א"כ מה"ת השטר אינו ראוי רק לבעליו לחוד וממילא דלא שייך בשטר דינא דגרמי. [דנודע בזה פלוגתת הראשונים אם מכירת שטרות מהני מה"ת, דתוס' בכתובות (דף פ"ה ע"א) ובכמ"ק כתבו דמכירת שטרות לא מהני מה"ת מהא דהמוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול, ואי היה מה"ת לא היה יכול למחול עי"ש, וכן ס"ל להרמב"ם (פ"ו ממכירה הי"ב) ועוד הרבה ראשונים. ובשיטמ"ק בכתובות שם דשיטת ר"ת, וכן ס"ל לרבינו חיים בתוס' בב"מ (דף ג"ו ע"א), והריטב"א בקידושין (דף מ"ז ע"א) דמכירת שטרות היא מדאורייתא].

מעתה י"ל דס"ל להרמב"ן דמכירת שטרות לאו דאורייתא, ולכן אין לומר דחמור למעט שטרות, דאף אי דינא דגרמי מה"ת, מ"מ כיון דמכירת שטרות לאו דאורייתא לא שייך בה דינא דגרמי כיון דאינו ראוי לכל העולם, ועל כרחק דלא אתי קרא להכי, עכתו"ד עי"ש. נמצא לפי"ד דאם מכירת שטרות לא מהני מה"ת שפיר י"ל דחיוב גרמי הוא מה"ת, ומ"מ לא ממעטינן שטרות כבור כיון שאינו ראוי לכל העולם אלא לבעל השטר בלבד. אבל אם מכירת שטרות מהני מה"ת, בהכרח צ"ל דחיוב גרמי אינו מה"ת, דאל"ה קשיא אמאי לא ממעטינן נזקי שטרות כבור הרי הו"ל ראוי לכל העולם, ודו"ק.

והנה כתב התומים (סי' ס"ו, וכ"כ במלה"ר ערך מכירת שטרות אות ג') דדב"ז אם מכירת שטרות מהני מדאורייתא, תליא בפלוגתא דאמוראי (סוף ב"ב דף קע"ה ע"ב) אי שעבודא דאורייתא, כי הטעם דמה"ת לא שייך למכור שט"ח הוא משום דעצם השטר לאו כלום הוא דחספא בעלמא הוא שהרי

בהדס מצוה בסי' תרנ"ג דהוי אינו שלו, דרק לצאת בו יד"ח הוי שלו דלענין מצוה לא סליק נפשיה, ואחר הדלקה אם הדלקה עושה מצוה ושוב אין כאן הנאת מצוה הוי כשאר איסורי הנאה ולא מיקרי ממונו, ואף אם נשאר מהשמן שנתן למשך הזמן עד שתכלה רגל מן השוק צריך לעשות לו מדורה בפנ"ע ולשרפו ואסור ליהנות ממנו, לפי"ז גמל הטעון פשתן כשנימא אשו משום ממונו ליכא חיוב כיון שהדלקה עושה מצוה ולא מיקרי עוד ממונו, אלא דמ"מ חייב משום חציו אף שאינו ממונו וכו', עי"ש.

וכמובן דדבריהם הם לחידוד ופולפולא דאורייתא, דהנה מלבד דלפי מש"כ התוס' שם (ד"ה אשו משום ממונו) דאשו משום ממונו היינו שחיוב ממונו יש בו ולא שיהא הממון שלו, ואפילו הדליק באש של אחר חייב עיי"ש, וא"כ אין החיוב תלוי כלל במה שהדבר שלו ואף אם אסור בהנאה חייב עליו.

אלא דגם לשיטת רש"י בב"ק שם (ד"ה משום ממונו) דאשו משום ממונו היינו דהוי כשורו ובורו שהזיקו, וכשהדליק בגחלת שאינו שלו פטור דלאו ממונו הוא. כבר ביאר כ"ק אאמו"ר זצלה"ה (תשו' דברי יציב ח"ו סימן קל"ה) בענין זה, דמלבד מה דגם באיסור הנאה נודע מחלוקת הראשונים אם יש בהם בעלות וכו'. י"ל עוד לפימש"כ הגרי"ע בגבורות שמונים (אות י"ב, ובכמ"ק) במהות ענין הבעלות בקדשים, דמש"ה חשוב בעלים כיון שיש לו בו תועלת וזכות הכפרה עי"ש. ולפי"ז י"ל דאפי' א"נ דאיסור הנאה אין לו בעלות, אבל הרי המצוה לא נפקעה מבעלותו, כמו בקרבן שלא נפקע בעלותו ממנה, וכן בסוכה דאף שעציה אסורים מקרי שלו לקיום המצוה, ויש עוד דוגמאות בזה, וזה פשוט דאין לזה עם הגדר שאין לו בעלים כלל, ועל כן אף דאסור להשתמש לאורה מ"מ אי אפשר ליטול ממנו השמן שצריך לקיים בזה המצוה בליל ב', וגם אם יכבה במזיד זקוק לה כמ"ש בגן המלך (הובא בבאר היטב סימן תרע"ג ס"ק י"א), וברור שלא נפקע בעלותו, אתו"ד עי"ש.

ובעמק החכמה שם פלפל, דעפי"ז י"ל דרב תנחום שאמר נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, ולא הזכיר כלל דלכתחילה צריך

עומד רק לתשמישו, לכן למי ששייך לו התשמיש שייך לו ג"כ גוף הדבר, דגוף החפץ לא הוי רק כמו טפל לתשמיש, ומאן דסובר דקנ"פ לאו כקנה"ג ס"ל דהתשמיש והגוף המה שני ענינים מחולקים וא"כ הרי הגוף הוא העיקר, עי"ש.

לפי"ז י"ל דהה"נ באיסורי הנאה שאין בהם שום תשמיש שהרי אסור בהנאה, וכיד האדם נמצא רק גוף הדבר בלבד, לכך למ"ד דקנין פירות כקנין הגוף דס"ל דהתשמיש היא עיקר הדבר, א"כ כל שאין בו שום תשמיש ממילא דאין לו בה כלום וממילא דלית ליה בעלים. אבל מ"ד דקנין פירות לאו כקנה"ג דס"ל דהתשמיש והגוף המה שני ענינים מחולקים, א"כ י"ל דגם באיסורי הנאה אע"פ שאין בה תשמיש מ"מ נשאר בעלים על הגוף, ודו"ק עי"ש.

*

והנה בגמ' שבת (דף כ"א ע"ב) תנן התם גין היוצא מתחת הפטיש ויצא והזיק חייב. גמל שטעון פשתן והוא עובר ברשות הרבים, ונכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את הבירה, בעל הגמל חייב. הניח חנוני את נרו מבחוץ חנוני חייב. רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור. אמר רבינא משמיה דרבא, זאת אומרת נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה, דאי ס"ד למעלה מעשרה לימא ליה היה לך להניח למעלה מגמל ורוכבו, ודילמא אי מיטרחא ליה טובא אתי לאימנועי ממצוה, עי"ש.

בעמק החכמה להגה"ק מהורנסטייפל זצ"ל (דרוש לחנוכה), עורר דמנא ליה לרבינא לדייק ממה דפוטור רבי יהודה בנר חנוכה דמצוה להניחה בתוך עשרה, הרי י"ל טעם אחר בשיטת רבי יהודה, דס"ל דנוקי אש משום ממונו (ב"ק כ"ב ע"א), ולכן כיון דנר חנוכה לאו ממונו שהרי אסור בהנאה, ולדעת הגאונים אפילו כבתה מותר השמן אסור בהנאה (רמב"ן שבת דף כ"א ע"ב, שו"ע סי' תרע"ז ס"ד מג"א סק"י), ולכמה ראשונים איסור הנאה לאו ממון בעלים הוא, מש"ה אין לחייב בנר חנוכה משום אש כיון דלאו ממונו הוא.

וכיוצ"ב כתב בשו"ת נהרי אפרסמון (או"ח סו"ס נ"ז) וז"ל, ולמאי דאמרינן אסור להשתמש לאורה והוי נר חנוכה איסור הנאה ולא מיקרי שלו, כמו

יהודה קשיא, אזיל לשיטתו במה שדייק דמצוה להניחה בתוך עשרה, משום דאין לומר דטעמיה דרבי יהודה משום דלאו ממונו הוא דאסור בהנאה, דהרי לרבי יהודה דקנ"פ לאו כקנה"ג ואין קנין לחצאין א"כ שיעבודא לאו דאורייתא, ומינה דמכירת שטרות דרבנן, וממילא דלא שייך חיוב גרמי בשטרות לכך קשיא למ"ל חמור, ודו"ק.

ובכן יבואר סמיכות מאמרי רבי תנחום, דכיון שאמר רבי תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מב' אמה פסולה, ולא הזכיר כלל דלכתחילה מצוה להניחה בתוך עשרה, משום דבתוך עשרים אמה יכול להניחה בכל מקום, ואף למעלה מי' טפחים, וקשה דא"כ אמאי כשהזיק הנ"ח פטור לימא ליה היה לך להניחו למעלה מגמל ורוכבו. ועכצ"ל דהא דבנ"ח פטור היינו משום דאשו משום ממונו ובנר חנוכה דאסור בהנאה לאו ממונו הוא. והיינו דאיסור הנאה לית ליה בעלים כי עיקר החפץ הוא להשתמש בו לכן באיסוה"ג שאין בהם שום תשמיש אין בה בעלות, ואתיין מהא דקנ"פ כקנין הגוף דמי, דאע"פ דאין לו בו קנין הגוף מ"מ כיון דיש לו בה קנין פירות ומשתמש בה הו"ל כקנין הגוף וכמ"ש הרשב"ם, ולכך באיסורי הנאה שאין בו שום תשמיש אין לו בה כלום ולית ליה בעלים.

וכיון דקנין פירות כקנין הגוף דמי, מוכח דשפיר שייך הקנאה לחצאין שהרי אין לו בה אלא קנין פירות בלבד, וממילא דכמו"כ שיעבודא דאורייתא דרי שפיר חל קנין במקצת, ולפי"ז שפיר מהני מכירת שטרות מה"ת, דלא אמרינן דהשטר חספא בעלמא שהרי יש בה שעבוד נכסים, ומעתה דמכירת שטרות מהני מה"ת א"כ עכצ"ל דחיוב גרמי אינו מה"ת, דאל"ה קשיא אמאי לא ממעטינן נזקי שטרות מבור הרי הו"ל ראוי לכל העולם. מעתה שפיר דרש רב תנחום והבור ריק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, דלא חששו להורידו לבור נחשים ועקרבים משום דמה"ת גרמי פטור, ודו"ק.

להניחה בתוך עשרה טפחים, משמע דס"ל דבתוך עשרים אמה אין שום נפק"מ במקום ההנחה וכשירה לכתחילה בכל מקום, דאין לומר דגם לדידיה מצוה לכתחילה בתוך עשרה אלא דבדיעבד כשירה בתוך עשרים אמה, דכיון דתיקנו רבנן המצוה להניחה בתוך עשרה מאין לו לומר השיעור עד עשרים אמה, דלמא כל למעלה מעשרה לאו מצוה הוא ולא עשה כלום. דבשלמא אי נימא דליכא נפק"מ בין למעלה מעשרה בין למטה יש לחלק דלמעלה מעשרים אמה דלא שלטא בה עינא, אבל אם גם גם במקום דשלטא בה עינא איכא נפק"מ דלכתחילה צריך למטה מי' טפחים, מאין לו לחדש דלמעלה מב' אמה פסול לגמרי, אלא וודאי דרב תנחום לא סבר להא דרבא.

ולפי"ז דרב תנחום לא ס"ל להך דמצוה להניחה למטה מעשרה, צריך לבאר דא"כ מפני מה פוטר רבי יהודה בנר חנוכה לימא ליה היה לך להניח למעלה מגמל ורוכבו, ועל כרחך דסובר דאשו משום ממונו הוא, ולכך פטור בנר חנוכה דלאו ממונו הוא, עיי"ש. והראוני סמך לדבריו במאירי בחידושו ל"ב"ק (דף ס"ב ע"ב) שכתב בשיטת רב תנחום בזה"ל, נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים פסולה כסוכה וכמבוי אבל למטה אין לה שיעור, ויש מצריכים בגובה עשרה טפחים כדין סוכה עכ"ל. ועיין בסדר היום (עניני חנוכה) שכתב להניח הנרות למעלה מי"ח טפחים, ותמה עליו במשנה שכיר (חנוכה, אות י') שהוא נגד הש"ס, ולהנ"ל ניחא. וי"ל דהא דאמר רבינא משמיה דרבא זאת אומרת נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה, משום דס"ל דלא יתכן לפרש בטעמו של רבי יהודה דפוטר דטעמיה משום דנ"ח לאו ממונו הוא כיון דאסור בהנאה, שהרי רבי יהודה ס"ל (ב"ק דף צ' ע"א) דקנ"פ לאו כקנה"ג, וא"כ לדידיה איסוה"ג הוי ממון בעלים, ודו"ק.

ובהאמור א"ש דרבא דאמר חמור דבור לרבי

נר ד - מוצש"ק וישב

ר"ג), איש חסיד היה בלי מזון ומחיה בביתו עוסק מלבוש ואין כגד ללבוש, גונן בחשוכה אשה וגם בבנים חמשה, דיברה לו האשה יותר אין להתייאשה, המבלי לחם לאכול בערום ובחוסר כל,

בזמר למוצ"ש (אשר מקורו קדום מהמדרש, ראה חיבור יפה מהישועה, והוא קונטרס ששלח רבינו נסים גאון לחתנו דונש, לנחמו על מות בנו; ובמעיל צדקה לרבי אליהו הכהן, אות תקס"ח, דף כ"ט ע"א; וראה מחזור ויטרי סי'

אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. וכבר נתחבטו קמאי לבאר סמיכת הני תרי מאמרים אהדדי, ואי משום שרצה לצרף את מאמרי ר' תנחום הו"ל למיסמך נמי הק דחגיגה (ג' ע"א) חיגר ברגל אחת פטור מן הראיה.

ונל"ב, ובהקדם מש"כ הרמב"ן (ד"ה וכתב) לתמוה על מה דדרשו דהבור ריק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, דלפי"ז כשראו אחיו שהוא חי ולא ניזוק ע"י נחשים היה להם להבין שצדיק הוא שהרי נעשה נס להצילו, וכתב שהיו הנחשים ועקרבים בחורי הבור, או שהיה עמוק ולא ידעו בהם, שאילו היו רואים אותם ולא יזיקו ליוסף היה הדבר ברור להם שנעשה לו נס גדול ושהוא צדיק גמור, וידעו כי זכותו תצילנו מכל רע, ואיך יגעו במשיח השם אשר הוא חפץ בו ומצילו, וכענין שנאמר (דניאל ו, כג) אלהי שלח מלאכה וסגר פום אריותא ולא חבלוני כל קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי, אבל הם לא ידעו בדבר. והיינו דבהכרח כי השבטים הק' כשהשליכו את יוסף הבורה לא ידעו כי ישנם שמה נחשים ועקרבים.

ואמנם בכלי חמדה (פר' וישב) כתב די"ל דאדרבה, כשראו השבטים כי ניצל יוסף מן הנחשים ועקרבים גדלה בהם השנאה לדונו לחומרא, ותו"ד עפימ"ש המזרחי (פר' וישב) דמה שהוציא יוסף דיבת השבטים שאוכלים אבמה"ח, היינו שהם אכלו מבשר בהמה שהיתה מפרכסת, כי סברו דיצאו מדין ב"נ להיות כישראל ולכן בשחיטה תליא מילתא ונפיק מכלל אבמה"ח, אבל יוסף סבר דלחומרא עדיין דינם כב"נ ואסורים במפרכסת כדין ב"נ דבמיתה תליא מילתא, וכ"כ בפרשת דרכים (דרך א') דנחלקו בדבר זה אם אזלי מכלל ב"נ אף להקל, או דילמא דרק להחמיר היה דינם כישראל, אבל להקל מידי ב"נ לא נפקא ליה מכלל ב"נ, יעו"ש.

ובגמ' יבמות (דף קכ"א ע"א) נחלקו התנאים במי שנפל לבור נחשים ועקרבים, דחכמים אומרים מעידין עליו שמת ורבי יהודה בן בתירא ס"ל אין מעידין עליו שמת שמא חבר ויודע ללחוש שלא יזיקו, והיינו דחיישינן שמא על ידי הכישוף ככל ידי החיות הרעות והטורפות לבל יוכלו להזיקו, ולכן אין להעיד עליו שמת. ומאחר והמה ידעו כי יוסף

ותורה מצאת כי יגעת מה נאכל מעתה, זהיר כבר נשוק הלא תצא לשוק, חנון ורחום במרומו וכו', יעצת בדעת ובחכמה עצתך בלי להסכימה וכו'.

הנה רגיל אני לפרש זמר זה, וראוי לבאר כאן כמה עניינים א. מה שקראו 'איש חסיד', ולא נקט בתואר אחר כמו 'איש חכם' או 'איש צדיק' וכדו', דמשמע שבא ללמד ולהורות בזה איזה ענין. ב. לכאורה תמוה מאוד היאך נתפעל ממה שאמרה אשתו שדברה בדעת וחכמה, אחר שאמרה לבעלה אשר טפלי תלויין ביה, ואין לה לחם ומזון לתת לילדים הרכים, ומחמת זלעפות הרעב בהכרח לו לצאת לעסוק בפרנסתו, והנה הוא היה יושב ועוסק בתורה יומם ולילה ועתה היא מבקש הימנו להדיר רגליו מבית המדרש מאחר וגדלו עד מאוד העוני והמחסור עד שאין להם לחם לאכול והמה בערום ובחוסר כל. ומעתה מהי החכמה הגדולה הממונה בדבריה עד שבעלה משבחה לומר 'יעצת בדעת ובחכמה', ואדרבה בדבריה נראה כעין זלזול במה שעוסק בתורה, ומהו החכמה הגדולה שהיה טמון בדבריה.

ג. עוד ראוי לבאר המשך המעשה 'עבר בשוק לסברתו והנה אליהו הנביא לקראתו, פץ לו המבשר באמת היום תתעשר, צוני בכל כבודך כי הנני עבדך וכו', תגר קנאו באהבים בשמונה מאות אלף זהובים, תבעו מה מלאכתך אם בבנין חכמתך, תכלית טרקלין ופלטרין הרי אתה בן חורין וכו', שוע בחצי הלילה ענני נורא עלילה וכו', מלאכי רחמים ממעונתו אז החלו לבנותו וכו', ותשלם כל המלאכה וכו'. הנה מן הראוי לבאר ענין זה מה הוצרך אליהו הנביא לכל זה, והלא מיעוטא בניסא עדיפא, ומפני מה עשה כאן נס גדול כזה למעלה מדרך הטבע להמכר לעבד ולבנות טרקלין בין לילה, יותר היה לו לאליהו למסור ליד האיש חסיד כמה אלפי זהובים, שיוכל מיד לשוב לביתו לשקוד על דלתי התורה, שאין בכך כ"כ נס גדול.

א) יתכן לבאר עוד ע"ד הדרוש, בהקדם הגמ' בשבת (דף כ"ב ע"א) אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי, ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום מאי דכתיב (בראשית לו, כד) והבור ריק

בר חכים הוא ליעקב ויודע ובקי בכל החכמות שבעולם, ממילא אף חכמת הכישוף היתה גלויה לפניו ויודע ללחוש שלא יזיקוהו.

ואולם אי' בגמ' סנהדרין (דף נ"ו ע"ב) רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר עליו, לא ימצא כך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים וגו' (דברים יח, יב), ולא ענש אלא אם כן הזהיר. והנה המזרחי (שמות ה, כד ד"ה ומפני מה) כתב דבב"נ שלא נאמר בהם 'וחי בהם' אסור להציל עצמו במה שמוזהר עליו אף במקום סכנה, וחייב למסור נפשו על זה, ועפ"ז עורר בהא דאמרו חז"ל בנדרים (דף ל"א ע"ב) על משה רבינו דח"ו דנתרשל מן המילה אלא דכך אמר אמול ואצא סכנה הוא וכו' עי"ש, וקשיא דהיאך עבר על עשה דמילה משום סכנת הולד והלא עדיין לא נתנה התורה דכתיב בה וחי בהם ולא שימות בהם עי"ש. ומעתה לפי זה כיון דיוסף סבר שדינם כב"נ, היה לו ליוסף למסור נפשו להריגה ולא לעבור על איסור ב"נ לנחש ולכשף.

ומעתה אתי שפיר דבאמת שפיר ידעו השבטים שיש שם נחשים ועקרבים בבור, ולכן השליכו אותו לבור לנסות אותו אם יציל את עצמו אם לא, ורצו להראות לו שגם הוא יודע שהצדק אתם דיש להם דין ישראל אף לקולא, ולכן מותר להציל עצמו אף בכישוף במקום סכנה, דהרי בישראל נאמר וחי בהם, ולכן כאשר ראו אח"כ שחי באמת סברו שהציל את עצמו ע"י כישוף, וא"כ על כרחך דמודה הוא לשיטתם דיש להם דין ישראל, ומזה נתחזקה השנאה על הוצאת דיבה שלא כדוין, כי נתברר להם שגם הוא מודה כי הדין כדעתם דבשחיטה תליא מילתא ומפרכסת נפיק מכלל אבמה"ח, ועי"ז נגמר בדעתם כיון שהודה דשלא כדת נחלק עליהם על כן דגו אותו למכרו לעבד.

ובבלי חמדה שם נדפס הגה"ה מבן המחבר, שכתב שם שאביו הכל"ח כיון בפרטי דברים לדברי הריב"א (בעלי התוס' בפר' וישב) שפי' וז"ל, וי"מ דוודאי לטובה נתכוין כדאמרינן בפרק בתרא דיבמות ראוהו שנפל לחפירה של נחשים ועקרבים אין מעידין עליו שמת דחיישינן שמא חבר הוא, כלומר ויוכל להנצל מהם ע"י לחש, עכ"ל שם.

ב) והנה דב"ז דב"נ מצווה על קידוה"ש למסור נפשו על כל המצות לאו מילתא דפשיטא הוא, דבגמ' סנהדרין שם (דף ע"ד ע"ב) בעי מיניה מר' אמי ב"נ מצווה על קדושת השם או אין מצווה על קדושה, אמר אביי ת"ש שבע מצוות נצטוו ב"נ ואם איתא תמני הוויין, א"ל רבא אינהו וכל אבורייהו, מאי הוה עלה אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב כתיב (מלכים ב' ה, יח) לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא אדני בית רמון להשתחות שמה והוא נשען על ידי והשתחית וכתוב ויאמר לו לך לשלום (פי' שכשקיבל עליו נעמן שלא לעבור ע"ז, אמר לאלישע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס בדבר לילך עם אדוני לע"ז שלו בבית רימון, וכיון שאדוני נשען עלי הנני אנוס להשתחות עמו לע"ז, וכתוב ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו), ואם איתא לא לימא ליה (פי' שלא היה לו לאלישע להסכים על ידו ולומר לו לך לשלום), ומשני הא בצנעא הא בפרהסיא, וברש"י שם דנעמן בצנעא הוה ולא היו ישראל בבית רימון שהוא משתחוה לשם וגבי קדושת השם בתוך בני ישראל כתיב, ואפי' נצטוו ב"נ עליה לא נצטוו לקדשו בתוך העמים אלא בתוך ישראל, עכ"ל.

ובתוס' (ד"ה ואם) דלג' זו למסקנא לא איפשט הך בעיא, דאין להוכיח ממה שהסכים אלישע עם נעמן שאין מצווה על קדוה"ש, די"ל דשאני התם דבצנעא הוי אבל בפרהסיא אפשר דב"נ מצווה, אלא דניחא טפי גי' הספרים דלא גרסי' לא לימא ליה, אלא ה"ג ואם איתא לימא ליה הא בצנעא הא בפרהסיא, רצ"ל דמהא דהסכים אלישע שרשאי להשתחוות לע"ז מפני אונסו ולא אמר לו דבפרהסיא אסור, ש"מ דאין ב"נ מצווה על קדוה"ש, וא"כ איפשטא בעיא דאין ב"נ מצווה על קדוה"ש, וכן פסק הרמב"ם (הל' מלכים פ"י ה"ב) דאין ב"נ מצווה על קדוה"ש, נמצא דבצנעא לכו"ע אין ב"נ מצווה על קדוה"ש, ולתוס' ודעימיה אפי' בפרהסי' אינו מצווה.

ובמשען המים (פר' שמיני, וע"ש בפר' תרומה) כתב דהא מילתא אי ב"נ מצווה למסור נפשו על קדוה"ש תליא בפי' הכתוב (בראשית ט, ה) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, דבמדרש (ב"ר לג, יג) דרש להביא את החונק את עצמו, יכול כחנניה מישאל ועזריה ת"ל אך, הרי דאף שאסרה תורה לב"נ

שבתותי למעט מלאכת המשכן בשבת, א"כ ה"נ דמ"ש אך את דמכם למעט מהיתר נטילת נשמה דבהמה, אבל אם המיעוט בכל מקום היא דייקא על דבר שנאמר באותו פסוק עצמו, ומ"ש אך את שבתותי למעט פיקו"נ, א"כ בהכרח דאך את דמכם וגו' למעט כחמו"ע, ובכך תליא אי ב"נ מצווה על קידוש השם, עכתו"ד.

והנה אי נימא דקרא דאך את שבתותי תשמורו בא למעט דמלאכת המשכן אינו דוחה שבת, צ"ל דדין פיקו"נ דדוחה שבת ילפינן מוחי בהם, כמ"ש ביומא (שם) א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו וחי בהם ולא שימות בהם. ובגמ' שם אמר רבא דלכולהו ילפותות לפיקו"נ שדוחה שבת אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא, דאשכחן ודאי פיקו"נ ספק מנין עי"ש, וכבר נתחבטו המפוי' לבאר סברת הנך תנאי דלא דרשי מוחי בהם מנ"ל דעל ספק פיקו"נ מחללין שבת (דנראה שהוא דבר המוסכם ושוה לכל, דאל"ה מאי קאמר דאית להו פירכא ספק מנין דלמא ס"ל דאינו דוחה).

והבאנו כמ"פ מ"ש הגה"ק הרמ"ד מהורנסטייפל זצ"ל (עמק החכמה, דרוש לשבועות), די"ל בשיטת כל הני תנאי דילפי משאר קראי ולא חיישי להא דא"כ ספק מנין, דסבירא להו דלא איצטריך קרא מיוחד לספק פיקו"נ, דרק א"נ דספד"א מה"ת לחומרא וא"כ מספיקא הוה אזלינן לחומרא בעינן קרא לספק פיקו"נ, אך א"נ דספד"א מה"ת לקולא לא איצטריך קרא לספק דהרי בכה"ת בספיקא אזלינן לקולא, ואין לומר דשבת הו"ל איתחזק איסורא דלכו"ע אזלינן לחומרא, די"ל דלמ"ד דשבת הותרה אצל פיקו"נ א"כ מיד כאשר נמצא חולה בפנינו הו"ל החילול שבת היתר גמור ושוב לא הוי בכלל איקבע איסורא כיון דהתורה התירה לגמרי את השבת אצל חולה וממילא דגם בספק חולה מותר בכלל הספיקות, ורק א"נ דשבת דחווה הוא אצל פיקו"נ והיינו דגם כשהחולה בפנינו מ"מ איסור שבת קביעא וקיימא, אז הו"ל בכלל איקבע איסורא ובעינן קרא להתיר ספיקא, ועפי"ז א"ש דכל הני תנאי ס"ל דספד"א מה"ת לקולא וס"ל דשבת הותרה אצל פיק"נ ולא איצטריך קרא לספק עי"ש ודו"ק (וכבר קדמו בפרדס

להמית עצמו, דהרי האי קרא קאי על ב"נ כדאמרינן במד' שם (לד, יד) שופך דם האדם באדם דמו ישפך וגו' א"ר חנינא כולהם כהלכות בני נח בעד אחד בדיון אחד בלא עדים ובלא התראה וכו', מ"מ ממעט כחמו"ע א"כ שמעינן דגם ב"נ מצווים על קדוה"ש.

אלא דלפי"מ דפרש"י בפי' החומש עה"פ אך את דמכם אע"פ שהתרתו לכם נטילת נשמה בבהמה את דמכם לנפשותיכם אדרוש מהשופך דם אדם, א"כ המיעוט הוא מהיתר הריגת בהמה ולא מהא דחמו"ע וא"כ ליכא להוכיח מינה דב"נ מצווה על קדוה"ש.

והוסיף שם במשען המים דהנך דרשות בקרא דואך את דמכם, תליא בהא דפרש"י בפר' תשא (שמות לא, יג) עה"פ אך את שבתותי תשמורו אע"פ שתהיו רדופין ווריון בוריון המלאכה שבת אל תדחה מפניה, והיינו למעט דמלאכת המשכן אינו דוחה שבת, והקשה הרמב"ן דהמיעוט דאך לפי מדרש רבותינו ימעט בשמירת שבת עצמה לומר שאין צריך לשמור שבת כי המיעוט בכל מקום ימעט בדבר המצווה בו, ואם קאי על מלאכת המשכן הו"ל להיפך דממעטינן משמירת שבת לגבי מלאכת המשכן, לכך פי' הרמב"ן דהמיעוט אתי להא דפיקו"נ דוחה שבת כמ"ש רבי יוסי ב"ר יהודה (יומא דף פ"ה ע"ב) דיליף מיניה דפיקו"נ דוחה שבת.

והמזרחי כתב להצדיק דברי רש"י, די"ל שאין המיעוט בא למעט דייקא בדבר הציווי האמור בו, דכיוצ"ב מצינו במאה"כ אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש דא"א לפרש המיעוט ההוא בדבר המצוה בו שהוא דין רציחה, אלא כמו שפרש"י שם שממעט מהיתר הריגת הבהמות אע"פ שהתרתו לכם נטילת נשמה בבהמה את דמכם אדרוש, הרי דהמיעוט קאי על מה שלא נאמר באותו מקום, והכא נמי בהאי קרא דאך את שבתותי וגו', עי"ש. ובשיטת הרמב"ן דס"ל דצריך שיהא המיעוט על דבר הנאמר בהוא קרא עצמו, עכצ"ל דמ"ש אך את דמכם קאי למעט כחמו"ע דבכה"ג אינו בכלל שופך דמו והוי המיעוט בדבר המצווה בו.

נמצא מזה דהני דרשות תליין הא בהא, דאי נקטינן כרש"י שהמיעוט אינו צריך שיהיה דווקא על דבר הנאמר בהאי קרא עצמו, ומ"ש אך את

דאביי סבר ננעלו תנן וסמכינן אניסא, ורכא סבר נועלין תנן ולא סמכינן אניסא עיי"ש, ולענינינו י"ל, דהתינח אי קיימ"ל כאביי דסומכין על הנס, שפיר עשו בן וחילקו השמן על סמך זה, ברם אי נקטינן כרבא דלא סמכינן אניסא קשה.

ורגיל אני לכאר דאביי ורכא דפליגי אי סומכין על הנס אזלי לשיטתייהו, דהנה כתב האוהח"ק (בפר' בשלח יד, כז) עה"פ וישב הים לאיתנו, ודרז"ל לתנאו, תנאי התנה הקב"ה עם הים כשעת בריאתו שיבקע לפני בניי (ב"ר ה, ד), דצריך לדעת למה סירב הים לקרוע כאמז"ל (שמו"ר כ"א ס"ו) שהתרים כנגד משה וא"ל אין אני נקרע מפניך וכו', ועוד צ"ב שהרי אפי' ליחידי סגולה נקרע בע"כ כמעשה שהובא בחולין (דף ז' ע"א) ברפכ"י, אכן הענין הוא כי תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ב"ה, ואמנם ביצאת מצרים לפני שבניי קיבלו את התורה ל"ה עדיין כוחם לשלוט על שאר הנבראים, ומש"ה לא הסכים הים ליחלק להם, עד שהולך השי"ת ימינו לימין משה פירוש הראהו כי הוא בן תורה המתייחס לה ימין כדכתיב (דברים לג, סב) מימינו וגו', וכשראהו תיכף ומיד נקרע כתנאי הראשון עיי"ש, מבואר מדכה"ק דמתנאי הבריאה שכל עניני העולם יהא משועבדים לתורה ולומדיה, ואשר זה יהא טבעם תמיד.

וכבר כתב בן בפיה"מ להרמב"ם (אבות פ"ה מ"ה, וכו"ה במורה נבוכים ח"ב פכ"ט) לבאר ענין התנאי עם הים, דמכיון שאין הקב"ה חפץ בשינוי הטבע, לכן התנה תיכף בשעת בריאת הים שיקרע לפני בניי ובכך נקבע שיהא זה טבע ברייתו וסדרו של הים, ואין זה בכלל שינוי הטבע, אתו"ד, והאריך בזה בס' בית שמואל אחרון (פר' מצורע) בדברים נפלאים, ותו"ד כתב דלכן תורה קדמה לעולם (נדרי דף ל"ט ע"ב) כדי שיקבע בטבעיות הבריאה שכל עניני העולם משועבדים לתורה וע"י התורה ניתן לשנות הטבע, עיי"ש, והובא ביש"מ פר' תזריע עיי"ש.

וכ"כ רבינו בחיי (בפר' בשלח יד, כז) דבמד"ר (בראשית פ"ה ס"ה) א"ר ירמיה ב"א לא עם הים בלבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה שנברא

דוד פר' מצורע, ועי' בשו"ת דברי יציב ח"ו סי' ל"ה, שאאמור וצ"ללה"ה כתב מעצמו כעין סברא זו).

העולה מזה דאי נקטינן ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא ובעינן קרא לספק פיקו"נ, אין ללמוד דין פיקו"נ ממ"ש אך את שבתותי וגו', אלא דבא למעט שלא יתעסקו במלאכת המשכן בשבת, וצ"ל דהמיעוט אין צריך להיות דווקא על מה שנאמר באותו פסוק עצמו, וא"כ מ"ש אך את דמכם למעט מהיתר נטילת נשמה דבהמה, ולא למעט כחמו"ע וב"נ אינו מצווה על קדוה"ש. אבל אי ספיד"א מה"ת לקולא ולא בעינן קרא מיוחד לספק פיקו"נ, א"כ שפיר למדין פיקו"נ מאך את שבתותי וגו', ומינה דהמיעוט הוא דייקא בדבר הנאמר באותו פסוק, וממילא דמ"ש ואך את דמכם אתי למעט כחמו"ע, ושמעינן דגם ב"נ מצווה למסו"נ על קדוה"ש, ודו"ק.

*

ג) נודע קושית הבית יוסף (סי' עת"ר, וכ"ה בחוס' הרא"ש ובמאירי בסוגיא דשבת דף כ"א ע"ב) בטעמא דמילתא שתיקנו חז"ל חנוכה ח' ימים בעוד שהנס לא היה כי אם ז' ימים שכן ליום ראשון היה די שמן בפך, ותי' הב"י דחילקו השמן לח' חלקים באשר ידעו שלא יהא די שמן פהור עד אשר יביאום ממקום רחוק במהלך ח' ימים (ר"ן שבת דף ט' ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה ת"ר), אולם כבר נודע התמיהה (פר"ח סי' עת"ר) האיך הותר להם לחלק השמן והרי בתורה כתיב (שמות כז, כא) מערב עד בוקר ודרשינן תן לה כמידתה (פסחים דף ג"ט ע"א), נמצא דמצות ההדלקה היא ליצוק השמן במדה הראויה שידלוק משך כל הלילה, וא"כ כשחלקו השמן ולא בה כדי שיעורה לא קיימו מצות הדלקה, והגם שדאגו מחמת יום המחר, ברם הרי אין לה למצוה אלא למקומה ושעתה והאיך הותר להם לעשות כן.

אלא דבהכרח הוא לומר דהם סמכו ובטחו כי יתרחש עמהם גם וידלוק כל הזמן הנצרך, וכיון דבתורה לא נתפרש מדת השמן אלא שיהיה לדלוק מערב עד בוקר, א"כ שפיר יצאו ידי המצוה גם במעט שמן שהרי ידלוק כל הלילה.

ברם הך אי סמכינן אניסא או לא, הוא סוגיא ערוכה בפסחים (דף ס"ד ע"ב) גבי ננעלו שערי העזרה בעת הקרבת הפסח בפלוגתא דאביי ורכא

לישבכך כי היכי דאשבכען ברך וכו', א"ל בני אתה המרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה יאסף שלא בזמנו, ובמהרש"א שם שלא משום שאסור להנות ממעשי ניסים דמשום זה בלבד לא היה מקפיד עליו כ"כ לקללו אלא משום מטריח כלפי מעלה, עיי"ש, וכ"ה ברש"י שם ע"ד הגמ' במעשה דאלעזר איש בירתא שאמר אין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל, וברש"י משום דמעשה ניסים דאסור ליהנות ממעשה ניסים, עיי"ש. ומאידיך מצינו (שם דף כ"ה ע"א) ברבי חנינא בן דוסא שאמר לבתו, בתי מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק.

ולאמור י"ל דדבר זה תליא בסברא הנ"ל, דאי נימא שהכל כבר נקבע מיד כבריאת העולם כי מעיקרא התנה הקב"ה עם היצירה כולה להשתנות בפני חכמי התורה, נמצא דאין כאן כלל גם וחיודוש דבר, וממילא שפיר ראוי ליהנות אף ממה שנראה כמעשה ניסים כי זה עצמו הוא טבעו של עולם, אבל אם לא היה תנאי בברייתא, נמצא דכל גם הוא שינוי בסדרי בראשית, על כן אין לסמוך על הגם וכמו"כ אסור להנות ממעשי ניסים, והבן.

ותנאי זה דהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שכל עניני העולם יהיו כפופים לחכמי התורה, היינו מדרשת חז"ל (ע"ז דף ג' ע"א) מ"ד ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלים תורתו מוטב, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו, דהתנאי היה שכל בריאת העולם הוא ע"מ שיקבלו ישראל את התורה, ובכך נקבע שכל טבע והנהגת העולם יתאים את עצמו לפי צרכי בני לשמירת התורה והמצוות, וכאשר יצטרכו לשנות מסדר הבריאה יהא זה עצמו טבעו של עולם להשתנות לטובת ישראל.

אולם לפי"מ דאי' במדרש (ב"ר פ"ט י"ד) דקרא דיום השישי אתי לחיוב תוספות שבת, וכדדרש ר' יודן התם יום השישי זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על הקודש, ולא אתי להא דתנאי התנה הקב"ה וכו', א"כ לא אמרינן דתנאי התנה וכו' וממילא דלא שמעינן להא דמיד כבריאת העולם נקבע דסדר הנהגת טבע העולם יהא לפי קיום התורה. ודב"ז אי קרא דיום השישי קאי על תום שבת,

כמעשה בראשית, שנאמר (ישעיה מה, יב) אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי, מיד שנטו שמים כל צבאם צויתי, צויתי את הים שיהא נקרע לפני ישראל, צויתי את השמש והירח שיעמדו לפני יהושע וכו', צויתי שמים וארץ שישתקו לפני משה שנאמר האזינו השמים, צויתי את העורבים לכלכל את אליהו וכו', צויתי את האור שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה וכו', צויתי האריות שלא יזיקו לדניאל וכו', צויתי את הדג שיקיא את יונה וכו', המדרש הזה מוכיח שכל הניסים והנפלאות שעשה השי"ת בכל הדורות ע"י הנביאים כבר הושמו בששת ימי בראשית בטבעי הדברים שנבראו, כגון שנאמר ביום שני שנבדל המים הושם בטבע המים שיקרע לפני משה הים ולפני יהושע הירדן וכן לאליהו הנביא ולאלישע, וכן ביום רביעי שנברא השמש הושם בטבעו שיעמוד ליהושע, ולפי"ז לא היה שינוי הטבע כבריאה בשום דבר מששת ימי בראשית ואילך כי כל הניסים והאותות והמופתים שנעשו אח"כ הכל הושמו בטבע כבר, והמנהג שנשתנה לעיני הרואים לא היתה בריאה חדשה מן הטבע, עכ"ל. עיי"ש שהאריך בזה.

כאמור מיד במעשה בראשית התנה הקב"ה תנאי זה שיהיה כל היצירה כולה תלויים ועומדים בחכמי התורה, כי הגם שמתחילה כבר טבע הקב"ה בבריאה היאך יתנהגו ויתהלכו כל יצורי תבל, מכל מקום עדיין כולם כפופים לחכמי התורה, ואם חכמי התורה וצדיקי הדורות קובעים לשנות הרי שהטבע עצמו משתנה, ונמצא לפי זה דלא שייד לומר 'אין סומכין על הגם', כי אין כאן גם כל עיקר, דהלא כך קבע הקב"ה תיכף ומיד בעת בריאת העולם שכך יהיה טבע סדרו של עולם.

ועד"ז י"ל במה שעורר כ"ק מרן אאדמו"ר זי"ע בהאי ענינא (ראה דרוש לש"ק האזינו תשל"ח) אי מותר להנות ממעשה ניסים, דמצינו בזה כמה מדרשים חלוקים, דבגמ' תענית (דף כ"ד ע"א) גבי רבי יוסן דמן יוקרת דיומא חד הווי אגרי ליה אגרי בדברא, נגה להו ולא אייתי להו רפתא, אמרו ליה לבריה כפינן, הווי יתבי תותי תאינתא, אמר תאנה תאנה הוציא פירותיך ויאכלו פועלי אבא, אפיקו ואכלו, אדהכי והכי אתא אבוה וכו' אמרו ליה רחמנא

ותירצו דלא רצה להאריך יכבנה וימעטנה ויחזור וידליקנה, דלמעטה כמו שהיא דולקת אי אפשר. וכתבו המפרשים דהא דאסור להורידה כמו שהיא בעודה דולקת היינו משום דהדלקה עושה מצוה, דאי הנחה עושה מצוה שפיר סגי למעטה כמו שהוא וכמבואר להלן בגמ' (ע"ב) דאי הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומה בעינן משא"כ אי הנחה עו"מ לא בעינן הדלקה במקומה. והיינו עפ"י מה שכתבו התוס' לקמן (כ"ג ע"א) בהא דאיבעיא ליה אי הדלקה עו"מ או הנחה, ובעינן למיפשט מהא דאמר רבא הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום, אי אמרת בשלמא הדלקה עו"מ הדלקה במקומו בעינן משו"ה לא עשה כלום, אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה אמאי לא עשה ולא כלום, ודחי לה דהתם נמי הרואה היא אומר לצורכה הוא דאדלקה. ת"ש דאמר ריב"ל עשית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו למוצ"ש מכבה ומדליקה, אא"כ הדלקה עו"מ שפיר, אלא אי אמרת הנחה עו"מ האי מכבה ומדליקה, מכבה ומגביהה ומניחה ומדליקה מיבעיא ליה. ובתוס' שם (ד"ה מכבה) הקשו, אמאי מכבה וחוזר ומדליקה בהגבהה לחוד סגי כיון דהנחה עושה מצוה, ותירצו דאיירי שהיתה דליקה לצורך שבת ולכך גרע עיי"ש. מבואר מדבריהם, דאם הדליקה לשם חנוכה במקום גבוה ואח"כ הורידה למטה מעשרה שפיר דמי, ולא חיישינן שהרואים יאמרו לצורכו הוא דאדלקה, ורק היכא שהדליקה לכבוד שבת או שהדליקה בפנים וכדו' שמטלטלה במקום זה למקום אחר אז יש לחוש שיאמרו דלצורכו אדלקה ובעינן שיכבנה ויחזור וידליקנה, משא"כ כשהדליקה באותו מקום במקום גבוה ושוב הורידה מלמעלה למטה שפיר דמי, ולזה הקשו דבהגבהה לחוד סגי.

בעצי חיים (לחנוכה, אות ד') ביאר דהך אי הדלקה עושה מצוה או הנחה תליא בשני תירוצי הב"י אם חילקו השמן לח' חלקים או ששפכו כל השמן ונתמלא הפך, דאם חילקו את השמן שבפך לח' חלקים ולא חששו לספק שמא לא ייעשה להם גם ולא יאיר המנורה כל הלילה עד הבוקר כשיעור מדתו, יען כי רצו להדליק בכל לילה בשמן מהור גם אם לא יישאר לכל הלילה, נמצא שהקפידו

תליא בפלוגתת הראשונים בדין ספיד"א אם הוא מה"ת לחומרא, דהנה כתב הר"ן בביצה (דף ט"ז ע"ב מדפי הרי"ף) דמה שצותה התורה להוסיף מחול על הקודש היינו חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק, שאם לא כן לא היה צריך להזהיר על התוספת, דכביה"ש בלא"ה מחויב לשבות דספד"א מה"ת לחומרא, וע"כ דתוס' שבת הוא קודם לזמן ביה"ש. ועפ"י כתב המנ"ח (מצוה שי"ג אות ט') דנראה מדברי הר"ן דלדעת הרמב"ם דספד"א מה"ת לקולא אין צריך להוסיף קודם ביה"ש, וכ"כ הפמ"ג (סי' רס"א סק"ח בא"א).

והנה בהא דדרש יום השישי על שעה יתירה שמוסיפין מחול על הקודש, משמע דצריך להוסיף זמן מבעוד יום דהכי דריש לה יום השישי שמוסיף מבעו"י לשבת, מעתה מבואר דאי ספד"א מה"ת לקולא לא יתכן דיום השישי קאי על חיוב תו"ש, דהרי אין צריך להוסיף מבעוד יום, ורק אי ספד"א מה"ת לחומרא י"ל דעו"א יום השישי להוסיף תו"ש מבעוד יום, ודו"ק.

מעתה מבואר בטו"ט פלוגתת אב"י ורבא, דנודע מ"ש בש"ש (שמעתתא א' פ"ד) בהא דחולין (דף ט' ע"ב) דאב"י ס"ל דספד"א מה"ת לקולא, ורבא ס"ל דספד"א מה"ת להחמיר. באשר לכך אב"י דס"ל דספד"א מה"ת לקולא א"כ סגי להוסיף תוס' שבת בביה"ש, וליכא למידרש יום השישי על תוס' שבת, לכך דרש להא דתנאי התנה וכו', וכיון דהיה תנאי בבריאת העולם שכל הנבראים ישמשו לצורך קיום התורה והמצוות וישנו סדר תפקידם כדי שיוכלו בני' לשמור המצוות, א"כ אין הנם שינוי סדר הבריאה כי בכלל טבע העולם שישתנה לצורך קיום התורה"מ, לכך שפיר סומכין על הנם, אבל רבא לשיטתיה דספד"א מה"ת לחומרא, וא"כ צריך להוסיף תוס' שבת מבעוד יום ואתינן לה מקרא דיום השישי, וא"כ לא דרשינן לה להא דתנאי הותנה הקב"ה וכו', נמצא דהנם הו"ל שינוי סדר הבריאה, לכך אין סומכין על הנם, ודו"ק.

*

ד) והנה הקשו תוס' (ד"ה נר) במ"ש רבי תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי, דהו"ל למימר ימעט כמו גבי מבוי דאמרינן (עירובין דף ב' ע"א) מבוי דרבנן תני תקנתא,

לזה הסמיך גם אידך מאמר רב תנחום הכור ריק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, ובוה בא לתרין מה הצלה היה במה שהציע ראובן להטילו לבור עד שהכתוב מעיד עליו (בראשית לו, כא) וישמע ראובן ויצילהו מידם, והלא הנופל לבור נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת, ברם מאחר וסומכין על הנם הכיר ראובן וידע דבוודאי לא יאונה לצדיק כל און, ולא ינוק יוסף כלל וכלל, ודו"ק].

*

(ו) והנה נודע שימת הרמב"ם (פ"ה מיסוה"ת ה"ד) דכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, אבל התוס' בע"ז (דף כ"ז ע"ב, ד"ה יכול) כתבו דאם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצוות רשאי, וכ"ה שי' הרא"ש (שם פ"ב סי' ט), וכ"כ הסמ"ק סי' ג', והר"ן בשבת (כ"ב ע"ב מדפי הרי"ף) גבי מעשה דאלישע בעל כנפים שלכן הסתכן על קיום מצות תפילין דאע"פ שאינו מחויב ליהרג על קיומיה רשאי למסו"נ עלי' ומקבל שכר וכו' עי"ש, ועיין במור יו"ד (סי' קנ"ז) דנקט ג"כ כהנך שיטות.

ובנימוק"י (סנהדרין דף י"ח ע"א מדפי הרי"ף) והובא בב"י שם, דגם לשיטת הרמב"ם באדם גדול חסיד ויר"ש רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפי' על מצוה קלה, וז"ל וכל היכא דאמרינן יעבור ואל יהרג אין לו למסור עצמו למיתה על קדוה"ש ואם מסר הרי"ז מתחייב בנפשו, אבל אם הוא אדם גדול וחסיד ויר"ש ורואה שהדרור פרוץ בכך רשאי לקדש השם ולמסור עצמו אפי' על מצוה קלה כדי שיראו העם וילמדו ליראה את השם לאהבו בכל לבם, והיינו דאמרי' מה ראו חמו"ע שהפילו את עצמן לכבשן האש פי' ולא השתחוו לצלם שהרי לאו ע"ז היתה אלא אנדרטי של מלכים לכבוד בעלמא אלא מתוך שהיה רובן טועים וסבורים שהיתה ע"ז היה קידוש השם במה שעשאו, ואמרי' נמי במדרש מה לך יוצא ליסקל שמלתי את בני מה לך יוצא ליצלב שנמלתי את הלולב דמשמע שהיו מוסרין עצמן על קדוה"ש לפנים משהו"ד דוודאי לא היו מחויבין בכך אפי' בשעת הגזירה וכו' עכ"ל עי"ש, (ועי' בכס"מ שם ה"ד), וכ"כ בדרכי משה (יו"ד סי' קנ"ז סק"ב) וכן ברמ"א (יו"ד סי' קנ"ז ס"י) דמוחזק בחסידות רשאי למסו"נ בכל העבירות עי"ש, וציין למקורו

באותו הזמן שיהא להם בכל לילה במה להדליק ולא הקפידו על שיעור ההדלקה, לכן גם בנר חנוכה עיקר המצוה היא בהדלקה. אבל אי נתנו מלוא מדת השמן למנורה והנם היה שנתמלא הפך, הרי דהקפידו על השיעור כי לא ההדלקה בלבד הוא העיקר, אלא שיהא דלוק כל הלילה כשיעורו, על כן לזכר זה תיקנו בנר חנוכה דצריך שיהא דולק במקום הנחתו וכשיעור הדלקתו ולכך כבתה זקוק לה עד שיהא דלוק מלוא השיעור שצריך לנר חנוכה כמו שהם הקפידו על שיעורה לכל הלילה כמצוותה, עי"ש.

(ה) מעתה יובן היטב סמיכות מאמרי רבי תנחום. דכיון דאמר רב תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מב' אמה פסולה והיינו דהדלקה עושה מצוה, כי חילקו השמן לח' חלקים ולא חששו שמא לא יאיר כל הלילה עד הבוקר כמדתו ויתבטל מצותו, כי סמכו על הנם שידלוק עד הבוקר, והיינו דאין בכך שינוי סדרי בראשית כי כל דרכי הטבע כפוף לקיום התורה והמצוות, ולכן עתה כאשר מהדרים לקיים המצוה בטהרה כראוי, בוודאי כי יארע להם גם, שהרי הנם לצורך קיום התורה והמצוות אינו בגדר נס וחידוש, כי כך נקבע בטבע הבריאה מיד בראשית היצירה, וכמ"ש יום השישי דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית על כל מעשי הניסים שיהיו לעתיד, דהאי קרא לא קאי על חיוב תוס' שבת שמוסיפין מחול על הקודש, דתו"ש סגי לה בביה"ש, כי ספר"א מה"ת לקולא. ומעתה לפי"ז ילפינן לענין פיקו"נ מאך את שבתותי, והיינו דהמיעוט צריך להיות דייקא בדבר המצווה בו, וממילא דמ"ש ואך את דמכם אתי למעט כחמו"ע, ומינה דגם ב"נ מצווה על קדוה"ש, ולכך הדר הסמיך אידך מימרא דרב תנחום מאי דכתיב וכו' מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, להורות שזה שביקשו השבטים הק' לברוק אם ילחש יוסף כנגד הנחשים וינצל, דבכך יתוודע לעין כל שהצדק אתם דיש להם דין ישראל אף לקולא, וא"כ מותר להציל עצמו אף בכישוף במקום סכנה, דבישראל דייקא נאמר וחי בהם ולא כב"נ, ובדין הוא מה שדנהו למיתה על כך וכמ"ש הכל"ח, ודו"ק.

[ועוד אפ"ל עד"ז, דמאחר ולמדנו כאן בנס פך השמן שחילקו השמן לח' חלקים וסמכו על הנם,

ברכיננו ירוחם (נתיב ל"ב) ושם הזכיר רק מוחזק בחסידות ולא הצריך דצריך שיהא גם הדור פרוץ. ובישמח משה (פר' תשא) ביאר בזה דלכאן' האיך יתכן שמי שהוא חסיד וירא שמים ישתנה דינו, דממנ"פ אי מדינא דוחי בהם אין רשאי למס"נ על שאר המצות, גם לחסיד יהא נאסר למסור עצמו להריגה, ואי קרא וחי בהם לא משמע אזהרה שלא למסו"נ על שאר כל המצות, גם לשאר בנ"א יהא מותר למסו"נ, וביאר דמ"ש הכתוב וחי בהם יש לפרשו על ב' פנים, א' כפירוש רו"ל ולא שימות בהם, ב' שכל חיותו יהיה בהם, דהיינו שכל עשיותיו ותנועותיו ועסקיו יהיה רק בתורה ומצות, וזולתן לא יהיו לו שום חיות בעולם, וכל כך יהיה דבוק ונתעצם עם התורה והעבודה והמצות, עד אשר אם ירצו להעבירהו על אחת ממצות ה', יפסק חיותו, ולפי"ז הוא להיפך דרשאי למסור עצמו ואדרבה מצווה על כך.

ועל כן התורה ניתנה לפי מדריגת כל אחד ואחד, כמו שדרשו (שמו"ר ה, ט) עה"פ קול ה' בכח (תהלים כט, ד), בכחו לא נאמר וכו', לכך אצל הממונים אשר עסקם הוא בעניני העולם, ורק בעת הפנאי ובהנתק מעליהם עול ד"א אוחזים מעשה ה' בידיהם, בהם יהא פירוש הפסוק הנ"ל כפשוטו ולא שימות בהם, אבל אצל הצדיקים הדבקים תמיד בו ית"ש, אשר כל עסקם ומהותם סובבים הולכים בתורתו ועבודתו ופורקים מעליהם לגמרי עסקי העולם השפל, בגודל השתוקקות נפשם לתכלית האמיתי באהבה עזה ונפלאה להשי"ת, עד שעיקר חיותם היא רק בתורה הק', באלו יש לפרש מ"ש וחי בהם כפירוש הב' הנ"ל, וממילא מחויבים למסור נפשם על כל עבירות ומצות הקלות, לאשר כי כל מצוות התורה המה חיותם ממש כנ"ל, עכדבה"ק ודפח"ח.

ואפ"ל דדב"ז תלוי בכך אי דברה תורה כלשון בנ"א, דלמ"ד דדברה תורה כלבנ"א, מש"כ וחי בהם' הכוונה כפשוטו לחיות בעולם הגשמי, ואף לחסיד יהא נאסר למסור עצמו להריגה, ברם למ"ד דלא דברה תורה כלשון בני אדם שפיר יש לפרש דמ"ש וחי בהם' הכוונה לחיים רוחניים, ועל כן לאיש חסיד וירא אלוקים שפיר מותר למסו"נ, כי כאשר ירצו להעבירו על אחת ממצוות השי"ת הרי

ששוב יפסק חיותו, ודו"ק.

נודע מש"כ בפרי חדש (יו"ד סי' ק"י כללי ס"ס) לתרץ דעת הרשב"א ודעימיה דספד"א מה"ת לחומרא, והקשו עליו הראשונים מסוגי' דקידושין (דף ע"ב ע"ב) דדריש התם מקרא דשתוקי שהוא ספק מותר בישראל ומותר בממזר, הרי דמה"ת אזלינן להקל בספיקות, וכתב הפר"ח דס"ל להרשב"א דמהתם לא גמרינן, הואיל ודריש לה התם מתרי קראי, חד להתיר שתוקי בישראל וחד להתירו בממזר, א"כ הו"ל שנ"כ הבכ"א ואין מלמדו, ולפי"ז צ"ל דהרמב"ם דסבר ספד"א מה"ת לקולא ס"ל דשפיר גמרינן מהתם דשנ"כ הבכ"א מלמדו.

נקדים עוד מש"כ האור חדש (פתיחה למס' קידושין אות כ"ח) בהא דאמרינן בגמ' קידושין (דף מ"ג ע"א) דנילף דיש שליח לדבר עבירה ממעילה, ומשני דהו"ל מעילה וטביחה ומכירה שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדו וכו', הניחא למ"ד אין מלמדו אלא למ"ד מלמדו מאי איכא למימר, גלי רחמנא בשחוטפי חוץ דם יחשב לאיש ההוא דם שפך הוא ולא שלוחו, ולמ"ד שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדו הני ההוא ההוא מאי דרשי בהו, חד למעוטי שנים שאוחזין בסכין וחד הוא ולא אנוס הוא ולא שוגג הוא ולא מוטעה, ואידך מהוא ההוא, ואידך הוא ההוא לא דריש, הרי דלמ"ד שני כתובים הבאים כא' מלמדו בהכרח דדריש הוא ההוא, ולמ"ד אין מלמדו ס"ל הוא ההוא לא דרשינן.

והביא שם האור חדש מ"ד בגמ' זבחים (דף ק"ח ע"ב) ת"ר איש איש מה ת"ל לרבות שנים שאחזו באבר והעלו שחייבין וכו' דברי רבי שמעון, רבי יוסי אומר ההוא אחד ולא שנים, א"כ מה ת"ל איש איש דברה תורה כלשון בנ"א, ור"ש האי היא מיבעי ליה לרבות שוגג אנוס ומוטעה, ור' יוסי מהוא ההוא, ור"ש הוא ההוא לא דריש עיי"ש בסוגי', מבואר דלמ"ד דדברה תורה כלשון בנ"א ולא דרשינן איש איש בהכרח דדרשינן הוא ההוא, משא"כ אי לא דברה תורה כלשון בנ"א ודרשינן איש איש ע"כ דהוא ההוא לא דרשינן.

עפי"ז כתב האו"ח דהעולה מב' סוגיות אלו בזבחים וקידושין דהא אי דב"ת כלבנ"א תליא בפלוגתא אם שני כתובים הבאים כא' מלמדו, דאי

השתדלות ופעולה בדרך הטבע.

ואמר גונן בחשוכה אשה, כי ממעשי בעלה למדה ענין זה דאסור להנות ממעשה ניסים, דמאחר וראתה כי ותורה מצאת כי יגעת והוא ממית עצמו באהלה של תורה מתוך מסירות נפש, הרי דס"ל דמוחזק בחסידות מותר לו למסור נפשו על כל המצות, דמ"ש וחי בהם' יל"פ על חיים רוחניים להדבק באלקים חיים, כי לא דברה תורה כלשון בנ"א, מעתה לפי"ז דרשינן איש איש וא"כ לא דרשינן הוא ההוא כנ"ל בגמ' זכחים, מעתה דהוא ההוא לא דרשינן בהכרח צ"ל דשנ"כ הבאים כאחד אין מלמדין כנ"ל בגמ' קידושין, וא"כ לא ילפינן מספק ממזר אלא דבכה"ת ספיד"א מה"ת להחמיר, וא"כ בעינן להוסיף מחול על הקודש מבעוד יום, ואתיין מדכתיב יום השישי דקאי על תוס' שבת, ולא דרשינן להא דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית וכו', ונמצא דהגם הוא דבר מחודש יש מאין מה שלא נקבע בתחילת הבריאה כן, ומאחר וכן אסור ליהנות ממעשה ניסים, וכיון שכן מה נאכל מעתה.

וכשמוע איש חסיד את תלונתה הכיר בצדקת דבריה, והוכרח לשמוע בקולה, ועל כן יצא לרחוב העיר לעשות איזה השתדלות עפ"י דרך הטבע, ובצאתו והנה אליהו הנביא לקראתו, והנה אילו היה אליהו הנביא מושיט לו שק ובו אלפי זהובים לא היה בידו ליהנות הימנו, כי הלא כאמור כל טענת אשתו היה על מה דס"ל שאסור ליהנות ממעשה ניסים, ועל כן בהכרח היה לעשות כל אותו המעשה לעוזרו בלבוש של דרכי הטבע, ואמר לו אליהו צוניי ככל כבודך כי הנני עבדך, ועל ידי שימכרהו כעבד אשר בזה אין כ"כ ענין נס כי הלא מעשים בכל יום שמוכרים וקונים עבדים, שוב ירויח הממון בדרכי הטבע שלא ע"ד נס, ויבוא ההרווחה אל תוך ביתו.

ורק לאחר שקיבל איש החסיד את ממונו בלא פקפוק, שוב עמד אליהו הנביא להתפלל על עצמו לבנות הטרקלין במעשה ניסים, עד אשר יום ראשון במפעלים פעל עם פועלים ומלאכי רחמים ממעונתו התחילו לבנותו, וכשנשלם כל המלאכה פרח לו איש האמת.

*

שני כתובים הבאים כאחד מלמדין ובהכרח דרשינן הוא ההוא, וא"כ לא דרשינן איש איש דדברה תורה כלשון בנ"א, אבל למ"ד דשני כתובים הבאים כא' אין מלמדין, דלדידיה לא דרשינן הוא ההוא, א"כ דרשינן איש איש, והיינו דלא דברה תורה כלשון בנ"א, (הובא במנחת יהודה וירושלים פר' דברים).

ז) בהאמור יבואר היטב מה שיסד הפייטן שפתח ואמר איש חסיד היה דרצ"ל דכיון שהיה מוחזק בחסידות הותר לו למסור נפשו וכנ"ל מהנימוק"י, ולכן מסר נפשו על עסק התורה שהיה לומד יומם ולילה מבלי לחשוב על עניני עוה"ז כלל, ואמנם כשראתה אשתו החשוכה כי בעלה יושב על התורה ועל העבודה יומם ולילה והוא מופשט לגמרי מחיזו דהאי עלמא, באה בטענה דהגם שלעצמו הותר לו למסור נפש, אכן מה יהיה על נפש העוללים התלויים בו, ואם יבוא לה כמשיב כי אין מעצור לה' מהושיע וסמך לבו ובטוח כי בוודאי יזמין לו הקב"ה די פרנסתו, שהלוא בידו ליתן לו פרנסה בדרך שזן את אבותינו מן במדבר [וכנודע מה שהיה רגיל מרן אאדמו"ר זצלה"ה לספר בשם אביו על ש"כ הגה"צ אב"ד פראמפאלע זצ"ל שהיה גם פיקח וחכם במילי דעלמא, והיה לו קשר עם כומר העיר, פעם באחד השיחים אמר לו הכומר דע כי היום אין הקב"ה אוהב אתכם, ויש לי ראייה חותכת על כך, שהרי כשהייתם במדבר ירד לכם לחם מן השמים דבר יום ביומו, ומדוע אין לכם זאת היום, אין זה אלא מפני חטאיכם המרובים. נענה אליו הרב ואמר, וכי מי אמר לך שהיום לא יורד לנו מן, והמשיך ואמר: הלא תראה פה בעירנו הקטנה דרים כמה מאות משפחות גויים ועשרות משפחות מבני ישראל, וביניהם כמה בעלי עגלה וכמה חייטים וכמה סנדלרים, לו יצטרכו בני הכפר לתקן בגדיהם מדי יום לא היו יכולים לפרנס את כל הבעלי מלאכה, ובמה איפה מתפרנסים המה, אין זאת אלא כי יורד להם לחם מן השמים, אלא שבמדבר היה זה בגלוי, אולם כאן אם ירד בגלוי יבואו הגויים ויבזו זאת, לכן המן יורד ישר לתוך כיסו של כ"א מישראל... עכד"ק ודפח"ח], על זה טענה נגדו דאסור להנות ממעשה ניסים, ועל כן בהכרח הוא שיעשה איזה

ברכה לעשות בריה חדשה ויש מאין, ומעתה אילו נדלק כל השמן שהיה במנורה בלילה הראשונה לא היה מקום לגם לחול, ועל כרחך צ"ל דבלילה הראשונה נשתייר מעט מן השמן ועל אותו שיעור חלה הברכה להרבות אותו, ונמצא שגם בלילה הראשונה היה גם שדלק כל הלילה בפחות משיעור הראוי להדלקה, את"ד].

וכתב הישמח משה (פר' וישב) דמצינו שני מיני ברכות, ואת שד"י ויברכך (בראשית מט כה), וגם יברכך ה' (במדבר ו, כד), דהברכה בשם שד"י הוא באופן של הסתרה ונראה כדרך הטבע, אבל ברכה מבחי' שם הוי"ה הוא באתגליא, ולכן כאשר הברכה ע"י שם שד"י אינו שורה רק בדבר הסמוי מן העין ורק בכדי שהדעת טועה, ולא כן הברכה בשם הוי"ה דאין בה הגבלה כלל, עי"ש באריכות. אלא דבני חשמונאי סברו דלמעט בניסא עדיפא, לכך חילקו השמן לח' חלקים, ונעשה הגם באיכות השמן ודלק כדי מידתו. ומענין זה למדנו על כל סדר הנהגתו של הקב"ה עם בני ישראל בכל הדורות, וזהו סוד קיומו של עם בני ישראל, כשגם אחר גלות ארוכה ומרה כ"כ, כשהיו כאלו שאחר החורבן דימו שלא יהיה עוד תורה ויהדות, והנה רבבות אלפי ישראל בכל מקומות מושבותיהם יושבים ועוסקים בתורה הק' ומקיימים מצוותיו ית"ש, וקרן התורה הק' פורחת ועלתה נצה בכל מקום ומקום, ואף כי גם זה לעומת זה גם היצר הרע מתגבר ביותר, מכל מקום באופן של למעלה מדרך הטבע עומדים בני ישראל ועובדים את קונם וצורם בתורה ועבודה.

וכשם שבימים ההם בימי חשמונאים לא כל העם עשו תשובה בראותם גודל הנס, כי בוודאי אילו היו כולם מהרהרים בתשובה היו זוכים אז לגאולה השלימה בביאת המשיח ועולם התיקון, אלא שגם אז היו כאלו שפקפקו בנס ודימו לתלות בוקי וסרוקי בטעם הדבר שבער מעט השמן כל הלילה מחמת הפתילה המיוחדת וכדו', ותלו כל דבר במקרה, כן נמי כהיום הזה ניתן למעות ולתלות כל דבר בטבעיות העולם.

ועל כן נתקנו ימי החנוכה להחדיר בנו ללמוד וללמד שגם כל מה שנראה כאילו הוא מדרך הטבע בעלמא, לא מיניה ולא מקצתיה כי הכל הוא מיד ה'

(ה) בהאמור יש ליתן טעם לשבח למש"כ המג"א (סי' עת"ר) נהגו הנערים לסכב על הפתחים, דהנה כאשר נתבונן כהיום בדור הזה, כשעומד אדם לקראת שמחה במעונו בנישואי הצאצאים, הרי שמתחייבים כל צד על סכומים גדולים, ומלבד זאת כל אחד רוכש לעצמו דירה המרחיבה דעתו של אדם, ובעת הזאת כשהיוקר יאמיר הרי שכל אחד יפלא בשאלת הממון 'כסף מנלן'.

ובהכרח לומר על זאת כעין מש"כ הגה"ק רבי יעקב עמדין זצ"ל בהקדמה לסידור (סולם בית א"ל ריש חווק ב'), 'חי נפשי כי בהתבונני בנפלאות אלה גדלו אצלי יותר מכל נסים ונפלאות שעשה השם יתברך לאבותינו במצרים ובמדבר ובארץ ישראל, וכל מה שארך הגלות יותר נתאמת הגם יותר ונודע מעשה תקפו וגבורתו, וכמו כן הוא בכל ענין קיום בית ישראל בכלל והיהדות החרדית בפרט, כשכל בר דעת מבין ורואה שאין זה רק מיד ה'.

וכי יתמה האדם והלא אסור ליהנות ממעשה ניסים, התשובה על כך הוא כי ענין זה נעשה בדרך הסתר ולבושים שונים, כשגם אחר שמקבץ האדם הון על יד, הרי שהעיקר חסר עדיין, ואין זה כי אם מעט מן המעט מהמצטרך, וכשעומד לפני נישואי בניו ובנותיו הרי שכל מה שיש בידו הוא רק מניסי השי"ת ונפלאותיו, כשכל זה נהיה ע"י לבוש וכיסוי של דרך הטבע על מנת שלא ישלוט בכך עין הרע. ולהמשיך ברכה זו מסוגלים ביותר בימי החנוכה, שאז חילקו בני חשמונאי השמן לח' חלקים, הגם כי ידעו שבוודאי יש ביד הקב"ה לעשות להם גם אף בבחי' יש מאין, והיה בידם להכניס כל השמן שבכר עד שישאר ריקם ולמחרת יעשה להם הקב"ה גם להכניס בו שמן כבתחילה [ונודע בענין זה מה שתי' הטו"ז (סי' עת"ר סק"א) על קו' הפר"ח (סי' עת"ר) על תי' הב"י בענין גם דיום ראשון של חנוכה היאך הותר להם לבטל מצות יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר (שמות כו, כא), ודרז"ל (מנחות דף פ"ט ע"א) תן לה מדתה שתהא דולקת מערב ועד בוקר, ותי' עפ"י"מ דמצינו בזוה"ק (פרשת לך, דף פ"ח ע"א) שאין השי"ת עושה גם ליתן ברכה אלא במה שיש כבר בעולם ואפי' הוא דבר מועט או אז הוא ית"ש נותן ברכה להרבות המעט, משא"כ בדבר ריקן אין שייך בו

ומניסיו ונפלאותיו עמנו בכל עת, הבורא ב"ה מנהל ומנהיג עולמו בהשגחה פרטית מיוחדת על כל דבר ודבר, אלא שמלביש ומכסה הדבר בדרכי הטבע. ולזה כאמור נהגו הנערים לסבב על הפתחים להסתיר ולהלביש כיסוי לגודל הגם וברכת שמים שיש לכל אחד מישראל בכל הצטרכויותיו.

עלינו לחזק בקרבנו אמונת את שכל מה שמתרחש בעולם נעשה על ידי הקב"ה לבדו אשר הוא מהוה כל היות, ומזמין לנו כל הצטרכויותינו תמיד בכל עת. וממילא מחוייבים אנו להודות ולהלל כבימים ההם בזמן הזה על הניסים ועל הנפלאות.

ט) מאמינים אנו באמונה שלימה כי כל אותם טיפי דמים ודמעות שנשפכו מישראל מנויים וזכורים הם לפני כסא כבודו כי אין שכחה לפני כסא כבודך, וכבר העיד הנביא ואמר (יואל ה, כא) ונקיתי דמם לא נקיתי וה' שוכן בציון, ולא רק דמים ודמעות אלא גם כל צער מכאוב וחולי שעוברים על ישראל ביד אומות העולם עתידים הם ליתן על כך את הדין, וכדאמרו חז"ל (סנהדרין דף נ"ח ע"ב) שגוי שהכה את ישראל חייב מיתה.

מרגלא בפומיה של כ"ק מרן אאדמו"ר זי"ע שידוע מש"כ בספר משאת בנימין (סי' צו, הובא בש"ך חו"מ סי' רמג, סק"ה) שדווקא נכרי המשלח איש מישראל אמרינן אין שליח עושה שליח, אבל בעכו"ם לעכו"ם שפיר מועיל שליחות, ועל כן כל השונאי ישראל והרוצחים המה השליחים של כל הגויים ללא שום ספק.

בהודמנות אחרת אמר כ"ק מרן אאדמו"ר זי"ע שברור לו שמה שייסדו את ארגון 'האו"ם' ששם מתאספים נציגים מכל האומות, לא לחינם הוקבע

כן, אלא שכאשר יבוא משיח צדקינו ידין את כל הגויים ונקם ישיב לצריו, ואותם המדינות הנידחות בקצה העולם יטענו שמעולם לא היה להם שיג ושיח עם בני ישראל, או אז יטענו בפניהם והלא שליח שלחתם מטעם מדינתכם לניו יורק למושב האו"ם, וגם הוא דרש בגנות ישראל והסכים עם כל ההחלטות לפגוע בבני ישראל, והרי הגויים מחוייבים המה ע"י שליחים, כאמור, וכך הבוכ"ע בכל העמים יעשה עמם כלה (עפ"י ירמ' ל, יא). [ואגב אורחא אומר כי לפי"ז יל"ע במה שאמרו חז"ל (שבת דף ל"ב ע"ב) דלעתיד לבוא כל אחד ואחד מישראל עתידים לשמשו אלפים ושמונה מאות עבדים, דמאחר וכולם יהיו מחוייבים כליה, מהיכן ימצא עבדים רבים כל כך לכל אחד. ושמא יביאו מעבר להרי החושך כאלו אשר מעולם לא הכירו וידעו כלל על בני ישראל, או אפי' גם עשו טובה עמהם].

יעזור השי"ת ובמהרה נזכה להתגלות כבוד מלכות שמים, ויתגדל ויתקדש שמיה רבא בלא כיסוי, והתגדלתי והתקדשתי לעיני העמים (יחזקאל לח, כג), וראו עין בעין כי הקב"ה הוא שמנהיג העולם כולו ויושביו, והיה לך ה' לאור עולם (ישעי' ס, יט), כי לה' המלוכה ומושל בגוים (תהלים כב, כט), ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו והיתה לה' המלוכה (עובדיה א, כא).

ישמור הקב"ה על בני ישראל בכל מקום שהם בשמירה דלעילא, וכבר יהא חינוך והרגל לגאולה העתידה, אור חדש על ציון תאיר וישרור ששון ושמחה בכל בתי בני ישראל, ולא ידעו עוד מצער ועגמת נפש. ויתן השי"ת לבני ישראל בני חיי ומזוני רויחי, ונגאל בגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

ג ר ח - זאת הנוכה

א. דחיית מצוה בשביל לעשותה יותר בהידור ב. טומאה הותרה או דחיה בציבור

לא בשבת, קסבר כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה. א"ר זירא אמר רב מתנה ואמרי לה א"ר זירא אמר רב, פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת, א"ר ירמיה מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור

בסוגיית הגמ' בשמעתתא דחנוכה (שבת כ"א ע"א) אמר רב הונא, פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול, אמר רבא מאי טעמא דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, ורב חסדא אמר, מדליקין בהן בחול אבל

נתמלא הפך, ועל כן אחר בין השמשות שוב הדליקו ממנו מנורה אחרת, ועי"ז ממה נפשך הדליקו מנורה אחת בטהרה, דאם בין השמשות לילה גם הראשונה היה בטהרה, ואם בין השמשות יום והראשונה היה בטומאה, א"כ אז עדיין לא היה זמן חיוב הדלקה עד כלות בין השמשות, ויצאו במה שהדליקו מנורה שניה בזמנו בטהרה, עכתו"ד.

(ב) וכ"ק אאמו"ר זצ"לה"ה בשפע חיים (חו"פ לחנוכה, ח"ב סימן קנ"ג) הביא דבריו, ופירש בזה נוסח הפיוט (בזמנו מעוז צור) ומנותר 'קנקנים' נעשה גם לשושנים, שהיו להם שני קנקנים של שמן לצורך הדלקת לילה הראשונה, ובזה נעשה להם גם שהקנקן חזר ונתמלא, ולכן בני בינה 'ימי שמונה' קבעו שיר ורננים, גם בליל הראשון.

ועל פי זה ביאר טעם מאן דאמר כבתה זקוק לה, דלכאורה צריך ביאור למה לא נאמר שכבר קיים מצותו במה שדלקה עד שכבתה, ומאי שנא מהא דאמרינן (שם ע"ב) דאי לא אדליק מדליק ויצא ידי חובתו במה שדולקת מאז ואילך ואף שלא דלקה משך כל זמן החיוב. אלא שעשו חכמים זכר לנס שהיה בימים ההם שהדליקו שני פעמים, ואם כי לא תקנו כן בדרך כלל להדליק פעמיים בכל יום, בכבתה מיהת חייבוהו לחזור ולהדליק לעשות זכר לאותו נס שחזרו והדליקו שנית, ועיי"ש שהאריך לפלפל בדבריו (וע"ע שם בסימן קנ"ב).

(ג) כבר הארכנו לפני הרבה שנים (שנת תשס"ה) לדון בעיקר דברי הגה"ק מאוסטרובצא שהדליקו שנית אחר צאה"כ בכדי לקיים מצות הדלקת המנורה בטהרה גמורה, עפי"מ שהאריכו הפוסקים (עיי"ן בית הלוי ח"ב סימן מ"ז, שיח השדה שער ברכת ה' סימן ה') במי שעשה מצוה באופן המועיל בדיעבד מעיקר הדין האם יש לו עצה לחזור ולקיימה יותר בהידור, או דילמא מכיון שכבר קיים המצוה בדיעבד שוב לא מצי לתקנה ולקיימה באופן המועיל לכתחילה. ומעתה אי נימא דאין לו עצה לחזור ולקיימה יותר בהידור, א"כ לא אהני להו ולא מידי במה שחזרו והדליקו שנית אחר ביה"ש כיון שכבר קיימו עיקר המצוה בהדלקה הראשונה, והארכנו לבאר בכמה אופנים.

וכעת יצאתי לדון בזה בדבר חדש, דהנה בשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן ל"ז) נשאל במי שדרכו

להשתמש לאורה, אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' יוחנן וקיבלה, אמר אי זכאי גמרתיה לשמעתיה מעיקרא, והא גמרה, נפק"מ לגירסא דינקותא. ופליאה דעת להבין סברת אביי, ממ"נ אם הוטב בעיניו טעם זה למה לא קיבלה משמיה דר' ירמיה, ואם היה קשה לו על זה למה קיבלה משמיה דר' יוחנן, הוה ליה לקבל האמת ממי שאמרה. כן צ"ב קושיית הגמ' והא גמרה, הא נצטער על שעד עתה נכשל באיסור בהשתמשות לאורה מאחר שלא קיבלה להאי דינא.

(א) באור תורה להגה"ק מאוסטרובצא זצ"ל (לחנוכה אות א') כתב לתרץ קושיית הראשונים (תוס' הרא"ש ומאירי בסוגיין) והבית יוסף (סימן עת"ר) למה מדליקין בליל ראשון הלא לא היה בו שום נס. דהנה המפרשים (עיי"ן רא"ם בביאורו על הסמ"ג הל' חנוכה, מהרש"א ח"א שבת כ"א ע"ב ד"ה טמא) הקשו, דכיון שהיו כולם טמאים, וגם המנורה נטמאה, האיך הדליקו המנורה בטהרה. ותירצו שלא נטמאו טומאת שבעה רק טומאת ערב, וכשטבלו והעריב שמש שפיר הדליקו בתחילת הלילה בטהרה.

אמנם קשה, שהרי בין השמשות ספק יום ספק לילה, ואם כן החיוב להדליק המנורה בתחילת בין השמשות, והמפרשים (פני יהושע בסוגיין ד"ה מאי חנוכה, שו"ת חכם צבי סימן פ"ז) כתבו דאם לא היה נס היו מדליקין בטומאה דטומאה הותרה בצבור ועיקר הנס היה להראות חיבתן של ישראל שידליקו בטהרה, ואם כן מיד בתחילת בין השמשות היו מחוייבים להדליק בשמן הנמצא בפך שמא בין השמשות לילה והגיע זמן חיוב הדלקה, ואף דיש ספק שמא בין השמשות יום ועדיין לא העריב שמש והם טמאים, הא מדינא טומאה הותרה בצבור וליכא איסור, וממילא היו מחוייבים להדליק מספק שמא בין השמשות לילה, אך כיון דיש ספק שמא בין השמשות יום ועדיין טמאים, נמצא שהדליקו בטומאה, וא"כ קשה כיון דבספק הדליקו בזמן שהוא ספק טומאה שוב לא נראה חיבתן של ישראל.

אלא שבאמת נעשה נס גם בלילה הראשונה, שאחר שהדליקו המנורה בתחילת בין השמשות

בא הגדול ורוצה לחלוץ, אין מפסיקין וחולצין מן הקטן, עיי"ש דבריו באורך, ואף שאין ראיותיו שמביא שם מהר"א קלוזנר מוכרחים כלל, מ"מ הדין דין אמת וכמ"ש, עכ"ד.

אמנם בשו"ת חכם צבי (סימן מ"ה) נחלק על השבות יעקב ודחה את ראיותיו, וס"ל דמותר להעביר על המצוה בשביל לקיימה יותר מן המוכחר, ובתו"ד כתב רצונך לידע כוחה של מצוה מן המוכחר, צא ולמד מאותה שאמרו (מנחות ס"ד ע"א), אמר רבה היו לפניו שתי חטאות אחת שמינה ואחת כחושה שחט כחושה ואח"כ שמינה פטור, ולא עוד אלא שאומרים לו הבא שמינה לכתחילה ושחוט, ופסק כן הרמב"ם (פ"ב משגות הט"ו), וטעמא משום מצוה מן המוכחר להביא שמינה. ובתרומת הדשן (סימן ל"ה) פסק דכל שאין לחוש לשמא יעבור זמן ברכת הלבנה יש להמתין עד מוצאי השבת משום מצוה מן המוכחר, אף דקיי"ל (זבחים צ"א ע"א) דכל שהגיע זמנו הו"ל כאילו שחוט לפנינו, מ"מ מעבירין המצוה מזמן זה כדי לעשותה מן המוכחר בזמן מאוחר, שהרי זמן ברכת הלבנה היא משיתבשם אורה, ואעפ"כ ממשיכין ומסלקין אותה עד מוצאי השבת משום מצוה מן המוכחר. וזכורני שראיתי בס' חסידים שאם היתה יריעה כתובה בס"ת בכתיבה שאינה יפה ומצא אח"כ סופר אומן ולבלר מובהק שמצוה להחליף היריעה בנאה הימנה, [וזה לשון הספר חסידים (סימן תתע"ט): אם כתב אדם ספר יפה וכתב דף שאינו כל כך יפה כמו שאר הדפין, אף על פי שאין בו טעות, אם חפץ יסיר הדף ויגנוז ויכתוב אחר יפה, ואין לומר עובר משום בל תשחית, לכך נאמר (שמות טו, ב) זה אלי ואנוהו עכ"ל], ורואה אני הדברים ק"ו.

וגם מה שכתב בתשובה זו דמאי דאמרינן באתרוג הידור מצוה עד שליש מצוה מיירי בלא התחיל במצוה, איננו כן, ולפי דעתו מי שהיה בידו אתרוג ביום א' של סוכות אף שהביאו לו אחר ואפי' בחנם והוא מהודר מן הראשון אלף פעמים, אסור לו להניח הראשון שאינו מהודר ולברך על האחרון המהודר ממנו, דהא אמרינן בזבחים (שם) דכל דמטי זמניה הוה ליה כאלו שחוט הוא לפנינו, וא"כ כל שהאיר המזרח יום א' של סוכות הו"ל

להדליק נר חנוכה בשמן זית, ומדליק בכל פעם בשעה שתכלה רגל מן השוק, וכשבא להדליק ולא מצא שמן זית בביתו והתחיל להכין עצמו עם גרות של שעוה ותחב אותן במקום הראוי להם, ובתוך כך שרצה להדליק הביאו לו שמן זית, אי יסלק ידו מן הנרות של שעוה וידליק בשמן זית שהוא מצוה מן המוכחר, או נימא הואיל ואדחי אדחי וכיון שכבר התחיל לא יפסיק. והשיב הנראה דכיון שכבר התחיל להכין להדליק בנרות של שעוה יגמור המצוה, וקצת ראייה לזה מהא דאיתא בפ"ק דיומא (דף ו' ע"ב) דרב ששת סבר טומאה דחוויה היא בציבור, היכא דאיכא טמאים וטהורים בהאי בית אב כולי עלמא לדא פליגי דטהורין עבדי טמאים לא עבדי, כי פליגי לאהדורי ולא תויי טהורים מבית אב אחרינא. ואמר רב ששת מנא אמינא לה, דתניא היה עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת בידו אומר ומביא אחרת תחתיה, ואם אין שם אלא היא אומרים לו הוי פקח ושתוק, קתני מיהא אומר ומביא אחרת תחתיה, עיי"ש. ואם איתא היכא דאיכא מצוה מן המוכחר אף שכבר התחיל חזור ופוסק, א"כ מאי ראייה מייתי רב ששת, דילמא לעולם טומאה הותרה בציבור לענין שאינו מחויב לחזור אחר בית אב אחר או אפילו משמר אחר, אבל אם אפשר לעשות בטהרה באותו בית אב ודאי דהוי עכ"פ מצוה מן המוכחר לעשותו, אלא וודאי דמשום מצוה מן המוכחר אין לבזות מצוה ראשונה שכבר התחיל בה אי לא משום דרחויה היא בצבור.

והוסיף שם השבות יעקב, דאין לסתור דין זה מהא דאמרינן בביצה (ט"ז ע"א) דשמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה, הרי דאכל את הבהמה הראשונה שהכין לכבוד שבת והניח את השניה, משום דהתם שאני שעדיין לא התחיל במצוה. וכן גבי אתרוג דאמרינן (בבא קמא ט' ע"ב) בהידור מצוה עד שליש במצוה, מיירי נמי שלא התחיל עדיין במצוה. ושוב הביא שמצא בשו"ת בית יעקב (סימן כ"ו) שכתב ג"כ בנדון כזה, היכא דאין הגדול רוצה לחלוץ או שהיה במדינת הים, ובאמצע הסדר שהתחיל לסדר החליצה מן הקטן

כל הראוי לאכילה יש בו משום שכירת עצם ושאינן ראוי לאכילה אין בהו משום שכירת עצם, מאי בנייהו, א"ר ירמיה פסח הבא בטומאה איכא בנייהו, למ"ד כשר האי פסול, למ"ד ראוי לאכילה האי נמי ראוי לאכילה הוא, ופרש"י האי פסול הוא שנעשה בפסול דטומאה דחוויה היא בציבור אלא שכאן גזיה"כ לפוטרו בו עיי"ש, הרי דלמ"ד טומאה דחוויה בציבור יש על הקרבן שם פסול, וכיון שכן אין זה בגדר הידור גרידא אלא דיש בזה מצוה גמורה לעשותה בטהרה.

אלא דכל זה למ"ד דטומאה דחוויה הוא בציבור ובקושי הותרה, א"כ יש עליו שם פסול ועדיף מהידור גרידא, וע"כ שפיר היו יכולים לדחות ההדלקה הראשונה ולקיימה באחרת. משא"כ אי נימא דטומאה הותרה בציבור ואפילו אהדורי אטהרה לא מהדרינן, נמצא דאין על זה שם פסול כלל והוי בגדר הידור בעלמא, וא"כ י"ל דבכה"ג לא היו יכולים לדחות המצוה הראשונה ממקומה בשביל לעשותה יותר בהידור, ודו"ק. (ובאמת שכנראה שלכך נתכוון השבות יעקב שם, במש"כ דלמ"ד טומאה דחוויה בציבור אם נטמאה המנחה אומרים לו הבא אחרת תחתיה, אע"פ שדוחה המנחה הראשונה ממקומה, משא"כ למ"ד הותרה לא היינו אומרים להביא אחרת תחתיה כיון דאין דוחין המצוה הראשונה משום מצוה מן המוכרח בעלמא).

נמצא דדברי הגה"ק מאוסטרובצא שהדליקו מנורה אחרת שיהא בטהרה גמורה, אתיא למ"ד דטומאה דחוויה בציבור, ולדידיה הותר להם לדחות המצוה הראשונה ממקומה כדי לקיימה בטהרה, משא"כ למ"ד דטומאה הותרה בציבור, לא הותר להם להדליק מנורה אחרת ולדחות המצוה הראשונה ממקומה.

ד) במס' פסחים (דף ס"ו ע"א) אמר ר' נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד, מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה שבת, ותמיד גופיה מגלן דדחי שבת וכו' אלא אמר קרא עלת שבת בשבתו על עלת התמיד מכלל דתמיד קרבה בשבת, ולהלן (ע"ב) אשכחן תמיד ופסח דדחו שבת, דדחו טומאה מנא לן, אמרי כי היכי דיליף פסח מתמיד לענין שבת הכי נמי יליף תמיד מפסח לענין טומאה, ופסח

כאילו התחיל במצוה לפי דבריו ושוב אסור לו להניח אותו משום המוכרח וכו'. ועוד אם כבר לקח האתרוג שאינו מהודר בידו לברך, ועד שלא בירך הביאו לו כחנם אתרוג יפה שאין כמוהו ונתנוהו לו במתנה, לפי דבריו לא יברך כי אם על הראשון שאינו מהודר, ודבר זה נשתקע ולא נאמר, והדבר ברור דבין באתרוג בין בנ"ח ובכל המצות שבעולם מברך על היפה והמהודר ויוצא בו ידי חובתו אף שבא באחרונה, עיי"ש באריכות, והאחרונים דנו הרבה בענין זה (וע"ע בשו"ת שבות יעקב ח"ב סימן ל', ובשו"ת דברי יציב יו"ד סימן ק"פ).

מעתה יש לדון, לפי דברי השבות יעקב דאם התחיל לקיים מצוה בחפץ מסויים אסור לזלזל בה ולהניחה בשביל לקיים המצוה בחפץ אחר אע"פ שהוא יותר מהודר מהראשון, א"כ הכא בנידו"ד שכבר התחילו לקיים מצות הדלקת המנורה במנורה הראשונה ויוצאין בה מעיקר הדין כיון שטומאה הותרה בציבור, שוב לא הותר להם לבטל מצוותה ולהדליק במנורה שניה בשביל לקיים המצוה ביותר הידור, דהא פשוט הדבר דהמצוה הוא להדליק רק במנורה אחת, ואף דמצינו (דברי הימים ב יג, א) בשלמה המלך שעשה בבית המקדש עשר מנורות, מ"מ נחלקו בברייתא (מנחות צ"ט ע"א, ירושלמי שקלים פ"ו ה"ג, וע"ע בברייתא דמלאכת המשכן פ"י אות ו') אם היו מדליקין בכולם או רק במנורה של משה, ואף למ"ד דבכולם היו מדליקים יש מפרשים (עיין רש"י ורבינו גרשום מנחות שם, ובמ"ש בקרן אורה שם) דהכוונה שפעמים הדליקו בזה ופעמים בזה אבל לא שהיו מדליקין בכולם, ואע"פ שהמנורה הראשונה עדיין היתה דולקת, מ"מ בעצם הדבר שמדליק שוב כדי לקיים המצוה בהידור הו"ל בכך בזיון ודחיה להדלקה הראשונה.

אמנם נראה דיש חילוק גדול בין נידון השבות יעקב לנידו"ד, דהשבות יעקב איירי במי שיכול לקיים המצוה לכתחילה בחפץ הראשון אלא שרוצה להניחה בשביל לקיימה יותר בהידור, משא"כ הדלקת המנורה בטומאה אע"ג דדחוויה בציבור מ"מ הוי פסול בעצם, אלא דגזיה"כ הוא שדחוויה בציבור, ועיין גמ' פסחים (פ"ד ע"א) דת"ק יליף מועצם לא תשברו בו כו' ככשר ולא בפסול, ורבי אומר בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו

שני עד דאיכא רוב צבור, וכה"ג כתבו התוספות בסנהדרין (ס"ו ע"א) בהא דמרכיני דבת שקללה לאו"א חייבת מדכתיב איש איש כי יקלל וגו', וכתבו התוס' דהא השוה אשה לאיש היינו היכא דכתיב בלשון זכר, אבל הכא דכתיב איש הוא ממעטינן אי לאו דכתיב איש תרי זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות עי"ש, ועיין עוד תוי"ט רפ"ב דזבים, ויוצא מדבריו דהא דילפינן דאין ציבור נדחה והיינו דווקא כשרוב הציבור ממאין ילפינן לה מכפל הלשון דאיש איש, דבלא"ה הוי אמרינן דגם עיר אחת או שבט אחד אינו נדחה.

ואמנם הך מילתא דדרשינן איש איש, אתיא דווקא למ"ד דלא דברה תורה כלשון בני"א, כדמצינו בדוכתין סגיאין דרק מ"ד דלא דב"ת כלב"א דרש יתורא דאיש איש (עיין יבמות ע"א ע"א, סנהדרין נ"ו ע"א, פ"ה ע"ב, זכחים ק"ח ע"ב, ערכין ג' ע"א, גדה ל"ב ע"ב) משא"כ מ"ד דב"ת כלב"א אין כאן קרא יתירא ולא דרשינן מיניה, ופלגי בה תנאי בכמ"ק אם דב"ת כלב"א.

ומובן היטב דבהא קמיפלגי הנך ברייתות דהאי תנא דדריש דטומאה הותרה מבמועדו, לא ניח"ל למידרש מקרא דאיש איש, משום דקשיא ליה דאת"ל דאיש ממעט ציבור א"כ נמעט אפי' שנים כעין הא דכי יכרה איש בור, ועכ"פ נמעט עיר אחת או שבט אחד דלא יידחו, ואין לומר דמרכיני להו מאיש איש, דלאו ריבויי הוא, דס"ל דדברה תורה כלב"א, מש"ה יליף ליה מבמועדו. משא"כ הך ברייתא דיליף מגז"ש קאי כהאי תנאי דלא דב"ת כלב"א, לכן שפיר ילפינן לה מאיש איש.

ויציבא מילתא דר' יוחנן הוא דמפרש לה להאי מילתא דילפינן מקרא דאיש איש, דקאי לשיטתיה דס"ל בעלמא דלא דב"ת כלב"א, מהא דדריש בע"ז (כ"ז ע"א) המול ימול, ובחולין (פ"א ע"ב) האכל יאכל עי"ש (עיין מלה"ר ערך דב"ת אות י"ז), ודו"ק.

(ה) והנה בערבי נחל (דרוש ד' לשה"ג, ד"ה והנה) כתב בתו"ד, לבאר דברי המשנה בריש פרק אלו דברים (פסחים ס"ו ע"א) דס"ל לרבי אליעזר דגם מכשירי פסח דוחין את השבת, והשיב ר"א לר"ע עקרת מה שכתוב בתורה במועדו בין בחול בין בשבת וכו', ודקדקו המפוי' על הלשון 'עקרת' מה שכתוב בתורה, דהו"ל לומר בקצרה הרי נאמר

גופיה מנא לן, אמר רבי יוחנן דאמר קרא איש איש כי יהיה טמא לנפש איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נידחין לפסח שני אלא עבדי בטומאה. ולקמן בגמ' (ע"ז ע"א) דת"ר וידבר משה את מועדי ה' מה ת"ל לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח שנאמר בהו במועדו במועדו ואפילו בשבת במועדו ואפילו בטומאה (פרש"י במועדו משמע לא יעבור זמנן ואפילו הן טמאין ואפילו הוא שבת), שאר קרבנות ציבור מניין שנא' אלה תעשו לה' במועדיכם וכו' מניין לרבות עומר והקרב עמו שתיה"ל והקרב עמם ת"ל וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל הכתוב קבעו מועד אחד לכולן וכו'.

ובתוס' (דף ס"ו ד"ה מה) הקשו דהנך סוגיות סתרי אהדדי, דבפרק אלו דברים דרשינן דפסח דוחה שבת מקרא דעל עולת התמיד ולטומאה מקרא דאיש איש וכו' והקשו אהדדי, ובפרק כיצד צולין אמרינן דילפינן לה ממשמעות דמועדו דפירושה שלא ידחה בשום אופן, ומסיק התוס' דעל כרחך תנאי הוא דאיכא למ"ד דילפינן ממשמעות מועדו אפי' בשבת ואפי' בטומאה, ואיכא למ"ד דמועדו לא משמע ליה, ובעינן למילף מהנך דרשות דעולת שבת בשבתו וגו' וקרא דאיש איש כי יהיה טמא לנפש. ויש לבאר במה פלגי הני תנאי.

ואמרתי מכבר לבאר בזה, בהקדם מה שהקשו התוס' (ס"ו ע"ב ד"ה ואין) אהא דדרש איש נדחה ואין ציבור נדחה, תימה דהכא לא ממעטינן מאיש אלא רוב ישראל. ובסנהדרין (דף י"ז ע"ב) דרשינן והוצאת את האיש ההוא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך ואיכא דממעט התם שבט, עי"ש, וכתב הרש"ש דיש לתרץ דלעולם מאיש ממעטינן אפילו עיר או שבט וכעין הא דאמרינן בב"ק (נ"א ע"א) כי יכרה איש בור, אחד ולא שנים, וכן בסנהדרין (ע"ח ע"א) בהא דס"ל לריב"ב בהכוחו עשרה בני"א דבזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו, וא"ר יוחנן דריב"ב סבר כל נפש כל דהוא נפש, ופרש"י כל דהוא נפש אפילו מקצתה, ומיהו היכא דהכהו בבת אחת לא קטלינן לכלהו דאיש כי יכה אמר רחמנא ולא שנים שהכוחו עי"ש, אלא דהכא משום דכתיב איש איש א"כ הו"ל מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות עיר ושבט דנדרחים לפסח

מבואר מדבריו שם, דאי ילפינן להא דפסח דוחה טומאה מקרא דמועדו הו"ל כמפרש בקרא והוא היתר גמור, א"כ טומאה הותרה בציבור, אבל אי ילפינן לה מקרא דאיש איש וגו', דאין זו מפורש להדיא, א"כ הו"ל ככל איסור הנדחה מפני היתר ואמרינן דטומאה דחוייה היא בציבור, עיי"ש בהמשך הדברים.

(ו) במס' מכות (י"ב ע"א) אמר ר' זוטרא בר טוביה אמר רב רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו וכו' דתניא ר' אליעזר ואמר עד עמדו לפני העדה למשפט מה ת"ל לפי שנא' ורצח גואל הדם את הרוצח יכול מיד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט וכו' (פי' כדי שיהא מתרין בו, שאם יפשע מכאן ואילך לצאת חוץ לתחומו או אם לא ירצה לדור שם, שיהא דמו מותר מכאן ואילך לגואל הדם אם יצא חוץ לתחומו, ריטב"א), ולהלן ת"ר אם יצא הרוצח אין לי אלא במזיד בשוגג מניין, ת"ל אם יצא יצא מ"מ, והתניא במזיד נהרג בשוגג גולה, לא קשיא הא כמאן דאמר דברה תורה כלב"א הא כמאן דאמר לא דב"ת כלב"א, אמר אביי מסתברא כמ"ד דב"ת כלב"א שלא יהא סופו חמור מתחילתו מה תחילתו (פי' בתחילת הרציחה) במזיד נהרג בשוגג גולה, אף סופו (פי' יציאתו חוץ לעיר מקלטו) במזיד נהרג בשוגג גולה עיי"ש, והנה לשיטת רב דאין רשות לגואל הדם להורגו גם כשיצא חוץ למקלטו אא"כ עמד לפני העדה למשפט, ע"כ דלא דריש קרא דאם יצא יצא לרבות שוגג כמזיד שרשאי להורגו ביצא חוץ מקלטו, ומוכח דס"ל כמ"ד דב"ת כלב"א, עיי' במלה"ר (ערך דב"ת אות כ"ב) שהאריך לדון בזה, ואמנם בחולין (דף כ"ט ע"א) מבואר דרב ס"ל דילפינן מאיש איש כי יהיה טמא לנפש דאיש נדחה ואין ציבור נדחה, וצ"ל דרב לית ליה דהאי דרשא אתיא רק א"נ דלא דב"ת כלב"א וכנ"ל עפ"ד הרש"ש, אלא כמו שתירצו התוס' שם ודו"ק.

ובמלה"ר שם (אות כ"א) עורר במ"ש אביי 'מסתברא' כמ"ד דב"ת כלב"א וכו', דלכא' דברים אלו תמוהים וכבר עמדתי עליהם בגליון הש"ס שם (לפנינו אינו נמצא בהג"ה מלה"ר), דממנ"פ אי ס"ל לאביי בכל דוכתא כמ"ד דב"ת כלב"א א"כ אין צריך סברא לזה, ואי ס"ל כמ"ד דלא דב"ת כלב"א א"כ מה מועיל סברא כיון דגוה"כ הוא שאף רוצח

במועדו. וביאר דהנה סברת ר"ע דמכשירין שאפשר לעשותן מער"ש אינו דוחה את השבת הוא על דרך שאמרו (שבת קל"ג ע"א) דהיכא דאפשר לקיים שניהם אין עדל"ת, וכעין זה י"ל גם לענין מכשירין דכאשר אפשר לעשותן מער"ש הוי כאפשר לקיים שניהם דאין נדחה שבת בעבורם, אמנם לפימש"כ בחידושים ליבמות (כ' ע"ב) דדבר הנאמר בפירוש בתורה להתיר האיסור אינו בגדר דחוייה כלל, אלא הו"ל היתר גמור, ובכה"ג אפי' באפשר לקיי"ש נדחה האיסור משום דהותרה הלאו לגמרי, ומש"ה מותר ביאה שניה ביבמה אע"ג דאחר ביאה ראשונה שוב ליכא עשה דיבום, (עיי' יבמות ל"ט ע"א בהא דתנן דאם כנס את יבמתו הרי היא כאשתו לכל דבר, ובגמ' פשיטא סד"א מצוה דרמיא רחמנא עליה עבדה השתא תיקום עליה באיסור אשת אח קמ"ל, ואימא הכי נמי, אמר קרא ולקחה לו לאשה כיון שלקחה הרי היא כאשתו לכל דבר, ועיי' תוס' שם ח' ע"ב ד"ה מלמד) והיינו דבמקום דהתיר הכתוב להדיא שוב לא נשאר בה שום איסור כלל, ורק בדבר שאינו מפורש בתורה להיתר, אלא דילפינן להתיר אותה, הו"ל כעין עדל"ת דהוי בגדר דיחוי, ואז היכי דאפשר לקיי"ש אין האיסור נדחה.

מעתי' י"ל דבכך פליגי רבי אליעזר ור"ע, דר"א ס"ל דהא דפסח דוחה את השבת הוא ממשמעות במועדו, דרצ"ל שבשום אופן ומצב לא יעבור זמנו, וא"כ הו"ל כמפורש להדיא בקרא דדוחה שבת וטומאה, לכך הוי היתר גמור דאפי' במקום דאפשר לקיי"ש עדל"ת, ולזה גם לענין מכשירין אע"פ שאפשר לעשותן מער"ש מותר לעשותן בשבת. אבל ר"ע ס"ל דלא ילפינן ליה ממשמעות במועדו, אלא מגזי"ש לתמיד דכתיב ביה עולת שבת בשבתו על עולת התמיד וכו', וכיון דאינו מפורש בקרא א"כ היכא דאפשר לקיי"ש אין נדחה האיסור, משו"ה מכשירין שאפשר לעשותן מער"ש אינן דוחין את השבת, וז"ש לו רבי אליעזר, עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה במועדו, רצ"ל דהרי הא דפסח דוחה שבת הו"ל כמפורש להדיא בתורה והו"ל היתר גמור לכך לא איכפ"ל במה שאפשר לעשותן בער"ש, ואת"ל דאין מכשירין דוחין שבת א"כ עקרת מה שכתוב בתורה להדיא במועדו דמינה דהו"ל ההיתר מפורש בקרא, ודו"ק.

בני אדם, וא"כ לא ילפינן היתר טומאה בציבור מאיש איש וגו' אלא מבמועדו, ולכן טומאה הותרה לגמרי בציבור, וממילא לא היו יכולים לחזור ולהדליק שוב כדי להדר ולהדליק במהרה, דכיון דהדלקה ראשונה היתה כשירה דטומאה הו"ל היתר גמור לא היה אפשר לבנות ולדחות את ההדלקה הראשונה, וכיון שלא היו שני הדלקות לכך ליכא סיבה דנאמר שיהא צריך לחזור ולהדליק לכן לדידיה כבתה אין זקוק לה.

אבל אביי גופיה דסבר לא דברה תורה כלשון בני אדם ויליף היתר טומאה מאיש איש וגו' ולא מבמועדו, א"כ לא הוי מפורש בתורה וטומאה דחוויה הוא בציבור דיש עליו שם פסול, וכיון שכן שפיר הותר להם לחזור ולהדליק כדי שתהא ההדלקה במהרה אע"פ שהדלקה ראשונה נדחית ממקומה, ומעתה ראוי לעשות זכר לנס הזה שהיו שם שתי הדלקות ולומר דאם כבתה זקוק לה, ע"כ לא קיבלה.

אך כיון ששמעה משמיה דר' יוחנן דדרש איש איש וגו', דאיהו מרא דשמעתתא דיליף היתר טומאה מאיש איש וגו', ועכ"ז קאמר דכבתה אין זקוק לה, שמע מינא דלא תליא הא בהא, ע"כ הדר קיבלה, ודו"ק.

ונמצא דלא קיבל רק הדין דכבתה אין זקוק לה, אבל הדין דאסור להשתמש לאורה שפיר קיבל נמי מעיקרא, וע"כ פריך והא גמרה, דמה לו להצטער הרי לא נכשל בשום איסור, ומשני דנפק"מ לגירסא דינקותא.

בשוגג אין לו דמים, וכתב דצ"ל דס"ל לאביי דכסתמא אמרינן דלא דב"ת כלב"א אלא דכאן איכא סברא לדבר שלא יהא סופו חמור מתחילתו, ולכן בהכרח צ"ל דכאן דב"ת כלב"א עי"ש, ולפלא על גאון ישראל המלה"ר שלא ציין ע"ז דברי התוס' במנחות (דף י"ז ע"ב ד"ה מאי האכל) שהאריכו שם לדון בשי' תנאי ואמוראי אי דב"ת כלב"א ובסוף דבריהם הביאו הך דאביי דאמר מסתברא כמ"ד לא דב"ת כלב"א, דמשמע שלא בא אביי להביא ראיה, אלא דהתם מסתבר דדברה תורה ולא שנאמר כן בכל דוכתא עי"ש, ועכ"פ נמצא בשיטת אביי דכל היכא דליכא סברא אמרינן לא דברה תורה כלשון בני"א.

וא"ש דאביי אזיל בזה לשיטתו דבפסחים שם (דף ס"ו ע"ב ס"ז ע"א) א"ל רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן אימא איש נדחה לפסח שני ציבור לית להו תקנתא לא בפסח ראשון ולא בפסח שני, אלא אמר רבי שמעון בן לקיש מהכא וישלחו מן המחנה כל צרוע וכו', אמר אביי אי הכי לימא נמי יאמר זב וטמאי מתים ואל יאמר מצורע וכו', אלא אמר אביי לעולם מקרא קמא, אם כן ניכתוב רחמנא איש איש כי יהיה טמא לנפש למה לי וכו', הרי דאביי ס"ל כדרשת ר' יוחנן דילפינן דטומאה הותרה מקרא דאיש איש, והיינו כי ס"ל דלא דברה תורה כלב"א.

ז) ובכך יבואר, דכאשר אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה בטעמיה דרב דכבתה אין זקוק לא לה רצה לקבלה, דקסבר דרק רב הוא דאמר הכי משום דרב לשיטתו דס"ל דדברה תורה כלשון

חצר הקודש צאנז

קרית צאנז נתניה

טנא מלא ברכות

ברגשי גיל והערצה משגרים אנו את ברכותינו ואיחולינו קדם האי גברא יקירא, נודע לשם ותהילה בקרב עם סגולה, תהילתו בקהל חסידים, ערוגת הבושם, פאר מקדושים, חוטר מגזע תרשישים, ה"ה

הגאון רבי יצחק אונסדורפר שליט"א

לרגל פתיחת שערי בית מדרשו "שבילי דוד" בליעקוואד

ברכותינו הנלבבות שגורה שיזכה להרים ולרומם קרן התורה מתוך סיד"ש וכל ברכאן דלעילא ולתתא, שפע ברכה והצלחה מרובה בכל מעשי ידיו המבורכים להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך אורך ימים ושנות חיים, אכ"ר.

ההנהלה

דברות קודש בלילות חנוכה (נר ה' ו' ז' ח') תשפ"ד

האידינא מדליקין מבפנים להורות שעיקר קיום המצות בהצנע ולא בפרסום ובתיקון למידת השבירה בעיניים שהוא מומאת עשיו ויון (נר ה' חנוכה) ♦ 'וצדיק באמונתו יחיה' - הגאולה העתידה תהיה בזכות ההתחזקות באמונה תמימה בהשגחתו העליונה על כל דבר ודבר קמן בגדול (נר ו' חנוכה) ♦ ע"י הגשמיות והחומר העכור יכול ליפול האדם למצב שגם כשיראה נכוחו נס גלוי לא יכיר בגדולת הבורא ית' ולא יבוא לידי אמונה, ועיקר הישועה הוא מה שמכירים בני ישראל בגודל הנס שעושה עמהם הקב"ה (נר ז' חנוכה) ♦ א. כמ"ת הורה הקב"ה לכל ישראל שגם כשיהיו בשפל המצב בדיוטא התחתונה לא ירפו מדברי תורה, וזהו עיקר החנוכה להתחזק בעסק התורה הק'. ב. מלחמת יעקב עם שרו של עשיו, ומלחמת היוונים היתה שביקשו לבטל חלק התורה שבע"פ מבנ"י. ג. ע"י התורה שהוא למעלה מן הזמן ממשיכים קדושת ואורות ימי החנוכה לכל השנה בבחי' למעלה מן הזמן (נר ח' חנוכה)

נר ה'

עיניים, ודברים אלו הם עיניים מכשוננו של עולם ומ"מ ניתנה הרשות לפרשם ע"ד העבודה. ובספרי המקובלים מבואר שמחמת שבירה זו נוצר מידת עין רעה, ופעמים ששורה על האדם עין הרע שהוא ג"כ בא מחמת השבירה במידת עיניים. ולזה אמרו חז"ל דאין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, כי בדבר שהוא באתגליא ובפרסום יש בכח עין רעה זו לשלום, משא"כ בדבר הסמוי מן העין.

- כח עשיו הרשע משורש ר"ע עי"ן -

ב) והנה כתב במגלה עמוקות (פר' קרח) ברמז הפסוק (בראשית לב, ז) והנה עשו בא וארבע מאות איש עמו, שזה מרמז על פגמה של אות עי"ן הנותנת כח לשרו של עשו וגונדא דיליה, כי ר"ע עי"ן בגימטריא ת', כי כח גונדא דעשיו הוא מפני רעתה ופגמה של אות ע', ובכח זה רצה לבוא אל יעקב ולהכניעו, יעו"ש לדרכו.

ולהנ"ל אפ"ל, דכששמע עשיו כי שב יעקב מחרן ועמו רכוש רב, וכאשר שלח לו יעקב לומר (בראשית

ע"ד אנדה ראוי לבאר הא דתקנו חז"ל בנר חנוכה שאינם אלא 'לראותם בלבד' ותקנו שאסור להשתמש לאורה (שבת דף כ"א ע"ב), ואם הניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי דלא שלטא ביה עינא.

כן ראוי ליתן טעם למה שאמרו שם חז"ל דיש להדליק על פתח ביתו מבחוי, וברמ"א (טושו"ע סי' תרעא) האידינא מדליקין מבפנים.

- בחטא אדה"ר נגרם שבירה במידת עי"ן -

א) ואפ"ל, ובהקדם מאמר חז"ל (ב"מ דף מ"ב ע"א) אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים כח, ח) יצו ה' איתך את הברכה באסמך. ולכא' ראוי לבאר טעמא מאי אכן אין הברכה שרויה כי אם בדבר הסמוי מן העין, היד ה' תקצר להשרות ברכתו גם בדבר מגולה ומפורסם לכל.

ויל"ב הענין, עפ"י הגודע מהאריה"ק דבחטא אדם הראשון שפגם אז בבחי' 'וכי תאווה הוא ליעיניים' (בראשית ג, ו) אז נעשה שבירה במידת

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת

ידידינו הנכבד ומאד נעלה, רב חנינא זרב חסדא, נודע בשערים לשם ולתהלה,
איש האשכולות, נדיב ונכבד ומאוד נעלה,

הנדיב הרה"ח ר' אהרן שמואל בלומענבערג הי"ו - מאנסי

שהרים תרומתו קודש להדפסת מעיינות הקודש דברי האגדה מימי החנוכה

לרגל השמחה השרויה במעונו

שמחת הבר מצוה לבנו הינו"ח כמר חיים מאיר נ"י

במזל טוב ובשעטומ"צ

ויהא רעוא שבזכות עזרתו הנדיבה יתמשך עליו ועל ב"ב שפע חיים טובים וארוכים,
ברכה והצלחה, וימלא ה' כל משאלות לבו לטובה ולברכה לעלם ולעלמי עלמיא

לב, ו) 'זיהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה', על זה גמר עשיו בדעתו לילך אליו ולכלות כל ממנו ורכושו, שלא על ידי מלחמה, כי אם על ידי שיבוא ויכניס עין הרע ביעקב וממונו, ובכח עין רעה יוכל לשלוט עליו ולאבד הימנו כל רכושו. ולזה בא עשיו להקביל פני יעקב וד' מאות איש עמו דייקא.

ובכדי להנצל ממידה רעה זו, הרבה יש לבקש ולהתחנן לפני הבוכ"ע שכשישרה ברכתו עליו יהיה זה בצנעא ובהסתר מעין כל, היפוך מהטומאה אשר כל כוחה הוא תמיד בפרסום, והרשעים תמיד יעשו כל מעשיהם מתוך פרסום שישמעו הכל ויראו, כגון שיבנה לעצמו פלטרין ודירה נאה שידברו הכל אודות בניינו וכו', וכן בשאר עניינים. ודבר זה מורה כי שורה רוח טומאה עליו. ומעתה מאחר והטומאה שולטת עליו שוב בכוחו להזיק ולהחריב לאחרים על ידי עין רעה.

- שליטת היוונים בישראל היה ע"י כח עין רעה -
 ג) ענין זה של עין רע מצינו אצל היוונים, דהנה נודע מש"כ הרמב"ם (הל' חנוכה, פ"ג ה"א) שהיוונים פשטו ידם בממונם ובכנותיהם, והיינו שלא רק מה שעשו שמות בבני ישראל אלא שלטו גם על ממונם, על ידי שבאו אל בני ישראל בתחבולות, שהיוונים בנו לעצמם בתים וארמונות בפאר מלכים ממש כדי שיראו עין כל, עד שהעם התחילו לנהות אחריהם, ויעשו גם הם להם בתים בכל מיני פאר והדר, וכל אחד חישב שביתו יהיה נאה ומהודר יותר מזולתו, כדי שיהיו הכל רואים את יכולותיו, וכיון שנתגברה בחי' עין רעה, שוב נתגברה בכל תוקף כוחו של עשיו הרשע וארבע מאות איש עמו, עד שעל ידי כן היה ביד היוונים לשלוט על ממונם של ישראל. ושליטתם היתה באופן מבהיל עד למאוד, וכאשר אמר מרן אאדמו"ר זי"ע (ראה שו"ת דברי יציב אור"ח סי' רפג) דהא דאיתא בגמ' (ברכות דף ל"ג ע"ב) גבי הבדלה דהענו חזרו וקבעוה בתפילה קאי על הדור בו שלטו היוונים בישראל (ושוב מצא שכבר כתבו כך כמה מהקדמונים בסי' הר"ש מגרמזא בסדר הבדלה, וכן בפירושי הריב"ן לברכות שם), שהטילו מיסים וארנוניות על ישראל ועינו אותם הרבה כ"כ.

ולזה כשבאו חשמונאי ובניו המה לימדו את העם דעת כי לא ככל הגויים בית ישראל, וסוד קיומה של

כלל ישראל הוא דייקא על ידי הצנע לכת, לעשות הכל בהשקט ובמתינות בלא רעש ופרסום בריש גלי, אלא שיהיו כל מעשיהם בבחי' סמוי מן העין.

וענין זה שייך הן בגשמיות והן ברוחניות, וכדאיתא בירושלמי (חגיגה פ"א ה"ב) ואף נפסק בן להלכה (או"ח סי' תקס"ה, סעי' ו') דהמתענה ומפרסם ברכים נענש על כך, כיון שמראה צדקתו לפני הכל, וע"ז אמר הכתוב (מיכה ו, ח) ומה ה' דורש ממך וגו' והצנע לכת עם אלוקיך, כי רק מה שעושה בצנעא ובהחבא רק בה שורה הברכה ומתקיימת בידו.

ולזה היה הנס דייקא באופן כזה שמצאו רק פך אחד של שמן שהיה בו להדליק רק יום אחד, ונעשה גם והדליקו ממנו ח' ימים, ולכאוי' הלא לא עבד קוב"ה ניסא למגנא (ברכות דף ג"ח ע"א), ומיעוטי בניסא עדיפא, ומפני מה איפוא לא נעשה הנס באופן כזה שאותו הכד שלא שלטו בה יד זרים לממאותה יהיה בה ד' לוג - שהוא שיעור המספיק בשופי להדלקת ח' ימים.

ולדרכינו יבואר שפיר, כי הקב"ה היה חפץ דייקא בנס כזה, כי על מנת שתחול הברכה בהכרח הוא שיהיה זה באופן הסמוי מן העין, ולכן מצאו רק פך אחד שהיה בה רק חצי לוג, וחילקו השמן ונתמלא הפך או שנתמלא המנורה, מבלי שהאחרים ידעו מכך, וכיון שלא היה הנס מפורסם לרבים כ"כ, על כן דייקא שרתה בו הברכה, והיה ישועה גדולה לכל כלל ישראל באותו העת.

- מלחמת יעקב עם שרו של עשיו להכין הדרך
 לבנ"י לדורות עולם -

ד) ויובן בזה מה שרמזו בספרים (ראה דעת זקנים לבעלי התוס' בראשית שם, של"ה תורה אור, פר' וישב, ובברכת הזבח ויש"ך עה"ת, שם) במה שנא' (בראשית לב, כה) ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו, ודרשו חז"ל (חולין דף צ"א ע"א) שחזר על פכים קטנים, שזה היה כד השמן שנעשה בו הנס בימי חשמונים, יעו"ש. ולהנ"ל יובן הרמז כי חזה יעקב אבינו ברוח קדשו את כל הדורות העתידיים, וראה שישלוט בהם בחי' עי"ן ר"ע, על כן חזר והכין להם לישראל נס פך השמן, המורה כאמור דאין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין.

ועל זה נלחם בשרו של עשיו שכאמור בא עם

שאין בזה תועלת לרבים הסתירו והצניעו, עבודתם בתורה ובמצוות, דביקותם בכורא ב"ה ובתפילתם וכו'. ולזה נמי היתה עבודתם רצויה לשמים כי לא היה לטומאה כל שייכות וחלק בה. ואמנם מה נאמר ומה נדבר בדורותינו שנתקיים בנו 'ויבוא גם השטן בתוכם להתייצב' (עפ"י איוב ב, א), ועל ידי הפרסום הרב וכו' יש כח ביד הטומאה להתייצב ולחמוס ולגזול כל העבודות הן ברוחניות והן בגשמיות.

ועל זה תקנו חז"ל להדליק נרות חנוכה 'עד דכליא רגלי דתרמודאי', היינו כאשר יבוער רוח הטומאה מן הארץ ויתוקן חטא אדם הראשון, ויתוקן מידת השבירה בעיניים, ויכלו טומאת עשיו וגונדא דיליה, או אז נוכל להדליק בחוץ ובפרסום, כי אז יקויים הכתוב (יחזקאל לח, כג) והתגדלתי והתקדשתי לעיני העמים, ברם עד אותה העת מדליקין מבפנים, וע"ד מה שהורו חז"ל (חגיגה דף ט' ע"ב) יאה עניותא לישראל כברזא סומקא לסוסיא חיורא, ופירש זקה"ק מרודניק זי"ע (ראה דרשות חורש"י תשמ"ג, פר' ח"י) דלכאורה יפלא שחז"ל יאמרו שהעניות יפה לישראל, ולא כדרך שאמרה תורה בכל מקום (דברים טו, יח) וברכך בכל אשר תעשה וכו"ב, וגם למה נקטו המשל של ברזא סומקא לסוסיא חיורא, אלא הכוונה שכשם שאין מלבישים את הסוס את תכשיטיו בהיותו באורווה אלא רק בצאתו לרחוב, כך גם העניות יפה לישראל כלפי חוץ, שברחוב יתנהג בצורה שיחשבו כי עני הוא ולא באופן המושך את תשומת לב הבריות, ואדרבה יקפיד שכובעו לא יראה יפה כ"כ וממעילו יחסרו כמה כפתורים וכו"ב, ובתוך הבית פנימה ימלאו אסמיו בממון רב, ויהא לו מכל טוב וטוב ככל אשר יחסר לו, אתוד"ק. וכאמור כהיום המצב הוא בהיפך הגמור, שבחוץ מתפארים רבים שכולם ידעו וידברו מהם, כי בושים הם שידמו אותו לעני שאין בידו מאומה.

ו) ולזה מצוה להדליקה למטה מעשרה דייקא (שבת דף כ"א ע"ב), להורות לאדם על ענין ההצנע לכת בעבודת השי"ת, ולא להגביה ולפרסם עצמו ברבים, והורו על מצות ההדלקה דייקא למטה מעשרה על מנת שלא יראו אחרים בעבודתו, שעל ידי כן לא יהיה כח ושליטה ביד הטומאה על מצוותיו. דבר זה עמד בעכרם של ישראל באותו הדור,

ארבע מאות איש עמו, ות' בנימטריא עי"ן ר"ע, כי ידע שכוחו וגבורתו של עשיו הוא דייקא במה שמכנים עין רע בכל דבר, ונלחם כנגדו לכטל מעמו בחי' זו. ואפשר דלזה נמי הסתיר יעקב את דינה מעיני עשיו הרשע, כי חשש שמא ישלוט בה מעין הרע של עשיו, וברכת הוי"ה שורה כאמור דייקא על דבר הסמוי מן העין.

ובאותה העת הכין יעקב נס ואורות ימי החנוכה שיוכלו בני ישראל להתגבר על קליפת 'וכי תאוה היא לעיניים', שלא יעשו מעשיהם ומצוותיהם על מנת שישלטו בזה עין רבים וידברו וישוחחו אודותיו, כי אם אדרבה כל מעשיהם יהיו בהצנע לכת עם ה' אלוקיהם, שעל ידי כן יזכו לקיום הכתוב (דברים כח, ח) יצו ה' אתך את הברכה באסמך ובכל מעשה ידיך, ולא יחסר להם לישראל מאומה, אלא יהיה לכל אחד ואחד די מחסורו אשר יחסר לו.

- מה ה' דורש מעמך הצנע לכת עם ה' אלוקיך - (ה) והיינו טעמא למה שאמרו חז"ל (שבת דף כ"א ע"ב) דמצות נר חנוכה מצוותה עד דכליא ריגלא דתרמודאי, להורות בזה על ענין האמור, שבעוד שכל אומות העולם כל אחד ואחד מחשבתו נתונה תמיד לגבוה, לפרסם ולהגדיל שמו למען ישמעו ויראו כל עמי הארץ, וידעו הכל מכוחם וגבורתם וכו', הרי שבני ישראל מבקשים ומתפללים בהיפוך דייקא, וכפי שהתפללו דבי רבי ינאי (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ב) ואל תעשינו שיחה בפי הבריות, שלא ידברו ולא יפורסמו מאומה אודותיהם, ביודעם שעל ידי הפרסום יבואו לידי הפסק, כי כל הברכה השורה על האדם תאבד ותלקח הימנו על ידי הפרסום.

ומוכרח אני לומר, כי בעוד וישנם כאלו שמדפיסים ומפרסמים תמונות וידועות ברבים וכו' להראות ולהודיע, ומדמים כי דבר טוב המה עושים, הרי שהאמת המובן לכל בר דעת ומבין כי זהו היפוך הגמור, ובוודאי לא יצא מכך כל טובה וברכה, ואדרבה ואדרבה יש בכך סכנה גדולה לאדם. וכנודע מצדיקים שכל ימי חייהם ביקשו להסתתר שלא ידעו מהם הבריות וידברו אודותיהם כלל ועיקר. וגם אותם שנתפרסמו ברבים הרי שבכך מסרו נפשם עבור הכלל להנהיגם ע"ד האמת ולקרנם אל השי"ת. אכן מכל מקום כל מה שראו

הגדול שהיה שם הוא דייקא במה שהורו מתתיהו ובניו ולמדו את העם הדרך הישרה להתנהג בהצנע לכת, ועל ידי זה גופא קרבו קץ הישועה, ושרתה הברכה על בני ישראל. וכן הוא בכל דור ודור שאורות ימי החנוכה בכוחם להמשיך שבמהרה יהיה כליא רגלא דתרמודאי, להאיר על בני ישראל באור החסד, שיקויים הכטחת הקב"ה לעבדיו הנביאים (עפ"י ירמ' ל, יא) ובכל העמים אעשה כלה.

יעזור השי"ת וירומם קרן ישראל אשר בהם בחר ה' מכל העמים, וכמו שנא' (דברים ז, ו) כי עם קדוש אתה לה' אלוך. וינקום השי"ת נקמת דם עבדיו השפוך, כי כל מיפי דמים ודמעות של בני ישראל מכל דור ודור מימות עולם ועד היום הזה מנויים ומקובצים הם לפניו ית"ש, ואין שכחה מלפני כסא כבודו, ובהגיע עת פקוד ישולם לאומות העולם כפליים כמעללם.

יתן השי"ת לבני ישראל שפע ברכה והצלחה, ולא ירעו ולא ישחיתו הקליפות ואומות העולם בכל הר קדשי, ואדרבה יקויים בהם (תהלים צא, יא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, וכיון שדרך הגלות ארוכה היא כ"כ, בהכרח שיצטרכו בני ישראל לשמירה גדולה מן המזיקים וכל המכשולות והתקלות ברוחניות ובגשמיות. יעזור השי"ת ואור חדש על ציון תאיר ונוכה כולנו מהרה לאורו בגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

נר ו'

הנה התנבא זכריה (מ, יג) ועוררתי בניך ציון על בניך יון, הנה התנבא על הנס החנוכה כמו שאמרז"ל בפסיקתא (פ"ב, א) וז"ל, ולמה מדליק נרות בחנוכה אלא בשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון שנאמר ועוררתי בניך ציון על בניך יון וכו'. והנה יש להתבונן למה אמר בניך ציון ולא בני ישראל וכיוצא, אבל הוא מה שכתבתי לך שלשים שהנס הנעשה בהארות האור הנסיי הוא מן אור הגנוז, ונעשה בהפסקת הנבואה, והוא חינוך לגאולה האחרונה שיתגלה האור הגנוז במילואו וטובו, ואדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, ונבאו בניכם

שלא הבינו הענין להמשיך הברכה דייקא בבחי' הסמוי מן העין, ועשו כל מעשיהם בפרסום, עד שעל ידי כן היה כח ביד היוונים לשלוט בהם. וכשנצחום קבעו חז"ל להדליק מבחוץ עד דכליא ריגלא דתרמודאי, וכנ"ל לרמזו על העת אשר יבוער קליפה זו שלא יהיה לה עוד שליטה על בני ישראל. ומהאי טעמא גופא פסק הרמ"א להדליק מבפנים.

ועל מנת שיהיה קיום למצוה זו עולמית, ואורות ימי החנוכה ילוו אותנו תמיד, על כן בהכרח לדעת שעיקר העבודה היא דייקא העבודה הפנימית עבודת הלב, אשר מליכא לפומא לא גליא, ורק לפני הבורא ב"ה היודע מחשבות גלויים וידועים, כי ה' יראה ללבב (שמאל-א טז, ז), והוא מכיר ויודע בכוונתנו האמיתית לעשות רצונו בלבב שלם. ולא לעשות חלילה פעולות משונות בפעולות חיצוניות למען יראו אחרים ההתלהבות וכיוצ"ב, כי העיקר הוא להבעיר ולהדליק מבפנים דייקא, שיהא לבו בוער בקרבו בעבודת השי"ת בלתי לה' לכדו.

ז) ויורמו במנהג ישראל לשחק ב'דריידע'ל' בימי החנוכה, כי הנה הדריידעל שהוא מסתובב ומסתובב סופו נופל כאבן דומם, ומורה שכל מי שעבודתו הוא בפרסום ממקום למקום שיראוהו אחרים ויביטו בו וידעו כגדלו ותפארתו סופו שיפול ולא יצליח, לא כן מי שהוא כל עבודתו בהצנע לכת הוא יהיה לו עמידה טובה וקיום לעד. ותוקף הנס

המשורר האלוקי דוד המלך ע"ה אומר במזמוריו (תהלים לג, יח-כב) הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב, נפשנו חכתה לה' עזרנו ומגננו הוא, כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשך בחנו, יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך. ובספה"ק איתא נפשנו חכתה לה' ר"ת להדליק נר חנוכה, וראוי לכאר השייכות לחנוכה.

- אורות והתעוררות הגאולה דלעתיד החלו

להתנוצץ בימי החנוכה -

(א) ויבואר ובהקדם דבר נפלא שכתב רביה"ק מוהרצ"א זי"ע בבני יששכר (מאמר ד, אות קנ"א) וז"ל, ק

- וצדיק באמונתו יחיה -

ובנותיכם (יואל ג, א), עכלה"ק.

ג) ורביה"ק מוהרצ"א זי"ע מסיים שם ביאור הענין, וזל"ק, וזהו שתמצא חנוכה בגימטריא פ"ט, הוא מספר הסוכם למספר צ', הנה עם הכולל מספר צ', ע"כ כוונת מרן זלה"ה (פע"ח שער החנוכה, פרק ד) להדליק נר חנוכה להדלי"ק יכוין עם הכולל פ"ט וצ', עיי"ש, עכלה"ק. וכוונת דבריו הק' כי חנוכה שנתקן כאמור לימי הגלות, הרי שהוא עולה בגימטריא פ"ט מספר הסוכם לאות צ', המרמז על הגאולה העתידה כנ"ל, שעל ידי ימי החנוכה יתעורר קיום נבואת זכריה 'ועוררתי בניך ציון על בניך יוון' כנ"ל.

ובביאור ענין האות צ' הגם שאין אתנו יודע בכוונות ורזי הדברים, אמנם י"ל דזה רומז למה שנא' (חבקוק ב, ד) וצדיק באמונתו יחיה, שהגאולה העתידה תהיה בזכות האמונה, וכמבואר בחז"ל (תנחומא, פר' בשלח) אין הגלויות מתכנסות אלא בזכות אמונה, שנאמר (שיר השירים ד, ח) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה וגו'.

ועיקר זכות האמונה היא דייקא בשעה שההסתר גדול ביותר ושרויים בחשכות גדולה, עד אשר אותותינו לא ראינו אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה (תהלים עד, ט), ואלה רשעים ושלוו עולם השגו חיל ואך ריק וזיכיתי לבבי (שם עג, יב-יג). והגם שאין לנו כל השגה והבנה, אף על פי כן אנו מאמינים באמונה שלימה כי הבורא ב"ה הוא מהוה כל היות ועושה ויוצר הכל, ומאמינים באמונה שלימה כי הכל הוא מאתו ית"ש. ובזכות אמונה זו נזכה לביאת משיחנו.

ד) ענין זה ביקשו חכמי יון המשכילים לעקור ולשרש מבני ישראל, וכידוע שטומאת יון היתה ריבוי לימוד החכמה (ראה נר מצוה להמהר"ל מפראג, עמ' י"א; וראה תורה אור, לחנוכה, פרק ז), ובקשו בחכמתם כל דבר לבאר ולהכניס עפ"י דרך הטבע, מה שהביא לידי שכחת השגחת הבורא ית"ש שהוא מנהיג כל הטבע כולו (וראה שפת אמת, חנוכה תרס"א, ד"ה כשעמדה). ובגודל טומאתם ביקשו לבטל האמונה התמה מהבוכ"ע לומר חלילה כי אין השגחה פרטית והנהגה עליונה על כל דבר ודבר. ובכל ענין ביקשו לתלות בקי סריקי בטעמים והסברים עפ"י הבנת בני אדם.

והיינו שנתנבא זכריה הנביא עוד טרם החורבן ברוח קדשו על מה שיהיה עם כלל ישראל עד סוף כל הדורות, והתנבא גם על נצחון בית חשמונאי על מלכות יוון הרשעה, שבכך יהיה הכנה על עת ביאת המשיח שאז יקויים היעוד (ישעי' מ, ה) ונגלה כבוד ה', ויתגלה האור הגנוז אשר נגנו בששת ימי בראשית אחר שראה הקב"ה שאין העולם כדאי לו.

והמשיך שם עוד בבני יששכר, וזל"ק, והנה אמרו רז"ל (במדב"ר יח, כא; פרקי דר"א, פרק מז) אותיות מנצפ"ך מוכנים לגאולות, כ' כ' בו נגאל אברהם אבינו ל"ך ל"ך וגו' (בראשית יב, א), [מ"ם ליצחק כי עצמת ממנו מאד (שם כו, טז) נו"ן ליעקב הצילני נא (שם לב, יב)], פ' פ' בו נגאלו אבותינו ממצרים פקד פקדתי (שמות ג, טז), צ' צ' בו עתידין להגאל צ'מח צ'דיק (ירמיה כג, ה). והנה להיות האור הזה נקבע לדורות ליהנות מאורו כל ימי משך גלות הארוך הזה עד כי יצמח צמח צדיק, על כן קראו לימים האלה חנוכה חינוך לגאולה האחרונה שתהיה על ידי אות הצדי"ק, על כן תמצא ציו"ן נוסף אות צ' על אותיות יו"ן, להורות שהגם הזה הנעשה באור הניסוי במפלת יון הוא יהיה לסיוע ולהאיר עד כי יצמח צמח צדיק, וזהו ועוררתי בניך ציו"ן על בניך יו"ן, עכלה"ק.

ב) העולה לנו מזה, כי אורות והתעוררות הגאולה החלו מתנוצצים בימי החנוכה, שהוא היום טוב האחרון שניתן לבני ישראל ללוותם בכל גלויותיהם, עת אשר יהיו בחשכות גדולה והסתר פנים, שאז תאיר להם אור גדול וגבוה, ועל ידה יוכלו להתחזק בחשכות הגלות.

וכבר אמרנו בימי החנוכה לרמוז הענין במה שלא התקינו חכמי אותו הדור להקריב קרבנות כזכר לנס נצחון המלחמה, שכל זה הוא מאחר ועיקר ימי החנוכה נתקנו כאמור ללוות את ישראל בגלותם, על כן לא התקינו להקריב את הקרבנות שאינם שייכים כי אם בזמן שבית המקדש עומד על תילה, ויש לנו כהנים בעבודתם ומזבח מזין ומכפר. ונמצא מעלת ימי החנוכה שמקיימין אנו אותן המצוות כפי שקיימו עליהם בימים ההם בזמן הזה בלא שינוי, והראוני שכבר נתעורר ופירש כן בספה"ק שפת אמת (לחנוכה, תרל"ד, ד"ה לשנה אחרת), יעו"ש.

שאמרו חז"ל (ירושלמי שביעית פ"ט, ה"א; והובא בתוס' ע"ז דף ט"ז ע"ב ד"ה דימוס) שאפילו ציפור משמיא אינו ניצוד בלא הכרזה שמכריזין מן השמים, וכך קיבלנו מגדולי דורות מרן אור שבעת הימים הבעש"ט הק' זי"ע ותלמידיו הק' זי"ע ועוד קודם לכן, שאפי' על חתיכת קש בודדת כשהיא נודדת על הקרקע, אף על זה ישנה השגחה נפרדת איך ואיפא תעצור והיכן תהיה מראשית ועד אחרית (ראה אמרי פנחס להרה"ק רבי פנחס מקאריין, שער ו, אות צה; ועי' עבודת ישראל, פר' בא, ד"ה איתא במדרש; פרי צדיק, פר' אמור, אות ג, ועוד; ועי' בספר עמודיה שבעה, עמוד הראשון, ברית אברהם, אות א; ובשפע חיים, דרשות חורש"י תשמ"א, פר' מצורע, דרשות חורש"י תשד"מ, פר' חוקת).

כן ידוע מרבה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע שאמר פעם, שגם הבהמה ההולכת לדרכה ומטלת גללים, ישנה השגחה פרטית על כל גלל היכן יפול. באותו מעמד היררר אחד מתלמידיו הקדושים בלבו איך יתכן שתהיה השגחה פרטית מאתו יתברך על דבר מאוס כזה, ורבו הקדוש שהרגיש בכך חס עליו והואיל לאלפו בינה. ויהי בבוקר כשהשכים אותו תלמיד קודם אור היום לילך לבית הטבילה, ירד במורד ההר שהיה מכוסה שלגים שקפאו ונקרשו, ולפתע מעד ונפל והחל להחליק וכמעט שלא נתרסקו כל אבריו, עד שנתקל בחפיץ כלשהו ונעצר, כשהביט היטב ראה שחפיץ זה לא היה כי אם גלל שנפל מבהמה וקפא ונקרש מחמת הקור, ועל ידו ניצל מריסוק איברים. בהגיעו לאחר מכן לבית המדרש פגע בו הרבי ר' אלימלך ואמר לו: הראית עתה כי צדקו דברי.

ומרן אאדמו"ר זי"ע (וראה שיעור חורש"י פר' מטו"מ תש"מ), האריך הרבה בכל זה, ובתו"ד שיישנו השגחה מיוחדת על כל עשב, איזה עשב יידרס תחת רגלי האדם ואיזה יישאר על מקומו, איזה עשב ייתלש ואיזה לא. וההשגחה היא מלעילא על כל יצור נוצר קטן כגדול, על כל רמש האדמה, ועל כל עשב וצומח, וכל שכן על כל תנועה ותנועה של כל יחיד ויחיד.

- הטומאה יודעת כי הנאולה תלויה בענין

האמונה וע"כ מתגברת על כך ביותר -

(ו) וכיון שכאמור אין הגלויות מתכנסות אלא בזכות אמונה, על כן רואים אנו בחוש היאך

וכאשר פי' האלשיך הק' (רוממות אל, תהלים צב, ט) הפסוק (תהלים קיג, ד) רם על כל גוים ה' על השמים כבודו, מי כה' אלוקינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ, שאומות העולם אף שאומרים בפיהם ומבטאים בלשונם כי מאמינים הם שישנו בורא ומנהיג לעולה, אכן בליבם יזבזבו לו וכופרים המה ואינם מאמינים בהשגחה פרטית, שהכל מונהג ומושגח בהשגחה יתירה משמי מעל, וכל תנועה וכל זיו שבעולם לא נעשה בלתי רצונו ית"ש, וכי אין עוד מלבדו והבורא ב"ה הוא פועל ועושה כל העשיות והיצורים, אלא מדמים הם שהכל הוא בדרך מקרה ומבעיות העולם בסדר ובמשטר הטבע, ורק בני ישראל עם קרובו הם מאמינים באמונה שלימה שהשי"ת הוא אחד יחיד ומיוחד ומהוה כל הויות, וכל מה שמתרחש ונעשה בעולם הכל הוא מעת הקב"ה, ויודעים בבירור כי כולא עלמא דיליה הוא ואין עוד מלבדו, והוא בכוחו לשדר מערכות הטבע ולהפוך לילה ליום ויום ללילה וכו'.

והנה החילוק בין 'רם' ל'גדול' או 'גבוה' הוא, ש'רם' הכוונה שהוא כולו למעלה ואין לו קשר למטה כלל, משא"כ 'גדול' או 'גבוה' היינו שעולה ממטה למעלה ואף שנמצא גבוה עדיין מחובר הוא למטה. וזה שאמר הכתוב רם זה שנקרא הקב"ה 'רם' זהו רק על כל גוים, זו היא טענת הגויים ואומות העולם שהשי"ת כביכול אינו נמצא ואינו רואה למטה, רק על השמים כבודו שהוא שוכן במרומים ותו לא מידי, ואילו כאן הכל מתנהל עפ"י הטבע. אכן לא כן נחלת עם בני ישראל המאמינים בני מאמינים, שהמה יודעים כי 'מי כה' אלקינו המגביהי לשבת' שהוא בגדר גבוה, והיינו שגם שוכן בתחתונים ומשגיח בעינא פקחא על כל דבר בעולם הזה, והוא המשפילי לראות בשמים ובארץ, היינו גם בשמים וגם בארץ בלי כל שינוי כלל, וכל תנועה וזיו בעולם מושגח בהשגחה פרטית דלעילא, עכתו"ד.

- ישנו השגחה פרטית מלעילא על כל יצור נוצר קטן כגדול -

(ה) בני ישראל מאמינים באמונת אומן כי אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה (חולין דף ו' ע"ב; וראה זוה"ק ח"ג דף רע"ד ע"ב; ויעיין בח"ב דף קע"א ע"א; ח"ג דף פ"ו ע"א), וכנודע מה

הן לגבי יחיד והן לגבי רבים, לגבי הפרט ולגבי הציבור, הכל מושגח בהשגחה פרטית מלעילא. ובוודאי שבהאי זכותא יתעורר רחמי השי"ת עלינו לגאלנו מגלות החל הזה, ואף שבירידת הדורות נפלו וירדו מטה מטה עד שאין לנו זכות אחר להוושע בזכותה, מכל מקום בזכות האמונה נגאל בגאולת עולמים ונוושע בתשועת עולמים.

- ההשגחה סיבת הדביקות - וכפי דביקות האדם בבוראו הריהו מושגח מלעילא -

(ט) והנה כתיב (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום, ונדע מש"כ הרמב"ם (ראה מורה נבוכים חלק ג, פרק נא) כי ההשגחה סיבת הדביקות, שכל כמה שדבוק בבוכ"ע ובאמונתו, הרי הוא מושגח יותר ויותר משמי שמים, וכאשר יאמין האדם באמונת אומן בבוכ"ע וידע כי ה' לי לא אירא (תהלים קיה, ו), כי השי"ת הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, אין עוד מלבדו (דברים ד, לה) ולית אתר פנוי מיניה (תיקו"ו, תיקו"ע דף קכ"ב ע"ב), או אז יעמוד הקב"ה לימינו להשגיח עליו בכל דרכיו. לא כן כאשר יסיה דעתו שאז נעשה מסך המבדיל המפריד בינו לבין קונו, ואף כי בוודאי גם הוא מושגח ע"י השי"ת, מכל מקום השמירה ניטלת מעליו ושוב נתון הוא לחסדי הקליפות והמזיקים, ויש בידם לשלוט ולהביא עליו מקרים וחוליים רעים רח"ל. ולפי ואתם הדבקים בה' אלוקים כפי מידת הדביקות והאמונה, כן הוא חיים כולכם היום.

(י) ויתבאר סמיכות מאמרי רב תנחום בשבת (דף כ"א ע"ב), אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום, נר של הנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה, פסולה כסוכה וכמבוי. ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום, מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים, אלא מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו.

ולהנ"ל י"ל, דהנה 'נר' מורה על השכינה הק' אור עולם, ומי שהוא מאמין בהשגחתו ית"ש, אולם מועה לומר כי ההשגחה הוא רק למעלה מכ' אמה, בעולמות העליונים, ומדמה שכאן בעולם הזה צריך הוא להרבות ולהשתדל בדרך הטבע לפרנסתו וכו',

שהטומאה מתגברת ביותר לבטל האמונה מלכות בני ישראל, והיינו מאחר ויודעים ומכירים הם שעומדים אנו על מפתן הגאולה ממש, וכי כבר קרוב יום ה' ממש, על כן מניחה היא כל כובר משקלה ועיקר המלחמה ניטשת לבטל את ישראל מעיקרי האמונה. ולזה יכולים לראות ולהבין כי אצל אלו שעוסקים בעולם התשקורת הצייטונגען וכיוצ"ב וכל עושי דבריהם של כוחות הטומאה תולים כל דבר בהסבר טבעי, לומר שכך אירע מחמת סיבה פלונית, ואומה זו סייעה ועמדה לימין אומה אחרת מחמת טעם זה וזה וכו'. וכיון שבאים הדברים לאחמ"כ בכתובים ע"ג מכתבי העת, וכל שכן מי שאין שכלו בקדקדו רח"ל ונכשל ורואה ומביט בדברים שאין להביט בהם, בלתי באפשרי שלא ישפיע הדבר על האדם להסיתו מדרך הישרה ולבטלו מן האמונה התמימה והישרה.

(ז) ועל זה נתקנו ימי החנוכה להאיר לנו החשיכה בשנות הגלות, ונרמזו בפסוק 'ועוררתי בניך ציון' על בניך יון, שמוסיפים האות צדיק המורה על בחי' 'וצדיק באמונתו יחיה', על קליפת יון, למחות קליפת יון המבקשת לבטל האמונה מישראל, כי אם אדרבה בימי החנוכה יתחזקו בני ישראל באמונת אמת להודיע ולהודיע כי אין עוד מלבדו, ושום דבר בעולם אינו מתנהל על פי טבעיות, וגם מה שיש עליו לכוש וכיסוי עפ"י דרך הטבע, אכן נדע ונשריש בקרבנו להאמין באמונת אומן כי על כל דבר ודבר ישנו השגחה פרטית מלעילא. ולזה מצוותה להדליק למטה מעשרה טפחים דייקא (שבת דף כ"א ע"ב), מקום אשר מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה (סוכה דף ה' ע"א), ומורים אנו בזה כי אף על מקום זה ההשגחה העליונה משגחת תמיד בכל עת, על רמש האדמה ועל עשב הצומח, ועל כל יציר נוצר, ואמונה זו כאמור היא היפך קליפת יון שביקשו לבטלה מישראל.

(ח) ובדורנו המלא זוהמא וכפירה, הרי שיש הרבה לדבר בענייני אמונה, וכמאמר הצדיקים ברמז הפסוק (תהלים קטז, י) האמנתי כי אדבר, שעל ידי דיבורי האמונה יבוא האדם לידי אמונה בהשי"ת, ואף כי בוודאי כולם מאמינים בו ית"ש, אכן כאמור יש לנו לשרש ולהחדיר בקרבנו לידע באמת שכל תנועה ותנועה, וכל מה שיקרה עם האדם תמיד בכל עת,

שלימות האמונה הוא לבוא כנ"ל להכרה זו לידע ולהאמין כי אין עוד מלבדו, ולראות השגחתו ית"ש בכל ענין וענין, ולבוא לזה הוא דייקא על ידי עסק התורה וקיום המצוות.

ובדרך רמז אפ"ל, דהנה תיבת 'מצות', הוא אתוןון 'מות' והאות 'צ' באמצע, מורה בזה שללא האמונה הרמוז באות 'צד' ע"ד 'צדיק באמונתו יחיה', הרי שלא יזכה האדם לבחי' 'ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום', כי אם לבחי' מות רח"ל, ורק על ידי שנכנסים הצ' באמצע יתהפך ממות למצות. וכאמור תכלית קיום המצוות ולימוד התורה הק' הוא הצ' שבאמצע, היינו שיבוא האדם על ידיהם לידי אמונה תמימה ותמה.

יב) על זה אמר המשורר האלוקי דוד המלך ע"ה עיני ה' אל ידאיו למייחלים לחסדו, ומי שהוא בכלל המייחלים לחסדו ויודע כי הבוכ"ע הוא הוא שעושה הכל ורק בידו להושיע ומבלעדו אין כלום, הוא הוא שיזכה להציל ממו"ת נפשם, וכנ"ל דמבחי' מות יהיה בחי' מצו"ת, ועל ידי כן ולחיותם ברעב, ולא אירא ממאומה.

והמשיך ואמר נפשנו חכתה לה' עזרנו ומגננו הוא ורמוז כאן ענין ימי חנוכה להדליק נר חנוכה, כי כאמור עיקר ימי החנוכה נתקנו להורות על התחזקות בעניני האמונה, ולהורות שעל ידי כח האמונה שיודע האדם כי עזרנו ומגננו הוא, על ידי כן בוודאי כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו במחננו, וה' לי לא אירא, דבוודאי לא יארע לו מאומה, כי יהיה השי"ת בעזרו להושיעו מכל צרותיו.

יג) והנה כתיב (עובדיה א, יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם, ואפ"ל דזהו בקדושת אור נרות החנוכה, שהגם שאין אנו מבינים ומשיגים בהם, מכל מקום מאמינים אנו שבכח העלאת והדלקת הנרות יכנס בנו ניצוץ קדוש אשר יכלה כל הקליפות. וביותר לפי המבואר בספה"ק (ראה בני יששכר, מאמרי כסלו טבת, מאמר ד, אות לד) ד'מלך יון' בגימטריא יוסף, וכן מבואר עוד בספה"ק (ראה מגלה עמוקות, פר' ואתחנן, אופן רנב; ובבני יששכר שם) כי אנטיוכס בגימטריא יוסף, ומורה שהכנעת קליפת יון תהיה על ידי יוסף אשר יצא מעמו ניצוץ קדוש

כי הנהגת העולם הוא עפ"י טבע, הרי שמחשבה זו פסולה. ואדרבה האיש הישראלי צריך להחזיר ולידע באמת כי אין דבר שאינו מושגח בהשגחה יתירה מאת הבורא ב"ה, ומעתה כיון שמושגח הוא ע"י מלך עליון בוודאי לא יארע לו מאומה, ולזה הסמיך רב תנחום לדרוש ואמר מאי דכתיב הבור ריק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, דבזה רומז על מעלת הדבוק בהשי"ת באמת שלא יוכלו להזיקו ולהרע לו כלל וכלל, שכשהכניסוהו לבור נחשים ועקרבים הרי שעפ"י דרך הטבע לא היה יוסף יכול לציאת משם בעודו בחיים חיותו, כי הוא ברי הזקא, וכדאמרו חז"ל (יבמות דף קכ"א ע"א) הגופל לבור נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת. ומכל מקום כתיב ביה ביוסף (בראשית לט, כ) ויהי ה' את יוסף, דמאחר והיתה אמונתו בהשי"ת איתנה וחזקה כברזל והיה דבוק בו תמיד בכל עת, הרי שלא היו יכולים להזיקו כלל ועיקר, הן בבור נחשים ועקרבים, והן אח"כ כשהיה בבית פוטיפר ובנסיונות הקשים, וכן בבית הסוהר, כי בכל מקום היה ה' עמו.

- תכלית כל התורה הוא לבוא לידי אמונה -

יא) נודע מאמר רביה"ק הרר"א זי"ע (נועם אלימלך, פר' יתרו, ד"ה או יאמר וידבר) עה"פ בתחילת עשרת הדברות (שמות כ, א) וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמר, וזל"ק, או יאמר וידבר כו' לאמר כו', דהנה על ידי התורה אדם בא לידי דביקות, וזהו את כל הדברים האלה לאמר אנכי ה', הוא הדביקות והאמונה, עבל"ק. והיינו שכל התורה כולה וכל קיום המצוות הוא כהכנה שעל ידיהם נוכל לבוא ולהשיג אור האמונה, לדעת כי אנכי ה' אלוקיך וכי הוא אחד יחיד ומיוחד ומבלעדיו אין כלום.

ובענין האמונה ישנם כמה מדריגות, וכידוע העובדא מרביה"ק מבארדיטשוב זי"ע כששב משהותו אצל רבו המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע שאלו חותנו מה למדת אצל רבך, ענהו למדתי שם שישנו אלוקים בעולם, שחק עליו חותנו על כך, ומה רבותא הוא זו, והלא גם השפחה יודעת דבר זה, וקרא לשפחתו ושאלה את פיה לאמר התדעי שיש אלוקים בעולם, ואמרה הן, נענה הרה"ק מבארדיטשוב ואמר: היא רק אומרת בפיה ואילו אני גם יודע שכן הוא, ע"כ תוכן העובדא. ותכלית

לכלות המומאה ולשרפם כולם באש.

יעזור השי"ת ויקויים בנו היעוד (ירמי' ל, יא) כי אתך אני נאם ה' להושיעך כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפצותיך שם אך אתך לא אעשה כלה ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך, דלכאו' הוא שפת יתר דכיון שיעשה כלה בכל הגוים פשיטא שלא יעשה בבני ישראל. ואכן יש לפרש הכוונה דאף אלו הטועים והמוטעים שבחשכות הגלות ומירוף הדעת טעו מדרך הישרה עד שאין יודעים כיום מאומה, ויעמוד

עליהם שר של עשו למעון ולקטרג מה נשתנו אלו מאלו, וכאשר קטרג שרו של מצרים ביציאת מצרים, מכל מקום גם אותם לא יעשה ה' עמהם כלה, ואדרבה ישלח השי"ת את אליהו הנביא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם (מלאכי ג, כד).

זריח בנו השי"ת ולו במעט את אור ימי החנוכה מעט, שנוכל להכניס ולהחדיר בקרבנו הקדושה והאורות היוצאים מנרות חנוכה, ונוכל לקבל עלינו עול מלכות שמים שלימה, ונוכה לגאולה השלימה בב"א.

נר ז'

ובנוסח ההודאה שתיקנו חז"ל לאמרה בימי החנוכה, 'ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם וכו', ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה', יש לבאר מה שאמר ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה, וכבר עמד בזה רביה"ק מוהרצ"א זי"ע בבני יששכר (מאמר ד, אות פא). כן יש לבאר המשך הלשון 'ונודה לשמך הגדול סלה'.

- מי שלבו אמום אינו משגיח ומכיר בניסי הבורא -

(א) הנה נודע מש"כ רביה"ק הרר"א זי"ע בנועם אלימלך (פר' דברים) גבי הא דהוכיח משה את בני ישראל ואמר להם (דברים א, לב) ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלוקיכם, ודיבוריו הקדושים מקדשים ומטהרים נפש האדם, והאי לך לשון קדשו, אך כשאדם הולך בגשמיות ועניני עולם הזה יום על ידי זה הוא נתגשם כל כך שאפילו הניסים והנפלאות הנגלים והנראים בחוש הראות אינו מאמין, וזהו שהוכיח אותם וכו', עכלה"ק.

והיינו שעל ידי הגשמיות יתכן שיבוא האדם למצב כזה שאף שיראה נכוחו עניינים אשר המה למעלה מדרך הטבע, מכל מקום מאחר ונתגשם כל כך ונממטם שכלו בעוונותיו, שוב אינו מאמין אף בניסים נגלים ממש.

והדברים מפורשים יותר במק"א בספה"ק נועם אלימלך, וזל"ק בפר' יתרו (ד"ה וישמע) אך נראה דהנה אין אדם מתעורר לשוב בתשובה ולקרב עצמו לעבודתו יתברך שמו על ידי שרואה ניסים ונפלאות

הנה במצות נר חנוכה אמרו חז"ל (שבת דף כ"ג ע"א) אמר רב חייה בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך, ורב ירמיה אמר הרואה נר של חנוכה צריך לברך, אמר רב יהודה יום ראשון הרואה מברך שתים ומדליק מברך שלש, מכאן ואילך מדליק מברך שתים והרואה מברך אחת. וראוי לבאר הענין מה שתקנו ברכה מיוחדת להרואה, מה שלא מצינו כן בשום מצוה הנעשה לזכר נס, וכגון שהרואה מצוה יברך זכר למה שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים והוציאנו משם ביד חזקה או במגילה.

עוד אמרו חז"ל (שם דף כ"א ע"ב) מאי חנוכה, דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה. ע"כ. וכבר עמדו בספה"ק (ראה קדושת לוי, לחנוכה; בני יששכר, מאמרי חודש כסלו טבת, מאמר ד, אות פא, ועוד) מפני מה המתינו עד לשנה האחרת לקובעה ולעשותה ימים טובים, ולא קבעוהו מיד כשנצחו במלחמה, וע"ד מה שנמצא כתוב בספר יוסיפון ישן שכאשר גברה מלכות בית חשמונאי הדליקו נרות בכל ירושלים לאות שמחה (ראה שפע חיים, חידושים ופלפולים לחנוכה, סי' פו, ענף ג, אות ה, ועוד).

(במדבר כג, כב) א"ל מוציאים ממצרים, כי פליגי בהמוציא, רבנן סברי המוציא דאפיק משמע דכתיב (דברים ה, טו) המוציא לך מים מצור החלמיש, ורבי נחמיה סבר המוציא דמפיק משמע שנאמר (שמות ו, ז) המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים וכו', ורבנן ההוא הכי קאמר להו קודשא בריך הוא לישראל כד מפיקנא לכו עבידנא לכו מילתא כי היכי דידיעיתו דאנא הוא דאפיקית יתכון ממצרים דכתיב (שמות ו, ז) וידעתם כי אני ה' אלוקיכם המוציא וגו', עכ"ד הגמ'.

ולהבין בעי כוונת אומרם עבידנא לכו מילתא כי היכי דידיעיתו וגו', וכי צריך להודיעם זאת שהוציאים הקב"ה ממצרים, והלא מצרים היתה סגורה ומסוגרת ואף עבד ושפחה לא יכלו לברוח משם, וראו בחוש אותות ומופתים שהפליא הקב"ה במצרים בפרעה ובכל עבדיו, ואף המצריים הודו ואמרו (שם ה, טו) אצבע אלוקים הוא, והוכרחו לשלח את ישראל מארצם אחר שהכל הכירו וידעו כי ה' הוא האלוקים ואין עוד מלבדו, וכשעמדו ישראל על הים ראתה שפחה מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואתו (מכילתא בשלח טו, ב), ומהו איפא שאמרו שאמר הקב"ה לישראל שיעשה להם ענין שידעו כי הוא הוא שהוציאים ממצרים, אתמהה.

ולהג"ל יבואר, כי יתכן שיוכל האדם לראות ניסים כאותם אותות ומופתים שהיה ביציאת מצרים, ומכל מקום לא ידע ולא יבין כי טח עיניו מראות, ולא יאמין כי הכל מאתו ית"ש, ולא יתקרב אליו ית"ש על ידי הניסים הללו, כי יתלה כל דבר עפ"י דרך הטבע. ועל זה הוצרכו להבטחה מיוחדת אשר וידעתם כי אני ה' אלוקיכם המוציא אתכם וגו', שלא יתלו בקי סריקי בכך. [ועפ"י יתבאר גם המשך הגמ' שם, ואכהמל"ב].
- הישועה הגדולה בקריעת ים סוף הוא מה שראו בנ"י את ידו הגדולה של הקב"ה -

(ד) וזה מכבר אמרתי לבאר עפ"י מה דאיתא במדרש (שמו"ר מא, א) בפסוק (זכריה י, יא) ועבר בים צרה, ישראל עוברים בים וכספו של פסל מיכה עובר בים, שנאמר ועבר בים צרה, ע"כ. וכאן הבן שואל דלכאו' הוא משולל הבנה, והלא כל יושבי תבל ומלואו נודעו מחמת קריעת ים סוף כשראו בחוש גודל הנס למעלה מדרך הטבע, והיאך זה עברו דתן ואבירם ופסל מיכה בידם בעת הזאת.

הנעשים לאחרים, כי מי שיש לו לב אטום ומטומטום מעונותיו אין מכיר בנס ולא יבין כלל להשגיח על גדולת הבורא יתברך ורוממותו, עכ"ל ק.

(ב) וביאור הענין, דהנה בבריאת העולם גבי בריאת האור לא נאמר 'ויהי כן' כפי שנאמר בשאר היצירה, אלא כתיב (בראשית א, ג) ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור, ומבואר בספה"ק (ראה חנוכת התורה, פר' בהעלות, ד"ה א"י ויעש כן אהרן; תורת חיים, פר' בהעלותך, בשם אביו) בטעם הדבר, יען וביען שהאור שנברא בו העולם ראה הקב"ה שאין העולם כדאי לו עמד וגזזו (חגיגה דף י"ב ע"א), ונמצא שלא היה כן כפי שהיה בשעת היצירה.

ואור היינו אור פני שכינה, ואור עליון שרואים ומרגישים אלקותו ית"ש בעולם, וכהיום בגלות הרי"ז בכחי' א"ל מסתתר וישנו הסתר פנים בעולם, כשההסתר הוא כל יחיד ויחיד כפי מדרגתו ובחינתו, וכשהאיש הישראלי עובד את בוראו באמת ובתמים, כל אחד לפי קדושתו וטהרתו, וזוכה ומתקן חלקו בחטא אדם הראשון, הרי שכנגד זה זוכה ומרגיש כי ה' הוא האלוקים ומלא כל הארץ כבודו, ומתגלה מעט המעטה וההסתרה.

ומעתה מי שהוא ירא שמים, אזי גם אם אינו עומד במדריגה זו לראות תמיד כי הקב"ה ממלא כל עלמין וכי ה' הוא האלוקים, מכל מקום בכל עת שיהיה שינוי מסדר הבריאה והטבע, יחיש וירגיש אלקותו ית"ש, ועל ידי שינוי מעשי בראשית הרי שיש בידו אות וסימן כי ישנו יוצר כל, ומתעורר להתקרב אליו ית"ש להללו ולהודות לשמו יותר ויותר. ברם מי שנפל וירד מטה מטה והריהו שקוע בארציות ותאוות שפלות, הרי שאצלו נתגבר ההסתר פנים באופן גדול כל כך, שנתרחק במאוד מאוד מאור פני עליון, עד שיתכן ויראה ניסים נגלים, והוא לא ירגיש בנס, אלא יתלה כל דבר בטבעיות פאליטי"ק וכיוצ"ב, לומר שכן נעשה משום ענין פלוני, וכאן נעשה כך וכך מסיבה זו, וכן כל כיוצ"ב.
- וידעתם כי אני ה' אלוקיכם המוציא אתכם -

(ג) והנה במסכת ברכות (דף ל"ח ע"א) תנו רבנן מה הוא אומר [ברכה על הפת] המוציא לחם מן הארץ, רבי נחמיה אומר מוציא לחם מן הארץ, אמר רבא במוציא כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע דכתיב

גחלת היהדות.

והנה כשנעשה הנס והתשועה הגדולה על ידי מתתיהו ובניו ונתן השי"ת גבורים ביד חלשים רבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים, ונצחו את חיל יון החזקים והגדולים, עדיין היו המון העם מהרהרים באותו הנס, לדמות לומר כי הצלחת מתתיהו הוא רק בגין שהוא מצביא גול המכיר וידוע בטכסיסי המלחמה ובחישוב המערכות לידע איך יציבו מצב ומשחית וטכסי מארב מלחמה, והוא ובניו גבורי חיל עד מאוד, על כן נצחום וגברו עליהם במלחמה. ולא עלתה על דעתם שהיה כאן יד ה' ונס גלוי, ובפרט שגם היה בידם דמות ראי' לכך, כי הלא ראו שבמלחמה נפל אלעזר בן מתתיהו ונהרג על ידי היוונים, והיה נדמה בעיניהם כאילו כל המלחמה התנהלה עפ"י טבע העולם.

ולכשתמצי לומר, הרי שטומאת מלכות יון היתה ביותר לסמא עיני בני ישראל לכל יראו בהשגחתו ית"ש וניסיו ונפלאותיו עמהם, והחשיכו עיניהם של ישראל כל כך לתלות כל דבר בהסברים ונימוקים שונים ומשונים. ולזה נמי דרשו חז"ל (ב"ר ב, ד) בפסוק (בראשית א, ב) וחושך על פני תהום, זו מלכות יון שהחשיכו עיניהם של ישראל, היינו היפוך בחי' אור פני עליון, להכיר ולידע כי הכל הוא מאתו ית"ש וביד ה', וכאמור שקליפת יון היתה לתלות כל דבר בסיבות טעמים כפאליטי"ק וכדו'.

עד שבאו מתתיהו ובניו והדליקו המנורה במקדש ה' ודלק משך שמונת ימי החנוכה, ולאחמ"כ ביערו כל כוחות הטומאה, והסירו כל הקליפות והטומאות וטהרו אויר העולם וקדשו את בני ישראל. או אז אחר כל זאת הכירו בני ישראל לראשונה כי יד ה' היתה כל זאת, והבינו גודל סכלותם וטפשותם במה שתלו עד עתה כל נצחון המלחמה בטבע.

ועל כן בשנה הראשונה כל זמן שעדיין לא נתקרבו בני ישראל לאדון הכל, ועדיין לא נפרדו לגמרי מקליפת יון, לא הכירו בגודל הנס, ואע"פ שהדליקו נרות בכל ירושלים לאות שמחה, אכן שמחתם היתה רק על עצם הנצחון במלחמה, ואז עדיין סברו כי נצחון המלחמה היה עפ"י דרך הטבע בתכסיסי מלחמה וחישוב המערכות וכדומה. ולזה לא קבעום עדיין לימים טובים, ורק לשנה האחרת

אכן הרשעים הללו שהחזיקו ברשעותם עוד במצרים, והיו נתונים ברשת הזוהמא הגדולה הרי שגם נס קריעת ים סוף לא עורר את לבם לתשובה שלימה, כי גם זה תלו בהנהגת הטבע וכגון מה דאיתא בראשונים שהיו כופרים שטענו לומר שידע משה רבינו כי על פי משטר הטבע תהיה נסיגה במי הים בשעה זו, או גאות ושפל של מים במקום אחר וכל כיוצ"ב, ודימו לומר שלא היה כל נס בקריעת ים סוף.

ועל זה אמר הכתוב (שמות יד, ל-לא) ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, והיינו שהישועה הגדולה ביותר היה מה ש'וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה'", שהרי בני ישראל במצרים גם הם היו עובדי עבודה זרה וכדאיתא במדרש (ילקוט בשלח, רמז רלח), והיו בשפל המצב בדיוטא התחתונה, עד שהוציאים הקב"ה גוי מקרב גוי, וכאן הושיעם השי"ת בישועה משמי שמי קדם באופן נעלה כל כך עד אשר 'וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה'", והיה כאן התגלות אלוקות גדולה שראו הכל והכירו כי השי"ת הוא מנהיג הבירה ועושה ובורא הכל.

- היוונים טמאו את בני" לתלות כל דבר עפ"י הנהגת הטבע -

ה) והנה כפי המבואר במגילת אנטיוכוס ובספר יוסיפון, הרי שרוב המון העם שבאותו הדור הלכו שולל אחר דברי היוונים ופרקו מעליהם עול מלכות שמים, ונכנעו לגזירות היוונים שגזרו על ביטול התורה והמצוות, ורק מיעוטא דמיעוטא היו שנשארו איתנים באמונתם וברחו אל בין ההרים והוחבאו במערות אשר היו שם. ואותם שסרו מדרך הישרה, אם כי בתחילה היה זה מתוך אונס וכפיה, ברם לאחר זמן נתערבו במעשי היוונים כליל, ולא נלחמו עוד כנגד סברותיהם המעוותות, אלא אחזו במעשיהם.

והנה כבר הרחבנו הדיבור בימי החנוכה, כי טומאת היוונים היתה במה שהיה כסתם מומלת בין גדולי החכמים שבדור המצויינים בכל מיני מדע וחכמה, והם היו מעמיקים בחקירות ובמדעים, ועל כן נטו בני ישראל והלכו שולל אחריהם. זולת כאמור אותם היחידים אשר הוחבאו במערות שהם התחזקו באמונת אומן בהשי"ת ומסרו נפשם על שמירת

אחר שחזרו בני ישראל להאמין באמונה שלימה, והכירו הכל כי הכל הוא מאתו ית', או אז קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה.

- בנר חנוכה תקנו ברכה מיוחדת לרואה ללמד על עיקר הנס שהשבילו לראות יד ה' -

(ו) ולזה תקנו הז"ל במצות נר חנוכה ברכה מיוחדת לרואה, לרמוז כי עיקר הישועה היתה במה שבני ישראל הגם שהיו עד אז בשפל המדריגה וירדו מרחי אל דחי, עד שהוחשכו עיניהם מראות אפי' ניסים גלויים, ועשה עמהם הקב"ה נס וישועה למעלה מדרך הטבע שזכו לשוב לראות ולהכיר בגודל הנס וביד ה'.

וזהו עיקר הטעם לשמחה בימי החנוכה, לא על עצם הנצחון במלחמה, אלא על כך שהכירו כי השי"ת הוא מנהיג העולם, ואין דבר שמתרחש עפ"י דרך הטבע בלא השגחה מלעילא, כי זהו עיקר נצחון על קליפת יון שכאמור תלוי כל דבר בטבעיות.

(ז) דבר זה ניתן לראות עד עצם היום הזה, כשכל בר דעת מבין ורואה כי הצרות והרעות הבאים על כלל ישראל המה למעלה מדרך הטבע, וכמו כן אף הישועה הוא למעלה מדרך הטבע, וניתן לראות ולהכיר בחוש כי לולי ה' שהיה לנו לא היה נשאר שריד ופליט ח"ו. שנאת ישראל מתגברת בכל כדור הארץ מקצה העולם ועד קצהו, כשהכל מלא בשנאת ישראל, ומכל מקום כשחפץ השי"ת להציל את בניו אהוביו עם בני ישראל, ולהחיש להם לכה"פ ישועה קמנה, הרי שלפתע תאחז רוח שגעון בנשיא מדינה אחת להתהלך ברוח אחרת מכל שאר אומות העולם, ולסייע להם לבני ישראל. והעומד מן הצד הרואה וצופה בכל זה מגודל ההסתר פנים והחשכות יכול לדמות ולחשב כי זהו מטבעו של עולם, ויתלה העניינים בתעותי חשבונות של פוליטיקה וכדו', ברם אנו מאמינים בני מאמינים יודעים כי השי"ת הוא מהוה כל ההיות, ויש לו את דרכיו בהם ישלח ישועתו ועזרתו בקודש להושיע את בני ישראל מכל צריהם. ומאידך כל אלו שאינם מאמינים הרי שלא בדעת ידברו, כי לאור כל המהלכים והמאורעות וכל מה שנעשה בעולם אין כל ספק שהכל הוא באופן של למעלה מדרך הטבע.

(ח) זהו שיסדו לומר בנוסח ההודאה 'ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה, רצ"ל שהישועה הגדולה הוא מה שהוא כהיום הזה היינו שהדבר ברור לאדם כשמש המאיר ביום, ונתברר לכל כי הישועה הוא רק מאתו ית"ש, ולא יטעו לומר ולתלות סיבות שונות ומשונות. אלא ועשית הקב"ה לבדו עמהם נס ופלא, ועיקר הנס והפלא הוא מה שונודה לשמך הגדול סלה, שלא ידמו לומר שנצחום בטכסיסי מלחמה, וכן על הנס בהדלקת המנורה שלא יתלו לומר שהיה דולק והולך שמונת ימים על ידי עצה ותחבולה. אלא אדרבה בני ישראל מאמינים ויודעים כי הכל הוא מאתו ית"ש, והוא אשר האיר פניו לישראל לקרבם ולהושיעם למען שמו.

(ט) וכיון שכל מלחמת הקליפות והטומאה הוא להחדיר בישראל רוח עוועים לתלות כל דבר בטעמים ונסיבות, על כן דייקא עלינו להתחזק באמת באמונה שלימה, וכששומעים על איזה מקרה בעולם שיהיה מחשבת האדם בראשונה אודות פלאי הבורא ית"ש היאך הוא מנהיג את העולם, ולא לדמות מילתא למילתא שזה אירע בגין סיבה פלונית וכו'. ואף עצם הדבר שמסתיר הקב"ה הנהגתו בדרך הטבע גם זה הוא ענין פלאי, שהעולם מתנהג ומתנהל בהשגחה ובאופן כזה שלא יזכה כל אחד לראות ולהכיר בנס. והיראים והשלמים המאמינים באמת בהשי"ת הרי כשמתבוננים הם על כל דבר עפ"י דרך התורה הצרופה, המה יודעים ומכירים כי הכל הוא מאתו ית"ש.

(י) ויורמו במנהג ישראל לשחק בדריידע"ל בימי החנוכה, שלא ידמה האדם כי הוא מסוכב ועושה עפ"י דרך הטבע, כי גם עצם דבר זה הוא נס אלוקי מאתו ית"ש, כשמבלעדי עזרתו ית"ש לא היה נעשה מאומה, והכל הוא רק יד ה'. וכמו"כ נרשם עליו אותיות גשנ"ה שהוא נוטריקון נס גדול היה שם, ומורה שכל עצם הנס שהיה שם היה רק מאחר וגדול עמד על גביו, גדול רומז להבוכ"ע, וע"ד הכתוב (תהלים מח, ב) גדול ה' ומהולל מאוד. וכמו כן ידע וילמד כל אחד לעצמו שלא ידמה ויתלה האדם הצלחותיו ונסיגותיו הן בענייני רוחניות והן בענייני גשמיות במסחר וכדו' בעצמו, אלא ידע כי הכל הוא יד השי"ת מלמעלה.

ורואים בכל דבר את יד ה' ונפלאותיו, הרי שעל ידי אמונה זו באמת ובתמים אף אם לא נהיה ראויים בגדל שפלות הדור מ"מ נזכה לגאולה העתידה.

ירומם השי"ת קרן בני ישראל, ויקויים הפסוק (תהלים קיג, ז) מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון, ונזכה בקרוב לגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

ובזכות אמונה זו יגאלו בני ישראל, וכדאמרו חז"ל (תנחומא, פר' בשלח) אין הגלויות מתכנסות אלא בזכות אמונה, שנאמר (שיר השירים ד, ח) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תשורי מראש אמונה, ועל כן הוי חנוכה חינוך והרגל לגאולה העתידה (בני יששכר, מאמרי כסלו טבת, מאמר ב, אות כט), שעל ידי שבנר חנוכה הרואה מברך,

נר ח' - זאת חנוכה

וביאר בקדשו, דהנה שנו חכמים בלשון המשנה (אבות א, א) משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו', ויש לפרש, דהנה הטעם שנתן הקב"ה התורה בסיני ולא דיבר עמהם מן השמים, כי הוא יתברך ראה בהשתלשלות הדורות שכל דור ודור מתמעט יותר עד בעקבות דמשיחא שאז יהיה הדור שפלים עד לעפר, ופן יטעון מדת הדין דהתורה נתנה רק לגדולים אשר לבם כלב הארי הם קיבלו התורה, אבל לקטנים אין ראוי ליתן להם התורה וירצה לעקור קבלת התורה. לכן הראה הוא יתברך שהתורה נשתלשלה מן השמים מטה ומטה עד שהגיעה להר סיני הנמוך, לרמז דהתורה נתנה לכל הדורות אפילו אם ירדו מטה מטה ויגיעו למדרגת סיני נמי ניתן להם התורה.

והנה בין משה רבינו ליהושע נמי הוי חילוק גדול כמו שאמרו חז"ל (ב"ב דף ע"ה ע"א) פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, ולכך אם הוי סברא לומר דלא נתנה התורה רק לדורו של משה, גם ליהושע לא היה יכול ליתנה, רק כיון דמשה קיבל תורה מסיני, מוכח דהתורה נתנה אפילו לקטני קטנים, מהאי טעמא יכול היה למסרה ליהושע, וז"ש משה קיבל תורה מסיני ולכך מסרה ליהושע.

והנה מלאכי השרת תחלה ראו את משה רבינו שהיה גדול מהם לכך נתקנאו בו וצעקו ליתן להם התורה, אך כשראו שהתורה נתנה בסיני, והטעם כיון דעתידין הדורות להתמעט עד שהושפלו לסיני, א"כ אז שמחו גם עליונים, כי אמרו דנהי דעתה בדורו של משה רבינו הוי האדם גדול מהם, מ"מ אח"כ יתמעטו הדורות ויושפלו, והמלאכים יעמדו

יש לבאר מה שנקרא יום זה בשם 'זאת' חנוכה, וכי עד עתה לא היה חנוכה.

המשורר האלוקי דוד מלכא משיחא, כתב (פרק קלב) שיר המעלות זכור ה' לדוד את כל ענותו, אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב וגו', כהניך ילכשו צדק וחסידיך ירננו, בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך וגו', כי בחר ה' בציון אוה למושב לו וגו', וכהניה אלביש ישע וחסידיה רנן ירננו, שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי, אויביו אלביש בושת ועליו יציץ נורו. הנה במזמור זה ביקש דוד על בנין בית המקדש בית ה', וראוי לבאר המשך ושייכות המקראות זה לזה.

- התורה ניתנה בהר סיני ללמד שניתנה תורה אפי' לקטני קטנים -

(א) בפתח דברינו נביא מאמר פלא מהגה"ק רבי שלמה קלוגר זצ"ל (חכמת התורה, סוף פר' בחקותי) בפ' הפסוק (ויקרא כו, מז) אלה החוקים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה. דלכאוי' ראוי לבאר מה שאמר כאן 'בהר סיני', דאין לו פשר. ובילקוט ראובני (אות פ"ב) הביא בשם הפסיקתא זוטרתי (סוף פר' בחקותי) 'אל בני ישראל' - זכות ישראל גרמה, 'בהר סיני' - מלמד שכולם נאמרו מסיני, עכ"ל, ויש לבאר מה שהורה דייקא כאן ענין זה שהכל נאמר למשה בסיני.

ומצורף לזה יש לבאר מ"ש הפייטן בשבועות (סוף תפילת מוסף) עליונים ששו ותחתונים עלזו בקבלת תורה הכתובה מסיני וכו', דלכאוי' איך אמר עליונים ששו הרי אדרבא צעקו על זה כגודע (ראה שבת דף פ"ח ע"ב). ועוד מ"ש 'הכתובה מסיני' אין לו הבנה.

- היוונים ביקשו לבטל את ישראל מעסק התורה -
הק' כי בלא תורה יבואו לידי שמד -

ג) והנה היוונים המה היו חכמים גדולים, ואף הכירו בחשיבות ומעלת התורה, וכדחזינן ממה שביקש תלמי מלך יון לתרגם עבורו את התורה (ראה מגילה דף ט' ע"א), ברם המה דימו לומר שאין התורה מסורה ונתונה ביד כל אחד ואחד, ורק אלו החשובים ומבני העליה, שאף ניחנו בכשרונות מבורכים ומלומדים הם, הם יש להם שייכות לתורה, לא כן המון העם הנבערים מדעת. והיה בדעתם שנתנית התורה היתה דייקא לאנשים מורמים מעם בדורות הראשונים אשר היו דורות גבוהים, וע"ד מ"ד בזה"ק (זוה"ק ח"ג, פרשת שלח, דף קס"ח ע"ב) אודות דור המדבר לפניו לא היה ואחריו לא יהיה כמוהו, ובכל דור ודור יוכלו לעסוק בתורה זעיר מזעיר אנשים זקנים מלומדים, כי לא כל אחד ואחד יוכל להיות גאון בתורה, - וכפי שישנם כאלו שמבקשים אף כהיום לטעון כך, שלא כל הבחורים והאברכים להשאר בישיבה ובכולל ויכולים לעסוק בתורה, ורק מספר קטן של מצויינים חריפי מח והשגה, אלו שעדיים לגאון ויכולים לדעת כל התורה כולה המה יכולים להשאר באהלה של תורה, עפ"ל. ועל ידי דיבורים אלו הביאו את בני ישראל לידי ייאוש ופכרון ידיים, שכשרואה האדם שאינו יכול לדעת כל חלקי התורה, ואף גם מי שכבר בקי בש"ס הרי שלפי עמק החכמה ומרחבי ים התורה במדרשי חז"ל חלק הנגלה שבתורה וחלק הנסתר שבה, שהיא ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים, והתורה הק' אין לה גבול וקצבה, הרי שלא השיג אפי' לא כטיפה מן הים, וכיון שלא יוכל להשיג ולקנות שלימות לעצמו בכל חלקי התורה, דימו לחשוב שעדיין אינו יודע מאומה, ובא לידי קרירות בעסק התורה הק'.

וזהו שאמרו חז"ל (ב"ר ב, ד) וחושך על פני תהום, זה מלכות יון שהחשיכו עיניהם של ישראל, כי התורה הק' היא 'נר מצוה ותורה אור' (משלי ו, כג), והיוונים בקליפתם וטומאתם ביקשו להחשיך האור 'ולהשכיחם תורתך', לומר כי אין התורה מסורה ביד כל אחד ואחד, שיהא כל אחד יושב באהלה של תורה עוסק בתורה, אלא די לו לאיש הישראלי שיקרא קריאת שמע ערב ובוקר, ואין צריך שיהגה

על עמדם ויהיו הם גדולים מן האדם. וז"ש עליונים שישו ותחתונים עלו בקבלת תורה הכתובה מסיני, ואז שמחו מלאכי השרת שיתמעטו הדורות, וישראל שמחו דאף שיתמעטו מכל מקום תשאר התורה בידינו, דהר סיני הוי אות לנו כנ"ל.

וז"ש הפסיקתא דלכך נאמר בהר סיני דמה נפקא מינה לנו להזכיר מקום נתניתה, אך הכוונה דזה הוי לנו סימן ואות שכל התורה והמצות נתנו בהר סיני, ולכך לא יתבטל שום מצוה מאתנו, והוי התורה נצחית לנו תמיד, אתוד"ק יעו"ש.

- ע"י עסק התורה ידע האדם היאך לשוב ולטהר ננעי נפשו -

ב) נמצינו למדים שכבר במתן תורה הורה הקב"ה לבני ישראל שבכל מצב ובכל מציאות שיהיו בו יעסקו בתורה ולא ירפו ידיהם מדברי תורה, והבורא ב"ה שהוא צופה ומביט עד סוף כל הדורות, ראה מאז ומקדם היאך שבעקבתא דמשיחא יפלו בני ישראל עד לעפר, מקום שנראה שאי אפשר ליפול למטה יותר, ואף שבמצב שפל זה ידמו כי אין להם כל אחיזה והשגה בתורה ואין להם שייכות לתורה, גם אז יחזקו ידיהם ויעסקו בדברי תורה.

וכעין דברים אלו, כתב רביה"ק מוהרצ"א זי"ע בבני יששכר (מאמרי כסלו טבת, מאמר ג, אות י) לבאר אמרם ז"ל פתילות ושמונים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה, וז"ל, עוד ירמוז לדרך הנ"ל, אפילו לא טיהר עדיין גופו ונפשו מחלאתם אשר קיבלו על ידי חטאתם, אל ימנע את עצמו מעסק התורה, הגם שמבואר בדברי רבותינו המקובלים הנאמנים שכל התורה שהאדם עוסק בעודו רשע הוא חלילה מוסיף כח לסט"א, ואסמכוה אקרא (ירמיה ד, ג) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים, אעפ"כ אל יפול לב האדם עליו למנוע עסק התורה, כי כוונת רבותינו הוא דוקא בעסוק בתורה שלא בחרטה מהעונות שקדמו והוא קורא ושונה ובוטט וכו' (ברכות דף י"ז ע"א), אבל אם הוא מודה ועוזב ומתקרב אל התורה אדרבא היא תלמדוהו דעת איך לשוב ולטהר ננעי נפשו וגופו, רטפש בשרו מנוער וישוב לימי עלומיו (איוב לג, מה), וזהו רמז פתילות ושמונים וכו', הבן, עכלה"ק. וכן מבואר רעיון זה בעוד ספה"ק (ראה מאור עיניים, פר' מקץ, ועוד)

בה יומם ולילה.

ד) וכיון שנגררו אחר היוונים וביטלו מדברי תורה, שוב נשתעבדו לגמרי לטומאה, כי הלא אין לנו תבלין אחר כנגד יצר הרע כי אם התורה הק', וכאמרם ז"ל (סוכה דף נ"ב ע"א) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ואם פגע כך מגוול זה משכהו לבית המדרש (קידושין דף ל' ע"ב). וכיון שהשתעבדו לטומאה אין כל פלא מה שנתחברו רוב בני ישראל לבני יוון ונתיוונו רח"ל, ורק זעיר דזעיר הצפינו עצמם במערות שלא נפלו לידי הטומאה.

והיוונים בחכמתם לא באו באחת לבקש להוציא את בני ישראל לשמד, שבוודאי אילו היו באים באופן הזה היו נדחים על ידי בני ישראל מכל וכל, ולא היו שומעים בקולם כלל, ולא היה זממם עולה בידם, אלא שביקשו לקיים את כלל ישראל ללא תורה, ובאופן כזה אכן נעו אחריהם רובא דרובא מעם בני ישראל.

המציאות הוכיחה שבכל מקום שחינכו הצאצאים והדריכום לעסוק בתורה, והתקינו ישיבות להעמיד מהם בני תורה, הרי שהיהדות פרחת עד מאוד. בהיפוך ממקומות שלא העמידו שם מקום תורה תיכף ומיד, שאז אחר זמן קצר ירדו הצאצאים מדרך הישרה והשתמדו רח"ל ונעקרו מכרם ישראל, וכאשר היה במדינה גרמניא ובעוד מקומות שביטלו מדברי תורה ששם התחיל ההשכלה שהורידה רבים על עמק פי תהום ויצאו כולם לשמד.

וכאשר ידוע לכל ההיסטוריה מה שהיה על אדמת אמעריקא, שכבר לפני כמאה ושלושים שנה היו על אדמתה למעלה ממליון יהודים שהגיעו שמה מארצות אירופה, ויש לי ספר בביתי מרב אחד אשר היה מתגורר בשכנות ליוניאן סיטי ובהקדמה לספרו, הוא מתאונן ומבכה כבר אז על גודל השמד הרוחני שאירע באמריקה, שבעוד שרוב היהודים שבאו להתגורר שמה שברחו מאדמת רוסיא ועוד מקומות, היו יראים ושלמים שומרי תורה ומצוות, הרי שבניהם אחריהם פרקו לגמרי עול תורה מעל צווארם, ולא נשאר מהם שם ושארית בישראל רח"ל אחר שהתבוללו בין האומות, כי אם אחד ממאה אלפים. וזהו לפי שלא התקינו שם מיד בתי חינוך והיכלי הישיבות לחנך את הצאצאים לעסוק בתורה.

- קליפת יוון ביקשה לעקור חלק התורה שבע"פ -

ה) עיקר טומאת יוון היתה שביקשה לעקור חלק התורה שבעל פה, והגם שהבינו בחכמה הטמונה בתורה שבכתב, ושעל כן כאמור ביקשו לתרגם התורה, כשמימי מלכות תלמי מלך יוון תרגמו התורה לכל השפות כולם, ברם מיאנו בענין חלק היגיעה שבתורה, להתייגע להבין דברי חכמים וחידותם, ושיתנהגו על פי מה שיקבעו חכמי התורה, שיש בידם לפרש דברי התורה ולקבוע ההלכה והמעשה אשר יעשה. ועל זה היה עיקר מלחמתם, כשהמציאות הוכיחה שמי שניתק עצמו מחלק התורה שבע"פ וכפר בו, הרי שלסוף יצא לשמד וכפר בעיקר, וכל אלו שעסקו רק בתורה שבכתב ולא בתורה שבע"פ נעשה מגדולי האפיקורסים.

ולזה כשביקש תלמי מלך יוון שיפרשו ויתרגמו לו התורה שבכתב, הוכרחו שבעים הזקנים לשנות לשונות הפסוקים, כי ידעו שאם יתרגמו כפשוטו ויפרשו ויבארו לו הדברים, הרי שאלו לא יתקבלו על לבו, כי כאמור היוונים מיאנו בחלק התורה שבע"פ ודברי חכמים לא היו מקובלים עליהם. ומתוך כך התגברה טומאת יוון וטמאו כל השמנים והביאו לידי חורבן היהדות בארץ ישראל.

ו) כל זה היה עד שגברה מלכות בית חשמונאי, מתתיהו ובניו שהם קמו להלחם מלחמת ה', ומסרו נפשם ביותר על דברי חז"ל, ואף שהיה להם שמן טמא בטומאת זיבה להדלקת המנורה, שטומאה זו הוא מדרבנן בעלמא כדכתבו התוס' (ראה נדה דף ל"ד ע"א; ועי' ברמב"ם הלכות טומאת מת, פרק א, הלכה יב), מכל מקום מסרו נפשם שלא להדליק בה, כי ביקשו לקיים גזירת חכמים מתוך מסירות נפש, אחר שידעו שכל צרת הדור התחיל במה שזולזלו בתקנת חכמים ובכבודם של חכמי התורה שבעל פה, בתואנות שוא ומדוחים שאין צריך לשמוע בקול דברי החכמים המוסיפים תדיר גזירות וסייגים וחומרות חדשים, ובקשו לומר שדי להם בתורה שבכתב ללא חלק התורה שבעל פה.

ז) ויפורש הנוסח בנוסח ההודאה ועל הניסים וכו' 'להשכיחם תורתך ולהעבירם על חוקי רצונך', רצ"ל שהיוונים הביאו שבני ישראל יעברו וימרו פי חכמי התורה שלא לשמוע בקולם, וכיון שאף הקב"ה

היינו מאותיות הנותרות מן קנקנים בזה נעשה נם לשושנים, אתוד"ק בתוספת ביאור, יעו"ש.

ט) ובביאור עומק הענין אפ"ל עפ"י מש"כ בספה"ק תולדות אהרן מהרה"ק רבי אהרן מזיטאמיר זי"ע (פר' חיי) שפירש רמז הפסוק (בראשית לג, יח) ויבוא יעקב שלם עיר שכם, ותוד"ק, דהנה בריך רחמנא דיהב לן אורייתא תליתאי (שבת דף פ"ח ע"א), דהתורה שבכתב נחלק לשלשה ספרים תורה נביאים וכתובים. וכל חלק הוא כנגד אות וא"ו, ועל ידי חיבור וצירוף ג' אותיות וא"ו של תורה נביאים וכתובים נעשה אות שי"ן.

והתורה שבעל פה הוא שישים מסכתות, כאמז"ל (ראה זוה"ק רעיא מהימנא, פר' פנחס, דף רט"ז ע"א) עה"פ (שיר השירים ו, ח) שישים המה מלכות, דאינון לקבל שישים מסכתות (וכ"ה בתנחומא קרח, אות יב). וכל זה רמז באות שי"ן במילואיו, דכאמור הש' הוא חיבור ג' ווי"ן הרומזים על התורה שבכתב, והמילוי של הש' שהם אותיות י"ן עולה ס' נגד שישים המסכתות בתורה שבע"פ, וזהו ללמד כי התורה שבע"פ הוא הפירוש לתורה שבכתב.

והמילוי של הש' שעולה ששים נחלק לאותיות כ' ומ', שהם כתר מלכות. נמצא כי תיבת שכ"ם מורה על תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ש' הוא תושב"ב, כ"מ, הוא תושבע"פ, וזהו ויבוא יעקב [עמוד התורה ובחי' תפארת כנודע] שלם עיר שכ"ם, מידת יעקב בא עיר שכ"ם היינו תורה שבכתב ושבעל פה, עכתוד"ק יעו"ש במה שהאריך בזה בעניינים גבוהים. (י) ועל זה היתה עיקר מלחמתו של שרו של עשיו עם יעקב, וירא כי לא יכול לו וגו', ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב, ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל (בראשית לב, כו-כט), והנה שם ישראל מורה על חלק התורה שבכתב, דישראל נומריקון יש שישים ריבוא אותיות לתורה (מגלה עמוקות, פר' ואתחנן, אופן קפו), ואז ביקש לעקור שם יעקב המורה על בחי' תורה שבע"פ, שלא יתעסקו רק בתורה שבכתב, ועל זה כבר אז ניטש המלחמה 'ויאבק איש עמו', וזהו מלחמת הטומאה כנגד הקדושה, כשיעקב עמוד התורה ידע שאי אפשר לחלק התורה שבכתב ללא התורה שבעל פה.

מקיים מצות זקנים, וכפי שהזכרנו מדברי המדרש (תנחומא נשא, כט) לא יאמר אדם איני מקיים מצוות זקנים הואיל ואינן מה"ת, אמר להם הקב"ה בני אין אתם רשאים לומר כך, אלא כל מה שאומרים אליכם תהיו מקיימים שנאמר (דברים יז, יא) ועשית על פי התורה אשר יורוך, למה שאף על דבריהם אני מסכים, שנאמר (איוב כב, כח) ותגזר אמר ויקם לך עב"ל. וזהו להשכיחם תורתך על ידי להעבירם על חוקי רצונך, שבעוד שרצון הבורא ית"ש שישמעו לקול דברי החכמים והגזירות אשר המה גוזרים לקבלם ולקיימם כהוראתם, הרי שעל ידי שמנעו את העם לשמוע בקול דברי החכמים, בכך גופא עלה בידם להביאם עד אשר להשכיחם תורתך, ופרקו על תורה ומצוות מעל צווארם.

- ע"י ההתחזקות בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ נצחו והכניעו קליפת מלכות יון -

ח) ויתבאר מה שיסוד הפייטן (בזמר מעוז צור) 'ומנותר קנקנים נעשה נם לשושנים, בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים', והלום ראיתי בספה"ק צמח דוד (בנדמ"ח, לחנוכה) שביאר בזה עפ"י הנודע מה שביאר האריז"ל (ליקוטי הש"ס, מס' אבות) מאמר חז"ל (אבות ד, כ) אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, כפי הפסוק (שמות לד, ז) ונקה לא ינקה, וביאר דהנה באותיות 'ונקה' תחילה וסוף הם אותיות ו-ה ובאמצע ק"ג, ובתיבת 'ונקה' תחילה וסוף המה אותיות י-ה ובאמצע ג"כ ק"ג, והיינו דבשני תיבות הללו ישנם ד' אותיות הוי"ה ובאמצעותן ב"פ ק"ן, ולפי"ז מפורש אל תסתכל בקנק"ן אלא במה שיש בו, היינו אותיות הוי"ה שהם באותם תיבות, עכד"ק עי"ש (וראה עוד אנרא דכלה, פר' נח, עה"פ קנים תעשה לתיבה).

וזהו ענין ימי החנוכה, וכמבואר בארוכה כמ"פ בספה"ק בני יששכר (ראה מאמר ד, או קו; שם אות קמב) כי בחנוכה מתנוצץ אור א"ל הוי"ה, ובתיבות 'ונקה' לא ינקה' בהסיר אותיות קנק"ן ישאר א"ל הוי"ה, ובנוסף לזה גם ק"ן ק"ן עולה בנימטריא ש' שהוא בנימטריא ברחמי"ם, כי בתוך מדת הדין מתמלא עלינו ברחמי"ם, וע"ד הנודע מספה"ק דמילואי אותיות שם אלקים [ל"ף מ"ד י' ו"ד מ'] עולים כמנין הכתוב (תהלים נב, ג) חסד א"ל כל היום (ועי' זוה"ק, פרשת בראשית, ח"א דף י"ז ע"ב). וזהו הכוונה ומנותר

ולהנ"ל יבואר כי בדויקא עשו כן כי זהו כאמור ענין 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים', לחדש חידושי תורה בחלק התורה שבע"פ.

- ע"י מסירות נפש לתורה שבע"פ זכו להתגבר על היוונים -

(יב) והנה כל ענין נס דחנוכה והיום טוב שקבעו לדורות עולם הוא מבחי' תורה שבעל פה, ועל ידי יום טוב זה יש כח לבני ישראל בכל הדורות להתחזק תמיד בתורה הק'.

והנה 'זאת' מרמז על לימוד התורה, וכדדרשינן בגמ' (ע"ז דף ב' ע"ב) כלום יש בכם מגיד זאת שנאמר מי בכם יגיד זאת (ישעיה מג, ט), ואין זאת אלא תורה שנאמר (דברים ה, מד) וזאת התורה אשר שם משה. וכן מצינו במדרש (ויק"ר כא, ו) עה"פ (ויקרא טז, ג) בזאת יבוא אהרן אל הקודש, ר' יודן פתר קריא בכהן גדול בכניסתו לבית קדשי הקדשים וכו' בזכות התורה וכו', יעו"ש.

ובהגיע יום אחרון של חנוכה, כשבוודאי כל אחד ואחד יש לו התעלות בימים אלו, ובפרט שהאורות של הימים הק' מירח האיתנים נמשכים עד יום זאת חנוכה אשר בו הוא גמר החותם כנודע (עי' בת עין, פרשת וישב, ד"ה ויהי כמשלש; ליקומי מהרי"ל, להרי"ל אב"ד זאקילקוב תלמיד הרר"א, דרוש לחנוכה; זרע קודש, ליל ג' דחנוכה, ד"ה בפסוק), ועומדים כעת להכנס לימי החורף ימי חודש טבת, אשר כידוע חודש טבת וחצי שבט המה מהחודשים הנפולים (מגלה עמוקות, אופן קו; הביאו בבני יששכר, מאמרי תמוז אב, מאמר א, אות ו), הרי שחושש האדם היאך יוכל להתחזק בחשכות הגלות. על כן קוראים להאי יומא יום זאת חנוכה, להורות ולרמז על כל תוקף הנס שנעשה בכח חלק התורה שבעל פה, ושעל זה התגברו היוונים ביותר, בהיותם חפצים לבטל את בני ישראל מחלק זה שבתורה, עד שעל ידי כן היו בני ישראל יורדים ונפלים מדחי אל דחי לעזוב מאחר גוום תורת אמת ולחצוב להם בארות בארות נשברים. ואמנם מאחר והיה להם מסירות נפש על חלק התורה שבעל פה, הרי שעל ידי כן היו דבוקים באמת בתורה הק' ומתוך כך עלה בידם להתגבר על היוונים ולנצחם.

וכן הוא בכל דור ודור, שמי שיכיר וידע כי זאת

ולזה נמי חזר יעקב על פכים קטנים (חולין דף צ"א ע"א), ובספה"ק (ראה דעת זקנים לבעלי התוס' בראשית שם, של"ה תורה אור, פר' וישב, ובברכת הזבח וש"ך עה"ת, שם) שזה היה כד השמן שנעשה בו הנס בימי חשמונים, והיינו שכבר מאז הכין ענין זה להורות על ההתגברות על קליפת יון, שהם ביקשו ג"כ לבטל חלק התורה שבעל פה, ועל ידי שיהיה להם לישראל מסירות נפש עבור זה, ממילא יוכלו להתגבר עליהם ולהכניעם. ורק מכח זה שלא נעו מדברי חז"ל כמלא נימה היה קיום לעם בני ישראל עד סוף כל הדורות.

זהו שרמז המשורר ומנותר קנקני"ם, וקנק"ן עולה בגימטריא שי"ן, שהאות גופא מורה על חלק התורה שבכתב כנ"ל, ומילואיו אתון י"ן בגימטריא ס' מורה על חלק התורה שבע"פ שיש בו שישים מסכתות כאמור, וכיון שהחזיקו ישראל הן בחלק התורה שבכתב והן בחלק התורה שבע"פ, על ידי כן נעשה נס לשושנים, ולא נתערבו בני ישראל בין היוונים, ולא ביטלו ופרקו מעליהם חלק התורה שבע"פ, אלא אדרבה מסרו נפשם לשמוע בקול חכמי התורה מתתיהו ובניו, ועל ידי כן כילו ומגרו היוונים כליל.

והמשיך ואמר בני בינה היינו בחי' המבין דבר מתוך דבר (ראה ספרי דברים א, יג), לרמז שצריך תמיד להוסיף ולחדש בתורה, ולא ללמוד רק הכתוב להדיא, כי אם גם לדרוש בטעמי תורה בחלק התורה שבע"פ, וע"ד מה שנא' (משלי ב, ד-ה) אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלוקים תמצא, והיינו שיוזכה להשיג עמקות התורה והענינים הגנוזים וטמונים בגוויה, ומפורשים בחלק התורה שבע"פ.

(יא) ויתבאר בזה מנהגן של ישראל לפלפל ולחדש בתורה בימי החנוכה, וכאשר נדפסו מהרבה צדיקים הרבה פלפולים וחידושי תורה, הן בסוגיא דכבתה ובשאר סוגיות דחנוכה, שהאריכו למעניתם גדולות ונפלאות בפלפולים בימי החנוכה, [וראיתי כעת להגה"ח רבי שבתי אייזנברגר שליט"א בספרו החדש 'חדושי גבורי שם' עמ"ס שבת (ראה קונטרס פלפולים בסוגיא דכבתה, סימן א) שהביא מספרי הקדמונים שגם כשעסקו בימי החנוכה בענינים אחרים בש"ס, חזרו וחיפשו היאך לקשר הענין לימי החנוכה, יעו"ש],

המן על כלל ישראל לפני אחשורוש, כי את דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולהו שתא בשה"י פה"י, פרש"י שבת היום פסח היום, ולכאו' צריך ביאור הרי יום השבת אינו אלא יום אחד בשבוע, וכן חג הפסח אינו אלא ז' ימים בשנה. וביארו, שעל ידי שעוסק האדם בהלכות השבת או בהלכות הפסח, הריהו ממשיך עליו אותם אורות קדושים המתנוצצים ביום השב"ק וכימי הפסח, וכאשר האיש הישראלי דבוק בבוראו ועוסק בהלכות שבת או בהלכות פסח וכדו', ממשיך בכך אותן האורות וההשפעות היורדות בשב"ק וכימי דפסחא.

ולזה רומזים ואומרים זאת הנוכה, לרמוז שכשם שאהרן הכהן בזאת יבא אהרן אל הקודש, והוא היה יכול להכנס תמיד בכל ימות השנה, כן נמי ניתן להמשיך אורות קדושת ימי החנוכה לכל ימות השנה, והיינו על ידי התורה הק' שנקראת זאת. וכבר אמרנו בימי החנוכה שלכן לא התקינו חכמי הדור בעת ההוא קרבן מיוחד לימי החנוכה, כי הקרבת קרבן התבטלה עם חורבן בית המקדש, משא"כ על ידי הנרות ואור התורה בזה לבד יכולים להמשיך קדושת אורות ימי החנוכה לכל ימות השנה, כבשעת הדלקת והעלאת הנרות ממש.

וכמו כן להמשיך ולקבל על ידי כן כל מיני השפעות טובות שיורדות ומושפעות בימי החנוכה, וכמבואר בספה"ק (ראה בני יששכר, מאמר ב, אות י, ועוד; וראה בקרן ישועה, מאמרי כסלו, מאמר ו) שימי החנוכה מסוגלים לכל הישועות ברוחניות ובגשמיות, בני חיי ומזוני רויחי, שכל זה יוכל להמשיך לכל ימות השנה.

- ענין נס פך השמן היה נס בשינוי הזמנים בבחי' למעלה מן הזמן -

(טו) ויתבאר מ"ד במדרש (תנחומא בהעלותך, ג; במדב"ר טו, ו) למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה עומד ומיטיב את הנרות, ונתקשה בזה הרמב"ן (פר' בהעלותך, ח, ב) דלכאו' הלא גם הדלקת הנרות הוא רק בזמן שבית המקדש בנוי על מכונו, ולאחר חורבן הבית נתבטלו, וא"כ איפוא מהו 'שלך

חנוכה, שעיקר הנס היה על ידי מסירות נפשם לתורה שבעל פה, הרי שעל ידי התורה יוכל לעבור ולצלוח כל המכשולות והנסיונות ואינו צריך להתיירא ממאומה. וזכות התורה שתגן על בני ישראל הוא דייקא חלק התורה שבע"פ, הנרמוז באמרם מי בכס יגד זאת, היינו מהדברים שנמסרו בע"פ, ולא חלק התורה שבכתב.

- ע"י עסק התורה זוכה האדם לבחי' למעלה מן הזמן ולהמשיך קדושת הימים לכל השנה -

(יג) וביותר י"ל עפי"מ דאי' במדרש (ויק"ר כא, ז) עה"פ (ויקרא טו, ב) ואל יבוא בכל עת אל הקודש, אמר הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה וכו', אלא בכל שעה שהוא רוצה להיכנס ויכנס, רק שיכנס בסדר זה. וביאר בזית רענן (על הילקוט פסוק זה, אות ד') כי אכן היה מותר לאהרן להיכנס לבית קודש הקדשים בסדר הזה בכל עת, ובזה היתה מעלתו יתירה על שאר הכהנים הגדולים שבכל הדורות שהם לא היו רשאים להיכנס אלא ביום הכפורים בלבד.

ועיין בקול אליהו להגר"א שהמתיק לפרש עד"ז בטעם הדבר דבכל הפרשה לא נזכר רק אהרן, בזאת יבא אהרן (טו. ג), והקריב אהרן (שם יא), ונתן אהרן (שם ח), ועוד כמה פעמים עד שנאמר והיתה לכם לחקת עולם וגו' בעשור לחדש וגו' (שם כט) וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידיו לכהן (שם לב), וז"ש בסוף הפרשה והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה (שם לד), דהכוונה דלכם היא דייקא אחת בשנה אבל לא לאהרן שהיה מותר לו ליכנס בסדר הזה כל השנה, אלא רק לדורות הי' פעם אחת בשנה לכפר ביוה"כ, עי"ש עוד דבריו הנחמדים.

(יד) ולכן נקרא האי יומא בשם זאת חנוכה, כי כשעוברים ימי החנוכה, חפצים לרומם רוחו של אדם, שלא ידמה כי יאבד את האורות הגדולים שנשפעו בימים הללו, כי חנוכה הלא הוא מרומם ומקרב את האדם אל הקב"ה, ונכנס אור של קדושה לנשמת האדם, ומי ששכל בקרבו וחפץ הוא להיות מבני בינה, הרי שיש בידו להמשיך את אורות החנוכה לכל ימות השנה, וע"ד הידוע מספה"ק שביארו מ"ד בגמ' (מגילה דף י"ג ע"ב) בקיטרוגו של

אחד, וממילא לא תם השמן שבפך, ולא היה הגם בעצם השמן. וזהו שאנו אומרים וכל מצות שמונת ימי חנוכה, לרמוז שהכל אחד הוא, וע"ד מה שביאר רש"י הק' בפסוק (ויקרא כג, ח) והקרבתם אשה לה' שבעת ימים וגו', כל מקום שנאמר שבעת שם דבר הוא, שבוע של ימים, וכן כל לשון שמונת ששת חמשת שלשת'.

ובחי' זו המשיך אהרן הכהן ע"ה, שלכן הותר לו להכנס כל אימת שחפץ בכל ימות השנה אל קודש הקדשים, יען וביען אשר הוא היה בבחי' למעלה מן הזמן, ותמיד היה יכול להמשיך בחי' קדושת יום הכיפורים. ובכח זה גם המשיך לנו אור קדושת ימי החנוכה למשך כל ימות השנה.

והעצה להמשיך את הנ"ל אור קדושת הימים לכל השנה הוא דייקא על ידי הדביקות בתורה הק', כי התורה הק היא ג"כ למעלה מן הזמן, וכדאמרו חז"ל (פסחים דף ו' ע"ב) אין מוקדם ומאוחר בתורה, ועל ידי שעוסקים בה יכולים להמשיך כל האורות וההשפעות לכל ימות השנה. ועל כן קוראים ליום זה יום זאת חנוכה, להורות שניתן להמשיך האורות והקדושה וכל מיני השפעות טובות לכל ימות השנה, שילוו אותנו תמיד בבחי' 'אחזתיו ולא ארפנו'.

- ההכנה למלכות בית דוד היה ע"י בית השמונאי שהמשיכו גם חנוכה שע"כ יתעורר הנאולה -

(יז) עתה נתנה ראש ונשובה לכאר מאמר המשורר האלוקי דוד המלך ע"ה, דהנה דוד המלך ע"ה צפה ברוח קדשו את כל אשר יהיה עם בני ישראל עד סוף כל הדורות, ואמר זכור ה' לדוד את כל ענותו, שעתיד לבוא עת אשר ילכו בני ישראל בגלות, ואז תפסק מלכות בית דוד, ובכל השנים הללו דוד מבקש בבכיה שיחזירו לו כתר, וכאשר כבר הזכרנו מה שמסופר על רביה"ק בעל ישמח משה זי"ע שדרש פעם בהושענא רבא שחל במוצאי שב"ק בבכי תמרורים, ותיאר באריכות את הקורה בעולם העליון בימי הדין, שכל שרי ומלכי האומות יראים וחרדים לגורלם ואינם יודעים אם יניחו להם להמשיך במלכותם או לא, ולאחר גמר הדין מחזירים לכל אחד מהם את כתרם ואומרים לו שתמשך מלכותו, והם ששים ושמחים, ואז מופיע שם זקן אדמוני הוא דוד המלך, ובקול נהי ובכי הוא שואל

לעולם עומדת'. וביאר דיש כאן רמז לנס שהיה בימי חשמונאים ע"י כהניך הקדושים, עכתו"ד יעו"ש. אלא שעדיין המקום אתנו לכאר, שאף אמנם שנס חנוכה נתגלגל על ידי זרע אהרן מתתיהו כהן גדול ובניו, אכן מפני מה מתייחס זאת על שם אהרן כהנא קדישא שאמר לו הקב"ה על כך 'שלך לעולם עומדת'.

וכבר הזכרנו מה שפי' בזה מרן אאדמו"ר זי"ע (שפ"ח חו"פ לחנוכה סי' ס"ח) כי אהרן הכהן הוא שירד משמיא להדליק המנורה, ואע"פ שלא היה חי בעוה"ז בכל זאת נתקיימה חובת ההדלקה על ידו. וביאר עוד בקדשו במק"א (דרוש פר' בהעלותך תשל"ט, נדפס ביציב פתגם פר' בהעלותך), דהנה במדרש (תנחומא תצוה, ג) בשם רבי חנינא סגן הכהנים, אני הייתי משמש בבית המקדש ומעשה נסים היה במנורה, משהיו מדליקין אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת. ואם היה כן אז, בוודאי שכן היה גם אצל אהרן הכהן, ואפשר שאצל אהרן לאחר שהדליק המנורה שוב לא נכבה כלל, והיתה מאירה והולכת כל ארבעים שנה, עד שלא הוצרך שוב לשנות ולהדליק, יעו"ש מה שפי' בזה הפסוקים.

ולזה אמר לו הקב"ה שלך לעולם עומדת, וכשם שהדליק המנורה רק פעם אחת ומאז היתה מאירה והולכת כל ארבעים שנה, כן אורות ימי החנוכה יתנוצצו ויאירו בקרב ישראל משך כל השנה. ומעתה אף שהקרבנות התבטלו בחורבן מקדש ה', הרי שהדלקת המנורה והמשכת האורות זה אינו מתבטל לעולם, ולעולם עומדת היא לישראל להמשיך האורות הקדושים במשך כל ימות השנה.

(יז) ועפי"ז אפשר לומר דבר מחודש בכל עצם נס פך השמן, דנודע הקו' דכיון שמחמת עצם השמן לא היה באפשרות שידלוק אלא על ידי נס, איך קיימו מצות הדלקת המנורה בשמן זית וך כתית למאור (וראה שפ"ח חו"פ לחנוכה, סי' ע"ח). ואפ"ל דעצם הגם לא נעשה כלל בשמן שבתוך הפך, כי אם היה כאן ענין נס בשינוי הזמן, דהנה כל חילוקי הזמנים הוא רק לפי מושגי בני אדם, אולם בעולם העליון אין כל חילוק והבדל בין הזמנים, ולפניו ית"ש היה הוה ויהיה הכל הוא ברגע אחד ובחדא מחתא, ובימי מתתיהו ובניו נעשה להם הגם על ידי שינוי הזמן ששינה הקב"ה הזמנים להיות כל שמונת הימים כיום

מתי יחזירו לי את כתרי ואת מלכותי שניטלה ממני. וכל העם השומעים את דברו געו בכביה. וההכנה לתקומת מלכות בית דוד הוא דייקא על ידי מה שתקדם לה מלכות בית חשמונאי, והגם שמבואר בספרים (ראה רמב"ן בראשית מט, י) דלכן לא נותר זכר מבני חשמונאי יען אשר עברו על לא יסור שבט מיהודה' (בראשית שם), אמנם כבר האריכו בספרים שבהכרח היה שיהיה כן מלכות בית חשמונאי מרם יושלם מלכות בית דוד לעתיד לבוא. ולזה אמר ברוח הקודש כהניך היינו החשמונאים ילבשו צדק היינו מלכות שיקחו המלוכה לשעתה, וחסידיך ירננו בהלל והודאה, כי בחר ה' בציון אוה למושב לו, וכבר הזכרנו מש"כ בבני יששכר (מאמר ד, אות קנ"א) ברמז הפסוק (זכרי' ט, יג) ועוררתי בניך ציון על בניך יו"ן דרומז לחנוכה, יעו"ש, וכל זה הוא זאת מנוחתי עדי עד וגו' בהניה אלביש ישע וחסידיה רנן ירננו, כי בהכרח הוא להלביש תחילה את הכהנים בגדי מלכות, שתהיה מלכות בית חשמונאי, וחסידיה ירננו להודות ולהלל בהלל והודאה, וזה גופא הוא הכנה למלכות בית דוד, אשר משם אצמיח קרן לדוד ערבותי נר למשיחי, ונר חנוכה הוא יהיה ההכנה לימות המשיח, אשר אז אויביו אלביש בושתי ועליו יציץ נזרו, וכאשר יהיה כליא רגלא דתרמודאי ויקויים היעוד (ירמי' ל, יא) ובכל הגוים אעשה כלה, או אז 'ועליו יציץ נזרו', ויחזיר השי"ת כתר מלכות לבית דוד, ויושלם מלכות בית דוד בשלימות (וראה כע"ז בבני יששכר, מאמר ג, אות ד).

ויורמו במנהג ישראל לשחק בדריידע"ל בחנוכה, וחרוט עליו אותיות גשנ"ה שהוא נוטריקון גם גדול היה שם, וע"ד הרמז, דהנה מצינו בחז"ל (סנהדרין דף מ"ז ע"ב) דיליף אביי דהזמנה מילתא היא, בגזירה שוה שם שם מעגלה ערופה, מה עגלה ערופה בהזמנה מיתסרא האי נמי בהזמנה מיתסרא יעו"ש, וזה שרמוז כאן 'נס גדול היה שם' רומז על ענין ההזמנה וההכנה על לעתיד לבוא, שכל הנס בימי החנוכה היה כהכנה לגאולה העתידה, וכדאיתא בבני יששכר (מאמרי כסלו טבת, מאמר ב, אות כט) דחנוכה הוא מלשון חינוך והרגל לגאולה העתידה, והבן.

- חנוכה מורה שלכל אחד ישנו חלק בתורה הק' - יח) והנה מצות נר חנוכה להדליק למטה מעשרה טפחים, וכנ"ל מהגרש"ק זצ"ל להורות שאפי' הדורות השפלים עד לעפר יש להם חלק בתורה הנמשלה לאור, וע"ד הכתוב (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, ואף דמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה (סוכה דף ה' ע"א) מכל מקום על ידי אור התורה הרי גם אם נפלו מטה מטה מכל מקום יכולים להתעורר ולהתעלות מחדש.

וזהו עיקר היום טוב של ימי החנוכה, המורה ומלמד שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק בתורה הק', וגם מי שנפל והגיע למצב הגרוע ביותר, הרי שכיון שכואב לבו על מצבו, ומתחרט הוא על מעשיו ומבקש להיטיב דרכיו, הרי שגם הוא מקבל התורה מחדש ויש לו חלק בתורה הק', ובכח זה יש בידו להתעלות ולתקן הכל.

יעזור השי"ת ונוכה לקבל עלינו עול מלכות שמים, וישאר עמנו מעט מהתרוממות הקדושה דימי החנוכה, ונוכל להספיג ולספוג לקרבנו אורות הקודש של התרוממות והתעלות הנשמה, ואפשר לזה נעשה הנס דייקא על ידי העלאת האור בשמן, כי מעט השמן שבער שמונת ימים מלמד לאדם שלא ידמה כי אם יש בידו רק מעט אינו חשוב כלל, אלא אדרבה הוא מוטל עליו לעשות כפי יכולתו, ויפתח ויעשה ולו במעט, וסופו שיתקיים בו אמרם ז"ל (שבת דף ק"ד ע"א) הבא ליטהר מסייעין אותו.

ומבואר בשם צדיקים שככל שמתקרבים יותר לימות המשיח הרי שמאיר ביותר אורות ימי החנוכה, כי במשנה מוזכר ענין חנוכה רק בהבלעה (ב"ק דף ס"ב ע"ב), ובגמרא כבר מוזכר יותר, בזוה"ק לא נזכר כי אם פעם אחת (ח"א דף רל"ח ע"ב) וגם זה בדרך העברה (וראה גם תיקו"ז דף כ"ט ע"א), ומדור לדור נתגלה יותר ויותר מעניני חנוכה. ונמצא כי חנוכה כזו כמו שהיה לנו בשנה זו לא היה עוד כמותה מעולם, וכיון שעומדים אנו על מפתן הגאולה ממש, הרי שכיום האחרון של חנוכה אפשר יותר לזכות לקנין השלימות, ויכול כל אחד ואחד לקנות לעצמו שלימות ביום גדול זה מה שלא היה ביד אדם מעולם לעשות עד עתה.

יעזור השי"ת מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די, ויבואו עלינו כל מיני השפעות טובות ברוחניות ובגשמיות בגוף ובנפש, אור חדש על ציון תאיר ונוכה כולנו במהרה לאורו, ונוכה לגאולה השלימה בב"א.

תוכן התורה שאמר כ"ק מרן שליט"א בשוה"ט עתיקא קדישא פר' וישב - חנוכה העעל"ט

בתוה"ק בפרשתן (בראשית לט, טז-יח) ותנח בגדו אצלה עד בוא אדניו אל ביתו, ותדבר אליו כדברים האלה לאמר בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי, ויהי כהרימי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי וינס החוצה. ראוי לבאר לצורך מה סיפרה אשת פוטיפר כל השתלשלות הדברים שעזב בגדו וינס החוצה, היה לה לומר רק הא דבא לצחק בי.

ואפ"ל, דהנה נודע מספרן של צדיקים שכל הענין מה שנתגלגל שיוסף יבוא למצרים היה כדי להכין המקום לקראת בואם של ישראל, שהרי נגזר כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' (שם טו, יג), ולכן כדי שיוכלו בני ישראל לעמוד בנסיונות הגלות ולהשאר בקדושתם, היה צורך להקדים עבודתו של יוסף, שבהיותו בבית פוטיפר עמד בנסיון מר ובכך הכניע הקליפה הטמאה והחליש כוחה, וכך נתן מקום לישראל שאף הם יוכלו להחזיק במעוז הקדושה ולהלחם בתוקף נגד יצרם, ולא יתערבו ח"ו להיות כגויים.

ועפ"י יבואר היטב מקראי הקודש דפרשתן, דהנה אשת פוטיפר היתה חכמה גדולה שהרי מצינו שראתה באצטגנינות שיהא לה תולדות עם יוסף (פרקי דר"א, פרק ל"ח), והבינה שעל ידי שנס יוסף החוצה מכח זה יזכו בני ישראל לנס קריעת ים סוף, ועל כך חרה לה ביותר, לא על עצם הדבר שעמד בנסיון, אלא שעל ידי כן יקרע הים לבני ישראל ויצאו לחירות עולם, ועל ידי כך יטעו וגם הם יכנסו לים ואז יחזרו המים והמצריים יטבעו כעופרת במים אדירים.

ועל כך התרעמה ואמרה 'בא אלי העבד העברי', רמזה בדבריה שעל ידו יזכו בני ישראל לעבור ריבשה בתוך הים, ולא זו בלבד אלא 'לצחק בי', שעוד יעשו מצרים כצחוק לקלם ולבזיה על ידו וכמאה"כ (שמות י, ב) את אשר התעללתי במצרים, שהם יעברו בים ואנחנו נטבע, ועל כן חשבה היאך לגרום שיפול יוסף ממדרגתו ויאבד כוחו וזכותו וממילא לא תהא ח"ו תקומה לשונאי ישראל, והבן.

*

או יאמר, דהנה רביה"ק משינאווא זי"ע בדברי יחזקאל (פרשת וישב, ד"ה ויהי יוסף) פירש הפסוקים (בראשית לט, ו-יב) ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה, ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף ותאמר שכבה עמי וגו' ותתפשהו

ועד"ז פירשו בספה"ק לבאר סמיכות והמשך המקראות ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו', ויוסף היה במצרים (שמות א, א-ה), כי דייקא מחמת שיוסף היה במצרים, אז הגיע זמנם של ישראל לבא ולירד שמה, ואלמלא היה יוסף מקדים ביאתו להכין המקום, ספק אם היה נותר מישראל שריד ופליט רח"ל, אלא שהשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו אשר לא חפץ במות המת, על כן הקדים הרפואה למכה שנתגלגל יוסף ובא למצרים.

וזה שדרשו חז"ל (תנחומא פרשתן, ט) הים ראה ויננס מה ראה, ראה ארונו של יוסף שנאמר בו וינס ויצא החוצה, והיינו כי נודע מה דאיתא במדרש (שמו"ר כא, ו) דכיון שהלך לקרוע את הים לא קבל עליו להקרע, וכבר נתקשו קמאי (ראה הגש"פ מעשי ה', פסקא בצאת ישראל) איך יתכן שמויאן הים ליבקע לפני בני ישראל, והלא מראשית כזאת כבר הותנה עמו כבריאת העולם שיקרע לפני בני ישראל בצאתם ממצרים, וכדרשו חז"ל (ב"ר ה, ד) עה"פ (שמות יד,

ועד"ז פירשו בספה"ק לבאר סמיכות והמשך המקראות ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו', ויוסף היה במצרים (שמות א, א-ה), כי דייקא מחמת שיוסף היה במצרים, אז הגיע זמנם של ישראל לבא ולירד שמה, ואלמלא היה יוסף מקדים ביאתו להכין המקום, ספק אם היה נותר מישראל שריד ופליט רח"ל, אלא שהשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו אשר לא חפץ במות המת, על כן הקדים הרפואה למכה שנתגלגל יוסף ובא למצרים.

וזה שדרשו חז"ל (תנחומא פרשתן, ט) הים ראה ויננס מה ראה, ראה ארונו של יוסף שנאמר בו וינס ויצא החוצה, והיינו כי נודע מה דאיתא במדרש (שמו"ר כא, ו) דכיון שהלך לקרוע את הים לא קבל עליו להקרע, וכבר נתקשו קמאי (ראה הגש"פ מעשי ה', פסקא בצאת ישראל) איך יתכן שמויאן הים ליבקע לפני בני ישראל, והלא מראשית כזאת כבר הותנה עמו כבריאת העולם שיקרע לפני בני ישראל בצאתם ממצרים, וכדרשו חז"ל (ב"ר ה, ד) עה"פ (שמות יד,

ותאמר שכבה עמי, שנפלו לו ליוסף הצדיק מחשבות של זנות. ועל כן יבא הביתה לעשות מלאכתו, ותרגם אונקלוס, למבדק בכתבי חושבניה, כדרך הצדיקים שכותבים בפנקס את כל העוונות שעושים כדי שיהיה להם לזכרון לעשות תשובה, על כן הלך למבדק בכתבי חושבניה לדעת מאיזה חטא נמשך לו המחשבות הללו, מה שלא היה לו מעולם מחשבות כאלה.

עד שבא יוסף למסקנא, כי ותתפשהו בבגדו, דהיינו שאין לו שום עון אלא כל מה שהטומאה תפסה אותו היה רק בגין בגדו, כלומר מחמת ששינה את בגדיו לבגדי עכו"ם. ועל כן ויעזוב בגדו בידה וינס, כלומר שעזב מכאן ולהבא את בגדי הגוים וינס מהסט"א, וגמר בדעתו שהוא מוותר על כל שאיפותיו להחזיר את כל ארץ מצרים לטובה, אחרי שהוא רואה את הסכנה הנמשכת מלבישת בגדי נכרים, עכתוד"ק בדברי יחזקאל. וכע"ז כתב רביה"ק מוהרצ"א זי"ע (אגרא דכלה, פר' משפטים, עה"פ לעם נכרי לא ימשול; מעין גנים, פרק ג) עפי"ד הזוה"ק (וישב, דף ק"צ ע"ב) עיי"ש (וראה דברי ישראל, בפרשתן, ד"ה ויהי יוסף).

עפי"ז מוכן היטב כי דבר זה הוא חרה ביותר לאשת פוטיפר על שעזב את בגדו אצלה, כי הבינה שכל מה שהיה בידה הכוח לפתותו ולנסות להתגבר עליו היה רק מפני הבגד שלבש, אך בראותה כי עזב בגדו בידה הבינה שכבר לא יהא לה שום אפשרות לפתותו, ועל כן התאוונה דווקא על ענין זה ואמרה 'ויעזב בגדו אצלי וינס החוצה' כדי שיטכסו איזה עצה היאך להתגבר עליו, והבן.

בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה. ופירש רש"י, ויהי יוסף יפה תואר, כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה, איבך מתאבל ואתה מסלסל בשערך, אני מגרה בך את הדוב, מיד ותשא אשת אדוניו וגו', ע"כ. ולכאורה קשה, איך יתכן שיוסף יסלסל בשערו בשעה שאביו בצער.

אמנם הנה דרכו של הצדיק הוא שבכל מקום שמגיע הוא מתבונן בנפשו מה חובתו במקום זה ומה עליו לתקן כאן, ועל כן כשהורד יוסף מצרימה גמר בנפשו שכנראה משמים הטילו עליו כאן שליחות להחזיר למוטב את גויי מצרים להודיע להם כי יש בורא עולם. ברם, יוסף הצדיק סבר בדעתו שאם ימשיך ללכת בלבוש היהודי המיושן, לבוש בעקיטשע ארוך ועטור בפאות ארוכות, לא ימצא שפה אחת ודברים אחדים עם המצריים אנשי המדע המלומדים והמתחדשים, כי הם לא יחפצו בקרבתו. על כן גמר בלבו שלטובת ממרה זו של החזרת הגויים למוטב, ילביש עצמו בבגדי נכרים לפי רוח הזמן והמקום, ויסלסל בשערו שלא יהיו פאות ראשו ניכרים כל כך וכדומה, וכך ימצא חן בעיני חכמי מצרים ושריה ויוכל להיכנס עמהם בדברים ולהשפיע עליהם לטובה.

אולם על זה אמר הכתוב, שבסופו של דבר תחת שבהתנהגות זו ישפיע יוסף עליהם לטובה, אזי אדרבה הוא הושפע מהם, ולכן אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו את עיניה, הכוונה על הסט"א שנקראת אשת זנונים (זוה"ק בראשית, דף ל"ח ע"ב),

חצר הקודש צאנז

קרית צאנז נתניה

ברכת מזל טבא

שלוחה בזה, קדם ידידינו הנכבד, העסקן הנמרץ, איש חי ורב פעלים, שמו הטוב הולך לפניו, מסור בכל נימי נפשו לכל קדשי חצר הקודש צאנז, ה"ה

הרה"ח ר' גבריאל יוסף רוזנברג הי"ו

מנהל בית החינוך לבנות 'בנות צאנז' במאנסי

לרגל השמחה השרויה במעונו

שמחת נישואי הבת תחי' עב"ג החתן נ"י במזל טוב ובשעטומ"צ

וזאת הברכה, מאלוקי המערכה, שאך ששון ושמחה ישמע לעד במעונם, ויזכו לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, ולגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט, מתוך רוב שפע ונחת דקדושה, ושפע רב לעלמי עלמיא אמן ואמן.

יום שני פר' מקץ כ"ח כסלו

בכל יום לאחר תפילת מנחה הדליק אחד ממתפללי המנין הקבוע נרות חנוכה בברכה בביהמ"ד, וזרקו עליו בלאי בגדים כנהוג.

נר ה' - ו' - ז' דחנוכה

מדי ערב לערך השעה 9.00 נכנס מרן שליט"א להדלקת נרות חנוכה בהיכל המתיבתא, מלובש בסטראקע"ס, לאחר טבילה במקוה. וניגש מרן שליט"א למנורה שעמדה ליד הדלת הצדדית על בימת הארון קודש ושפך השמן בבזיכים, ואמר הלשם יחוד מהבני יששכר ז"ע, ובסיומו בדק בציצית. בסיום הזמירות קם מרן שליט"א ממקומו בסמוך לנרות להתיישב במרכז השולחן, והחל באמירת ה'פשעטיל' שנמשך יותר משעה. כשלאחמ"כ המשיך מרן שליט"א בדברי אגדה.

[לתועלת הרבים: ניתן להאזין בכל עת את משא הפלפולים ודברי האגדה במלואם, מה שנשא מרן שליט"א בכל לילות החנוכה, המוקלטים בארכיון מערכת 'קול צאנז' במספר: 072/3152000, וללחוץ לפי הסדר: 4-2-1-2-4-5, ומארה"ב בטל' 605-313-6698].

בסיום דברי האגדה סובב מרן שליט"א בדריידעל, עד שיצא האות ג'. אח"כ ערך מרן שליט"א שולחן לחיים, ואיחל לחיים לכל הקהל, וחילקו לכל הקהל י"ש ומזונות. לאחריה החלו לעבור כל האורחים בסך לקבל מעות חנוכה מידי מרן שליט"א, ולברכת שלום. בדרך יציאתו נעמד כ"ק מרן שליט"א והביט על הנרות, ונכנס לביתו. לאחר כמחצית השעה התפללו מעריב.

יום שלישי פר' מקץ כ"ט כסלו

אחר תפילת שחרית נערך שמחת הברית לבן הר"ר קלונימוס קלמן שימון מפעיה"ק (בהג"ר יחזקאל שרגא שליט"א מצפת, וח"ר צבי נתנאל רייכמן מפעיה"ק).

יום רביעי פר' מקץ ר"ח טבת

בתפילת שחרית התפלל מרן שליט"א הלל לפני העמוד, ועלה רביעי לתורה.

יום חמישי פר' מקץ ב' טבת

לפני תפילת שחרית הניח מרן שליט"א תפילין להבחור הבר מצוה יהודה ליב נ"י בן הר"ר יוסף פלדמן מביתר (בהג"ר פנחס שליט"א מירושלים).

ליל שישי - נר ח' דחנוכה "זאת חנוכה"

בשעה 9.10 בערב נכנס מרן שליט"א להיכל המתיבתא, להדלקת נרות חנוכה ברוב עם. בסיום הזמירות החל מרן שליט"א באמירת ה'פשעטיל' שנמשך יותר משעה. ולאחמ"כ המשיך מרן שליט"א בדברי אגדה.

אח"כ ניגש מוה"ר יחזקאל רייך הי"ו מנהל מוסדות התורה והחסד דחסידי צאנז בב"ב, והגיש למרן

שליט"א פיתקי דרחמי - 'ספר הזכרון' בו נחקק בכוללות קויטעל שמות מאות המוני אנ"ש ומשפחתם אשר הרימו תרומתם ונתנו סכומים נכבדים במגבית השנתית המיוחדת של חג החנוכה, להחזקת למעלה ממאה וחמישים עמלי התורה ברשת כוללי האברכים 'אדירי התורה' בבני ברק, למען יעלה זכרונם לטובה לפני מרן שליט"א להפקד בדבר ישועה ורחמים בהאי יומא רבה 'זאת חנוכה'. מרן שליט"א נטל את ספר הזכרון לידו והאציל מרן שליט"א מברכות קדשו לכל הנותנים שיושעו ויתברכו בכל הברכות ברוחניות ובגשמיות.

אח"כ סובב מרן שליט"א בדריידעל, עד שיצא האות ג'. וערך מרן שליט"א שולחן לחיים, ואיחל לחיים לכל הקהל, וחילקו לכל הקהל י"ש ומזונות. לאחמ"כ עברו קהל האורחים ובחורי הישיבות הק' לקבלת מעות חנוכה מידי כ"ק מרן שליט"א.

יום שישי פר' מקץ 'זאת חנוכה'

תפילת שחרית התפלל מרן שליט"א בהיכל המתיבתא בהשתתפות מאות אברכים ותלמידי הישיבות הק'. לפני העמוד התפלל הרה"ג רבי מאיר משולם שליט"א בן כ"ק מרן שליט"א. תפילת הלל התפלל מרן שליט"א לפני העמוד. משך כל התפילה עבר בהתעוררות מרובה למעלה משעתיים. ועלה מרן שליט"א לעליית שלישי.

אחר התפילה נערכו שמחות הברית, להר"ר שמעון גוטליב מפעיה"ק (ב"ר אריה זנויל מב"ב, וחהג"ר ישראל אריה כץ מפעיה"ק), להר"ר יקותיאל יהודה וינברגר מפעיה"ק העומד לימיננו בכל עת (ב"ר אהרן דוד מפעיה"ק, וחהג"ר אריה יהודה בלומנטל מנה"ר בישיבה"ק), ולהר"ר רפאל טרייטל מחיפה (ב"ר שלמה מפעיה"ק, וח"ר גרשון הרשקוביץ מפעיה"ק).

אח"כ יצא מרן שליט"א לרחבה שממול ביתו נאווה קודש לשריפת הפתילות והשמן הנותר מימי החנוכה. מרן שליט"א הדליק השריפה, והכניס בתוכו את הפתילות, ועמד כמה דקות ליד השריפה. אח"כ אמר לאחד הנוכחים שיעמוד אצל המדורה עד שישרף היטב כל הפתילות, ונכנס לביתו.

שב"ק פר' מקץ ד' טבת

תפילת מנחה בהאי יומא רבא יום 'זאת חנוכה' יום גמר החותם, עברה ברוב התעוררות, כשכ"ק מרן שליט"א עובר לפני התיבה כנהוג, ומלווה בבכיות נוראות, משך שעה ארוכה.

קבלת שבת התפלל לפני העמוד - הרה"ח ר' מרדכי מאיר שטמר מפעיה"ק. אחר התפילה עברו לברכת א גוט שבת.

בזמירות בשוה"ט התכבדו, כל מקדש - הרה"ג רבי אפרים פישל ויזל שליט"א מרבני קרית צאנז, מה ידידות - הרה"ג רבי שמואל יגר שליט"א רא"כ חושן

הרב יקותיאל יהודה בינדר מפעיה"ק (בן הג"ר פרץ טוביה שליט"א דומו"צ קהלתנו הק' בבית שמש, וחתן להבחל"ח הג"ר שלום מרדכי רייניץ זצ"ל הי"ד), ושמחת השלום זכר לבן הר"ר אהרן דוד בלומנטל מקרית צאנז טבריה (בה"ר מרדכי ברוך מפעיה"ק, וח"ר מרדכי ויזל מפעיה"ק). ועברו הקהל לקבל פירות.

משפט במרכז התורה ודיין בבי"ד נתניה לדיני ממונות. וזמרו תנו שבח.
בברהמ"ז על הכוס התכבד - חדב"ג כ"ק הגה"צ גאב"ד קרית הבעש"ט שליט"א.
אח"כ נערך שמחת הוואך נאכט והשלום זכר לבן

תוכן הפלפול שאמר כ"ק מרן שליט"א בשוה"ט ליל שב"ק העעל"ט

פטור היינו טעמא דחייב במילה ובהבערת בת כהן משום דחשיב תיקון מצוה, ולפי"ז ה"ג בהדלקת המנורה הו"א דאסור משום דהוי תיקון מצוה.

ולפי"ז מיושב לנכון קו' הגה"ק מאוסטרובצא, דשפיר היו יכולים להדליק המנורה בפחות משיעור דממנ"פ לא עברו על איסור שבת, דאם ייעשה להם גם וידלוק כשיעור א"כ שפיר הדליקו כמצוות, ואם לא יארע להם גם שוב לא עבדי איסורא, שאם לא ידלוק כשיעור נמצא דלא קיימו המצוה והו"ל מקלקל בהבערה בלא תיקון מצוה דפטור, [ובמקדש לא גזרו על שבות דמקלקל], עכ"ד ודפח"ח.

ואולם תירץ זה ניחא רק אליבא דמ"ד דמקלקל בהבערה פטור, אך לרבי שמעון (שבת שם) דכל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר, הדק"ל, ועכצ"ל דלמ"ד דמקלקל בהבערה חייב לית ליה הך תירוץא דחילקו השמן, וס"ל דהא דקבעו שמונה ימים הוא משום דיום הראשון נקבע לזכר נצחון המלחמה כמ"ש הפר"ח (בסי' עת"ר).

והנה ברש"י בשבת שם כתב דהפלוגתא אי מקלקל בחבורה והבערה חייב תלוי בדין מלאכה שאצל"ג, דרבי יהודה דס"ל מלאכה שאצל"ג חייב, א"כ חיובא דחובל בצריך לכלבו ומבעיר בצריך לאפרו שפיר משכח"ל, דאע"פ דמקלקל הוא אצל מלאכה עצמה מתקן הוא אצל אחרים, ולר"י כי האי גוונא מלאכה היא, אבל במקלקל ואינו מתקן כלום פטור. ולרבי שמעון דאמר מלאכה שאצל"ג פטור, וא"כ אין לך חובל ומבעיר שאין מקלקל, ואפי' מבעיר עצים לקדרתו מקלקל הוא אצל עצים ומה שהוא מתקן אצל אחרים לר"ש לא חשיב דהא מלאכה שאצל"ג היא, וא"כ ההכרח דמקלקל בחבורה ובהבערה חייב, עי"ש.

בשו"ע (סי' עת"ר ס"ב) כתב המחבר דסעודות שמרבים בחנוכה הם סעודות הרשות, והרמ"א

בתוה"ק (מ"ג, טז) וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים, איתא במטה משה (ח"ה אות תתקצ"ג) ח"ת דוטבח עם והכן הם אותיות חנוכה, מכאן סמך לסעודות שעושים בחנוכה, וכ"ה גם בשלטי הגיבורים (על הגהות מרדכי פ"ב דשבת), ויל"ב שייכות ענין חנוכה להאי קרא, וגם לבאר הרמז שאות ח"ת נפרד משאר האותיות.

ואפ"ל בהקדם מש"כ הגה"ק מאוסטרובצא זצ"ל באור תורה לחנוכה (אות ג'), במה שתירץ הב"י (סי' עת"ר) דקבעו שמונת ימי חנוכה אע"פ שהיה להם שמן ליום א', כי מיד ביום הראשון חילקו השמן לח' חלקים והיה הנס בכל שמונת הימים. ולכאו' קשה היאך חילקו השמן לח' חלקים דאם אירע שחל כ"ה בכסלו בשבת והוצרכו ביום השבת לפנות ערב להדליק המנורה, ואם לא נתנו שמן כשיעור לא היו רשאים להדליק בשבת שלא כמצוותו עי"ש, [וראה שם באו"ת בהמשך שכתב כ"ז אמרתי דרך השערה שחל כ"ה כסלו בשבת, ובינותי בספרים ראיתי שלפי חשבון השנים והמולדות חל כ"ה כסלו בשבת עי"ש, והדברים מופלאים לראות כי סוד ה' ליראיו וגו' שאפי' מה שאומרים לפלפולא מכוונים לאמת].

ובבנין דוד (בקונ' לחנוכה מאת נכדו אות ט"ז) הביא בשם אחיו הצעיר הר"ש ליישב הקו', דהנה לכאורה יש להקשות בהא דדרשינן בתו"כ (פר' אמור) תמיד אפילו בשבת הרי אפי' בלא קרא הוי ידעינן דשרי להדליק בשבת כיון דלא מתקן מיד, שהרי במנורה של מקדש אסור להשתמש לאורה כמש"כ הר"ן בשבת (דף כ"א), וא"כ הו"ל מקלקל בהבערה דפטור, אך י"ל לפימ"ש התוס' בשבת (דף ק"ו ע"א) דלר' יהודה דס"ל מקלקל בהבערה

והכּן אין והכּן אלא שבת, א"ל הקב"ה אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה חייד שאני עושה שבן בנך יהיה מקריב בשבת, מנין ממה שקראו בענין ביום השביעי נשיא לבני אפרים.

ולכאן צריך להבין היאך שמר יוסף את השבת, הרי נודע מש"כ המזרחי (ריש פר' וישב) במה שנחלקו השבטים על יוסף, שיוסף טען כנגדן שהם אוכלין אבר מן החי וכו', וכמש"כ רש"י במה שנא' ויבא יוסף את דבתם רעה, דח"ו השבטים לא היו חשודין על אבמה"ח, אלא דהשבטים היו חותכים בשר מבית השחיטה בעודה מפרכסת ומניחין אותה עד שתמות ואח"כ היו אוכלין אותו, והיינו משום דגבי ישראל בשחיטה יצאה מדין אבמה"ח, אבל יוסף סבר שיש להם להחמיר כדן כ"נ דבמיתה תליא ואם חותכים בעודה מפרכסת הו"ל אבמה"ח, והשבטים סברו דיש עליהם לגמרי תורת ישראל ומיד כשנשחטה הותרה, ע"ש.

ולפי"ז כיון דיוסף סבר דלחומרא דינם כב"ג, א"כ קשה היאך שמר את השבת והלא עכו"ם ששבת חייב מיתה, ועכצ"ל דאע"ג דס"ל דדינם כב"ג מ"מ שמר שבת ע"י שעשה משאצ"ג וכדתי' האחרונים הנ"ל, ויציא מילתא כמש"כ בבני יששכר (מאמרי ניסן מ"ג אות ב' בהג"ה) בכיאר הפסוק ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו וגו', דצ"ל ב מהו שאמר 'כהיום הזה', גם יל"ב מ"ש לעשות 'מלאכתו', וכיאר שם באריכות דיוסף לפי שימתו דהחמיר שדינו עדיין כב"ג חשש למה שהוזהרו ב"ג כי יום ולילה לא ישבותו, ולכך אין לעשות איזה מלאכה קלה ביום השבת כדי שלא ייכשל בשביתה דאסורה על ב"ג, וז"ש ויבא הביתה לעשות מלאכתו רצ"ל מלאכה המיוחדת בעבורו דהיינו כדי שלא יכשל בלא ישבותו, וזה אמרו ויהי כהיום הזה, רומז לשבת דכתיב בה תלתא היום (עי' שבת דף ק"ז ע"ב), ואותו היום שבת היה וכדאי' במדרש (עי' ילקוט פר' וישב רמז קטו), ועל כן דייקא באותו יום השבת נכנס לעשות מלאכתו, ע"ש מה שהאריך עוד בטו"ט לפרושי לקראי ותתפשהו בכגדו.

מעתה יבואר היטב דכיון דאמה"כ הבא את האנשים הביתה ומבוח מבח והכּן, והיינו דשמר יוסף את השבת, וקשיא הרי איהו סבר דעדיין דינם

כתב שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, ע"ש, וכתב הלבוש הטעם שלא קבעו משתה ושמחה בחנוכה כשם שתיקנו בפורים, מפני שלא נמסרו לישראל באותו זמן להריגה כמו שהיה בימי המן, אלא שבאו האויבים עליהם במלחמה ולא בקשו מהם אלא ההכנעה ולהיות ידם תקיפה על ישראל ולהעבירם על דתם וכו', לכך לא קבעום אלא להודות ולא למשתה ושמחה וכו' ע"ש.

אמנם אי נימא כמ"ש הפר"ח דקבעו שמונה ימים כי יום הראשון הוא לזכר נצחון המלחמה, והרי במלחמה פשטו עליהם היונים על ישראל להשמידם ולהרגם, א"כ ראוי לעשות גם משתה ושמחה על הצלת נפשותיהם כפי שתיקנו בפורים, (וכבר האריך בזה אאמו"ר וצללה"ה בדברי יציב או"ח סי' רפ"ג).

נודע מה שהקשו המפ"י בהא דאחז"ל (יומא דף כ"ח ע"ב) קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה, דהיאך שמר שבת שלא נצטווה עליה הרי ב"ג הוזהר שלא לשבות, כדאי' בסנהדרין (דף נ"ח ע"ב) אמר ר"ל עכו"ם ששבת חייב מיתה שנא' ויום ולילה לא ישבותו ואמר מר אזהרה שלהם זה היא מיתתן, והאריכו בזה הרבה.

ובחתן סופר (או"ח, שער התפילה נש"כ וקה"ת), תירץ בזה, דהאבות עשו מלאכה בשבת בסתם ללא צורך עצמו אלא עשאוהו רק כדי שלא יעברו על לא ישבותו, וא"כ אם הו"ל דין ישראל כיון דלא היה צורך במלאכה זו כלל הו"ל מלאכה שאצ"ג, משא"כ א"ה להם דין ב"ג שפיר היה להם צורך במלאכה זו כדי שלא לעבור על לא ישבותו. וכ"כ הגרי"ע בבית האוצר (כלל א' אות כ', דף י' טו"ד), והוסיף עוד בזה דאע"פ דאפי' מלאכה שאצ"ג אסור מדרכנן והרי האבות קיימו גם מילי דרבנן, י"ל דעשו מלאכה שאצ"ג בבין השמשות של ער"ש דלא גזרו שבות בכיה"ש, והגם דבעינן צורך מצוה בזה נמי הו"ל גדר דצורך מצוה שהרי עשו כדי שלא לעבור על לא ישבותו, ע"ש, וכע"ז בפרשת דרכים זוטא (דרך אתרים, אות א'), פרדס יוסף (פר' בא אות ע' בהגדמ"ח), זכרון יהודה בהקדמה.

והנה במדרש בפרשתן (פצ"ב, ס"ד) עה"פ ומבוח טבח והכּן, אין והכּן אלא שבת כד"א והיה ביום השישי והכּינו וגו', וכ"ה במדרש תנחומא (פר' נשא) עה"פ ביום השביעי נשיא לבני אפרים ומבוח טבח

א"כ חזינן דחצ"ש בעצמו לאו מילתא הוא, וממילא דגם במצוה לא שייך כלל חצ"ש.

והוסיף שם הכל"ח דהאי מילתא אם חצ"ש הוא רק באיסורי מאכל בלבד מטעם דאחשביה, תליא בפלוגתת רבי יהודה ור"ש בדבר שאינו מתכוון, דלר"ש דדבר שאין מתכוון מותר א"כ חזינן דהמחשבה הוא שפועלת ומכרעת שאפי' בדבר האסור כשאינו מתכוון שרי, א"כ אמרינן גם להיפך דאפי' בחצ"ש פועלת מחשבתו להחשיב הדבר, וא"כ י"ל דהיינו טעמא דחצ"ש משום דאחשביה וכמ"ש החכ"צ, וממילא דרק לגבי איסורי אכילה חצ"ש אסור מה"ת. אבל לר' יהודה דדבר שאין מתכוין אסור, דס"ל דאין המחשבה פועלת על הדבר וא"כ לא שייך לומר דחצ"ש אסור מטעם אחשביה, ובהכרח דחצ"ש הו"ל איסור עצמי מצד גזיה"כ, א"כ שוב אין לחלק בין איסורי אכילה לשאר איסורים וה"ה לגבי מצוה, ובהמשך דבריו כתב וכיוצ"ב שמעתי בשם אדמו"ר הקדוש מאלכסנדר זצ"ל שאמר בטעם הדבר שמצינו בזה"ק שהחמיר כ"כ בענין כוונת המצוה, שמצוה בלא כוונה אינה כלום, משום דרשב"י קאי ואזיל בשיטתו בש"ס דילן דדבר שאינו מתכוון מותר וכמו"כ ס"ל דכ"ש למלקות והוא מטעם אחשביה (כנודע מהרישב"א במכות דף י"ז) עכ"ד.

והנה בשו"ת זית רענן (ח"ב בסופו בליקושי תורה בפרשתן) כתב לתרין קו' המפוי' הג"ל להדיעות דהאבות לא יצאו מדין ב"נ, איך שמרו את השבת, והלא ב"נ ששבת חייב מיתה, ותי' עפי"ד המשאת בנימין (הובא במג"א סי' תמ"ח סק"ד) דאף דקי"ל דאין שליחות לעכו"ם, מ"מ מעכו"ם לעכו"ם שפיר מועיל שליחות, וא"כ י"ל שעשו האבות מלאכה ע"י שליח גוי, דלפי דינינו דאין שליחות לעכו"ם לא עברו איסורא כלל, משא"כ לפי דיני ב"נ דמהני שליחות הו"ל כאילו עשו המלאכה בעצמם, ומעתה ממנ"פ שפיר עבדי, דאי היו דינם כב"נ הרי לא שבתו ממלאכה דאהני מעשיהם ע"י שליח, ואם היו דינם כישראל לא חיללו שבת דאין מועיל שליחות מישראל לב"נ, עי"ש מש"כ דזה אתיא ע"פ שיטת בעל העיטור דמותר לישראל לעשות מלאכה גמורה ע"י עכו"ם לצורך מצוה, וא"כ לא עברו אפי' על שבות דאמירה לגוי, ודו"ק.

כב"נ והיאך הותר לו לשבות, ועכצ"ל ששמר שבת ע"י שעשה מלאכה שאצל"ג, והיינו משום דמשאצל"ג פטור, ולפי"ז לא משכחת חובל ומבעיר דחייב אלא במקלקל, ובהכרח צ"ל דמקלקל בהבערה חייב, מעתה לא יתכן לתרין דקבעו ח' ימי חנוכה משום שחלקו השמן, דהרי בשבת לא היו יכולים להדליק בפחות מכשיעור, ואין לומר דממנ"פ הדליקו שאם אינו מצווה הוי קלקול, שהרי מקלקל בהבערה חייב, ועכצ"ל כמ"ש הפר"ח שיום הראשון לזכר נצחון המלחמה, וא"כ צריך לעשות גם סעודה ומשתה לזכר הנס כפי שתיקנו בפורים, על כן רמז כאן לסעודות חנוכה, וז"ש וטבוח טבח, ח' והבן, רצ"ל דמה שקבעו ח' ימים בהכרח צ"ל דיום הראשון הוא על נצחון המלחמה כדמוכח מהני קראי, ועל כן והבן ראוי לקיים בהם סעודות זכר לנצחון המלחמה, ודו"ק.

*

ויתכן עוד בזה, בהקדם מה שהקשה המזרחי (בהגהותיו על הסמ"ג הל' חנוכה) על מש"כ הב"י דקבעו ח' ימי חנוכה משום שמיד חלקו השמן לח' ימים, דהיאך יתכן דחלקו השמן הלא כתיב יערוך אותה אהרן ובניו מערב ועד בוקר ודרשינן (יומא, דף ט"ו ע"א) תן לה מדתה שתהא דולקת מערב ועד בוקר, וא"כ מוטב היה שיקיימו עכ"פ המצוה יום אחד כראוי משלא יעשו שום מצוה כלל.

והאחרונים כתבו לתרין דאי נימא דחצ"ש אסור מה"ת, א"כ י"ל דה"ה נמי בחצי מצוה דג"כ יש בה מצוה, וכבר נודע מש"כ בזה במל"מ (פ"א מחו"מ סוף הג"ג), ובשבות יעקב (ח"ב סו"ס י"ח) לענין חצ"ש במצוה, לכן חלקו השמן דהכריעו דמוטב שיקיימו בכל יום מקצת מצוה משיבטלו לגמרי שבעה ימים, ובכלי חמדה (בפרשתן אות ד') הביא הדברים, וכתב דהדבר תלוי במה שהאריכו הפוסקים אם איסור חצ"ש הוא בכל איסורין שבתורה ולא דווקא באיסור מאכל, או שהוא דווקא גבי איסורי אכילה מטעם דאחשביה באכילתן, דאם איסור חצ"ש נוהג בכל איסורים שבתורה הרי שגם חצ"ש מילתא הוא, וא"כ י"ל דה"ה גם לענין מצוה יש בה מעלה והו"ל עכ"פ קצת מצוה, משא"כ לדעת החכם צבי (סי' פ"ו) דאיסור חצ"ש הוא רק באיסורי מאכל בלבד מטעם דאחשביה באכילתו עי"ש,

שומר שבת כהלכתה, ולכן הוצרכו חכמים לגזור ולאסור אמירה לעכו"ם דמטעם שליחות לחוד לא היה שום איסור בכך, וכ"כ החתם סופר בתשו' (או"ח סי' פ"ד), ובישועות יעקב (אהע"ז שם), ועיין עוד בישועות יעקב עה"ת (פר' קדושים) מ"ש לתרין ע"פ יסוד הנ"ל קו' החזקוני אמאי איצטרך קרא שאם אמר לו אביו חלל השבת אל ישמע לו, עי"ש.

עפי"ז יבואר שפיר דברי הזית רענן הנ"ל, דשפיר י"ל דהאבות עשו מלאכה ע"י שליח דאף אם היה כב"נ ואהני שליחותם אפ"ה שפיר הו"ל שומרים שבת כראוי, דלענין שמירת שבת לא איכפת לן מה שעשו ע"י שליח דהרי גופו נח, ומ"מ לא עברו על לא ישבותו דהרי עשו מלאכה ואהני שליחותם, דדווקא לגבי שבת דכתיב בה למען ינוח, לכך כשגופו נח מיקרי שומר שבת, משא"כ לענין לא ישבותו שפיר מהני שליחותו ודו"ק.

ומה מאוד שמחתי שמצאתי בשו"ת מהר"ם שי"ק (או"ח סי' קמ"ה, ד"ה ועכ"פ) שתירין ג"כ כעין מ"ש בזית רענן הנ"ל, ושם בסוגר הוסיף, דאפי' לרש"י דיש שליחות לגוי לחומרא מ"מ אינו אלא מדרכנן ובמקום מצוה לא גזרו, וכאן הוי מקום מצוה כדי שלא יעבור על לא ישבותו, ושוב כתב די"ל אפי' לדברי הבית מאיר וכו' (ר"ל דלא יוקשה דאם עשה ע"י שליח א"כ כיון שגופו נח הרי עבר על לא ישבותו), דגבי לא ישבותו העיקר תועלת הפעולה עצמה, היינו משום ישוב העולם שלא ייחרב וכו', ולכן לגבי לא ישבותו שפיר מהני גם ע"י שליח עי"ש, הרי חיבר ג"כ ענין זה, דעפ"י יסוד הבית מאיר שפיר נוכל לומר שעשו האבות מלאכה ע"י שליח, ושור"ר גם בחתן סופר (או"ח, שער התפילה נש"כ וקה"ת), שהביא בזה כמה תירוצים וכתובם גם תירוץ הנ"ל עי"ש.

הלום ראיתי בשואל ומשיב (מהדו' תליתאה ח"ב סי' קע"ז) שהביא דברי הבית מאיר והישועות יעקב הנ"ל, וכתב ע"ז וז"ל, ובמחכ"ת תמהני עליהם דאיך אפשר לומר כן, הרי גם מעשה שבת הו"א דליתסר מכל שתיעבתי לך, ורק דגלי קרא היא קודש, כמבואר בחולין (דף קמ"ו ע"א), הרי דהמעשה בעצמה מתועב בעיני השי"ת, דאל"כ מה שלא שבת כבר היתה ולמה יתסר, ואף דיש לחלק מ"מ אין החילוק מבואר וכו'.

אמנם לכאו' אכתי יל"ע בזה, דהנה תירוצו א"ש רק אי נימא דהאבות היו מסופקים אם דינם לגמרי כישראל או לגמרי כב"נ, אמנם אי נימא דמעיקר הדין היה דינם כב"נ, ורק דהחמירו לקיים כל מצות התורה, א"כ כיון דמעיקר הדין כב"נ מהני שליחות א"כ שוב לא שמרו שבת, וביותר יל"ע לשיטת רש"י בב"מ (דף ע"א ע"ב) וכן לחד שיטה בתוס' שם (ד"ה בשלמא) וכ"ה שיטת הרמב"ם (פ"ה מהל' מלוה ולוה ה"ד) דלחומרא יש שליחות לנכרי, א"כ הדק"ל דאם היה דינו כישראל היאך שרי ליה לעשות מלאכה ע"י עכו"ם הרי אהני שליחות לחומרא וכאילו עשה בעצמו.

אכן יש ליישב, עפ"י יסוד הבית מאיר (אבהע"ז סי' ה') שכתב לתרין מה שהקשו האחרונים, לפי שיטות הראשונים דיש שליחות לעכו"ם לחומרא א"כ אמאי הוצרכו לגזור שבות על אמירה לעכו"ם תיפוק"ל דבלא"ה אסור לומר לעכו"ם משום שליחות. וביאר דמלאכת שבת לא נאסר ע"י שליח, דהא שאסור לעשות עבירה ע"י שליח היינו היכי דעצם הדבר נמאס בעיני ה' והקפידה התורה שלא ייעשה המעשה, ולכן מה לי הוא מה לי שלוחו, וגם כשעושה ע"י שליח הרי"ז כמי שעשאו בעצמו, (לולי הא דאין שלד"ע, דזה לא שייך בנזו').

וכ"ז בשאר דיני תורה, אבל במצוות שמירת שבת אין ענינו שעצם המלאכה מאוסה בשבת, דהא קיי"ל (שבת דף י"ז ע"ב) שמותר להתחיל במלאכה בער"ש ואע"פ שנגמר בשבת, אלא רצון השי"ת הוא שיהא גוף האדם שובת וכמאה"כ למען ינוח, ולכן כל מלאכת שבת איסורא אגופו רמיא, היינו שלא יעשה גופו מלאכה אלא שיהא גופו נח, ואם אינו עושה בעצמו וגופו שובת ממלאכה הרי נתקיים רצון התורה, ולא איכפת לן בין אם התחיל בער"ש ונגמר מעצמו בשבת ובין דעשה ע"י שליח דכל שגופו נח שריא רחמנא. והרי"ז כעין מצוה שבגופו שכתב התוס' רי"ד רפ"ב דקידושין דהטעם דאין מועיל בהו שליחות, דשליחות שייך רק בדבר שאינו חובת הגוף ואז מתייחס המעשה להשולח, אבל במצוה שחייבו התורה לעשות בגופו היאך יפטר הוא ע"י שלוחו והוא לא יעשה כלום עי"ש, והה"נ לענין שביתת שבת דעיקרה חובת הגוף וכיון שגופו שובת הריהו

היוצלמ"ז דממאי דחזינן דהאבות שמרו שבת ובהכרח שעשו מלאכה ע"י שליח גוי, א"כ מוכח דלא נאסר מה"ת לעשות מלאכה ע"י גוי ולא שייך לאסור משום שליחות לעכו"ם לחומרא, דז"א כי במלאכת שבת ל"ש שליחות משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה ובכוונה תליא מילתא, לכן לא שייך בה שליחות כמ"ש השו"מ דרק לגבי עצם מלאכה שייך לומר דעשיית חבירו נחשב כאילו עשה הוא, אבל לחשוב כוונת חבירו כאילו כיון הוא זה אי אפשר וכנ"ל, ועכ"פ שמעינן מינה דאזלינן בתר המחשבה.

ובכן יבואר שפיר הרמז לחנוכה, דכיון שאמה"כ הבא את האנשים הביתה ומבוח טבח והכין, ודרשינן עלה אין והכין אלא שבת וכו' הדין אמרה ששמר יוסף את השבת קודם שלא תנתן. וקשה הא לשיטתו הו"ל דין ב"ג, ומוזהר שלא לשבות, ועכ"פ לכו"ש הזית רענן דעשה מלאכה ע"י שליח, והיינו דלגבי מלאכת שבת לא שייך שליחות, ומעמא כיון דמלאכת מחשבת אסרה תורה דדשא"מ מותר, ומינה דהמחשבה הוא שקובע, מעתה נקטינן לסברת אחשביה, וממילא דאיסור חצ"ש אינו אלא באיסורי אכילה ולא בכל האיסורין שבתורה, ומינה דה"ה לגבי מצוה דחצי מצוה אינה כלום, וא"כ לא יתכן דחלקו השמן דהרי בכך ביטלו המצוה לגמרי שהרי אין סומכין על הגם, ועכ"פ לכו"ש הפר"ח שיום הראשון לזכר נצחון המלחמה, וא"כ צריך לעשות גם סעודה ומשתה לזכר הגם כפי שתיקנו בפורים, על כן רמז כאן לסעודות חנוכה, וז"ש וטבח טבח, ח' והכין, רצ"ל דמה שקבעו ח' ימים בהכרח צ"ל דיום הראשון נתקן על נצחון המלחמה כדמוכח מהני קראי, ועל כן והכין ראוי לקבוע בהם סעודות זכר לנצחון המלחמה, ודר"ק.

ושוב כתב, אך מה שנראה לי דהנה במלאכת שבת הקפידה תורה דבעינן מלאכת מחשבת שיתכוון לעשות מלאכה, ולכך במתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע פטור דמלאכת מחשבת בעינן וליכא, וכן בכל הענינים של מלאכת שבת דמלאכת מחשבת בעינן, ולפי"ז כיון דבכוונה תליא מילתא, ממילא דלא שייך בה שליחות לדבר עבירה, דרק על גוף עשיית מלאכה שייך לומר דעשיית חבירו נחשב כאילו עשה הוא, אבל לחשוב כוונת חבירו כאילו כיון הוא, זה אי אפשר, דזה מידי דממילא דלא שייך בה שליחות כמ"ש הר"ן לענין שמיעה ומכ"ש בזה, וא"כ שפיר לא שייך שליחות לדבר עבירה במלאכת שבת, דעכ"פ ל"ה מלאכת מחשבת דהוא נתכוין שחבירו יעשה ולא הוא, וז"ב ודר"ק היטב כי הוא הערה נפלאה, עכ"ל (וראה עוד כע"ז במהדו"ק ח"ב סי' ס"ט).

נמצא לפי"ז דאי אמרינן דמלאכת מחשבת אסרה תורה בדין הוא שאין מועיל שליחות במעשה שבת, ואמנם כל זה לגבי ישראל דמוזהר בשבת על מלאכת מחשבת, אבל לגבי אזהרת לא ישבותו כב"נ פשיטא דליכא בהו תנאי שיעשו מלאכת מחשבת, וגם בכה"ג דעשו איזה מלאכה בדשא"מ לא עברו על איסור לא ישבותו.

ובב"ק (דף כ"ו ע"ב) אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה וכו', לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ופרש"י, מלאכת מחשבת אסרה תורה שנתכוין לעשות מלאכה, אלא כסבור שהיום חול או סבור שמלאכה זו מותרת, וכל הני דאמרינן הכא לא נתכוונו לעשות המלאכה הלכך פטור, הרי דמלאכה בדבר שאין מתכוון דשרי הוא משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה.

תוכן התורה שנשא כ"ק מרן שליט"א בשוה"ט ליל שב"ק העעל"ט

לסעודות שעושים בחנוכה, וכ"ה גם בשלטי הגיבורים (על הגהות מרדכי פ"ב דשבת), ויל"ב דמאי שייכא דך רמז להאי קרא. עוד ראוי לבאר מה ראה יוסף לזמן את אחיו לסעודה בביתו יחד, מה שלא נעשה כן לכל הבאים שם לשבור אוכל, הרי לא היה

בתוה"ק בפרשתן (בראשית מג, טז) וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכין כי אתי יאכלו האנשים בצהרים. ובמטה משה (ח"ה אות תתקצ"ג) כתב, ח"י"ת דיטבח עם והכין הם אותיות חנוכה, מכאן סמך

הם ידעו מן הכתוב לא יסור שבט מיהודה, וגם הם ידעו שהשי"ת נתן את המלוכה לדוד ולזרעו עד עולם כמפורש בספר תהלים (פ"ט, כ-לח). ומבואר בספה"ק כי ממנו יצאו כבושים, וכן היה הדבר צריך להתגלגל שטרם התחדשות מלכות בית דוד תופיע מלכות בית חשמונאי הכהנים הק', והיא שתכין הדרך להתחדשות מלכות בית דוד בביאת המשיח, ולולא זאת לא יתכן אורו של מלך המשיח, וענין זה מבואר הרבה בספה"ק כל אחד לדרכו בקודש.

כל זה נעשה סימן ביוסף ואחיו ששהו במצרים שהיא שורש הגלויות כנודע (ראה בני יששכר, מאמרי כסלו טבת, מאמר ב, אות כה). שהרי חלם להם יוסף את חלומותיו עד שזעמו עליו אחיו בשאלתם (בראשית לו, ח) המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו, כי הם ידעו ברוח קדשם שהמלוכה תיכון ליהודה, ולכן תמהו על יוסף 'המלוך תמלוך עלינו' וגו', והיאך אתה לוקח המלוכה לעצמך, אך אביהם יעקב שמר את הדבר, כי ידעו יעקב ויוסף שוודאי כן הדבר שלא יסור שבט מיהודה ולו יאתה כתר המלוכה, אך ההכנה לכך הוא ע"י מלכותו של יוסף, ולולא מלכותו של יוסף לא תיכון מלכות יהודה.

וכשם שבמצרים קדמה מלכות יוסף למלכות יהודה, הנה בזה עשה ההכנה הראויה למלכות בית חשמונאי שתופיע לאחר זמן, שתקדום ותסלול הדרך להתחדשות מלכות יהודה. ועל זה מסר נפשו יוסף במצרים והיה מדבר איתם קשות ע"י שויתנכר עליהם (בראשית מב, ז), וכדאיתא בתרגום וחשיב מה דמלל עמהון, וכמו שביאר רביה"ק משינאווא זי"ע (בפרשתו, עה"פ וירא יוסף) כי הם מלומר שיוסף הצדיק חפץ היה לנקום באחיו שבטוי י"ה על שמכרוהו מצרימה, ועל אף שהם עשו אתו דברי נבלה כזאת מעשים אשר לא יעשו, שהוא היה עדיין נער קטן בן שבע עשרה שנה, ולמד תורה במהרה אצל אביו, ואין לנו השגה אחד מיני אלף בצער שנגרם לו כשנמלוהו ממקום קדוש זה ומכרוהו למקום רשע מקור הטומאה בזהמת וערוות מצרים, אמנם אף על פי כן בוודאי לא חשב יוסף הצדיק אפילו לרגע קט להשיב להם כגמולם.

אכן פירוש הדבר במה שאמר ויכירם ויתנכר אליהם, שחישב מתחילה את כל דיבוריו אליהם שלא תהא דעתו נוטה לעצמו אלא לטובתם ולתועלתם ולהמתיק מעליהם את הדינים, וכל דבריו

עדיין הזמן שיתגלה אליהם, וא"כ למה הזמינם, ויותר היה לו רק לצוות על אנשי ביתו למלאות שקיהם בר וכו' בלא שיקראם ויזמינם אליו לסעודה. ונראה לפי הכלל הידוע דמעשה אבות סימן לבנים (רמב"ן בראשית יב, ו), וכל מה שאירע לאבות ולבניהם הוא סימן על מה שיתרחש עם בניהם אחריהם כמשך כל ימי עולם, עד שיאיר אור הגאולה העתידה. ואיתא בספה"ק רמזים שונים על ההכנה שהכין יוסף הצדיק כאן את ימי החנוכה בהם נעשו נסים לישראל, והאירו את ימי הגלות החשכים כדי שיהיה להם חינוך והרגל לגאולה העתידה.

וע"ז רמזו בספה"ק (ראה בני יששכר, מאמרי כסלו טבת, מאמר ד, אות לד) כי מל"ך יו"ן בנימטריא יוס"ף, וכן אנטיוכ"ס נמי עולה בנימ' יוס"ף (ראה מגלה עמוקות, פר' ואתחנן, אופן רנב; ובבני יששכר שם), לרמז שהוא הגבר שכבר עשה ההכנה הנצרכת להלחם עם קליפת יון העתידה לעמוד על עם ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם על חוקי רצונך, ובזכותו עמדו מתתיהו ובניו לבית חשמונאי ונצחו למלך יון וטהרו את מקדשך, וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל ולהאיר לישראל את חשכת גלותם.

והנה נודע מה שכתב הרמב"ן מרורות על בית חשמונאי, עה"פ (בראשית מט, י) לא יסור שבט מיהודה וגו', וזה לשונו, וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצוות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסיד המולכים זה אחר זה, עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב, והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב דף ג' ע"ב) כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כולם בעון הזה. ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים, אבל כל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק, לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי. והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקב"ה עליהם את עבדיהם, והם הכריתום, עכ"ל עיי"ש.

והן אמת שכל דבריו של הרמב"ן תורת אמת הם ונאמרו למשה מסיני, מכל מקום אין ספק שלכהנים הקדושים שהצילו את כלל ישראל, גם להם היה טעם וסברא במה שהעבירו המלוכה מבית דוד, ובוודאי גם

ע"י אכילה זו שהם אוכלים על שולחני עתידים הם לזכות לאור ימי החנוכה שיאיר את זמן בין הערביים מרם הגאולה, והיא שתשמור על בני ישראל בגלותם להכינם לגאולה השלימה, וכידוע מספה"ק שחנוכה הוא יו"ט לימי הגלות להאיר במקצת עיניהם של ישראל בחשכת הגלות.

וכן לעת ערב ממש מרם בוא הגאולה יבוא משיח בן יוסף להכין את מלכות משיח בן דוד, על דרך שנאמר (מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, וכשם שמרם גאולת מצרים היה יוסף למלך על הארץ, וזה היה נצרך להכין את מלכות בית דוד ויהודה כשיכנסו לארץ ישראל, כן יהיה בצהרי הגלות בסוף הימים יבוא משיח בן יוסף ויכין את העולם לקראת מלכות משיח בן דוד אחרי שכבר זכו ישראל לימי חנוכה בשנות גלותם בזכות יוסף, ולכן נקראת הגאולה העתידה ע"ש יוסף כדאיתא במדרש (שמו"ר א, ה; תנחומא שמות, ג) עה"פ (ישעי' יא, יא) ביום ההוא יוסף ה' שנית ירו לגאול את שאר עמו, כי הוא הוא שהכין הדרך ועשה ההכנה לקראת תקומת מלכות בית דוד כנ"ל.

יעזור השי"ת ויעשה לנו נסים כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה ויאיר לנו את חשכת הגלות והיה לעת ערב יהיה אור ונזכה כולנו במהרה לאורו, ובפרט בשבת שאחר ימי החנוכה שהוא מסוגל מאוד לגאולה, שכבר היה ההכנה על ידי ימי החנוכה שהוא חינוך והרגל לגאולה העתידה (בני יששכר, מאמרי כסלו שבת, מאמר ב, אות כט), ולכן עתה נזכה תיכף ומיד להגאל בגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

ומעשיו היו בחשבון כמה כבר נמחל להם על עוון מכירתו, וכמה צריכים עדיין לעבור עד שיתרצו לבוכ"ע. אך הוא בעצמו התנכר עליהם כאילו לא גמלוהו כל רע, ולא היתה בליבו מינה או נטירה כלפיהם אף לא משהו דמשהו ח"ו אפי' הרגע קט, ולזה תרגם אונקלוס 'וחשיב מה דמליל להון' שהיה לו עבודה קשה למנות ולספור את מה שמוציא מפיו וליזהר בדיבורו לבל יהא בהם אפילו שמץ קטן של נקימה ונטירה, עי"ש באריכות דבה"ק.

ולדרכנו י"ל, שהיה יוסף חייב להראות מלכותו עליהם, ושיכירו בו עתה שהוא המלך והשליט, כדי להכין הדרך למלכות בית יהודה, ואז המשיך יוסף את הנס של חנוכה שהיא ההכנה לגאולה העתידה. וזהו ויאמר יוסף לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וזה היה סימן לימים רחוקים כאשר יגיע עת דודים בו יתכנסו הגלויות לשוב אל ארצם ולביתם, ויזרח אורו של המשיח מבית יהודה, לצורך זה צריכים הם לאכול על שולחני ולקבל עול מלכותי מקודם, ולכן ומבזה שבה והבן, שע"י אכילה זו על שולחני יהיה להם הכנה למלכות יהודה, ולכן מרומז כאן חנוכה"ה, שאף אז תופיע מלכות בית חשמונאי כהכנה להתחדשות מלכות בית דוד.

וזהו כי אתי יאכלו האנשים בצהריים, צהריים מרמז לעת אחרית הימים, כד"א (זכרי' יד, ז) והיה לעת ערב יהיה אור, כי בצהריים אז ינטו צללי ערב המרמז על חשכת הגלות, ורגע קטן מרם יחשיך לחלוטין אז יפציע אור הגאולה. ואותו רגע של עת ערב יהיה מואר באור ימי חנוכה שעשה יוסף הכנה לכך במצרים, וזהו כי אתי יאכלו האנשים בצהריים

יום שב"ק

תפילת שחרית התפלל לפני העמוד - הרה"ח ר' יוסף גליק מפעיה"ק. אחר תפילת שחרית אמרו כל הקהל יחדיו בצוותא יום השבת בספר תהלים, עקב המצב השורר בארה"ק.

בפתחת הארון כיבד מרן שליט"א את חדב"נ כ"ק הגה"צ גאב"ד קרית הבעש"ט שליט"א.

בעליות התכבדו, כהן - הרה"ח ר' חיים מרדכי בינדר מב"ב, לוי - הרה"ח ר' יצחק לוי מב"ב, שלישי - חדב"נ כ"ק הגה"צ גאב"ד קרית הבעש"ט שליט"א, רביעי - הגאון רבי יהודה צבי גלנץ שליט"א רב ביהמ"ד אמרי דבש בנתניה, חמישי - הגאון רבי בן ציון רייך שליט"א נאמן בית רבוה"ק, שישי - מרן

שליט"א [ונערך מי שברך וקריאת השם לרגל הולדת הבנות, להר"ר יהודה בורד מפעיה"ק (ב"ר זאב מפעיה"ק, וח"ר בן ציון שטיינמץ מפעיה"ק), ולהר"ר אשר אייזנבך מפעיה"ק (בהג"ר חיים יהודה מפעיה"ק, וחגה"ר שמואל ייגר שליט"א מפעיה"ק)], שביעי - הרב בנש"ק אליעזר גולדמן שליט"א מירושלים, הבחור הבר מצוה עמרם נ"י בן הרה"ח ר' מנשה ברנט מפעיה"ק (בהג"ר מרדכי שליט"א דומו"צ קרית צאנז), אחרון - הרה"ג רבי דוד שליט"א מלונדון - נכד כ"ק מרן שליט"א, מפטיר - הרה"ג רבי פרץ טוביה בינדר שליט"א דומו"צ קהלתנו הק' בבית שמש, הגבה - הרה"ח ר' יעקב בן ציון שטיינמץ מפעיה"ק, גלילה - הרה"ח ר' זאב בורד מפעיה"ק.

יקותיאל יהודה בינדר מפעיה"ק (בן הג"ר פרץ טוביה שליט"א דומו"צ קהלתנו הק' בבית שמש, וחתן להבחל"ח הג"ר שלום מרדכי רייניץ זצ"ל הי"ד).

תפילת מוסף לפני העמוד התפלל - הרב עזריאל רייכמן מפעיה"ק. אחר התפילה נערך שמחת הברית לבן הרב

תוכן התורה שאמר כ"ק מרן שליט"א בשוה"ט עתיקא קדישא העעל"ט

ניתן בידם הכח שיכולים לשלוט על האדם לאחוז ברשתם וכו'. על דרך אי' בספה"ק שעל האדם להיזהר שלא לקבל כסף והנאה מן הרשעים וכו' דעי"ז מתגבר כח הפועל בנפעל, וממילא אם נהנה האדם ומקבל ממון מרשעים ופורקי עול וכו', נעשה בכך פגם בנפש האדם.

ועפי"ז יבואר מה שנחרדו כל כך בראותם כי הושב כספם באמתחותיהם, דנמצא שנהנו מממון המצריים, וחששו שמא ישפיע זאת עליהם לרעה. ולזה גם מיהרו להשיב הכסף מיד בבואם שנית למצרים.

וזהו שאמרו הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחותינו השיבנו אליך מארץ כנען, יען וביען שאין אנו חפצים להנות מממון אשר מקורו אינו טהור, מעתה ואיך נגנוב מבית אדוניך כסף או זהב, כי במעשה השבת הממון שמצאנו אצלנו מוכח כי אין אנו חפצים ליהנות כלל ועיקר מכל מה שהא שלכם, ובוודאי שלא יגנוב איש מאתנו את הגביע.

א"י לאידך גיסא כי בוודאי אילו היינו נהנים מממון שאינו טהור יתכן שיהיה חשד אשר נשלח יד בדבר שאינו שייך לנו, ויש לחשוד כי ידינו במעל, יען כי הממון היה משפיע עלינו לרעה, ברם מאחר והן כסף אשר מצאנו בפי אמתחותינו השיבנו אליך, מעתה ברור הדבר כי לא בנו המעל אשר אתם תולים בנו, והבן.

משגיח בישיבה"ק לצעירים דברי חיים פעיה"ק. בזמירות בשוה"ט התכבדו, ברוך א"ל עליון - הרה"ח ר' אלכסנדר משה בלומנטל מפעיה"ק ראש גבאי המעמדות, דרור יקרא - הרה"ג ר' גרשון מרמורשטיין ר"מ בישיבה"ק לצעירים דברי חיים פעיה"ק, שבת היום - הרב נפתלי הערץ רייכמן מפעיה"ק.

בתוה"ק בפרשתן (בראשית מד, ח) הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחותינו השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נגנוב מבית אדוניך כסף או זהב. וברש"י זה אחד מעשרה ק"ו האמורים בתורה. ולכאוי' ק"ו פריכא הוא, דהן אמנם כסף וזהב לא יגנובו, כי יתכן שכסף וזהב יש להם לרוב, ולכן לא ישווה בעיניהם אותו הממון שמצאו באמתחותיהם, אבל הגביע שהוא כלי יקר ומופלא אשר בו נחש ינחש לדעת הכל כאשר לכל, אותה חמדו ושמו בכליהם למען ילמדו לנחש על ידי הגביע, וגדול ערכו עד מאוד.

ולעיל בפרשתן (מב, כו-כח) וישאו את שברם על חמוריהם וילכו משם, ויפתח האחד את שקו לתת מספוא לחמורו במלון וירא את כספו והנה הוא בפי אמתחתו, ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלוקים לנו. הנה ראוי לבאר על מה ולמה נתייראו כ"כ, ומפני מה נחרדו בראותם הממון המושב בפי אמתחותיהם.

ואפ"ל עפ"י הנודע מש"כ בספה"ק קב הישר (פרק כה) מעשה באריכות באיש עשיר כילי והיה רודף אחר מצות מילה, עד שכמעט ונפל אל בין הקליפות, ורק בגין שנשמר שלא ליהנות מהם כלל ועיקר, על ידי כן זכה להנצל מידם, יעו"ש באריכות. נמצא מזה שעד שלא נהנים מן החיצונים אין להם שליטה על האדם, ורק על ידי אשר מקבלים מהם טובת הנאה

בעליות בתפילת מנחה התכבדו, כהן - הרב יעקב שמריהו בינדר מביתר מטובי סופרי המלך, לוי - הר"ר מרדכי לוי מחיפה, שלישי - הרה"ג ר' שמואל רייכמן שליט"א ר"מ בישיבה"ק לצעירים שפע חיים בירושלים, הגבה - חדב"נ כ"ק הגה"צ גאב"ד קרית הבעש"ט שליט"א, גלילה - הרב אברהם אבא שמרלר

תוכן התורה שאמר כ"ק מרן שליט"א בשוה"ט בעידן רעוא דרעוין העעל"ט

ובמדרש רבה פתח לן פיתחא בהאי פרשתא (ב"ר פט, א), קץ שם לחושך (איוב, כה, ג), זמן נתן בעולם כמה

בתוה"ק בפרשתן (בראשית מא, א) ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור.

מקום, ואדרבה הסברא נותנת דבמקום שאיתעבד מצוה אחת יתעבד בה מצוה אחרית. ובשאלתות (פרשת וישלח) הוסיף, ובעל הבית בטלית מצוויין באמצע. וצ"ב השייכות דציצית לכאן. ומסיק בשאלתות, הלכתא מאי, ת"ש כבר אמרה תורה ושמרתם מצותי ועשיתם אותם ובאו חכמים ופרשו וחקרו ועשו סייג לתורה. ותמוה כמה נפשט שאלתו בזה, וכבר נדחק בזה הגר"י פיק בשאילת שלום שם דהוא כספר החתום ואין לו שום פרוש.

ולהלן בפרשתן (בראשית מג, טז) וירא יוסף אותם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבוח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהריים, ואיתא בקדמונים שמרומזו כאן חנוכה ח' של טבח ותיבת והכן הם אותיות חנוכה (ראה משה משה ח"ה, אות תקצ"ג), וצ"ב מה ראה לרמוז כאן חנוכה, ולכל רמז במקרא ישנו פירוש עפ"י פשמות.

בנוסח ההודאה שאנו אומרים בימי החנוכה 'ועל הניסים' וכו' להשכיחם תורתך ולהעבירם על חוקי רצונך, ולכאן מאחר שאמר להשכיחם תורתך הכולל כל המצות, מהו שמוסיף עוד באמרו 'להעבירם על חוקי רצונך', וכבר עמד בזה רביה"ק מוהרצ"א זי"ע בבני יששכר (מאמרי חנוכה, מאמר ד, אות ס"א).

- לכל עושיהם - לעושים לשמה -

כל אלה באחת יבוארו, ובהקדם מ"ד בגמ' (ברכות דף י"ז ע"א) שכל טוב לכל עושיהם (תהלים קיא, י), לעושים לשמה לא נאמר אלא לעושיהם, לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה, וכל העושה שלא לשמה נח לו שלא נברא. כי תכלית הבריאה היה שיעבדו הברואים עבודה תמה בלתי לה' לבדו, עבודת עבד לרבו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, כי זה כל האדם, ואילו כשעובד האדם להנאתו ולתענוגי עצמו הרי שאינו עובד כי אם את עצמו, ואינו עובד את ה', וכפי שהאריכו בזה הרבה בספה"ק (ראה י"ט לב, פר' ראה, ועוד).

ולזה צריכה שתהא עיקר עבודת האדם באופן שיהא סלקא לעילא עבודה תמה לשם שמים ביחוד, לייחד שמא דקוב"ה ולעשות רצונו כל אחד לפום דרגא דיליה, בלא שיביט ויחשב כלל וכלל על עצמו אלא לעשות בתורתו ובמצוותיו עמדה לראש אלו"ה צבאו"ת, להיות לנחת רוח לפניו ית"ש.

שנים יעשה באפילה, ומאי טעם, קץ שם לחושך, שכל זמן שיצר הרע בעולם - אופל וצלמות בעולם, דכתיב (שם) 'אבן אופל וצלמות', נעקר יצר הרע - אין אופל וצלמות בעולם, זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום, וראוי לבאר שייכות הני תרי דרשות אהרדי שדרשם כאחד.

ובפשמות דהמדרש מבאר שבכל זמן הגלות ישרור החשות, כי כעת הוא בחי' א"ל מסתתר, וכל הנהגת הבורא ב"ה הוא הסתר בתוך הסתר, וימש חושך ואפילה בעולם, ויצר הרע סוכן בנו, עד אשר לעתיד לבוא יבוא הקב"ה וישחט למלאך המות, ואז קץ שם לחושך ולעת ערב יהיה אור. ושוב מבאר דקאי על יוסף הצדיק. וא"ש עפ"י מה שכבר הזכרנו כמ"פ בימי החנוכה דיוסף נקרא ע"ש הגאולה העתידה, וכדאיתא במדרש (שמו"ר א, ה; תנחומא שמות, ג) עה"פ (ישעי' יא, יא) ביום ההוא יוסף ה' שנית ידו לגאול את שאר עמו, וכל עבודתו בקודש של יוסף צדיקא היה להכין את כלל ישראל לגאולה העתידה.

וביתר שאת י"ל, דכשם שמצינו ביוסף הצדיק שהיה צריך לצאת מבית האסורים מקודם, ומאחר ושם מבטחו בשר המשקים על כן נענש ונשאר שם עוד ב' שנים, וכדאיתא במדרש (ב"ר פט, ג) שעל ידי שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים, ע"כ, כן אנו בני ישראל בעניותנו, דאף שאמרו חז"ל (עבודה זרה דף ט' ע"ב) אלפיים ימות המשיח, וכבר היתה צריכה ישועתנו לבוא זה זמן זמנים טובא, ובעוונותינו שרבו יצאו מה שיצאו, והגלות מתארך עוד ועוד, מכל מקום כבר הבטחנו הכתוב כי 'קץ שם לחושך', ולבסוף יושיענו הקב"ה ויוציאנו מן המיצר למרחב מבור גלות לחירות עולם.

בקדמונים (מטה משה, סי' תקע"ט בשם הגהות מרדכי) לרמז בפסוק ויהי מקץ שנתי"ם ימים, ששנתים הוא נוטריקון ש'מאל נ'ר ת'דליק, י'מין מ'זווה, ויל"ב הרמז בזה.

ובגמ' (שבת דף כ"ב ע"א) אמר רבה, גר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח, והיכא מנח ליה, רב אחא בריה דרבא אמר מימין, רב שמואל מדפתי אמר משמאל, והלכתא משמאל כדי שתהא גר חנוכה משמאל ומזווה מימין. ויש לבאר מה נתינת טעם הוא זה כדי שתהא וכו', וכי יש איסור שעמנו או כלאים כשהמזווה והגר חנוכה מונחים באותו

דלכן נקרא מקום המקדש מנוחה, יעו"ש בדבריו. וכן האמת דמחמת האהבה נחשב כל העמל כלא, ורק למנוחה יחשב, כמ"ש גבי יעקב (בראשית כט, כ) ויהיו בעיניו כימים אחדים, ורק כשאינו עוסק בתורה באהבה הוא לעמל בעינו. אך אף על פי כן הזהירונו חז"ל (פסחים דף נ' ע"ב) דיעסוק בתורה אפילו שלא לשמה, וכמ"ש (איכ"ר פתיחתא ב) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו דהמאור שבה מחזיר למוטב, עבלה"ק. וביאור דבריו הק', דפסוק זה קאי על לימוד התורה שלא לשמה, דאה"נ כשהאדם מגיע למדרגה של לימוד התורה לשמה אז כבר התורה אינו עמל אצלו, שדברי התורה אצלו המה שמחה ומנוחה, והתורה הק' היא משוש חייו עד שאינו יכול לנתק עצמו מן הספר שעוסק בו, ובבחי' הכתוב (תהלים יט, ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, ואינו מרגיש בכך כל עמל ומתקיים בו האמור ביששכר (בראשית מט, טו) וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה, ולדידיה לא הוי עמל כלל ועיקר.

אכן כשעדיין אוהז בלימוד התורה שלא לשמה שלומד להנאת עצמו או מחמת שמוכרח ללמוד, הרי שהתורה היא אצלו בבחי' עמל, אעפ"כ אף שאם בחוקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה, ולא יעסקו בתורה בבחי' לשמה, אפ"ה ונתתי גשמיכם בעיתם, ויעלה לרעווא לפני המקום ב"ה.

וזה שרמזו חז"ל (איכ"ר, פתיחתא ב) באמרם ולוואי אותי עזבו ותורתי שמרו, רצ"ל שאין עוסקים בתורה לשמה, ושוכחים משם הוי"ה ב"ה, ומ"מ ותורתי שמרו וילמדו ויעסקו בתורה הק' וישמרו מצוותיה חוקיה ומשפטיה, עכתוד"ק (וראה שפע חיים, מכתבי תורה, מכתב סה בנדמ"ח).

וכדברים האלה כתב החתם סופר (תו"מ סו"פ בחקותי) לבאר הפסוק (משלי, טו) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, עפ"י הגמ' הג"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ומפרש דלפעמים חושב אדם שלא יוכל להשיג מדה זו של תורה לשמה, ויאמר שמוטב לו שיפרוש לגמרי מלימוד התורה שהרי הלומד שלא לשמה ע"מ שיקרא רב או על מנת שיכבדוהו או שיהיה לו די פרנסתו מכך, הרי נח לו שלא נברא, ויבוא לפרוש לגמרי מעסק התורה. לכן אמרו חז"ל לעולם ילמד שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, אותו אדם שרוצה להשיג מדה זו ועיקר

ואמנם מאידך אמרו חז"ל (פסחים דף נ' ע"ב) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, וכבר נתקשו בזה התוס' (ברכות דף י"ז ע"א ד"ה העושה) דלכאו' הני תרי מאמרי חז"ל סתראי נינהו, יעו"ש מה שתי' בזה.

ובאמת י"ל, דהנה זאת וודאי ברור ומוסכם מפי ספרים וסופרים דעפ"י דקדוק הדין הרי שהלומד תורה שלא לשמה אין ערך לתורתו ולמצוותו, ולא לו נתן הקב"ה את התורה והמצוות, כי תכלית הנרצה הוא שיהיה האדם עבד נאמן להבוכ"ע ולא לעבוד את עצמו כי אם את הא"ל הגדול, אלא שחכמיה דורות ראו כי ברכות העיתים והימים עתידין הדורות לירד מטה מטה, והיצר הרע יעמוד ויתגבר על האדם לכל יעבוד את קונו בשום אופן, ולא יניח לו לעסוק בתורה ולקיים מצוותיו ית"ש כדבעי.

ועל כן באין ברירה אחרת קבעו חכמי התורה בכח בי"ד שיכולים לעקור דבר מה"ת אפי' בקום ועשה (יבמות דף צ' ע"א), וברוב גדלותם כשהבינו מצב השפל של הדורות העתידיים, על כן קבעו כי לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, ואילו לא יותר לאדם לעסוק בתורה הרי שעלול ליפול לגמרי לרשת היצר הרע, עד אשר יבוא לידי שמד חלילה, על כן התירו לאדם לעסוק בתורה אפי' שלא לשמה, בבחי' הכתוב (תהלים קיט, קכו) עת לעשות לה' הפרו תורתך.

- לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה - רביה"ק מצאנו זי"ע בדברי חיים (פר' בחקותי) עה"פ (ויקרא כו, ג) אם בחקותי תלכו וגו', וברש"י שתהיו עמלים בתורה, הקשה דמה שייך לומר עמלים בתורה הרי מקרא מלא דיבר הכתוב (בראשית מט, טו) וירא מנוחה כי טוב, שהמנוחה הגדולה ביותר הוא מנוחת התורה, והיא שלות הנפש הגדולה ביותר. והיא עיקר שמחת חיי האדם כמאמר הכתוב (תהלים יט, ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, ועוד כתיב (משלי ג, טו) כל חפציד לא ישוו בה, והיא השמחה הגדולה ביותר לאיש אשר זוכה ומרגיש בטעם מתיקות וערבות התורה. וא"כ לכאורה האיד שייך לקרוא לתורה עמל.

וביאר מרנא הדברי חיים וול"ק, והנראה לע"ד דהנה באמת מי שעושה המצוה והתורה באהבה לא מקרי עמל כלל, ואדרבה הוא המנוחה כמ"ש תר"י ז"ל בברכות (דף ו' ע"ב ד"ה היוצא מבית הכנסת)

ודקדקו לומר לעולם יעסוק וכו', דדוקא צריך תחלה שלא לשמה, והטעם נראה לי דשמעתי ממורי ביאור פסוק חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך (תהלים קיט, נט), כי אם ירצה לקום חצות לילה רק לש"ש ללמוד, יתגרה בו יצה"ר, לכך עצה יעוצה שיתעורר לדבר לעסוק בצרכיו ודרכיו שיש בו שייכות אל היצה"ר, ואח"כ ואשיבה רגלי אל עדותיך וכיוצא בזה בשאר ענינים ודפח"ה. ושפיר אמרו תחלה יעסוק שלא לשמה, שמתוך זה יוכל לבוא לשמה, ואשיבה רגלי אל עדותיך, מה שאין כן כשירצה לעשות מיד לשמה, יתגרה בו היצה"ר להלחם כנגדו ויתבטל מכל וכל, לכך איש החכם בתחבולות יעשה מלחמה, והחכמה תחי' בעלי' עכ"ד (וראה שם, פר' וישלח אות י; ובבן פורת יוסף דף קי"ז ע"ד).

ויסוד זה נתבאר הרבה בספרי תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע, שכשיבוא האדם לפתוח בעסק התורה וקיום המצוות בבחי' לשמה, הרי שמיד יתייצב השטן לשטן לו ויעמיד בפניו נסיונות קשים ומרים שלא יוכל להתגבר עליהם, ולזה העצה הוא שיפתח תחילה בבחי' שלא לשמה, עד שעל ידי כן יוכל לבוא למדרגת לשמה, וזהו שאמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה, כי לא יתכן לבוא למעלת לשמה זולת אם תקדם לה העבודה בבחי' שלא לשמה.

- 'לכו ונהרגו' - כי הלומד שלא לשמה נח לו
שלא נברא -

ועפי"ז אפשר לבאר מחלוקת יוסף והשבטים הק' ובוודאי אין לנו השגה בהם אפי' לא אחד מיני אלף, שבוודאי ידעו גם ידעו את אשר העידה התורה הק' על יוסף הצדיק (בראשית לו, ג) כי בן זקונים הוא לו, וכי בר חכים הוא ליה, וכל מה שלמד יעקב בבית שם ועבר מסר לו, ולא היה זה סוד כי יעקב היה לומד עמו שעות ע"ג שעות, ימים ולילות, וכי יוסף הוא למדן ותלמיד חכם. אכן כשבא וסיפר להם את חלומותיו, ואמר 'והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה והנה קמה אלומתי וגם נצבה והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחוינה לאלומתי' (שם פסוק ז), וכן 'והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחויים לי' (שם פסוק ט), הבינו שכל תורתו שלומד אינו אלא בבחי' שלא לשמה, כי כל מטרתו הוא כדי למלוך ולמשול עליהם, שיהיה הוא שר וחשוב, ומעתה באופן כזה הלא נח לו לאדם שלא נברא משנברא. כי הלא כשלומדים שלא לשמה יש כח ביד הקליפות

מחשבתו לכך, אע"פ שתחילתו אינו משיג היאך יצוייר לשמה, יעסוק תחילה אע"פ שהוא אצלו שלא לשמה, וממילא יבוא לשמה, שאותו שלא לשמה נחשב לו ג"כ כאילו הוא לשמה, ורק אם עוסק שלא לשמה לברא בלי רצון השגה לשמה יהיה לו עושר וכבוד לבר, אבל אם רוצה להשיג מדה זו של לימוד תורה לשמה, א"כ באופן זה אע"פ שהוא שלא לשמה יזכה ג"כ לשניהם, דהיינו עושר וכבוד, ואח"כ אורך ימים, כיון שיבא אח"כ למדרגת לשמה, אתוד"ק.

ובענין זה נודע העובדא שהיה עם הגה"ק בעל הישמח משה זי"ע בהיותו עול ימים, שפעם אחת כששקד על לימודו בבית המדרש בהתמדה יתירה ובקול רעש גדול כדרכו, נכנס לפתע לתוך ביהמ"ד אחד ששמע את קול התורה מהדהד מחוץ לכותלי ביהמ"ד ואיוותה נפשו לדעת מי הוא זה בעל השמועה. ובעת שהבחין הגה"ק בעל הישמח משה זי"ע שאיש אחד ניצב כנגדו ומתבונן בו חלפה במחשבתו רגע כמימרא הרהור קל שלא לשמה, ותיכף ומיד התבונן בדעתו דאם כך עלה לי מוטב שלא אלמוד וסגר את הגמרא ופסק מללמוד, אח"כ המשיך לעשות חשבון הנפש ואמר לעצמו הכי התורה שייך לי שאהיה רשאי להיבטל הימנה, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה, ומאחר שכן גמלה החלטה בליבו נח לי שאשרף באש הגיהנם, אבל מן התורה לא ארפה ידי. ושוב חזר ואמר לעצמו כי זהו בעצם 'תורה לשמה' שהרי באמת רצה והיה מוכן לבטל מן התורה כדי שלא להיכשל בלימוד שלא לשמה, אלא מכיון שמצוה ועומד ללמוד תורה אינו רשאי לבטל ממנה, הרי שבאמת כל לימודו עתה מחמת חיוב ת"ת, וזה עצמה תורה לשמה, ודפח"ה.

ובספה"ק תולדות (פר' חוקת אות ה') הביא בשם רבה"ק הבעש"ט זי"ע, וולה"ק, ובאמת עיקר התכלית לבלתי סור מן המצוה אל אחד מהכוונה הנ"ל ימין או שמאל, רק לקיים גזירות המלך, כמו שמצינו באהרן שלבש בגדי כהונה לקיים גזירות המלך ולא לגדולתו וכו' יעו"ש וכו', אך דכל זה לשלומי אמוני ישראל, אבל לחלושי הדעת, כמו המון עם ונשים וקטנים, לא יכנסו בכרית התורה והמצוה כי אם שלא לשמה להטות לימין או לשמאל עושר וכבוד, ולזה אמרו בש"ס לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה,

לחמוס התורה והמצוות, בבחי' הכתוב (משלי ל, כג) ושפחה כי תירש גברתה, ולא די שהלימוד אינו סלקת לעילא אלא אדרבה הריהו מוסיף כח ואון לסט"א, ונמצא מתחייב מיתה על לימוד תורה שלא לשמה. ולזה חשבו מחשבות להרגו כי סברו שמערים על אביו שהוא צדיק, והנה כל תורתו ועבודתו אינו אלא מן השפה ולחויץ, ובתוך תוכו הוא מקולקל ורקוב, ואין עבודתו שוה מאומה.

אולם כמובן שיוסף הצדיק כל מעשיו היו לשם שמים בלתי לה' לבדו, וגם הנהגתו בזה היה על מנת להסתיר מעלתו ומדרגותיו שלא ידעו ולא יכירו בו כלל ועיקר, ועלתה בידו עד שאחיו הק' לא ירדו לסוף דעתו ולא הבינו עוצם מדרגתו.

ולזה כשבא לפניהם אמרו (בראשית לו, יט) הנה בעל החלומות הלזה בא, ויתכנו אותו להמיתו ואמרו לכו ונהרגו, דמאחר וכל עבודתו תורתו מצוותיו הוא על מנת להתפאר בהם על ידי הבריות, הרי שאין כל ערך לתורתו, ואדרבה היא נעשית לו סם מות, וחייב מיתה על כך, וכל מה שלמד וקיים הרי כל אלו כמוץ אשר תדפנו הרוח ואין בהם כל ממשות.

ובענין זה ידוע העובדא שסיפר כ"ק מרן אאדמו"ר זי"ע, דהוי אצל הרה"ק רי"א מזידיטשוב זי"ע, באברך אחד ת"ח וירא שמים גדול ומפורסם אשר מפיו אנו חיים עד היום הזה, ותקיף ליה עלמא, ובהיותו על ערש דוי חלם שנסתלק מן העולם ובא לפני בי"ד של מעלה, ובדינו הביאו הבי"ד חבילות חבילות של מצוות בעסק התורה שעסק בזה העולם, והביאו עגלות עגלות מלאים בש"ס ופוסקים הרמב"ם השו"ע ונושאי כליהם שהגה ולמד בתורתם, והאברך הזה שמח שמחה גדולה בראותו כל זאת.

ואמנם לפתע בא לפני הבי"ד מלאך גדול אחד וטען לאמר וכי לימוד זה נקרא לימוד התורה, וברוח פיו העיף את כל ערימות דפי הלימוד המונחים שם ולא נשאר מהם עד אחד, וכל הבי"ד השתוממו על המראה.

מיד אח"כ נכנס לבי"ד זקן אחד הדור למראה [אשר אותו גאון לא הכירו ולא ידעו] וכולם קמו בפניו, ואמר 'שמעתי שהעיפו כל תורתו של זה כעלה נידף, מה זאת שמעיפים ד"ת בימינו אלו, וכי אברך זה חי בימי התנאים או הראשונים, הלא כל תורתו למד בדור הזה דור של מינות ושמה, ואת תורתו זו רוצים אתם לאבר ח"ו, היה לא תהיה איני

זו מכאן עד שתשיבו לו את כל תלמודו שהעפתם, בדור כזה אין לבדוק כ"כ אם היתה לו כוונה טהורה וזכה בלתי לה' לבדו ממש או שלא היה לגמרי כדבעי, ולעת כזאת הכל רצוי לפני השי"ת'. וכששמעו חברי הבית דין את דבריו, הצדיקו את הגאון, והוכרח אותו המלאך לילך בחרפה רבה ולקבץ את כל דברי התורה כולם וכל העלים הנפזרים אחת הנה ואחת הנה בכל המקומות, ושוב זכה גדול זה בדין.

אחר כך שאל הגאון את הנוכחים שם, מי הוא זה שהמליץ בעדו, ואמרו לו שהוא הרבי מזידיטשוב. ויקץ מחלומו, וכששב לאיתנו נסע אל הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב והכירו שזהו שעמד אז לפני בית של מעלה והליץ טוב בעדו ונתבהל מאד (וכבר נודע דאותו גאון היה המהרש"ם מברעזאן זצלה"ה, ועובדא זו מובאת בספרו תכלת מרדכי בהקדמת בן המחבר ד"ה כשהיה עוד). והוא מעשה נורא כשרואים מכאן מה שהיה ביד הצדיקים לפעול ברוב קדושתם.

והנה הן אמת שעפ"י דקדוק הדין בכדי שתתקבל תורתו ומצוותיו של האיש הישראלי לרעוא קדם אבוהון דבשמיא הוא רק כשיעבוד עבודתו ברשפי אש שלהבת י"ה, ויודע כי הוא ודעתו וחכמתו אחד (תניא, פרק ב'), וכל התורה שמותיו של הקב"ה, בלא כל פניה ונקודה בבחי' שלא לשמה. אמנם פעל הרה"ק מהרי"א זי"ע ועוד צדיקים כי דור דור ודורשיו, ואין דור דומה לדור שקדמה לו, ולגבי לשמה אין דנים לפי מה שהיה בדורות הקדמונים,, והיינו בכח בי"ד יכולים לעקור דבר מן התורה, וקבעו כי בדורות אחרונים גם תורה כזאת יהיה לו ערך ויהא חשוב בשמים ממעל.

ועכ"פ מאחר והשבטים הק' עבדו עבודתו כולו לגבוה בלא כל פניה, והנה ראו את יוסף עובד את קונו בבחי' שלא לשמה, וכיון שכן הרי כל עבודתו הולכת לסט"א ולכוחות הטומאה ונמצא דנוח לו שלא נברא משנברא, על כן דנו אותו למיתה ואמרו 'לכו ונהרגהו'. ובוודאי שמן השמים הסתירו מהם את מדרגותיו שלא יכירו בהם כלל.

- יוסף הכין לדורות האחרונים שאף לימוד תורה בבחי' שלא לשמה יעלה לרצון -

ולעומתם יוסף בענוותנותו ושפלות רוחו לא רצה לגלות סודו לאחיו, ועל כן לא ענה מאומה כלפיהם,

לעקור כל ענייני היהדות, וידעו נאמנה כי אם יבואו ויאמרו ויפתו שלא לעסוק בדברי תורה כלל, הרי שלא ישמעו אליהם כלל, אלא שבאו בטענה לומר שבוודאי אלו שעוסקים בתורה לשמה לשם שמים תורתם סלקי לגבוה, והם שפיר נוח להם שיעסוק בתורה, כי להם דייקא ניתנה תורה בסיני. ברם המון העם העוסקים בה להנאת עצמם, ומועלים בכלי שרת ועושים את התורה קרדום לחפור בה, הרי שבכה"ג הוי בכלל מועל בהקדש, ועוונם חמור מאוד, ובטענתם זו ביקשו לעקור התורה מכלל ישראל, מאחר וידעו שלא יוכלו בני ישראל לעמוד במדריגה זו לעסוק בתורה אך ורק בבחי' לשמה, ומתוך שלא יעסקו בתורה כלל, יעזבו כליל את התורה ומצוותיה עד שיצא לשמד ויתיווננו.

ולזה כשבאים אנו להודות ולהלל לשמך הגדול על ניסוך ועל נפלאותיך, תקנו לנו חז"ל הנוסח להשכיחם תורתך שזה היה ממעללי היוונים שביקשו לעקור תורה מישראל, וזאת עשו על ידי אשר ולהעבירם על חוקי רצונך, באמרם לבני ישראל כי הלומד תורה ומקיים מצוות מתוך פניה ואין כוונתו בלתי לה' לבדו, מוטב לו שלא יעסוק בתורה כלל וכלל, ובזה ביקשו לכלות את עם ה' העוסקים בתורה.

ויבואר עפ"י סמיכות מאמרי רב תנחום במסכת שבת (דף כ"א ע"ב), אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי. ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. וכבר האריכו קמאי לבאר הסמיכות דהני תרי מאמרים אהרדי.

ולהנ"ל יתבאר דכאשר דר' רב תנחום על עסק התורה אפי' שלא לשמה, אמר נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה, וכאשר יבוא האדם ויניח את המנורה גבוה במקום דלא שלטא ביה עינא, וכל עבודתו יהיה בהסתר בתוך הסתר שיהיה עוסק בתורה רק בשעה שבני אדם ישנים על מנתם בלילה, ואת שעות היום יעביר בשינה כיון שרצונו שלא ידע אדם על עוסקו בתורה ועבודתו, ומדמה שרק באופן כזה שעוסק בתורה בלתי לה' לבדו אז יחשב לתורה, הרי שעבודה זו פסולה, כי לא זו הדרך

כי דרכו היה כולו בהסתרה שבתוך ההסתרה, ולא רצה שידעו ויכירו בעבודתו, כי היתה עבודתו כולו לשמים, ולא רצה ליהנות כלל וכלל מן התורה הק' ולהשתמש בכתרה של תורה, ואפי' בכי הוא זה, ועל כן קיבל עליו יסורין באהבה בלא לפצות פה ולהגיד לאחיו ראו כי טהור אני.

ונתגלגל הדבר ומכרו את יוסף מצרימה, עד שגם אחי יוסף ירדו שמה, ואז חפץ היה יוסף להראות להם כי יש להכין הדרך שגם בדורות האחרונים כשהיו ישראל בגלות יוכלו לעסוק בתורה, ובדורות הללו לא יוכלו הכל ללמוד בבחי' לשמה, והיכולת ללמוד לשמה בלתי לה' לבדו תלוי בכל אדם כל יחיד ויחיד לעצמו, כשאין אחד דומה לזולתו בכך, ותלוי גם בזמן מקום ומצב שעומד בו. וממילא באריכות הגלות אי אפשר ללכת בתוקף הדין ולומר כי העוסק בתורה שלא לשמה אין תורתו חשובה כל עיקר, כי ח"ו תפג תורה ומי יוכל לעמוד באלה.

ופעל אז יוסף צדיקא שגם תורה הנלמדת בבחי' שלא לשמה יהיה לה ערך בשמים ממעל ולא ידחה, ובפרט אם תורתו וכוונתו הוא לבוא מתוך כך ללשמה, וכאשר כתב רביה"ק הרר"א זי"ע בנועם אלימלך (פר' צו, ד"ה זאת) דאף שהתירו חז"ל ללמוד תורה שלא לשמה, 'אבל אם לומד כל ימיו שלא לשמה בודאי ענוש יענש בגהינם, וזהו כל הלילה, פירוש אם הלימוד הוא בחושך ואפילו כל ימיו עד הבוקר רמז עד יום מותו יום דין וחשבון וביקור על כל מעשיו, אזי הוא מר מאוד, ואש המזבח תוקד בו, רוצה לומר האש שהיה ראוי להיות מזבח תוקד בו בגיהנם, עכל"ק, כי התכלית הוא שיבוא לעבוד את קונו ולא יהיה כעובד את עצמו, ולכן אף שהתירו לעסוק בתורה ובמצוות שלא לשמה, כל זה הוא מתוך מטרה שיבוא על ידי כן לבחי' לשמה, לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, ושלא תהיה העסק בתורה שלא לשמה רק כעין הכנה ללימוד התורה לשמה, אשר היא תכלית השלימות הרצויה שצריך כל אחד ואחד לבוא למדריגה זו, ולכה"פ בנקודה קמנה של עשיית רצונו בלבב שלם.

- להשכיחם תורתך ע"י איסור לימוד תורה

בבחי' שלא לשמה -

עפ"י הדברים האלה יתבאר לנו היאך עלה ביד היוונים להוליך שולל אחריהם את רוב בני הדור ההוא, כי המה בטומאתם באו מתוך התחכמות

ליד נר חנוכה, ומורה לנו בכך הדרך נלך בה שניתן לפתוח אפי' בבחי' שלא לשמה, וכאמור.

וע"ז בא בשאלתות והוסיף ובעה"ב בטלית מצוייץ באמצע, דהנה הציצית מורה על תרי"ג מצוות, וכמו שנא' (במדבר טו, לט) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' וגו', וציצית עולה בגמטריא ת"ר ועם ה' חוליות ושמונה חוטים עולה תרי"ג (ראה מנחות דף ל"ט ע"א ובתוד"ה לא), והנה צוה לנו השי"ת להיות בו חוט תכלת, ואמרו חז"ל (שם דף מ"ג ע"ב) כי תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד, והיינו שמורה שיזכור האדם לעשות כל עבודתו אך ורק לשם שמו ית"ש ויתעלה. ומכל מקום אמרה תורה לישראל (במדבר שם פסוק לה) על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, היינו שבחי' זו צריכה שתהיה בכנף הבגד ובקצה, כי ירדה תורה לסוף דעתו של אדם שאם תצטרך עבודתו להיות כל כולו לשם שמים, הרי שראיתי בני עליה והמה מועטים, ולזה הורה לנו הקב"ה כי אף שתכלית העבודה הוא שיבוא לבחי' לשמה, מ"מ הלא גם אם לא תהיה בה עכשיו חוט תכלת יקיים מצות ציצית, וכל זה להורות בא כי כשפותח עבודתו בבחי' שלא לשמה, ומאווי ורצונו הוא לבוא לבחי' לשמה, הרי שעתה כפי מצבנו גם בחי' זו רצויה ומקובלת לפניו ית"ש.

וביותר שהלא בדורותינו אין אנו יודעים בבירור מין החלזון, ואין בידינו לקיים מצות תכלת בציצית, ואפשר דזה גופא מרמז על הגלות המר והארור, שכיום הזה יקשה בידינו עד מאוד לעבוד העבודה בלתי לה' לבדו בבחי' לשמה, ומכל מקום יוצאים ידי חובת מצות ציצית אף בלא תכלת, ומורה שגם כשאין אנו במדריגה השלימה לעבוד את השי"ת בלתי לה' לבדו, גם זה עולה לריח ניחוח להשי"ת.

וזהו שסיים בשאלתות ואמר הלכתא מאי ת"ש כבר אמרה תורה ושמרתם מצותי ועשיתם אותם ובאו חכמים ופרשו וחקרו ועשו סייג לתורה, כי חכמי הדורות ראו את שפלות הדורות שעתידין לירד מטה מטה, ונהיה שרויים בכלכול הדעת וטמטום המוחין ועל כן פרשו ועשו סייג לתורה שאפי' התורה שהוא בא בעמל וביגיעה, והוא בבחי' שלא לשמה גם זה יחשב וירצה לפניו ית"ש, כי מתוך שלא לשמה בא לשמה, ולימוד תורה שלא לשמה הוא סייג לבחי' לשמה, כשזה עשו בכחם אשר יש

ישכון אור, וכאשר לימדוני תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע ודייקו בלשון חז"ל לעולם יעסוק אדם שלא לשמה, כי בלתי באפשרי להתחיל בעבודת השי"ת באופן אחר, ולכן נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה, כי שוב אין כאן זכר לנס, כי אם אדרבה זהו מה שחפצו היוונים להביא את ישראל למצב כזו שלא יחשיבו רק העסק בתורה לשמה, ומתוך כך להסיר את ישראל מן התורה והמצוות.

ולזה הסמיך עוד אידיך מימרא ואמר, מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, ואעפ"כ העיד הכתוב על ראובן (בראשית לו, כא) וישמע ראובן ויצילהו מידם, כי ידע ראובן שלא יאונה לצדיק כל און, ובוודאי מחשבתו של יוסף רצויה להכין לדורות האחרונים, שגם לימוד בבחי' שלא לשמה יהיה בכלל תורת ה', וכנ"ל מהדברי חיים שגם מי שתורתו הוא בבחי' 'עמלים בתורה', גם זה הוא בכלל 'אם בחקותי תלכו' ויתברך בברכת 'ונתתי גשמיכם בעתם'. וכאמת יוסף בעצמו למד תורה בלתי לה' לבדו, ולא כסכרת השבטים שנח לו שלא נברא.

ולזה סבר האי מ"ד בגמ' דמזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל, דהנה מזוזה מורה על עבודת השי"ת במדריגה הגבוהה בבחי' לשמה, דכתיב ביה פרשת (דברים ו, ה) ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך ובכל נפשך, שמקיים האדם ועושה רצונו בלבב שלם בלתי לה' לבדו, ועפ"י דקדוק ואמת הדין הרי שרק עבודה זו רצויה [ואפשר דזהו סכרת מ"ד דמנח ליה לנר חנוכה בימין בסמוך למזוזה], ואכן חכמי הדור בראותם שפלות הדורות האחרונים, וראו כי לא יוכלו לעמוד באלה, על כן באו ואמרו והלכתא בשמאל כדי שתהא נר חנוכה בשמאל ומזוזה בימין, כי התורה והמצוות אפי' כאשר הוא בבחי' 'ובשמאלה עושר וכבוד', היינו שכוונתו על עושר וכבוד, ויש לו פניות וכוונות שלא לשמה כנ"ל מהחתם סופר, גם זה עולה לרעווא לפני הבורא ית"ש, וגם זה לתורה ומצוות יחשב. והורה לנו שאין צריך להניח נר חנוכה ליד המזוזה המורה על עבודה שכל כולו לשם שמים מתוך אהבתו ויראתו ית"ש, אלא יעסוק בתורה אפי' שלא לשמה על מנת שלא יבוא לכלל פריקת עול חלילה. וזהו שאמרו כדי שתהא נר חנוכה וכו', והיינו בדריקא שלא יניח בחי' מזוזה המורה על בחי' עבודה לשמה בלתי לה' לבדו,

בידם לעקור דבר מה"ת כנ"ל.

זהו שצוה יוסף לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה, רצ"ל שיחזירם אל חיק התורה הק', ובי"ת מורה על התורה הק' (וראה שבת דף ל"א ע"ב), והיא גם פותחת באות בי"ת, וזה על ידי וטבוח טבח והבן שילמדו אפי' לשם תענוג גשמי כאכילה וכדו', וגם זה יחשב להם כתורה. ולזה באו הקדמונים ורמזו כאן על ימי החנוכה, שכאמור היוונים ביקשו לעולל לנו ולדורותינו להשכיחם תורתך על ידי שלא נוכל לעסוק בתורה בבחי' שלא לשמה, עד שעיי"כ עלול היה לפוג תורה מישראל, אולם יוסף הצדיק כבר הכין לנו מאז ומקדם ענין זה שאפי' לימוד בתורה שלא לשמה גם זה יהיה חשוב ומרוצה לפניו ית"ש, אם כשעוסק בה באופן כזה חפץ הוא ומשתוקק לבוא למדריגת לשמה, וכנ"ל.

- ע"י תורה לשמה נשפע מלעילא ברכות טוב -

ואפשר לפרש עוד הרמז בזה, ובהקדם מה שכתב בספה"ק צמח ה' לצבי (להרה"ק מהרצ"ה מנדבורנא זי"ע, פר' בחוקותי) עה"פ (ויקרא כה, יח) וישבתם על הארץ לבטח, וזה תורף דבריו הק' בתוספת נופך וביאור, דהאות ב' יש לה ג' צורות, האות ב' כצורתה, ואם מהפכים אותה למעלה נהיה אות ט', וכשמהפכים אותה למטה נהיה האות ח'.

והנה ההשפעה מלעילא רמוז באות ט' ע"ד הכתוב (תהלים קמה, ט) טוב ה' לכל, וטובא גניז בגוויה, וכאשר ההשפעה באה מצד הקדושה ברכות שמים מעל או אז נתהווה אותיות בט"ח שהב' נעשה מקודם כאות ט' כצורת מקבל מלמעלה, ולאחמ"כ נעשה כאות ח' כצורת משפיע למטה, והוי צירוף אותיות בט"ח, אבל אם ח"ו אין הברכה באה ממקור הקדושה או אז הב' נעשה מקודם כאות ח' ולאחמ"כ כאות ט' והוי אותיות בח"ט בחי' חטא חטאה ירושלים. וזה הברכה 'וישבתם על הארץ לבטח' שהברכה תבוא ממקור הקדושה ויהיה אותיות 'בטח', עכתוד"ק עי"ש עוד מה שפירש בדבר [ומקור הדברים בחילוף אתון ח' וט' הוא בתיקו"ז (ראה סוף ההקדמה, דף מ"ז ע"א) יעו"ש].

וע"ד הרמז י"ל דהא דטובא גניז בגוויה, רמז לתורה, כי הלא אין טוב אלא תורה (אבות ג, יז), ואות ט' כנודע מורה על תורה, וכדאמרו חז"ל בב"ק (דף נ"ה ע"א) שפתח בו הכתוב לטובה שמבראשית עד

וירא אלוקים את האור וגו' (בראשית א, ד) לא כתיב טי"ת, ולעיל מיניה בגמ' (דף נ"ד ע"ב) שאל רבי חנינא בן עגיל את רבי חייא בר אבא מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונות נאמר בהם טוב וכו', הואיל וסופן להשתבר, וכי סופן להשתבר מאי הוי, אמר רב אשי חס ושלום פסקה טובה מישראל, יעו"ש.

ואפ"ל דאות ט' מורה על בחי' לימוד תורה לשמה, שעל ידה יורדים כל ההשפעות דלעילא, ובוה זוכה האדם לתקן כל העולמות כולם, ואות ח' מורה על עסק התורה שלא לשמה, שמיד מצפה לתגמול שכר ומחשב על השפע שיבוא אליו בעולם הזה, ואמנם חכמי הדורות הקדימו בחי' אות ח"ת לטי"ת להורות ששפיר אפשר לפתוח בעסק התורה בבחי' שלא לשמה, כדי שעל ידי זה יבוא לבחי' טי"ת אשר טובא גניז בגוויה ורמוז כאמור לעסק התורה במדריגה הגבוהה בבחי' לשמה.

ולזה אמרו חז"ל במדרש (ב"ר יב, טו) עה"פ (בראשית א, א) בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ וגו', ברא אלוקים ולא אמר ברא ה', מתחילה עלה במחשבה לבראותו במידת הדין ראה שאין העולם מתקיים עמד והקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין, והיינו דכתיב (שם ב, ד) ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים וגו', ע"כ, וידוע מה שתמהו כאן רבים (ראה ראש דוד להחיד"א, פר' בראשית; נועם אלימלך, פר' חיי שרה, ד"ה או"י ואברהם, ועוד) איך שייך לומר כלפי מעלה שחזר בו ממה שסבר תחילה, והלא לא איש א-ל ויכזב ובן אדם ויתנחם (במדבר כג, יט).

ולהנ"ל יבואר שפיר, כי נודע מחכמי האמת דאותיות כסדר בדרך אבג"ד הוא רחמים, ולהיפך בדרך תשר"ק הוא דין. ולזה רמזו חז"ל דעפ"י מיצוי הדין הרי שאי אפשר להקדים ח"ת לטי"ת, כי עיקר העבודה הוא בבחי' תורה לשמה, אולם כשראה הקב"ה שאין העולם מתקיים בכגון דא, כי בדורות אחרונים לא יוכלו לעסוק בתורה רק בלתי לה' לברו בלא כל פניה והנאה אישית, על כן שיתף הקב"ה מדת הרחמים, שיהיו האותיות גם כסדרן, ואז תקדם החי"ת לטי"ת, כי אפי' שבתחילה יהיה כוונת האדם להנאתו ועובד את עצמו לטובתו, מכל מקום מאחר ומטרתו היא שמוך לימוד זה יבוא לבחי' תורה לשמה, הרי שגם תורה זו חשובה ומקובלת לפניו ית"ש.

זה שפעל יוסף הצדיק בגודל קדושתו ויאמר

שידליק הנר המורה על בחי' כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו, כג), ואפי' שהוא בבחי' שמאל היינו בחי' שלא לשמה בשביל 'בשמאלה עושר וכבוד', ואין צריך שיהיה כמוזוה המורה על בחי' הגבוהה בחי' לשמה, וזה היה כאמור עבודתו של יוסף הצדיק להמשיך לדורות עולם.

ולזה תהיה הגאולה העתידה בזכותיה דיוסף, וכנאמר (ישעי' יא, יא) והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו, שעתידי יוסף לקבץ כל העלים הנפזרים, כל דף לימוד התורה אף שאינו במדריגה הגבוהה לשם שמים, והוי רק כידיים לתורה, גם על זה יליץ יוסף יושר בשמי מרום שאף שאין תורה זו כתורת רבי שמעון בר יוחאי והאריה"ק או תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע, מכל מקום רחמנא אידכר לן כל דף תורה, כי הוא הכריע ופעל כן בשמי מרום לדורות הללו, שכל מה שיעסוק האדם בתורה הכל יחשב ויעלה לרצון לפניו ית"ש גם אם יהיה זה בבחי' שלא לשמה, ובזכות זה יגאלנו ברחמיו שנית.

ועל כן מצווה להדליקה למטה מעשרה טפחים (שבת דף כ"א ע"ב), כי יודעים אנו נאמנים שאין אנו למדים תורה לשמה, ואין אנו מרמים עצמנו חלילה לומר כי אנו במדריגה הנעלית, כי הלא דובר שקרים לא יכון לנגד עיני (תהלים קא, ז), ומ"מ אף שיודעים אנו מדרגתנו שהוא למטה מעשרה טפחים, אעפ"כ אין אנו מזניחים חלילה עסק התורה הק', אלא גם במדריגה זו מדליקין ומעלים הנר מצוה ותורה אור, היפך טומאת יון הרשעה אשר ביקשה להשכיחם תורתך ע"י שביקשו לקטרג ולומר כי תורה שלא לשמה אינה רצויה וחשובה כלל, אלא אדרבה כל אחד יאזור כגבור חלציו לעסוק בתורה אף בבחי' שלא לשמה, ומתוך שלא לשמה יבוא לשמה.

*

יעזור השי"ת והרשימו דקדושה של ימי החנוכה ישארו חרוטים בנו לנצח, וימי החנוכה הללו לא יעברו מאתנו ולא ישכח ולא ימחה מקרבנו רשימא דקדושה שנכנס בנו, כי הלא כל יהודי היה לו התעלות באלו ימי החנוכה, ובפרט כעת לקראת הימים והחודשים הבאים לקראתנו, אשר המה מהחודשים הנפולים כגודע (ראה מגלה עמוקות, אופן קו; הביאו בבני יששכר, מאמרי תמוז אב, מאמר א, אות ו), וצריכים אנו בהם לרחמים שמים מרובים, הן בגשמויות כשכלל ישראל נמצאים במצב קשה מאוד ואין לנו להשען אלא על

לאשר על ביתו היינו לשרים הממונים בשמי מעל, ופסק להם דינו כי הבא את האנשים הביתה, ואף אלו העומדים בחוץ ולא נכנסו להיכל ה' לעסוק בתורה לשם שמים, גם תורתם ייחשב ויכניסו אותם, וידינו אותם לכף זכות, כי בדורות הללו אף ומכוח טבחה והכנן גם כשעוסק בתורה להנאתו הרי זה חשוב כתורה, כי ללמוד צריך כל אחד, ולבחי' לשמה אין כל אחד זוכה להגיע בקל. ולזה בא הרמז דייקא באותיות ה' והכנן רצ"ל שאות חי"ת המורה על בחי' תורה שלא לשמה הוא ההכנה לבחי' תורה לשמה.

וביותר י"ל, דהנה וטבחה אתוון טוב ח', כי כאמור אין טוב אלא תורה, וגם באופן שהוא בבחי' חי"ת גם זה יחשב וירצה ויקובל לפניו ית"ש. וזה היה והכנן היינו הכנה לכל הדורות הבאים, שגם כשלא יהיו במדריגה הרמה לעסוק בתורה לשמה, יוכלו להתקרב אליו ית"ש על ידי שיפתחו ויתחילו בבחי' שלא לשמה, כי לא בזה ולא שקץ ענות עני (נדרים דף מ"א ע"א) ואין עני אלא בדעת, ואת כולם יקבל הקב"ה לרצון. וכאמור ענין זה הכין ותיקן יוסף הצדיק שגם מי שלא תהיה עבודתו בלתי לה' לברו, יקובל לפניו לרצון, היפוך קליפת יון שביקשו לפתות את ישראל כי רק תורה לשמה הוא הראוי ומקובל, דלא כן הוא אלא כאמור דבהכרח הוא שיפתח האדם תחילה בלימוד תורה שלא לשמה, והיא היא שתביאהו למדריגה העליונה של בלתי לה' לברו.

- יוסף ה' שנית ידו בזכותיה דיוסף צדיקא -

ולזה אמרה תורה ויהי מקץ שנתיים ימים, וכשבאה התורה הק' להודיע פעולותיו וגדלותו של יוסף הצדיק, באו חז"ל במדרש ופירשו קץ שם לחושך כי כל זמן שלא יבוער רוח הטומאה מן הארץ אי אפשר לעסוק בתורה לשמה, כי בגלות המר יהיה הדבר קשה עד מאוד, וכנ"ל מדברי התולדות יעקב יוסף שרק באופן של 'חשבתי דרכי' אפשר להתגרות ביצר הרע, ובגלות ישנו יצר הרע בעולם ויש לחשוב מחשבות להתחכם כנגד וכאשר הבאנו דברי קדשו של מרנא הבעש"ט הק' זי"ע. והמשיכו במדרש לבאר דקץ קאי גם על יוסף הצדיק שהוא הליץ זכות ויושר על כלל ישראל, שכל זמן שיצר הרע בעולם בהכרח הוא שיתחילו עבודתם תחילה בבחי' שלא לשמה, עד שיזכו להתעלות למעלה העליונה.

ולזה רמז כאן דייקא ביוסף צדיקא בנוטריקון בתיבת שנתי"ם - שמאל נר תדליק ימין מוזה, רצ"ל

להיות מן המעלין בקודש להתעלות במדריוגות ברוחניות בתורה ובעבודת השי"ת. שומר ישראל שמור שארית ישראל בכל מקום שהם בכל מקומות מושבותיהם די בכל אתר ואתר בשמירה דלעילא, כי די והותר דם ישראל נשפך כמים, וזכות התורה איך שלא יהיה ובאיזה אופן שיהיה ישמור עלינו שלא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, וכל ההשפעות הטובות שירדו בחנוכה בכל העניינים ישארו בידינו להתברך בבני חיי ומזוני רויחי, רפואות וישועות, ונוכה להגאל בגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

אבינו שבשמים, ונוסף גם הוא שהימים הללו המה ימים נפולים ברוחניות, והיצר הרע מבקש להכשיל ולהפיל כל אשר בשם ישראל יכונה עד לשאול תחתיה, וניתנו לנו ימי החנוכה כהכנה שנוכל להאיר אף בימים חשוכים כאלו, ונוכל להתחזק להתנהג כדבעי ולשוב אל ה' אלוקינו.

יהיה ה' אלוקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו, שימי החנוכה אכן ילוו אותנו למשך הימים הבאים, שנוכל להתגבר על כל הנסיונות והמכשולות, שהיצר הרע הוא השטן מעמיד לפתחנו, ואדרבה

מוצש"ק

"שמחת בית צאנו"

החל מהשעה 9.00 נקבצו ובאו אנשי שלומנו ליטול חבל בנעימים בשמחת בית מאור חיינו כ"ק מרן שליט"א, שמחת התנאים לנכדת כ"ק מרן שליט"א, בת לבנו הגה"צ אב"ד קהלתנו הק' בארה"ב וראש הישיבה שליט"א, עם החתן בן קדושים המו"מ בתוי"ש מורנו לוי יצחק נ"י בן הרה"ג ר' אהרן יוסף הלברשטאם שליט"א ר"מ ביישיבה"ק לצעירים שפע חיים בב"ב, בן הרב בנש"ק שמואל הלברשטאם שליט"א בן כ"ק האדמו"ר מטשאקאווא ב"ב זצ"ל, וחתן הרה"ג ר' זלמן לייב ברקוביץ שליט"א מראשי ישיבת נהר שלום בב"ב.

סעודת התנאים בשילוב סעודתא דדוד מלכא משיחא התקיימה בצד מערב בהיכל הגדול, ולבית יעקב אלו הנשים נערכה סעודת התנאים בצד מזרח בהיכל הגדול.

על כל משך מהלך השמחה נצחו ברוב כשרון מקהלת המשוררים דחצר הקודש בליווי כלי זמר, שהיטיבו לנגן ברוב שיר ושבח ולהלהיב את הציבור, בניגוני ריקוד ושמחה.

בשעה 10.00 נכנס מרן שליט"א אל היכל המתיבתא, יחד עם החתן המופלג בתוי"ש מורנו לוי יצחק הלברשטאם נ"י, ברגע זה עלו ההרגשות על גדותיהם וכל הקהל יחד פצחו בשירה אדירה ברוב התרגשות ובשמחה עילאה, השירה והריקודים נמשכו משך זמן ברוב עוז וחדווה.

מרן שליט"א ערך שולחן לחיים, ואיחל למחותנים, לחתן, ולכל הרבנים שליט"א שישבו על בימת הכבוד, ולכל הקהל הקודש. אח"כ נטל ידיו לסעודת מלוה מלכה, וזימרו אתקינו סעודתא וכו'. והגישו דגים.

אח"כ ערך מרן שליט"א את שטר התנאים. ערבי קבלן היו מצד החתן הסב הרב בנש"ק שמואל הלברשטאם שליט"א בן כ"ק האדמו"ר מטשאקאווא ב"ב זצ"ל, ומצד הכלה הגאון רבי בן ציון רייך שליט"א נאמן בית רבוה"ק. ונקראו לשמש כעדים הגאון רבי יצחק שמואל שכטר שליט"א דיינא רבא דקהלתנו

הק' ומח"ס ישיב יצחק, והגאון רבי יעקב ישראל שמרלר שליט"א ראש הכוללים במרכז התורה. המחותנים שליט"א חתמו על שטר התנאים, וכן החתן והכלה, והערבי קבלנים והעדים.

אח"כ קרא מרן שליט"א את שטר התנאים, ומיד עם סיום קריאת התנאים שכרו שני המחותנות שתחי' צלחת (פגומה קצת), ואמרו כל הקהל יחד בקול גדול "מזל טוב!" ופצחו בשירה אדירה בשמחה רבה ונשגבה, וקם מרן שליט"א ואיחל לכל הקהל בברכת מזל טוב. לאחמ"כ הלך יחד עם החתן נ"י והמחותנים לברכת מזל טוב להכלה תחי' כנהוג.

בהמשך קם על מקומו החתן המופלג בתוי"ש מורנו לוי יצחק נ"י, ופתח פיו בחכמה באמירת הפלפול משך זמן.

המשוררים זימרו ניגוני שבח והודיה, וכן הרבה ניגוני ריקוד ושמחה. באמצע קם מרן שליט"א לריקוד נלהב עם כל בימת הכבוד.

במהלך השמחה נשא דברים הגה"צ אב"ד קהלתנו הק' בארה"ב וראש הישיבה שליט"א בדבריו הרחיב במעלת ההודיה להשי"ת, שעל האדם לדעת שכל מה שהוא מקבל טובות וחסדים מהשי"ת הרי שזה הרבה יותר ממה שמגיע לו באמת, והביא מש"כ בספה"ק חדושי הרי"ם וז"ל"ק, ותקרא את שמו יהודה, כל אחד מישראל נקרא יהודי על שמו, כי שמו הוא ע"ש שבח והודיה כמ"ש (בראשית כט, לה) הפעם אודה את ה', שכל יהודי צריך לדעת שכל מה שהוא לוקח הרי זה יותר ממה שמגיע לו, יהודה פי' רש"י ז"ל 'נטלתי יותר מחלקי' היינו זהו יותר מחלקו המגיע לו, עכלה"ק.

ובזה פי' מאמר חז"ל בגמ' ברכות (כ, ב) דרש רב עזרא זמנין אמר לה משמיה דר' אמי וזמנין אמר לה משמיה דר' אסי, אמרו מלה"ש לפני הקב"ה רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך, אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה.

וזהו מרומז גם בנס פך השמן, שכשראו שמצאו רק

בסיום קבע הגה"צ ראש הישיבה שליט"א ברכה מיוחדת לצוות הר"מים והמשגיחים בכל הישיבות, המשקיעים כוחות עצומים במשך כל השנים להצלחת הבחורים. כמו"כ הודה בדבריו להנהלה הכללית של הישיבות הק', על עמידתם בעמל ויגיעה למען לא יחסר המזג וחפץ ה' בידם יצליח.

קשרי תודה קשר להנגיד הנכבד העומד לימינם בכל עת הרה"ח ר' יחיאל מיכל רוזנברג הי"ו עמוד התווך לבית צאנו, אשר תרם את חלק הארי מהוצאות התעודות והפרסים. ואתו עמו הרה"ח ר' חיים שפירא הי"ו יו"ר ארגון ומפעל החסד רפאינו ונוושה, על תרומתו ותמיכתו הנכבדה.

אחרון חביב ציין לשבח את הרה"ג ר' יעקב אליעזר קלוגר ר"מ בישיבה לצעירים פעיה"ק ויו"ר מפעל ושנתם, שעומד בראש הבחינות אשר השקיע רבות להצלחת הבחורים, יחד עם כל צוות הבוחנים שעמלו בעריכת המבחנים בכתב ובע"פ.

כן נשא דברים המחותן הרה"ג ר' אהרן יוסף הלברשטאם שליט"א ר"מ בישיבתינו הק' בבני ברק, שבדבריו ביטא את רגשי לבו בשמחה גדולה זו שזכה להדבק באילן החיים, וסיים בברכה קמי כ"ק מרן שליט"א, אורך ימים ושנות חיים, להנהיג העדה הקדושה ולראות רוב נחת מכל יוצ"ח ומבניו תלמידיו, ולנהלני לקראת משיח צדקנו בב"א.

אח"כ המשיכו כל הקהל בשירה וזמרה משך זמן. בברכת המזון על הכוס התכבד - הסב הרב בנש"ק שמואל הלברשטאם שליט"א בן כ"ק האדמו"ר מטשאקאווא ב"ב זצ"ל. לאחמ"כ עברו כל הקהל לברכת מזל טוב למרן שליט"א ולחתן ומחותנים.

יום ראשון פר' ויגש ה' טבת

לפני תפילת שחרית הניח מרן שליט"א תפילין להבחור הבר מצוה אברהם משה נ"י בן הרב יוסף דויטש מב"ב, ולהבחור הבר מצוה עמרם נ"י בן הרה"ח ר' מנשה ברנט מפעיה"ק (בן הג"ר מרדכי שליט"א דומו"צ קרית צאנו).

בשעה 12.45 בצהריים הגיעו מאות תלמידי הכתות הגבוהות דתלמוד תורה דרכי אבות פעיה"ק, ועברו לפני מרן שליט"א לקבל חנוכה געלט מידי הקודש. כן שיגר מרן שליט"א ביד המנהל הרב אלטר יעקב שמעון שר הי"ו מעות חנוכה לכתות הקטנות של הת"ת. אח"כ התפללו מנחה.

בערב סידר מרן שליט"א חופה וקידושין אצל החתן שלמה בצלאל נ"י בן הרה"ח ר' צבי שנק מאלעד (ב"ר מנחם מפעיה"ק), ע"ב הרה"ג ר' נפתלי צבי מרמורשטיין מפעיה"ק (ב"ר יחזקאל עזריאל מפעיה"ק, וח"ר חיים מרדכי בינדר מפעיה"ק). אח"כ קיבל מרן שליט"א קהל.

פך אחד של שמן אף שלא היה בזה להדליק אפי' לא יום אחד, אעפ"כ הודו ושכחו להשי"ת על שלכה"פ עלה זאת בידם, וכיון שראה הקב"ה שהמה מודים ומשבחים אותו אף על דבר קטן, על ידי כן המשיכו נשיאות פנים מאת הקב"ה ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונת ימים.

וזהו גם ענין שמחת התנאים, שאף שעיקר השמחה הוא בסעודת הנישואין, עורכים סעודה מיוחדת לרגל התקשרות השידוכין, כי אין האדם יכול לשום מעצור לעצמו בשבח והודיה להשי"ת על שזכה להגיע לעת כזאת.

את דבריו סיים בברכות לראש משביר כ"ק מרן שליט"א, שכל מה שזוכים אנו הוא בזכותו, וכעת גם זוכים להכניס חתן תלמיד חכם אשר הוא גם מיוחס מצדיקים קדושי ושרפי עליון זי"ע. ובירך בברכת מזל טוב וברכות לרוב לסבים הרב בנש"ק שמואל הלברשטאם שליט"א מב"ב בן כ"ק האדמו"ר מטשאקאווא ב"ב זצ"ל, שעומד רבות בשנים לימין הקודש של כ"ק מרן זי"ע ולהבחל"ח כ"ק מרן שליט"א בהנהלת מפעל הש"ס, והרה"ג ר' זלמן לייב ברקוביץ שליט"א מרביץ תורה ב"ב, ולמחותן הרה"ג ר' אהרן יוסף שליט"א. ומצלאין אנא בחיי מלכא מרן שליט"א בתפילה יחד עם כל המשתתפים כי ינחני במעגלי צדק, וירווה רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח ותלמידיו, ולנהלנו לקראת משיח צדקנו בב"א.

כאן החל מעמד כבוד התורה, מעמד חלוקת תעודות 'צורבא מרבנן' ללמעלה מחמישים מצטייני הבחורים מרשת הישיבות לצעירים בארה"ק, מקרית צאנו נתניה, בני ברק, ירושלים, אלעד, אשר עמדו בכור המבחן על מאות דפי גפ"ת במסגרת תכנית 'ושנתם' - 'משנת אהרן' הפועל בישיבותינו הק' זה שנים ברוב הצלחה, במהלכו נבחנו הבחורים לאחר יגיעה עצומה ושינון, על המסכתות שנלמדו בישיבות בג' שנים האחרונות, הלא המה מסכתות פסחים, בבא בתרא, ובבא מציעא והוסיפו להבחן על למעלה מ-300 דפי גפ"ת, שלמדו בעצמם בבקיאיות נפלאה.

הגה"צ אב"ד קהלתנו הק' בארה"ב וראש הישיבה שליט"א קרא את שמות הבחורים המצטיינים שנבחנו על למעלה משלוש מאות דפי גפ"ת שנלמדו במשך ג' השנים העעל"ט, והתעטרו בתואר הכבוד 'צורבא מרבנן', כשעל מסכתות אלו הוסיפו להבחן עוד מאות דפי גפ"ת, שיעלו ויבואו לקבל התעודות מידי הקודש.

כמו כן העניק מרן שליט"א תעודות הוקרה והצטיינות לעוד למעלה מחמישים בחורים מרשת הישיבות, ובהם תעודות הוקרה 'כתר תורה' לאלו שנבחנו על מסכת בבא בתרא ופסחים, ותעודות הוקרה 'עטרת פז' לאלו שנבחנו על כל מסכת פסחים. התלמידים המצטיינים עברו זה אחר זה כשעה ארוכה כשכ"ק מרן שליט"א מאחל לכל אחד מברכות קדשו להצלחה והתעלות בתוה"ק.

ברמת בית שמש ד-4, (בן כ"ק האדמו"ר מנדבורנה באניא שליט"א), ולהבחור הבר מצוה חיים שרגא פאביל נ"י בן הר"ר משה דוב שנק מפעיה"ק (ב"ר גבריאל מפעיה"ק, וח"ר שלום אליעזר שר מפעיה"ק).

בערב סידר מרן שליט"א חופה וקידושין אצל החתן מורנו ישראל נ"י בן הרה"ח ר' משה מאיר וקסמן מב"ב (ב"ר שמחה דוד מפעיה"ק, וחתן הג"ר יעקב קאפיל גרין שליט"א מפעיה"ק), ע"ב הרב אברהם אבא שמרלר משגיח בישיבה"ק לצעירים דברי חיים פעיה"ק (ב"ר יצחק פסח מחיפה, וח"ר צבי שנק מפעיה"ק). אח"כ קיבל מרן שליט"א קהל.

יום שלישי פר' ויגש ז' טבת

לפני תפילת שחרית הניח מרן שליט"א תפילין להבחור הבר מצוה שמעון שמואל זנויל נ"י בן הר"ר מאיר ליב שווארץ מב"ב (ב"ר אפרים ממאנסי).

בערב סידר מרן שליט"א חופה וקידושין אצל החתן יחיאל נ"י בן הרה"ח ר' עזריאל שטיין מקרית צאנז טבריה (ח"ר אנשיל פרל מפעיה"ק), ע"ב הרה"ח ר' זלמן לוינשטיין מפעיה"ק (ב"ר ישי מב"ב, וח"ר מרדכי ישכיל מנהל מוסדוה"ק בעיה"ק צפת). וקיבל מרן שליט"א קהל.

יום רביעי פר' ויגש ח' טבת

לפני תפילת שחרית הניח מרן שליט"א תפילין להבחור הבר מצוה אברהם צבי נ"י בן הר"ר יצחק יהודה לוי מקרית צאנז טבריה (ב"ר משולם פייש אליעזר מפעיה"ק, וחתן הג"ר זאב וקסברגר שליט"א דומו"צ קרית צאנז טבריה). אחר התפילה נערך שמחת הברית לבן הר"ר אהרן דוד בלומנטל מקרית צאנז טבריה (בה"ר מרדכי ברוך מפעיה"ק, וח"ר מרדכי ויזל מפעיה"ק).

בערב סידר מרן שליט"א חופה וקידושין אצל החתן חיים אלעזר נ"י בן הנדיב הרה"ח ר' שלום צבי ארנפלד מב"ב (ב"ר יצחק מפעיה"ק, וח"ר לוי גוטמן מב"ב), ע"ב הרה"ח ר' עמרם (בר"י) דייטש מפעיה"ק. וקיבל מרן שליט"א קהל.

יום חמישי פר' ויגש ט' טבת

לפני תפילת שחרית הניח מרן שליט"א תפילין להבחור הבר מצוה אלטר בן ציון נ"י בן הרה"ג ר' ישראל משה צבי בוים ר"מ בישיבה"ק לצעירים דברי חיים פעיה"ק (ב"ר יהושע מצפת, וחהג"ר יצחק אייזיק יגר מפעיה"ק), ולהבחור הבר מצוה אהרן נ"י בן הרב אביגדור מאיר וידער מב"ב (בהג"ר משה מרדכי שליט"א אב"ד לינז ירושלים, וחתן הנה"ח הג"ר יחיאל יו"ט קראוס מב"ב).

בין הנכנסים אל הקודש פנימה היו ראשי מפעל החסד הארצי "אחים לשמחה", העומד בראש המפעל הקדוש הזה, הגה"צ אב"ד קהילתנו הק' בארה"ב וראש הישיבה שליט"א, יחד עם המנהל העסקן מוה"ר ישראל גולדשטיין הי"ו ומנהל המשרד הר"ר משה קלוגר הי"ו.

הגה"צ שליט"א תיאר את הפעולות העצומות למען "אחים לשמחה" הנעשות דבר יום ביומו ע"י ר' ישראל הי"ו ור' משה הי"ו, ולאחר מכן הציגו בפני מרן שליט"א את רשימת התורמים הנכבדים מא"י ומארה"ב - שם שהה ר' ישראל לאחרונה במסגרת המגבית השנתית.

במשך דקות ארוכות עבר מרן שליט"א על כל שמות התורמים, הן מארץ ישראל והן מחו"ל, והביע מאוד את קורת רוחו והתפעלותו מההשגות הכבירות ומנדבת לבם של התורמים העומדים הכן לסייע בקביעות למען מצות הכנסת כלה.

מרן שליט"א גם עבר על דו"ח החלוקה של השנה האחרונה, והביע את התפעלותו מהיקף סכומי העתק, כאשר נתוני השנה האחרונה מסתכמים בחלוקה של קרוב לחמישה מיליון ש"ל! מרן שליט"א התעניין ממושכות בהיקף גדול זה ולאחר מכן התבטא שניכר מהצלחת הארגון שהתורמים מבררים היטב ושומעים דברים כבירים אודות מפעל 'אחים לשמחה', ועל כן המה סומכים נאמנה ומרימים תרומתם קודש בסכומים הגונים על מנת לסייע למחותנים באופן נעלה שכזה.

הגה"צ שליט"א תיאר את הנקיות ואת הערליכקייט שמלווים את כל הפעילות בארגון זה, ועל כך שמתנהל בישרות ובאופן מסודר מאוד, על פי הוראת הרבנים שליט"א, כדי שכל שקל ושקל יגיע ליעדו באופן הכי תועלת.

במשך עשרים הדק' בקו"פ הביע מרן שליט"א שוב ושוב את התפעלותו וקורת רוחו מההיקף ומהנאמנות של "אחים לשמחה" ואיחל מברכות קדשו שיזכו להמשיך להטיב עם הבריות מתוך סיעתא דשמיא ונשיאת חן בעיני אלקים ואדם, ויצליחו להוסיף עוד כהנה וכהנה לעמוד לימין המחותנים בכל אתר ואתר, ושכל התורמים יתברכו מידה כנגד מידה שישמעו בביתם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה.

יום שני פר' ויגש ו' טבת

לפני תפילת שחרית הניח מרן שליט"א תפילין להבחור הבר מצוה אהרן יחיאל נ"י בן הרה"ג ר' שלמה זלמן לייפער שליט"א רב ביהמ"ד קהל חסידים

קטעים מתוכן השיחות אצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א עם המסובין בסעודות שבת קודש פרשת ואתחנן תשפ"ב במעון הקודש בקיסריה

הסכנות החל לומר עוד בתוך העיר, או בברכת 'שומע

תפילה' בתפילה הסמוכה לנסיעתו.

הגר"ב מוטצען: ברמ"א הלכות מזוזה (סי' רפ"ה ס"ב) איתא, כשאדם יוצא מן הבית יניח ידו על המזוזה ויאמר ה' ישמור צאתי וגו'.

מרן שליט"א: מרן אדמו"ר זי"ע נהג ביציאתו מביתו לנסיעה להניח ידו על המזוזה, ופעמים אמר בלחש

תפילת הדרך

מרן שליט"א: מרן אדמו"ר זי"ע אמר פעם, שמן הראוי היה לתקן בזמננו לומר תפילת הדרך בכל פעם שיוצאים מהבית, עקב ריבוי הסכנות והאסונות רח"ל, אלא שאי אפשר לחדש ולתקן מה שלא תיקנו חז"ל. מעיקרא היה מרן אדמו"ר זי"ע אומר תפילת הדרך רק ביציאתו מן העיר, אך ברבות השנים שנתרבו

שמירה מעולה מפני המזיקים. אם כל בני ישראל היו שמחים ומשתעשעים בתורת ה' יומם ולילה, אזי התורה היתה שומרת עליהם ולא היו צריכים לומר תפילת הדרך. ובוזה נבין דברי דעת זקנים שפסוקי ויהי בנסוע הם תפילת הדרך, כי הבאנו מהרמב"ן בשם חז"ל שבני ישראל נסעו מהר סיני כתינוק הבורח מבית הספר, ולכן לא הגינה עליהם זכות התורה ונזקקו לומר תפילת הדרך, והבן. ויורמז בלשון הכתוב, ויהי בנסוע, לשון צער (במדב"ר י, ה), כי לא זכו שהתורה תגן עליהם.

² ראה בהליכות חיים שם: כשרבינו יצא לדרך היה אומר את תפילת הדרך ביציאתו מן העיר, אמנם ברבות השנים אולי משום שרבו הסכנות בדרכים החל רבינו לאמרה בתחילת הנסיעה, ולפני כן אכל פרי וכדומה ובירך לאחריה, יעו"ש עוד הרבה בעניין זה.

וראה בשפע חיים (דרשות חורש"י תשמ"א, פרשת בהעלותך) לגבי תפילת הדרך בדרך לשדה התעופה: ומנהגי הוא כשאני נצרך לנסוע באווירון הנני אומר תפילת הדרך כאשר אני יוצא מביתי אל שדה התעופה. שאף שברוך כלל כשנוסעים בתוך העיר יש לחשוש לברכה לבטלה ואין אומרים תפילת הדרך בשם ומלכות, אבל כשבלא"ה יש לנסוע דרך רחוקה אזי מיד כשיוצאים מן הבית כבר נחשב כהפליג ויצא לדרך והרי צריכים לשמירה בדרך וסייעתא דשמיא גם כדי להגיע עד שדה התעופה.

³ בדרכי משה שם כתב וזה לשונו, כתב מהרי"ל, הרוצה לילך חוץ לעיר כשיצא יניח ידו על המזוזה ויאמר, בשמך טל אטלה כי ט"ל בגימטריא כוונתו, ובכל עת שיצא מן הפתח יניח ידו על המזוזה ויאמר, ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני ה' ישמור צאתי ובואי מעתה ועד עולם.

וענין הנחת היד מוזכר בהדיא בפרק קמא דעבודה זרה (דף י"א). גבי אונקלוס הגר, נקטי ליה ואזלי חזא מזוזתא דמנח אפתחא אותיב ידיה עלה.

והרמ"א בדרכי משה ובשו"ע שם הזכיר הנחת היד ולא נשיקה. ברם בברכי יוסף שם כתב, והאר"י ז"ל כתב יניח אצבעו הנקרא אמה על השם שד"י וינשקנה ויתפלל לה' שישמרנו בשם שד"י וחילופו באותיות המאוחרות תכ"ה שיצילנו מיצר הרע. ובאחרונים (עי' הכתב והקבלה ואתחנן, שו"ת שרגא המאיר ח"ז סי' ה' ובשו"ת באר משה ח"ב סי' צח) תמחו על דברי שו"ת רע"א סי' נ"ח שכתב שאין מקור בש"ס להניח ידו על המזוזה, והרי בגמ' ע"ז איתא שאונקלוס הגר הניח ידו על המזוזה. יעו"ש מה שכתבו ליישב.

ובס' דרך שיחה ח"א עמ' תקי"ז כתב, שהחזו"א אמר שאין לו כח להניח ידו על המזוזה ולכן היה מביט בה. בשו"ת שרגא המאיר שם כתב, ודקדקי הרבה אחר תהלוכות מו"ר הגאון מטשעבין זצ"ל וראיתי כל פעם שהגביה ידו על המזוזה לא נגע ממש במזוזה רק הניח ידו סמוך למזוזה ונשק את ידו אבל מעולם לא נגע בידו ממש במזוזה.

ויצויין לקיצור של"ה, כשמנשק את המזוזה בשבת לא יאמר כמו שאומר בחול ה' ישמור צאתי וכ"ו רק יאמר זכור את יום השבת והטעם מבואר כמו שאין אומרים שומר עמו ישראל רק ופרוס סוכת שלום כי השבת הוא משמר אותם.

ובאשר למנהג מרן זי"ע בזה, הביא שם בשם המשמשים בקודש הרה"ג ר' בן ציון רייך שליט"א והרה"ח ר' אברהם דייטש הי"ו שרבינו זי"ע נהג רק להניח ידו על המזוזה בכניסתו ובציאתו ולא לנשק.

⁴ ראה שפע חיים (דרשות חורש"י תשל"ט, פרשת קרח, אות כג): ובאמת אם היה בכוחנו היה ראוי לתקן לומר תפילת הדרך אפילו כשיוצאים לרחוב בתוך העיר, אחרי ששומעים כל כך הרבה אסונות ותאונות דרכים דבר יום ביומו ה"י, אלא שאין כח בידינו לחדש כדבר הזה אחרי שחכמים תקנוהו רק ביוצא לדרך. אבל על כל פנים, אני לעצמי נוהג, שכאשר אנכי נוסע לחוץ לעיר, שבין כך אתחייב לומר אחר כך תפילת הדרך, אזי אני אומרה כבר בתחילת הנסיעה בעודי בתוך העיר (ראה ט"ז, אורח חיים קי, ס"ק ז; שערי תשובה שם, ס"ק ט), או שאני אומרה לפני הנסיעה בתפילת שמונה עשרה בתוך ברכת שומע תפילה (עיין סידור הרב בעל התניא, תפילת הדרך [אחר תפילת שחרית]; שו"ת שבות יעקב, חלק ב, סימן מו).

אולם אף שאי אפשר לומר תפילת הדרך על נסיעה בתוך העיר, מכל מקום עצה זו מסורה ביד האיש החפץ בחיים ורוצה לשמור נפשו מהמזיקים המשוטטים ברחובות קריה, לקחת עמו איזה ספר קטן על מנת לעיין בו בשעת הנסיעה, כל אחד לפי השגתו וכוחו, אם גמרא ואם משניות, או שיעיין בחומש או באיזה ספר מוסר, ולכל הפחות ספר תהלים. זהו העצה היחידה להינצל מכל מיני פורעניות המתרגשות לבוא בדרכים, כמו שנאמר (משלי ו, כב) בהתהלךך תנחה אותך, וכן אמרו חז"ל (סוטה כא, א) תורה אגוני מגנא ואזלי מצלא, ועוד אמרו חז"ל (עי' ברכות ה, א; הפלאה, כתובות עז, ב ד"ה אם חן) כל העוסק בתורה מזיקין בדילין ממנו, שנאמר (איוב ה, ז) ובני רשף יגביהו עוף, ואין עוף אלא תורה, שנאמר (משלי כג, ה) התעיף עיניך בו ואיננו, ואין רשף אלא מזיקין, שנאמר (דברים לב, כד) מזי רעב ולחומי רשף וקטב מירירי. ע"כ.

וראה בהליכות חיים - סדר היום (עמ' רסז), שהביא מפי הרה"ח ר' יצחק ווקס הי"ו: רבינו זי"ע הורה לי לומר כל בוקר בברכת שומע תפלה תפלת הדרך אף שנסיעותיי מדי יום היו בתוך העיר, והקריא לי מסידור תפלה ישרה את הנוסח. וכן שמעתי מהרה"ח ר' יעקב שמעון שר הי"ו, מרן זי"ע הורה לי עקב ריבוי טלטוליי בדרכים לכלול מדי בוקר את תפלת הדרך בברכת שומע תפלה. וכן שמעתי מפי הרה"ח ר' אברהם בנימין ריימן הי"ו, כשרצייתי לעשות רישיון נהיגה באתי לשאול את מרן זי"ע האם נותן הוא הסכמתו לכך ולא ניאות לאשר לי ללמוד נהיגה באמרו שהרכב הוא כלי משחית וכמה רבבות כבר קיפדו חייהם ע"י רכבים, ולאחר שנה כשהרביתי להפציר היות ואני זקוק לכך לצורך פרנסתי הסכים בלב כבד ואמר לי, אמנם זאת אבקש ממך שבכל בוקר כשהנך נכנס לרכב תאמר תפלת הדרך בלא שם ומלכות. וכן שמעתי גם מהרה"ח ר' חיים גרשון לידר הי"ו, שרבינו זי"ע הורה לו לומר תפה"ד בכל יום ללא שו"מ.

וראה עוד בשפע חיים (דרשות חורש"י תשמ"ב, פרשת בהעלותך): בדרך דרוש אפשר לומר [ולא להלכה], דאולי אם עוסקים בתורה במשך כל הנסיעה, אין צריכים לברך תפילת הדרך, כי התורה אגוני מגנא. ואלו שנוסעים בתוך העיר ואין אומרים תפילת הדרך [ולדאבונו שומעים על הרבה אסונות בדרכים], יש להם עצה טובה, לקחת עמם גמרא וללמוד כל הדרך.

ואמרת כמה פעמים, דגם במקום שנמצאות נשים שאינן לבושות בצניעות, מותר לעיין בדברי תורה, כי חז"ל (שבת קנ, א; ועי' מג"א סימן פה, ס"ק ב) דרשו מהפסוק (דברים כג, ט) ולא יראה בך ערות דבר, דיבור אסור הרהור מותר. וכשמקיימים הפסוק (יהושע א, ח) והגית בו יומם וליילה, ועוסקים בתורה בלי הרף, מלבד סוגלתו להינצל מראיות ומחשבות אסורות, הוא גם

איזה דברים¹.

היום רואים בחוש את מה שאמרו, ארורים הרשעים שמאבדים את העולם. שרואים שהכלי רכב וכל מה שהמציאו, רק מאבד את העולם, ואין סוף אסונות נגרמים עי"ז. ועף שכיום מאריכים יותר ימים משנים קדמוניות, אפ"ה כל ההמצאות אינם מועילים כלום ורק מזיקים.

א' הנוכחים: יש מביאים שמרן זי"ע הורה לכל אחד מהנוסעים ברכב לומר תפלת הדרך בעצמו, ולא שאחד יוציא את האחרים.

מרן שליט"א: בודאי שיש לברך בעצמו, כמו כל תפלה שמברכים לעצמו, ואינם מוציאים ידי חובה זה את זה. וסיבת האנשים שמוציאים אחרים הוא רק מחמת שישנם מי שלא יודעים בעל פה נוסח תפלת הדרך, ושפיר יכול להוציא כדין מי שאינו בקי, אך לכתחילה יש לומר בעצמו, ובפרט כשהאחרים יודעים את הנוסח שאז הוא כבקי בדבר.

הגר"ב מוצטען: אאמו"ר שליט"א אמר שמרן זי"ע לא הוציא את אחרים בכוחו כיון דמבואר בהל' תפלת הדרך שתפלת הדרך אין לו דין ברכה רק כדין תפלה, ותפלה אין מוציאים זא"ז. זולת במקרים בודדים שכן הוציא את האחרים.

א' הנוכחים: יש הזוכרים (הובא בהליכות חיים, סדר היום) שמרן זי"ע בירך ברכה ראשונה על איזה מאכל כדי להסמיק תפלת הדרך כברכה הסמוכה לחבירתה.

מרן שליט"א: לפעמים בירך בפה"ע על תפוח שלקח עמו במיוחד בדרך לצורך זה, אבל מרן אאמו"ר זי"ע לא הסמיכם מיד לאחר ברכה ראשונה, רק אח"כ כשבירך ברכה אחרונה, והוא מחמת שלאחר ברכה ראשונה יש הפסק של האכילה (עי' הגהות חת"ס בשו"ע שם).

כמו כן היה מסמיכה לפעמים לאחר ברכת אשר יצר

בתחילת הדרך.

זקני הגה"ק הרב מנייטרא זצ"ל, אחד מהדברים שהיה מזהיר בסוף הזמן לבחורים, שיאמרו תפילת הדרך בכוונה, ואמר שרואים את החשיבות של תפילת הדרך מזה שהכהן גדול כשנכנס ביום הקדוש למקום הקדוש לפני ולפנים, היה מבקש שלא יכנסו תפילת עוברי דרכים, ורואים מזה את גודל כח תפילה זו.

ששמע מחותני זצ"ל, שהרה"ק מהרא"ש מסטראפקוב זי"ע היה נוהג לומר אחר תפילת הדרך ל' פעמים הפסוק לישועתך וגו', והיה סופר זאת ע"י גפרורים.

מערת המכפלה

הגר"ב צ' רייך: בנוגע לתשובה של מרן זי"ע (שו"ת דברי יציב, יורה דעה, סימן מ) שלא להיכנס למערת המכפלה בפנים, כי מקום תפילת הישמעאלים יש לזה בית בין עבודה זרה, היה הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל אומר לי תמיד: אני סובר שמותר להיכנס למערת המכפלה, אבל רבך בגלל שכ"כ רצה לשפוט לחובה את הישמעאלים, רצה שיפסקו כך בשמים שהם עובדי ע"ז...

מרן שליט"א: ידוע שמרן אאמו"ר זי"ע כתב את התשובה הזו ביום י"ג מידות. בוודאי היה לו בזה עניינים טמירים ורצה לעורר בזה רחמים².

התשובה הזו שלח למחותנו כ"ק האדמו"ר מזוועהיל זצ"ל. **הגר"ב מוצטען:** במהדורה החדשה שי"ל עכשיו מדברי יציב הוסיפו שורה שלא היה כתוב בישן, ושם כותב מרן זי"ע, יה"ר כמו שאני פוסק כאן כך יפסקו למעלה...

הגר"ב צ' רייך: בקינות בת"ב מזכירים שחברון זהו מקום-הקבורה הטוב ביותר, 'מבחר קברייך'... כידוע פעל מרן זי"ע הרבה ורצה להיכנס למערה מתחת מערת המכפלה ולא עלתה בידו. בוודאי אילו

¹ לנוצרים ולא כלום, ושכללם אינם מאמינים, לפענ"ד גם הפרי תאר יודה דינם כשאר עובדי ע"ז דזמנינו וכאשר רמזנו בפנים". ומספר הגאון ראש הישיבה זצ"ל, דתיכף כשסיים מרן זי"ע את ההוספה לתשובה, אמר: "מ'קען שוין גיין זאגן תהלים"... והיה נראה שביום הקדוש י"ג מדות רצה מרן זי"ע לפסוק בבית דין של מטה, ושכך יפסקו בבית דין של מעלה, שלישמעאלים בזמננו יש דין של עובדי עבודה זרה, וכך תתמלא בקשתנו בימי הסליחות, כלה שיער וחותרנו ויעלו לציון מושיעיים.

² חסידים מספרים שהתשובה הנ"ל הגיעה אל מחותנו כ"ק האדמו"ר מהר"ם מזוועהיל זצוק"ל, והוא שידע את תוכן התשובה השתוקק מאד לנסוע עוד אל מערת המכפלה, לכן לא פתח מיד את המכתב אלא נסע קודם עוד פעם לשפון צקון לחשו בכוחו מקום ורק אחר כך פתח את המכתב...

יצויין עוד כי כ"ק האדמו"ר מזוועהיל השיב למרן זי"ע באריכות לבר דעתו להיתר. ובראשית המכתב כתב תוך הדברים בזה"ל, וכשאני לעצמי נזכרתי ממאמר החכם, הובא באורחות חיים להרא"ש וז"ל, אל תעלה בדעתך לנצח את החכם כי לא תרבה על חכמתו חכמה, אמנם גם שלא להשיב כלל אינו דרך כבוד, א"כ יהיה מה שיהיה מכיון דליכא כתובה דלא רמי ביה תיגרא (שבת קל), ומאמר רז"ל מוכרח להתקיים, אצא בה ידי חובתי עי"ז...

³ מתוך מאמר בבטאון צאנז (חשוון תשס"ה): נפשו של כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע כמה לבוא ולהתפלל ליד קברי האבות, ובגין כך עשה השתדלויות שונות ופעל בכל מיני דרכים על מנת למצוא פתרון שגם יהודים יוכלו להיכנס למקום קברי אבותיהם, במקום שבמשך אלפי שנים נמנעה הכניסה מהם. לצורך הענין נפגש בשעתו מרן זי"ע עם כמה אישי ציבור, כשבקשתו

¹ ראה בהליכות חיים שם, וכך נהג רבינו שכשיצא מביתו לנסיעה ממושכת הניח את יד קדשו על המזוזה ולחש בדומיה זמן מה, וכשנסע לארץ הקודש או משם לחו"ל ביקש מציבור הנוכחים לומר יברכך ה' וגו'.

² המתבונן בתשובה הנ"ל שנכתבה ביום כ"ו תמוז תשכ"ז, יראה בסופה הוספה מיוחדת שהוסיף כ"ק מרן זי"ע כג' חדשים מאוחר יותר, קודם אמירת תהלים ביום י"ג מדות תשכ"ח. כ"ק מרן זי"ע קרא אליו את הגאון האדיר ראש הישיבה זצ"ל וביקש שיביא אליו העתק מהתשובה באמרו שהוא רוצה להוסיף על הדברים שכתב. מרן זי"ע עיין בתוך התשובה שכתב, בה פסק להלכה שלישמעאלים בזמננו יש דין של עובדי עבודה-זרה, אף שבתוך הדברים הביא מדבריו של האור-החיים הק' בספרו פרי תואר (יורה דעה, סימן ד, ס"ק יא), שהישמעאלים אינם עובדים עבודה זרה. כאן לקח מרן זי"ע עטו בידו, ובמשך כשעתיים ישב ובירר במקחה של תורה, עד שהעלה שגם האור החיים הק' מודה שלישמעאלים של זמננו יש דין של עובדי עבודה זרה, ומה שכתב שאין להם דין עובדי ע"ז, התכוון על הישמעאלים שהיו בזמנו אבל לא בזמננו.

בקטע זה מסיים מרן זי"ע את ההוספה לתשובה: "וההכרח דאין כל דור שוה ואין כולם שוים, ומה שכתב הפרי תאר שראה הישמעאלים שאינם עובדי ע"ז, אפשר שהוא ראה כך במקומו, שפירשו אמונתם כך, אבל כיון שמסורה בידם לפרש כמות נפשם המכוערה, וכומר אחד יפרשנה כרצונו על דעת עבודה זרה, גם לשיטת הפרי תאר אי אפשר להחליט דאינן עובדי ע"ז בכל הזמנים ובכל המקומות ודו"ק. וכיון שבזמננו אנו רואים בחוש שהישמעאלים מתחברים לכל עובדי ע"ז ואין ביניהם

היה נכנס היה מרעיש עולמות להביא הגאולה עי"ז, כמו שידוע מעין דברים אלו מהרבה צדיקים...
מין שליט"א: משמים מעכבים את הצדיקים שלא יפעלו דברים הדוחקים את הקץ. כידוע מה שאירע עם הבעש"ט הק' זי"ע כשרצה לעלות לא"י להחיש את הגאולה...

כיום לכו"ע מותר להיכנס למערת המכפלה ואין בזה שום חשש"י...

הגרב"צ רייך: יש דבר פלא מהגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (חכמת התורה, פרשת וישלח) שאת רחל אמנו העבירו מקברה שבבית לחם וכיום היא קבורה במערת המכפלה. בזה מפרש הכתוב (בראשית לה, כ) היא מצבת קבורת רחל עד היום, דלכאו' מה ענין הקבורה לכאן והיה די באומרו היא מצבת רחל. אלא דהסיבה שלא נקברה רחל עם יעקב הוא מטעם שאמרו חז"ל (ב"ר עב, ג) כיון שביזתה שכיבתו של צדיק שאמרה (בראשית ל, טו) לכן ישכב עמך הלילה וכו'. ולפי זה, כיון שביזתה אותו רק לילה אחת לכן נענשה מדה כנגד מדה שלילה אחת לא תהיה נקברת במערת המכפלה, אבל אח"כ נקברה במערת המכפלה. וכמו שהקב"ה לבדו קבר את משה רבינו, כן לגבי רחל

דתחילת הקבורה נקברה ע"י יעקב שם בבית לחם אבל אח"כ נטלוהו מלאכי השרת וקברוה במערת המכפלה. או שאחר מיתת יעקב, אז לילה אחת אחר שנקבר יעקב הובאה גם רחל ונקברה שם. ולפ"ז המצבה שם אינו על רחל ממש, רק על הקבר, שהקבר הוא של רחל אך אין רחל עצמה שם. וזהו ויצב יעקב מצבת אבן על קבורתה היא מצבת קבורת רחל, שאינו מצבת רחל רק על מקום קבורתה, עד היום הזה, דהקבר ישנו שם עד היום הזה אבל אין רחל שם עד היום הזה.

מין שליט"א: על המחלוקות בחז"ל אמרו שאלו ואלו דברי אלוקים חיים (עירובין יג, ב). מקובל שכשנכנסו החוקרים למערת המכפלה למטה מצאו שבאמת נכונים ב' השיטות (שם נג, א) לגבי אופן הבנין, והמערות שם הינן גם אחד לפני מהשני וגם אחד מעל השני.

הגרב"צ רייך: גם בעניין הציץ ידוע על בעל התכלת מראדזין זי"ע שנכנס למרתפי הוותיקן וראה את הציץ לפי ב' השיטות, משום שהיה כעין גומי הנמתח, והיה נראה כב' שורות, וכאשר מלבישים אותו על המצח הריהו נמתח ונראה כשיטה אחת"י...

המפורש היה כתוב בשורה עליונה והאותיות 'קדש ל' בשורה התחתונה, ר' אליעזר בריו"ס שליוה את רשב"י בדרכו לרומא (מעילה דף י"ז ע"ב) אמר, אני ראיתו ברומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת. והנה מתעוררת השאלה למה לא נתקבלה למ"ד הראשון הדעה שנתאשרה ע"י עד ראייה והוא הוסיף לעמוד על הקבלה המסתברת בקושי שהיתה בידו האומרת כי בשורה השניה כתוב 'קדש ל'. כמו כן קשה להבין למה לא פסק הרמב"ם כ"ר"א (בפ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה א). והנה אותו ר' אברהם תיאר לפני את הציץ שראה במו עיניו, הציץ מורכב מחלק אמצעי רחב המותאם לצורת המצח ובשני אגפיו הוא מונח על כונניות הצמודות לרקות המצח, הכוננית הימנית כמו עצם הרקה אף היא מונחת למטה מעצם המצח והחלק האמצעי המקביל לו (הכל מקשה אחת), על אותה כוננית ימנית כתובות ארבע האותיות 'קדש ל' ואלו השם המפורש קצת למעלה מהן על החלק האמצעי. והנה המסתכל בציץ טרם שהכהו הגדול הניחו על ראשו רואה לפניו שתי שורות דהיינו העליונה כשהיא נשענת על הכוננית הימנית שהיא תחתונה לה, ברם על מצחו של כהן גדול מתהווה שורה אחת והאותיות קדש ל נצבות לימין השם המפורש. וכך צדק מ"ד הראשון ולמעשה אינו חולק כלל על ר"א בריו"ס ודעת שניהם עולה בקנה אחד. ברם לא נכחד שישנם המערערים ומפקקים באמינות הדברים. וכ"כ בספר תורה שלמה, וכפי מה שנתברר לי מזקני המשפחה וחסיד ר' אדזין כולם בפה אחד אמרו שלא נשמע מעולם כלל סיפור כזה. וגם האדמו"ר מראדזין זצ"ל עצמו לא הזכיר בשום מקום בספריו ענין זה, ואם אמת היה הדבר בלי ספק שהיה מזכיר הדבר בספריו והדבר היה מפורסם בעולם. ובפרט שלא נשמע כלל ברומי שיש דבר כזה במציאות. ואולי אותו שסיפר ראה באיזה מקום שעשו דוגמה מהציץ, שאין לזה שום ערך. עוד יצויין לדברי הגה"ק ר"ש מזעליחוב זצ"ל בספרו נהרי אש (מכתב מה), אני אכתוב לך שמועתי מה ששמעתי מן הזקנים שהיו מקורבים להרה"ק רבי גרשון חנוך מראדזין ז"ל מחדש התכלת ומחבר הרבה ספרים ששמעו מפיו ז"ל, שגם הוא נסע לשם לרומי לראות כלי בית המקדש ובעיקר רצה לראות מראה חוטי התכלת שבפרוכת שכיון שהיו כפולים ששה הצבע של תכלת יזכר בהם היטב. אבל לא נמצא שם ברומי כלום מכלי בית המקדש. שאל גם כן להמשרתים הגדולים אשר שם איך יתכן שיאבד אוצר יקר כזה, ולא השיבו על שאלתו מאומה. זולת קארדינאל זקן אחד שאמר לו ששמע מזקנו, שבערך שנת ר"ל עד ר"מ לחמו האשכנזים את הרומאים, ובראשם היו אז במלחמה זו הביירען שבירתם מינכען ימ"ש, וכדומה לי שמלחמה זאת זכרה הרב צמח דוד ז"ל בספרו, האפיפיור שלהם

העיקרית שיפתחו פתח מיוחד בתחתית הבנין, בסמוך למערה עצמה, מתחת לאולמות התפילה של הישמעאלים, כדי ששם יקבעו את מקום התפילה של היהודים.

המערה שמתחת לבנין היתה סתומה וחסומה כל השנים, ומין זי"ע הפציר שיסדרו וישתדלו לעשות מאמצים למצוא את הפתח שבעדו יהיה אפשר להיכנס לאולמות התחתונים שלפני המערה הקדושה, מתוך ידיעה שלתוך המערה עצמה, מקום מנוחת האבות הקדושים, אין רשות ואפשרות לילוד אשה להיכנס. אך כל המאמצים לא צלחו.

^ח ראה אריכות דברים בזה בספר בירורי הלכות להגרמ"ש אייזנברגר שליט"א (ח"א סימן ט"ו), שכיום נשתנה שם המציאות לגמרי, וגם לדברי מין זי"ע אין שום חשש, כי האולמות שעל קבר יעקב אבינו ולא אמו משמשים כבית-מדרש לכל דבר. יש שם ארון קודש, מתקיימים שם שיעורי תורה וכולל אברכים בלי שום זכר שפעם הסתובבו במקום מהישמעאלים. גם אהל אברהם אבינו ושורה אמו משמש כבית מדרש, ובעוד שפעם שימש אולם זה כמעבר לישמעאלים לעבר אולם יצחק אבינו, הרי שבזמננו גם זה נתבטל והמקום משמש ליהודים בלבד, לתורה ולתפילה, ולכן אין שום חשש ללכת לשם.

והוא מוסיף: "והגם שיש איזה ימים בשנה שבעו"ה מסור כל מקום מערת המכפלה עם כל הבתים שם להישמעאלים, מ"מ אפי' אם יהא שבימים אלה משתמשים לתיפלתם בכל הבתים, חוזרים ומתבטלים מתיפלתם כשהולכים משם. מיהא עדיין ה' אולי דבר מכווער לעשות דבר כזה עתים שוטה ועתים חלומה, שבעת הזה הוי בית המדרש ובעת אחרת ח"ו תיפלה, לכן בררתם הדבר בס"ד הדק היטיב ודברתי עם יושב ראש הישוב היהודי בחברון ואמר לי שבעת שמוסרים הכל לישמעאלים ממלאים הבתים של בתי המדרשים עם כל החפצים ששייך ליהודים ומתמלא כל הבית מדרש ואין להם מקום שם לעשות טפשותם ותיפלתם, ואם כן אין כל חשש אך הדבר יכול להשתנות וצריך בירור בכל פעם את המציאות שם."

^ט מקור הסיפור באחד מספרי הקורות ששמע מפי עד ראה וז"ל: ר' גרשון חנוך מראדזין ז"ל ממציא התכלת נסע לרומא להשוות את צבע התכלת שהפיק עם צבע בגדי כהן גדול שכמה מהם ביניהם המעיל והאבנט שמורים בואתיקן מימות טיטוס. מלווהו בשם ר' אברהם שהצטרף אליו לשם עריכה מחדש של תכנית ביהמ"ק וכו' סיפר לי, כי מצויים שם שלשה ציצי זהב שהיו על מצחו של כהן גדול, וע"פ תיאורו מצאתי פתרון למחלוקת בגמ' והלכה קשה ברמב"ם. בגמרא סוכה (דף ה) מחלוקת הדעות על הכתב שעל הציץ, חד אמר כי השם

הגיע לשם, והאמת שהגיע לשם מפני שמשמשו היה צריך לתקן שם איזה דבר...
מין שליט"א: מהבעש"ט הק' איתא עה"כ (תהלים קז, ה) רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף, שזה שאדם רעב או צמא זהו בשביל הניצוצות הקדושות שטמונים באוכל והאדם צריך להעלותם.^א
 ישנה עובדא עם הגאון מטשעבין זצ"ל כשהיה בסיביר, שקיבל מכתב מהרה"ק מבעלזא זי"ע ובו נכתב הפסוק "קול ה' יחיל מדבר", ונתחזק מזה, שהמדבר מייחל לשמוע קול ה'...
הגר"ב מוטצען: יש בספרים עה"כ (תהלים קז, לה),

כמסופר באגדות החורבן במס' גיטין. משראה בעל התכלת כן נפל תחתיו מתעלף. או אז הוציאוהו מן המרתף ושוב לא נתנוהו להיכנס שמה.

' וזל"ק באמצע דבריו, ולפעמים אפילו אליו לא יגיע כי אם לאחד ממשרתיו העברים, אם יש לו שם פת לחם וקיתון מים ולהיות שאין ידו משגת לנהוג נסיעה למקום רחוק כזה, זאת היא הגורמת רצון לבעליו לנהוג דרך נסיעתו דייקא למקום ההוא בעבור עבדו למלאות כריסו מלחם המזומן לו שם ולשתות מימיו הנוגעים אליו הצריך להשלמת נפשו לקבץ חלקיה, כי גזרה חכמתו יתברך שמו, המה אחת מדרכי א-ל. יעו"ש עוד.

^א ראה בעש"ט, יתרו. וביתר בהירות בספה"ק תפארת שלמה (לסוכות) וזל"ק, וידוע מה שכתב הבעל שם טוב בפי' הפסוק רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף, כי כל ענין אכילת האדם הוא להעלות הניצוצות קדושות העוטפים ומפוזרים בהמאכלים. וזה שאמר הכתוב רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף ר"ל, למה ברא הקדוש ברוך הוא האדם באופן הזה שיהיה רעב וצמא, התירוץ בזה כי נפשם בהם תתעטף הם הניצוצות קדושות הנפזרים ומעוטפים בהמאכלים מבקשים תפקידים ומשתוקקים להיות להם עליה למקור מחצבתם לכן מוכרח האדם להיות רעב וגם צמא כדי להעלות אותם.

^ב וגופא דעובדא הכי הוה. כשהיה הגאון אב"ד טשעבין בעל הדובב מישרים זצוק"ל בגלות סיביר קיבל אגרת מהרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע בו היה כתוב רק פסוק אחד "קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש". הראה זאת הרב מטשעבין זצ"ל להיהודים ששהו עמו שם שיאמרו לו פירוש וכוונת קדשו של הרה"ק מבעלזא בפסוק זה. אח"כ פירש הרב מטשעבין בעצמו דהנה ישנו ווארט מצדיקי קמאי שהמדבר נתאוהו שישמע אצלו קול תורה, כי בבתי מדרשות ובמקומות המיושבים נשמע תמיד קול השם בתורה ותפילה, אך במדברות שאינו מקום ישוב חסר הקול תורה. וזהו, קול ה' יחיל מדבר, שהמדבר מייחל ומצפה שיהא קול ה' אצלו, ואכן פעל שיהא יחיל ה' מדבר קדש, שגם במדבר ישמע דיבורים קדושים. בזה רצה הרה"ק לחזק את הרב מטשעבין זצ"ל שיושב בערבות סיביר בגלות בצר ובמצוק שהמדבר רוצה שישמע שם קול תורה.

ובספר חשוקי חמד (ראש השנה, הקדמה), הרב מטשעבין זצ"ל הוגלה לערבות סיביר ושם מצא קבוצת בני תורה וביקשם להתאסף לקבלת שבת מסביבו. הם התחילו לומר כולם 'לכו נרננה' והרב מטשעבין אמר זאת בהתלהבות גדולה, בני התורה לא יכלו לשהות שם בקור הנוראי והרב מטשעבין האריך והם נשמטו אחד אחד והלכו למקומם. נשארו כמה בודדים וביניהם ר' יעקב גלינסקי זצ"ל. הרב מטשעבין הפנה פניו וראה שבודדים נשארו, ואז אמר לו הרב מטשעבין המדבר זועק רוצים אנו לשמוע קול ה'; קול ה' יחיל מדבר, המדבר מייחל לשמוע את קול ה' וכעת באה ההזדמנות להשמיע קול ה' במדבר, לכן אני מתמהמה כאן. עברו שנים ור' יעקב הגיע לירושלים ומצא שם את הרב מטשעבין, הוא ביקש להיכנס והרבנית סירבה להכניסו. אמר לה ר' יעקב תגיד לרב שבא כאן בחור מקול ה' יחיל מדבר'. הרב הכניסו ואמר לו, דע לך שלא רק בסיביר יש מדבר בכל מקום בעולם יש לאדם מדבר שהוא צריך להשמיע שם את קול ה', בכל מקום יש מדבר וצריך גם אתה להשמיע קול ה'.

ובמקור מימרא זו, מביא הרה"ק רבי שלום משאף זי"ע בכתביו על פרק שירה וז"ל, שמעתי ממורי הגה"ק רשכבה"ג מרן רבי ישכר דוב האבדק"ק בעלזא ז"ל שאמר משום זקנינו הה"ק שר

גם מצד ההגיון מוכרחים לומר שאלו ואלו דא"ח, שהרי לפעמים רואים מחלוקות תנאים אודות דברים בביהמ"ק שהם בעצמם ראו, והאיך נחלקים, אלא בוודאי אלו ואלו דא"ח.

מין שליט"א: גם בסדר עבודת יוהכ"פ רואים כמה נוסחאות בסדר העבודה, וצריכים לומר בזה אלו ואלו דא"ח, ובזה אפשר לבאר עוד שכל כהן גדול נהג אחרת.

תיקון ניצוצי הקדושה

הגר"ב מוטצען: איתא באור המאיר (פרשת צו), שיש פעמים שאדם מגיע למקום כלשהו ואינו יודע למה

היה אז מלך רומי כנהוג אצלם. האשכנזים פרצו פתאום לרומי ולא היה להם שהות להוציא את האוצרות שברומי החוצה הלאה מפניהם. הסכימו האפיפיור ויועציו לגנוז במחילות עפר מה שאפשר לגנוז, ומה שאי אפשר לגנוז ישרפו, כי לא רצו שהאוצרות יפלו לידי האשכנזים. סוף דבר היה שהאפיפיור שהיה אז המלך של רומי נשבה וישב אסיר במינכען ימים רבים, ויש אומרים שלא חזר כלל לרומי כי מת שמה, גם הקארדינאלים שהטמינו האוצרות ברחו איש לנפשו לכל מדינה ומצאו מקום לברוח ומתו שמה. משום זה נשכח מקום המטמון, ומכל שכן מה ששרפו שאינו עוד. ומפני שכל העסק-ביש עדות לחרפה להם, לא נכתב כל זה בספרי דברי הימים שלהם. עד כאן השמועה ששמעתי מן זקני חסידי ראדזין ואולי זה האמת והישר. ואולי נזדמן כי מן השמים היה זאת נכון שלא ימצאו כלי בית המקדש תחת ידי הטמאים הללו.

איברא, יצויין עוד לספר נחלת צבי בזה"ל, אומרים בשם האדמו"ר מראדזין זצ"ל, שכשעסק בבירור התכלת האמיתי נסע לותיקאן ברומא לברר את מהות התכלת. ואמר שראה את הציץ והיה כתוב קודש לה' באותיות קטנות והוי"ה באותיות גדולות וא"כ המחלוקת ביניהם אם נחשב כשורה א' או כב'.

עוד שם, ומשמו של האדמו"ר מגור בעל האמרי אמת זצ"ל אומרים, שבאחת הפעמים שנסע לארץ ישראל עשה תחנה ברומא לא רחוק מקרית הותיקאן. שם היה ספר ישן נושן שאף אחד לא ידע באיזה שפה הוא כתוב ואיך אפשר לקרוא אותו. כשמרן האמרי אמת שמע מזאת, אמר שהוא מסכים לנסות לפענח את הכתוב בספר בתנאי שיתנו לו לבקר באוצרות המונחים שם מימות הבית השני והסכימו. הביאו לו את הספר והחל לפרדף ואחר זמן מה החל לקרוא בדיוק מה כתוב שם, וכולם התפלאו על גאוונותו הרבה. שאלו אותו, רבי, איך הצלחת לפענח מה כתוב. ענה ואמר, פשוט מאד בכל ספר כותבים בראשי העמודים אותיות א' ב' כדי לדעת את מספר דפי הספר, ולכן ידעתי שצורה הראשונה היא האות א' וכן הלכה. ונתנו לו לבקר באוצרות הותיקאן ובין הדברים שהלך לראות היה הציץ, וראה שהיה כתוב בו קודש לה' באלכסון.

גירסה נוספת מוסרת את הסיפור כך: עז היה חפצו של בעל התכלת להיכנס ולבוא אל מרתפי הוותיקאן, המקום בו על פי המסורת גנוזו הרומאים הרשעים את כלי המקדש ובגדי הכהונה שנבזזו במטרה להביט במעיל התכלת של הכהן הגדול מאחיו וללמדו האם אכן בידו נמצא הצבע הנכון. הדבר לא עלה לו בנקל מאחר ועל פי חוקי הוותיקאן מפתחות המרתפים מסורות אך בידי הטמא הגדול האפיפיור. אך מאחר ואותו משוקץ שבאותו הזמן היה להוט אחר משחק ה'שחמט' ואף היה מבין גדולי הבקיאים בה, נכנע להצעתו של בעל התכלת לשחק עמו במשחק השח, והיה אם ינצח הגה"ק יתן לו כניסה חפוזה אל המרתף. אותו גאון וקדוש אכן ניצחו לאותו טמא ומתועב במשחק וניתנה לו כניסה קצרה אל אותו מקום שמור. משכנס עבר תחילה על פני הציץ ולאחר מכן סיפר דבר פלא, ידוע שיש מחלוקת איך היה רשום תיבות קודש לה' על גבי הציץ ויש בזה כמה שיטות בגמרא ומה מאד התפלא לראות שמכל צד רואים את הכתוב על הציץ באופן אחר ושונוה ואלו דברי אלוקים חיים פשוטו כמשמעו. אך למעיל התכלת לא הצליח להגיע מאחר ובדרכו לשזוף את התכלת עבר על פני פרוכת בית קדשי הקדשים והבחין בכתם של דם המרוח עליו והבין לאשורו שהמדובר באותו דם שיצא מהפרוכת כאשר טיטוס הרשע נעץ בו חרבו בחשבו שבכך הוא הורג חלילה את כוח העליון רח"ל עפ"ל, והקב"ה נתן לו לדמות שכן הוא ויצא דם מהפרוכת,

הגר"ב מוטצען: בספה"ק משנה למלך להרה"ק רבי אלעזר מריישא זי"ע (פרשת מסעי) מביא בשם מרן הדברי חיים זי"ע משם רבו הק' מראפשיץ זי"ע וזל"ק, שמאמר העולם הוא, דבמקום שהיה איש פעם אחד מוכרח הוא להיות שם עוד הפעם. והוא אמר לאיש חכם די פעם הראשון. והוא ז"ל אמר, שאם הוא חכם ביותר פטור אפילו מפעם האחד, עכ"ל ששמעתי מפי קדשו ז"ל. ואחד מחברינו אמר לי ששמע ממנו פי' ע"ז, שידוע מה שכ"א הולך ממקום למקום מחמת שצריך לתקן איזה דבר במקום הזה עבורו או מגלגול הראשון ואם מזדמן זאת לאיש חכם כאשר בא שמה רואה ומבין מה שצריך לתקן ודי לו בפ"א. אך החכם הגדול מרגיש זאת מקודם ומתקן בביתו הכל ואינו צריך להלך אפילו בראשונה. ואמר הוא ז"ל, שהתיקון בביתו כך הוא שידוע שבדברי ש"ס ומדרשים תקועים סודות נוראים וכל המעשיות של התנאים והאמוראים שהלכו ממקום למקום וכווננו סודות גדולות והרבה תיקונים תקנו, ונכתבו מעשיהם בהתורה"ק ג"כ בקדושה ובטהרה ובסודות גדולים עד שאם צריך אחד מבני ישראל לנוד מביתו לצורך איזה תיקון כנ"ל, אם לבב חכם הוא ולומד זאת כראוי בהלימוד לבד פועל התיקון ולא צריך בפועל ממש לטלטל א"ע שמה. יעו"ש שמאריך.

מרן שליט"א: באוה"ח הק' (פר' יתרו) איתא, שיש ביד האדם בהיטיבו דרכיו לתקן ממקומו את ניצוצי הקדושה השייכים לנשמתו ולא יצטרך לטלטל עצמו ולגלות. וכן באוה"ח הק' (פר' מסעי), שלכן הלכו ישראל כל הגליות לתקן את כל הניצוצות, ומביא מהאריז"ל, שלכן אסור לחזור למצרים משום שכבר עשאוהו כמצודה שאין בה דגן ולא נשארו בה ניצוצות לתקן.

הגר"ב צרייך: בדבר התמיהה על הגדולים שכן דרו במצרים, יש שתירצו"י שאסור לחזור רק בדרך שבה הלכו בני"א אבל בדרכים אחרות מותר¹⁷. ובזה מובן מה שהתורה מאריכה לפרט סדר המסעות, בכדי שידעו

ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים, שלכן עשה השי"ת ערי מרחצאות שבאים לשם אנשים בחודשי הקיץ, משום שבמקום הזה ישנן ניצוצות שצריכים לתקן ולכן עשה השי"ת שם מים שיגיעו לשם הצדיקים ויתקנו¹⁸.

מרן שליט"א: הרה"ק מברעזאן זי"ע מביא ב"אמרי יהודה" (פרשת עקב ד"ה כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם) שהגה"ק בעל השואל ומשיב צוק"ל הרב מלעמבערג סיפר שאירע פעם אצל הבעש"ט הק' שנאנח מאד, ותלמידיו הבחינו שהוא שרוי בצער גדול ושאלוהו לסיבת הדבר. סיפר להם הבעש"ט, שהיה פעם אדם אחד שהירבה לחטוא, ולאחר מיתתו לא זכה לתיקון לנשמתו ונתגלגל בתוך צפרדע ששהתה בבאר מים בארץ רחוקה, ואמרו שרק כאשר יבוא בנו וישתה ממימי הבאר הזאת, ויברך בכוונה, אז יזכה לתיקון. כך עברו שנים הרבה והנשמה עדיין היתה בתוך אותה צפרדע, כי הבן היה עני ולא היה דרכו לנסוע למקומות אחרים, ואין לשער ולתאר את עוצם הצער של הנשמה, והשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו ובחפצו אשר לבלתי ידח ממנו נדח, סיבב וגלגל שבנו יתקבל לשמש כמשרת אצל איזה גביר, ואותו גביר חלה במחלה אנושה מאד, ורופאיו יעצו לו שיסע למדינה אחרת לפוש שם, ובאותו מקום היה הבאר ששם שהתה הצפרדע שבתוכה היה מגולגל אביו של המשרת.

נסע הגביר החולה יחד עם משרתו לאותו מקום, ובהגיעם לשם יצאו לטייל, ובדרך נצמא המשרת עד מאד וכאשר הגיעו לבאר המים תפס המשרת מים מהבאר וחטף ושתה בלי ברכה. ואז נאנח הבעש"ט, שהרי כמה וכמה מאורעות סיבב הבוכ"ע שיגיע לשם ולבסוף שתה בלא ברכה, ומי יודע עוד כמה שנים יצטרך לסבול עד אשר יזכה לתיקון. וסיים רבי יוסף שאול שמטעם זה הוא מקפיד בכל מקום שהוא מגיע לשתות ולברך לפניו ולאחריה, כדי לתקן את הניצוצות ואת הנשמות המצפים לתיקון.

למען העלות הקדושה דשם. וזה שנסעו ישראל המ"ב מסעות האלו, להעלות הניצוצות הקדושים דשם בכח שם מ"ב כידוע (ערכי נחל פר' מסעי). וזהו שאמר המדרש עתיד הקב"ה ליתן שכרן שנאמר יששום מדבר וגו' "פרח" (רפ"ח ניצוצין) תפרח, והבן, וממילא עתיד המדבר להיות ישוב. [ומנין שהישוב עתיד להיות מדבר] שנאמר (מלאכי א, ג) ואת עשו שנאתי ואשים את הריו שממה, כי מוציאין בלעו מפיו, וכשזה נופל זה קם, עתה אקום יאמר ה' במהרה בימינו אמן.

¹⁷ תירוץ זה תירצו הרבה, ביניהם הסמ"ג, היראים, הכפתור ופרח, דברי שאול לבעל שואל ומשיב, וכן הביאו בשדי חמד.

¹⁸ הריטב"א (יומא לח) תירץ שהאיסור הוא רק בזמן שישראל שרויים על אדמתם. הסמ"ק (ל"ת רכ"ז) ודרכי משה (אהע"ז סי' ד) כתבו לאחר שסנחריב בלבל את האומות אין המצרים מצרים ומאז מותר לגור שם. הרדב"ז (מלכים פ"ה) כתב על הרמב"ם גופיה, שהיה אנוס עפ"י המלכות. ועוד תירץ, דרק להשתקע בתמידות אסור אבל לזמן מסוים מותר.

אמנם בספר כפתור ופרח (פ"ה) העיד בשם הר"ר שמואל אחד מבני בניו של הרמב"ם, שהרמב"ם היה חותם באגרותיו "העובר בכל יום ג' לאוין".

ואגב רבים פקפקו על שמועה זו. בס' שבילי דעת ח"ב כתב, וכמה יתחמץ לבבנו על עדות זו שכתב הכו"פ יען בידינו כמה אגרות מרבינו הרמב"ם ולא מצאנו חתימה כזאת כלל ועיקר. וכן כתב

שלום מבעלזא זצ"ל עה"פ קול ד' יחיל מדבר, אמר על מה מחכה המדבר שתזכה לשמוע קול ד'. יחיל ד' מדבר קדש, על מה מחכה הקב"ה שהמדבר תתקדש עכלה"ק.

ובספר שר התורה, הגאון מטשעבין זצ"ל סיפר, שבאותן הימים שגלה בגולה למרחקי ארץ סיביר היה תמיד לנגד עיניו דבר קדשו של הה"ק מבעלזא הנ"ל ומאלו הדברים שאב התחזקות שאם הקב"ה זימן אותו למקום נידח כזה ערבות סיביר תפקידו עכשיו לקדש את המדבר בתורתו.

¹⁹ ראה בספה"ק ייטב לב (פרשת מסעי): מדרש תנחומא (מסעי ג) למה זכו ליתכב בתורה כל המסעות האלו, על שקבלו את ישראל עתיד הקב"ה ליתן שכרן, שנאמר (ישעיה לה, א) יששום מדבר וגו', וכתוב (שם, ב) פרח תפרח כו'. את מוצא שעתידי המדבר להיות ישוב, שנאמר (שם מא, יח) אשים מדבר לאגם מים כו'. ולכאורה איך מוכח מזה שיהיה ישוב. ובשכתי במרחץ שהוא בקצה מדבר מאין אדם, ובימי הקיץ לפרקים יאספו שמה אנשים לומדים ומתפללים ועובדים את ה' במקום ההוא, אמרתי שעל זה כוונת המדרש, שעל ידי המעין שהוא לרפואה יש ישוב בעת מרפא:

והענין, כי בכל מקום יש ניצוצות הקדושים שצריך להעלותן, ולזה עשה ה' ככה, למען לבא לשם להעלותן לשורשן. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים כג, א-ב) ה' רועי לא אחסר (שום ניצוץ השייך לשורש נשמתו, על כן) בנאות דשא ירביצני, על מי מנוחות היינו מים שעל ידו ימצא אדם מנוחה ממכאוביו ינהלני,

הדרך שבה אסור לשוב.

לבד מהרמב"ם שדר במצרים, גם האריה"ק דר שם רוב ימיו, ועוד הרבה צדיקים. וכתוב בגמ' (סוכה נא, ב) שהיה שם כפליים כיוצאי מצרים והרגם אלכסנדר מוקדון. מרן זי"ע אמר על הגמ' שכתוב מספר רב מאוד של בני"י שהרגו אותם בזמן החורבן^ט שי"א שגוזמא נקטו (כ"כ המהר"ל), ואמר מרן זי"ע, שי"ל שחיטבו גם עם כל הדורות שהיו עתידין לצאת מהם...

בגמ' כתוב (תמיד כט, א) שדיברו חכמים בלשון הבאי. איתא מהרמ"ע מפאנו (שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' עג), 'הבאי' הוא ר"ת הנה ברכו את ה', וללמד שאין בדברי רז"ל דבר בטל.

מרן שליט"א: בשלה"ק מבאר גם ענין דברי הבאי, ומביא את דברי הרמ"ע מפאנו^י.

בעניין תפילה בקול ובתנועת הגוף

הגר"ב מוטצען: החיד"א בספרו נחל קדומים בתחילת פרשתן מביא בשם רבינו אפרים, 'ואתחנן' גימטריא 'התיק' וכן גימטריא 'תפילה' וכן גימטריא 'ישרה', לרמז שכאשר יתפלל האדם לפני השי"ת צריך לנענע גופו שהוא התיק של הנשמה, כדי שיתכוין אל ה' לומר בתחנונים ובכוונה ובזה לא יפול בתפילתו ואז תהיה תפילתו ישרה. ומוסיף ע"ז החיד"א, ודברי הרב כמנהג אשכנז, אמנם אנו נוהגים כמהר"י סרוק ורמ"ע מפאנו דאסרו הנענוע בשמונה עשרה, ולפי"ז יש לומר רמז בסגנון זה, גימטריא 'התיק' 'ישרה' 'תפילה' והוא רמז התיק שהוא הגוף יהיה ישר דהיינו שלא

יתנענע בשעת תפילה עכ"ל. ועניין זה הוא מחלוקת בין קדמונים^י.

מרן שליט"א: במג"א איתא (סי' קא סק"ג) שהאריז"ל היה מתפלל בלחש ולא היה נשמע קולו, אף בפסוקי דזמרה, רק בשבת היה משמיע קולו קצת^ט.

הגר"ב צרייך: וכן איתא שלא היה מתנענע בתפילת שמו"ע כי אם מעט^י.

מרן שליט"א: יש אריכות גדולה בספרים הק' בעניין זה, אם ראוי להתפלל בתנועת הגוף, והיו צדיקים שעמדו בתפילתם כאבן דומם^כ, והרבה דברנו בזה. והעיקר כי הכל הולך אחר כוונת הלב, וידע אדם בנפשו מה מועיל לו לכוונת התפילה^כ.

הגר"ב מוטצען: בפוסקים דנו אם ראוי להתפלל בתנועה שמסובב הגוף לימין ולשמאל^כ.

מרן שליט"א: מרן אאדמו"ר זי"ע לא היה נוהג להתנענע באופן כזה.

הגר"ב מוטצען: שגור בפי העולם העובדא בקבוצת חסידי קארלין ששבתו אצל הרה"ק מטשארטקוב זי"ע, והוא לא הניחם לשאוג בתפילתם כדרכם. ובעת התפילה לא יכלו להעמיד עצמם מזה. ואחר התפילה נענה להם הרה"ק, כי כאשר זה הזעקה בוקעת ועולה מאליה הרי זה טוב ויפה...

מרן שליט"א: כן הדברים לגבי דיבורי תחנונים ותרגום באידיש באמצע התפילה, שכאשר הדברים עולים מעצמם, כאשר היה אצל מרן אאדמו"ר זי"ע, אז מותר הדבר.

וראה זה פלא מה שכתב השל"ה (ענייני תפילה וקריאה בס"ת), המתנענע בתפילתו גורם ביטול כוונה, והעמידה בלי התנענע כלל עוזר לכוונה. ומה שכתוב 'כל עצמותי תאמרנה', היינו רק בשירות ותשבחות וברכות קר"ש ובתלמוד תורה. ואם ישמעו מי שאומר שגם בתפילה לא ישמעו לדבריו, כי הנסיון מוכיח שהעמידה בתפילה בלי נענוע גורם לכוונת הלב. וראה בעיניך, הישאל אדם שאלתו ממלך בשר ודם וגופו מתנוענע כנוע עצי היער מפני רוח... עכ"ל.

ומן הראוי לציין הכרעת הבעש"ט בזה העניין (צוואת הריב"ש, אות נח), שבתחלת התפילה ינענע את עצמו כדי לעורר הכוונה, ואחר שכבר התעורר על ידי הנענוע התחלת התפילה יוכל לכוין בתפלתו כראוי בעמידה בלי התנועעות כלל ולכן לא יתנועע כלל בשאר התפילה אלא יעמוד במחשבה בלבד בלי תנועות הגוף.

^ט וראה בהגהות קצה המטה (על מטה אפרים, תקפ"ב סקמ"ו) ובאמת מלשון המגן אברהם שם משמע שהאר"י החי גם זמירות התפלל בלחש כמו שמונה עשרה. אבל תורת אמת בפי הגאון בעל שו"ת אמרי אש חלק או"ח סימן ג', דשאני האר"י דגם כשלא שאג רוח ה' דיבר בו וינבא, יעו"ש.

^כ הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע בספרו פרי קדש הלולים והוא הקדמה לפרי עץ חיים כתב בזה"ל, ובדברינו תבין שרש כוונת התפילה והכוחות והתנועות שעושים החסידים ואנשי מעשה בתוך התפילה, והאר"י ז"ל לא היה מתנענע בתוך תפלת י"ח כי אם מעט וכו', יעו"ש.

^{כא} ראה לדוגמא בשולחן הטהור (מה, ס"ט) וזל"ק, לפעמים יש צדיק המתחנן לפני קונו בלי תנועה ובתוכו מאיר כאש להבת שלהבת, ולא כל אדם זוכה לזה, ולא כל שעה שכיח זה.

^{כב} ראה משנ"ב שם שהביא מפמ"ג, והכל לפי מה שהוא אדם, אם מכוון היטב ע"י תנועה יתנענע, ואם לאו יעמוד כך, ובלבד שיכוון לבו.

^{כג} במשנ"ב שם בשם אליה זוטא, שהוא תנועה משובשת לנענע ראשו לימין ושמאל והוא דרך גאון. לעומת זאת בליקוטי מהר"ח שם הביא מס' מעבר יבק, טוב לנענע עצמו דרך ימין ושמאל. ויש בזה אריכות דברים, ואכמ"ל.

האבן ספיר (במאמר חיקור דין סימן יב) וז"ל, ומי יאמין כי איש קדוש כרבינו הרמב"ם המפורסם וידוע שבכל מה שכתב בחיבוריו הוא נאה פוסק ונאה מקיים ואיך יתכן שיכתוב העובר על שלשה לאוין בכל יום, הא ודאי אויבים הוא דאפקוה לקלא. וכן הישרי לב (חיו"ד די"ז) כתב, ואין להאמין לדברי האומרים שהיה חותם באגרותיו העובר בשלשה לאוין דהא ודאי בדותא היא וכו'.

^ט לפי החשבון בגמ' היו בהר המלך סך של שלש מאות וששים מליארד איש.

^י ראה שלה"ק (תורה שבעל פה, כלל כבוד אלקים הסתר דבר): כלל הענין, כשהם מדברים בתחנונים רומזים בעליונים. ומה שהביא שלטי הגבורים בשם ריא"ז ענין דברי הבאי בפסוקים ובמדרשים, דבריו הם הבאי. אבל הענין הוא על דרך כי לא דבר רק הוא מכם, ודרשו רבותינו ז"ל אם רק הוא מכם. הכוונה בזה הדיבור הוא רק מצד שציאותו למטה, אבל מצד שורשו למעלה הוא גדול במאד, וזהו שאמר מכם הוא רק, כלומר מצד המציאות שלכם למטה נראית רק והבאי. כענין ערים גדולות ובצורות בשמים, מצד בחינתם למטה הוא דברי הבאי, אבל מצד שרשם וכחם של מעלה, דהיינו כח האמורים למעלה יש לו אחיזה גדולה בשרשו ומתפשט כחו במאוד במערכת השמים. והוא על דרך המוזכר בזוהר ובתיקונים, אית הבל ואית הבל, אית הבל למטה והוא הבל הבלים, אבל יש הבל למעלה והוא ההבל של תורה, ו'הבל' הוא 'להב' אש קול ה' חוצב להבות אש. ונגד שבעת הבלים של מטה אומר במתן תורה שבעה קולות, וקול הבל פה, והם ז' הבלים של מעלה. כן ענין הבאי כמו הבל. ועוררני לזה החכם מהרמ"ע ז"ל, ונתן סימן לדבר, הבאי ראשי תיבות ה'נה ב'רכו א'ת ה', כי למעלה בשרשו הוא שפע רב, וברוך ה' לעולם אמן ואמן

^י מקור להתנענע בשעת הלימוד והתפילה מבואר ברמ"א או"ח סי' מח ס"א בשם האבודרהם, ובמגן אברהם שם סק"ד מביא בזה פלוגתא, שהדרכי משה כתב בשם הריקאנטי שצריך להתנענע בתפילתו, ושכן כתב בזוהר. ובשם רמ"ע מפאנו שבתפילת י"ח לא יתנענע, ומסיים המגן אברהם שמאחר ויש מחלוקת בדבר, דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד ובלבד שיכוון.

מלעיגים על כך, והוא היה תמה למקור המנהג, עד שמצא מקורו ברמב"ן פר' בא, יעו"ש י"ד.

הגר"ב מוטצען: כאליה רבה כתב (סי' קב סק"ד), שנהגו בזמנו להגביה הקול ולזעוק בתפילה עד שהגויים היו

בחצרות קדשינו

לראות את תלמידי הת"ת צאנו בחיפה גודשים את ספסלי בתי המדרשות בעיר וחוזרים ומשננים את תלמודם במתיקות וברוב חדווה ושמחה ולא דווקא בזמנים שנערך בת"ת מבצע מסויים, אלא כי נוסח התפילה "כי הם חיינו ואורך ימינו" אין זה אצלם כסיסמה בעלמא אלא הרי זה כדרך חיים המושרשת ומוטבעת בעומק נפשם לתפארה!

הצורבים הצעירים זמרו ניגוני תורה והודיה על הזכיה להיות מיושבי בית המדרש, כשתלמידי כל כחה וכתה נגשו לשורר ברוב רגש, כשעל המלאכה ניצח ברוב כשרון המחנך הרב ישראל לוק שליט"א.

בהמשך נשא דברים נציג ההורים הרה"ג ר' יצחק מאיר פלד שליט"א אשר הרחיב בגודל ההכרת הטוב שיש להורים לצוות החינוך ולהנהלה, כמו"כ נשא דברים הדומ"צ הגאון רבי שלמה הכהן שטרן שליט"א שדיבר אודות מעלות שינון הלימודים והרחיב בשבח צוות החינוך והנהלת המוסדות והתלמוד תורה שמשקיעים ומתמסרים למען הצלחת הת"ת. כאן עברו התלמידים לקבל "פרס הוקרה" מידי העסקן המסור הרה"ח ר' יהושע עוזר וינרייך הי"ו – יו"ר קרן הפרסים של הת"ת על עמלם ושקידתם במשך שנת הלימודים שעל"ט.

בשירה ובזמרה וברוב התרגשות קבלו הנוכחים את אורח הכבוד בנו יקירו של כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א ה"ה הגה"צ אב"ד קרית צאנז טבריה שליט"א אשר הטריח עצמו במיוחד לכבד ולהוקיר את עמלי התורה. לאחמ"כ כיבד מנחה המעמד לשאת דברים את מנהל הת"ת הרב דוד הרשקוביץ שליט"א אשר מנווט ברוב חכמה

מעמד "כבוד התורה" – חלוקת פרסים ותעודות לתלמידי ת"ת דרכי אבות בחיפה

בהשתתפות הורי התלמידים רבנים ומחנכים בראשות הגה"צ אב"ד קרית צאנז טבריה שליט"א

שעות מרוממות ונעלות עברו ביום ה' כסלו שעל"ט על תלמידי ת"ת דרכי אבות בחיפה, הורי התלמידים, צוות החינוך, רבנים ומרביצי תורה ובראשם הגה"צ אב"ד קרית צאנז טבריה שליט"א במעמד האדיר והמפואר "כבוד התורה" שהתקיים לכבודם של עמלי התורה ביגיעה במסגרת מפעל "עמלים" אשר מטרתו לעודד התלמידים הצורבים להוסיף חזרה ושינון דפי הגמרא הנלמדים ביני עמודי דגרסי.

מפעל "עמלים" חרט על דגלו דרבון התלמידים ליגיעה ושינון כשנוסף עליהם מערך בחינות חודשיות ותקופתיות המותאמות להפליא לכל תלמיד ותלמיד כפי כוחותיו וכישורנותיו אשר חננו השי"ת, כך שכל תלמיד זוכה בס"ד להתקדם ולהתעלות ובעיקר להתקשר קשר אמיץ בתורתנו הק', לחוש את מתיקותה ונועם זיוה ובכך להתחבר לנותן התורה באהבה.

את המעמד שערך ברוב פאר והדר ובליווי כלי זמר כראוי לעמלי התורה הנחה בטוב טעם ודעת המחנך הרב שמעון קפל שליט"א אשר תיאר במתק שפתיו את אש שלהבת לימוד התורה המלהטת יומם ולילה אצל התלמידים השקדנים, ומנצלים את זמנם גם מעבר לזמני הלימוד בין כתלי הת"ת, וכפי אשר מעידים רבים מיושבי בתי המדרשות בשכונת הדר בחיפה על המחזה המפעים ומעורר השתאות

חצר הקודש צאנז

קרית צאנז נתניה

כסא דברכתא

ברכת מזלא טבא וגדיא יאה שלוחה בזה, קדם האי גברא יקרא, משנתו רב ונקי, מורה ודאין, צנא מלא ספרא, מרביץ תורה והוראה, ערוגת הבושם, ה"ה

הגאון רבי יצחק אהרן ישראלי שליט"א

דומו"צ קהלתינו הק' באשדוד

לרגל השמחה השרויה במעונו

שמחת אירוסי בנו הבה"ח המו"מ בתו"ש מורנו אברהם נ"י

עב"ג הכלה תחי' במזל טוב ובשעטומ"צ

והברכה אחת היא לסב הדגול השו"ב הרה"ח ר' יוסף ישראלי שליט"א - יוניאן סיטי

ויה"ר מן קדם אבוהון דשבשמאי, שיזכו לרוות רוח נחת דקדושה מכל יו"ת, ואך ששון ושמחה ישכון באהלם תמיד, מתוך נחת והרחבה, סיעתא דשמיא עד עולם, ואך טוב וחסד ירדפוהו כל הימים
הנהלה

פ' בא שכתב בזה הלשון, וכוונת רוממת הקולות בתפלות וכו' כמ"ש רז"ל, ויקראו אל האלקים בחזקה, מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, עכ"ל.

פ' וזה מתק לשונו שם, נוהגין בכל אלו הארצות בפיוטים וכיוצא בהן שמגביהין קולם וצועקים בקול רם עד שהנכרים מלעיגין על זה. ונצטערתי מימי לדעת מאין בא זה המנהג, כי מנהגן של ישראל תורה היא. עד שהאיר ה' את עיני, וראיתי דרמב"ן סוף

אבותינו ורבותינו ואכן רואים ב"ה מעלות ושבח התלמוד תורה אשר שמו הטוב הולך לפניו.
 כן דיבר בשבח המחנכים החשובים המפורסמים לשו"ת במומחיותם בעבודת הקודש כל אחד בתחומו אנשים יראי ה' וכן המנהל הרב דוד הרשקוביץ שליט"א אשר זכה להקים תלמוד תורה שלא יהא אף ילד אחד שאינו מקבל את מקומו בתורה ויראת שמים כפי יכולתו והכל מתוך מסירות נפש ממש מדי יום ביומו וב"ה שחפץ ה' בידו הצליח! ויחד עמו העסקן הנמרץ הרה"ח ר' יהושע עוזר וינרייך על התמסרותו למפעלי התורה והתפילה בתלמוד תורה כן הודה להמנהלים המסורים בממלכת התורה והחינוך בחיפה ה"ה הרה"ח ר' יוסף יהונתן שנק אשר זכה וזכה לעמוד לימין קדשו של רבוה"ק מראשית הקמת המוסדות בחיפה הר"ר צבי אלימלך לוינשטיין והר"ר חיים שלמה לוי אשר ידוע בפי כל קהילות צאנז ברחבי תבל התמסרותם יומם וליל לא ישבותו למען להגדיל ולהרחיב באיכות ובכמות את המוסדות והקהילה בחיפה, וסיים בדברי ברכה לכל אחד ואחד ההורים והתלמידים אשר זכות הבל פיהם של תינוקות של בית רבן יעמוד לזכות. לאחמ"כ עברו תלמידי הת"ת לקבל מידי הגה"צ אב"ד קרית צאנז טבריה שליט"א "תעודת הערכה" אשר במאור פנים ברך כל תלמיד ותלמיד להצלחה וסיד"ש, לסיום פצחו בריקודי שמחה לקול צליל הזמר ברוב עוז ותעצומות.

תלמידי מכינה לשיבה דרכי חיים בירושלים במבחן מקיף ויסודי על סוגיות הגמרא בקידושין

תלמידי מכינה לשיבה 'דרכי חיים' בעיה"ק ירושלים יצאו לנסיעה מיוחדת לביתר עילית, לאחר תקופה של חזרה בעמל ויגיעה ונכנסו למבחן יסודי ומקיף במיוחד אצל הגאון רבי חיים וייס שליט"א אגב"ד ביתר עילית שאף נכדו נמנה בין התלמידים וזאת לאחר שנתקיימה חזרה על הדפים הראשונים של מסכת קידושין שנלמדו בעיון רב, אצל הרה"מ הרה"ג ר' אברהם צבי זילברמן שליט"א. התלמידים היקרים זכו שגאב"ד ביתר שליט"א שאל אותם שאלות רבות ואף השתעשע עם כל תלמיד ותלמיד בנפרד בדברי הגמרא ומפרשיה במשך שעה ארוכה, וטייל עם התלמידים קצרות וארוכות בסוגיות הגמרא, כשהבחורים הצעירים מפליאים אותו בידיעותיהם המצוינות בכל פרט ופרט בסוגיות הגמרא. מה נהדר היה המחזה לראות את התלמידים היקרים שעמלו בלימוד ושינון הגמרא, והנה עתה כשכל הגמרא

ותבונה את האימפריה הגדולה הת"ת אשר היא לדוגמא ולסמל, מנהל הת"ת הרחיב לתלמידים אשר נקראים "עמלים" וכל זמן שידעו ויזכרו את גודל עול התורה שהם סוחבים עליהם יוכלו לשקוד ברוב סייעתא דשמיא כמו"כ הרחיב על גדלות המלמדים שהם כצינור המעבירים את התורה מאת השי"ת לתלמידים מדי יום ביומו, והביע את ההערכה הגדולה כלפי המחנכים המתמסרים יומם ולילה לא ישבותו למען התקדמותם בלימוד ואהבת התורה למען לא יהיה אף תלמיד אחד החש שאינו "שייך" לכתה, ה"ה המחנכים המפורסמים לשו"ת בכיתה ה' הרב יהושע ירט, בכיתה ו' הרב חיים פרידמן בכיתה ז' הרב שמעון קפל ובכיתה ח' הרב בנימין האס. ובמכינה לשיבה הרב מנחם מאניש קעסלער וכן למלמדים כולם מהכיתות הראשונות על השותפים בהצלחת כל התלמידים להיות מעמלי התורה. כן הודה למנהלי המוסדות המסורים ה"ה הרה"ח ר' יוסף יהונתן שנק שליט"א הר"ר צבי אלימלך לוינשטיין הי"ו והר"ר חיים שלמה לוי הי"ו אשר במסירות בלו"נ עוזבים את ביתם ימים ולילות למען קידום והתרחבות הצלחת הת"ת. הודאה מיוחדת הודה המנהל לעסקן הנמרץ יו"ר קרן הפרסים של הת"ת הרה"ח ר' יהושע וינרייך הי"ו על התמסרותו הבלתי נלאית בכל זמן ועידן ובנטלו על עצמו את עול גיוס התרומות לחלוקת הפרסים וזאת בנוסף לפעולותיו הכבירים למען הצלחת הת"ת להרמת קרן התורה והתפילה באופן מעורר השתאות.

ברגשי הלב הביע המנהל את הערכתו הגדולה כלפי הגה"צ אב"ד קרית צאנז טבריה שליט"א על מסירותו העצומה כשמלווה את התלמוד תורה בעצה ותושיה ובמעש ושלה את ברכתו למען יצליח בעבודת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה.

בקשב רב ובהדרת כבוד נשמע המשא המרכזי מפי הגה"צ אב"ד קרית צאנז טבריה שליט"א שהרחיב במילין יקירין ובפתגמין קדישין אודות מעלת החזרה וזה מה שמבקש תמידין כסדרן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א והסגולה הגדולה לזכור את התלמוד היא אך ורק על ידי החזרה, וכתלי ביהמ"ד יוכיחו שאכן רואים תמידין כסדרן את התלמידים מתייגעים ומשננים את תלמודם, כן הרחיב על שכל דבר הקטן כגדול בתלמוד תורה נכרע אצל אביו כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א ולא לחינם קרא כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע את תלמודי התורה בשם "דרכי אבות" ובפרשתן "ויצא יעקב" ויצא ר"ת וירא יעקב צורת אביו שבשביל לזכות לסייעתא דשמיא צריך ללכת בדרכי

כסא דברכתא

ברכת מזלא טבא וגדיא נאה שגורה בזה להאבר"ך המופלג, עסיק וגרים באורייתא תדירא, ידיו לו רב בתורה וחסידות, לשונו עט סופר מהיר, העומד בכל עת לימין המערכת בעריכת התורות של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, מחשובי סופרי המלך במכון עץ החיים

הרה"ג ר' נפתלי צבי מרמורשטיין שליט"א

דומו"צ בביה"ד לעניני ממונות בעיה"ק ירושלים ומחור"ר מרכז התורה פעיה"ק

לרגל השמחה השרויה במעונו במזל טוב שמחת נישואי הבת הכלה תחי' עב"ג החתן המו"מ בתויש כמר שלמה בצלאל נ"י בן הרה"ח ר' צבי שנק הי"ו מאלעד

ויה"ר שאך ששון ושמחה ישמע לעד במעונו, ויזכה לרוות רוב נחת דקדושה מוננו ומכל יוצ"ח, מתוך רוב שפע נחת דקדושה, ושפע רב לעלמי עלמיא

המאחלים מקרב הלב
 חברי מכון 'עץ החיים' - מערכת 'בצילא דמהימנותא'

שבבני ברק, שם ניתן לקבל את כל צרכי הביגוד לחתנים מכף רגל ועד ראש, מהמותגים הטובים ביותר – חנים אין כסף. מתוך מטרה להקל על חתנים השוהים בעיה"ק ירושלים, וכדי שמבחר הכובעים המוצעים לרכישה יהיה גדול ורחב יותר, מבשרים השבוע ב'אחים לשמחה', שיהיה ניתן להשתמש בשוברים גם בחנות המפעל של כובעי קרויס בירושלים, זאת לבקשת רבים מהחתנים בתקופה האחרונה. את המימוש לזכאות זו יוכלו בעז"ה לנצל החל מהשבוע הבעל"ט.

עבידנא יומא טבא לרבנן סעודת סיום בכוללי הש"ס

שעות מרוממות היו נחלתם של עמלי התורה בכוללי הש"ס סניף קרית צאנז נתניה מסגרת גמרא, ביום ראשון פר' ויגש העל"ט, כשלאחר שעות של עמל ויגיעה בכתיבת המבחן על 70 דפי גפ"ת התכנסו לומדי מסגרת כוללי הש"ס לסעודה של מצוה בבית המארח הדומו"צ וראש הכולל הרה"ג רבי יצחק שימון שליט"א, שערך סעודה בהרחבה מתוך הוקרה והערכה לכבודם של עמלי התורה שזכו עתה לסיים מסכת תמורה, ולכבוד יומ"ד רביה"ק בעל הדברי יחזקאל משינאווא זי"ע.

המארח הדומו"צ הגר"י שימון שליט"א פתח בשבח המגיע לאברכים ובחורים שלא מסתפקים במועט ומקבלים ע"ע להוסיף בעול תורה בהשגות נעלות שקבע ויסד כ"ק מרן זי"ע, והביא מדבריו הק' של כ"ק מרן זי"ע שנס חנוכה היה שהאיר השי"ת בקומץ יהודים נאמנים לעסוק בתורה הק' במסירות גם בשעת השמד והגזירות, והיא שעמדה להם שיקוים בישראל הבטחת ולא תשכח מפי זרעו ולישועת והצלת כל בני ישראל, והבטחה גדולה זו אנו זוכים לראותה בכל דור ודור.

בהתרגשות מיוחדת קיבלו את פני האורח הדגול מרבבה חדב"נ כ"ק הגה"צ גאב"ד קרית הבעש"ט שליט"א. את האורח קידם בברכה הגאון רבי יעקב ישראל שמרלר שליט"א ראש הכוללים במרכז התורה בקרית צאנז, שבואו היא בוודאי לחיזוק רב להוסיף בשקידת התורה.

לאחר מכן נתכבד האברך הרב שמואל זנוויל (בר' נפתלי) בורד הי"ו לערוך את הסיום עמ"ס תמורה, כשלאחר מכן קמו כל הנאספים לריקוד של שמחה בשבח והודיה להשי"ת הבוחר בתורה ששם חלקנו בין יושבי בית המדרש.

בקשב רב נשמע המשא המרכזי מפי חדב"נ כ"ק הגה"צ גאב"ד קרית הבעש"ט שליט"א, שבדברים מרגשים סיפר על גודל החביבות המופלגת שהיה לכ"ק מרן זי"ע ביסוד

שגורה על לשונם וסוגיותיה מונחים אצלם בקופסא ובכיסיה.

בסיום המבחן הרב שליט"א הביע בפני הבחורים את שמחתו והתפעלותו מידיעותיהם הנפלאות ושליטתם בכל הסוגיות, והוסיף דברי חיזוק וברכה.

כמו"כ במהלך הנסיעה הייתה להם התוועדות מיוחדת עם הרה"ג ר' אברהם קורדובה שליט"א שהלהיב את התלמידים בגודל תביבות וחשקת התורה, ולאחמ"כ הביע את התפעלותו מרצינות ואצילות התלמידים שהכרת פניהם ענתה בהם שבני ועמלי תורה הם.

הופיע הקונטרס הנפלא 'למען ידעו דור אחרון', פרקי זכרונות על כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע

בחודשים האחרונים זכו רבבות אלפי המאזינים למערכת 'קול צאנז', בכל קצוי תבל, להתענג על סדרת שיחותיו של הרה"ח ר' מנחם מאיר שימון שליט"א, מזקני אנ"ש בבני ברק ומוותיקי העסקנים אשר עמוד לימין כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע בהקמת מוסדותיו. בשיחות אלו תחת הכותרת 'למען ידעו דור אחרון', העביר ר' מאיר שליט"א בנועם שיחו ובשפתו הייחודית תיאורים חיים על עבודת הקודש של רבינו זי"ע כפי שזכה לראות ולשמוע מאז שנת תשט"ו, וכן פרקי זכרונות היסטוריים ומאלפים על ימי עלייתו של רבינו לארץ הקודש, על הקמת מפעל הש"ס, ועוד.

כעת, לבקשת רבים, הופיע ויצא לאור קונטרס מיוחד 'למען ידעו דור אחרון', בעיצוב מאיר עיניים, בשילוב תמונות ומסמכים היסטוריים מבית גזיו של ר' מאיר שליט"א, כאשר הדברים כתובים וערוכים בשפה נעימה וקולחת מחולקת לפי פרקים ונושאים.

את הקונטרס ניתן להשיג במחיר מוזל במספר טלפון 0533173917

בשורה טובה לחתני חצר-קדשנו, מקבלי השוברים של 'אחים לשמחה' - מהיום ניתן להשתמש בהם גם ב'כובעי קרויס' בירושלים

במפעל החסד 'אחים לשמחה', שמחים להודיע לחתני חצר קדשנו, מקבלי השוברים של 'אחים לשמחה', כי הורחב מעגל האפשרויות של השוברים, וכבדו אותם גם בחנות המפעל של 'כובעי קרויס' בעיה"ק ירושלים.

כידוע, מפעל החסד הארצי 'אחים לשמחה', מחלק שוברים של ביגוד חנים, הניתנים למימוש בחנות 'דסקל'

חצר הקודש צאנז

קרית צאנז נתניה

כסא דברכתא

ברכת מזלא טבא וגדיא יאה שלוחה בזה, לכבוד העסקן המופלא, נודע בשערים, מסור בלב ונפש לשם ולתהלה, רב חינוא ורב חסדא, ה"ה

הר"ר שלום ויינברגר הי"ו

מעסקני מוסדותינו הק' באשדוד

לרגל השמחה השרויה במעונו שמחת הולדת הבת תחי'

במזל טוב ובשעטומ"צ

והברכה אחת היא לאביו ידידנו הרה"ח ר' חיים אליעזר הי"ו - אלעד

ויה"ר מן קדם אבוהון דשבשמיא, שיזכה לרוות רוח נחת דקדושה מכל יו"ת, ואן ששון ושמחה ישכון באהלו תמיד, מתוך נחת והרחבה, סייעתא דשמיא עד עולם, ואן טוב וחסד ירדפוהו כל הימים ההנהלה

בלומנטל ור' משה אליעזר שמעון לכל אחד ואחד מאנשי שלומינו, בקריאה נרגשת:
בעז"ה בהשקעת ענק נקים בעז"ה בשנה הקרובה על גג הבנין חצר-גג ענקית ומותאמת. פינות נוי, ספסלי מנוחה והצללה נאותה. מקום בו יוכלו קווי ה' להחליף כח ולאגור אויר-נשימה בתוך יום הלימודים העמוס בתורה וחסידות.
"ידיד יקר אוהב התורה ולומדיה בטרה, פתח ליבך ועיניך לרווחתם ותורתם של בחורי החמד טהורי העינים ונקיי הדעת, בנדבת פדיון שובבי"ם-ת"ת לנשיאת המשא הכבד יחד איתנו להחזקת הישיבה הקדושה בבני ברק. שלנו ושלם - שלך הוא".

אילו נתונה תרומתכם הנדיבה להחזקת הישיבה הקדושה בבני ברק בנשיאות מרן רבינו שליט"א - דיינו בזכות התורה גדולה שכזו.

אילו מוקדשת חלק מהתרומה בשנה זו לבניית החצר החדשה על גג בנין הישיבה למען טהרת עיניהם ומנוחת נפשם של בחורי החמד - דיינו.

אילו אתם זוכים בנדבה זו אף לפדות את תעניות השובבי"ם בבחינת 'וחטאך בצדקה פרוק' כהוראתו המפורטת של כ"ק מרן זי"ע - דיינו.

אל אחת כמה וכמה כשבנוסף לכל אלה זוכים אתם להיפקד בדבר ישועה ורחמים, ולהצטרף להמונים שראו עין בעין ישועות מפעיימות בזכות הזכרתם שמם בתפילות הנשגבות מזי ליל-שישי של ימי השובבי"ם במקומות הקדושים ובציוני הצדיקים.
לתרום, לפדות, להישוע. ולכפר על כל עונותינו.

הקמת כוללי הש"ס, לפני למעלה מ-45 שנה, ומשאת נפשו כל ימיו לרומם את השגות הלומדים בהתמדה מופלגת, ובנחיצות החזרה התמידית על חומר הלימוד שגם לאחר תקופה יזכרו את הנלמד, במטרה להגיע לידיעת כל הש"ס. שעה ארוכה האריך הגה"צ שליט"א בדברים נפלאים ששמע בעליה מפי כ"ק מרן זי"ע ויבלחט"א כ"ק מרן שליט"א בדרכי הלימוד המסורה לנו בלימוד בהנהגה ברורה ומעמיקה גם כשלומדים בבקיאות בכמות רבה כפי שקבע כ"ק מרן זי"ע המייסד.

והוסיף האורח הדגול בסיפורי צדיקים על רביה"ק משינאווא זי"ע בעל ההילולא. בסיום דבריו בירך את עמלי התורה שליט"א שיראו ברכה מרובה בעמלם לדעת את כל הש"ס כראוי. ברכת הצלחה מרובה שיגר להנהלת כוללי הש"ס השליחים הנאמנים לכ"ק מרן שליט"א הנושאים בעול המוסד הנאדר בקודש.

בברכת המזון התכבד כ"ק הגה"צ גאב"ד קרית הבעש"ט שליט"א. באווירה מרוממת ונעלית התפזרו לאחר שעות מרוממות של חיזוק, כשפיות כולם בתודה להנהלת כוללי הש"ס ולמנהל מוה"ר שמואל בורד הי"ו הזואגים תמיד לרווחת עמלי התורה בכוללי הש"ס, ולפעילות הנרחבת בכל עת לעידוד ודרבון השאיפה של האברכים להתעלות בידיעת כל הש"ס כרצון קדשם של רבוה"ק.

עין בעין יראו... את ישועת אלוקינו: פתיחת מגבית שובבי"ם שע"י ישיבתנו הק' לצעירים שפע חיים בב"ב
עם פתיחת "מגבית שובבי"ם ת"ת" לטובת החזקת ישיבתנו הק' בבני ברק, פונים מנהלי הישיבה ר' מאיר צבי

בני אם חכם לבך ישמח גם אני

ברכות פאליפות משמי ערבות, נשגר בזאת קדם קדם בנינו ואחינו היקר, פתמיד בעפל התורה וביראה טהורה, עוסק בחוקי חורב חשיכה כאורה הבה"ח המו"ט בתו"ש **שמעון פנחם זאב בורד נ"י**

לרגל יום שפחתו - שפחתנו

בעמדו בכור המבחן על למעלה מ-300 דף גפ"ת בבקיאות ישרה ובסברא עמוקה והתעטרותו בעטרת חכמים ע"י כ"ק מרן שליט"א

ויה"ר שיזכה עוד רבות בשנים לשבת באהלה של תורה פתוך פנוחת ושלות הנפש, ולא תעביד לאילנא רברבא לתפארת בית ישראל

המאחלים ומברכים נאמנה הור"ך וכל בני המשפחה

גליון זה נדבת

ידידנו הנכבד והנעלה, יקר שבערכין

הר"ר **חיים בנימין קירשנבוים** הי"ו
אב"י באלעד

לרגל השמחה השרויה במעונו
שפחת הולדת הבת תחי
בפזל טוב ובשעטומ"צ

ובברכת מזל טוב לאביו
הרב **אברהם צבי שליט"א** - ב"ב

אך ששון ושפחה ישכון באהל תמיד
פתוך סיד"ש ושפע רב לעלמי עלמיה

גליון זה נדבת

ידידנו הנכבד והנעלה, יקר שבערכין

הרה"ח ר' **מרדכי שפיטצער** הי"ו
אב"י ביוניאן סיטי

לרגל השמחה השרויה במעונו
שפחת אירוס הבן

החתן המו"ט בתו"ש כמר אהרן צבי נ"י
עב"ג הכלה תחי

בת הרה"ח ר' **יצחק צבי מארגירעטן** הי"ו
אב"י בפונטריאול

בפזל טוב ובשעטומ"צ

ובברכת מזל טוב לסב

הרה"ג רבי **דוד מארגירעטן שליט"א** - פאנסי
אך ששון ושפחה ישכון באהל תמיד
פתוך סיד"ש ושפע רב לעלמי עלמיה